

אלגזו אלתאלת

מן אלתפאסיר ואלכתב ואלרסאיל

לרבינו סעדיא גאון בן יוסף אלפיומי

אכרנהא וצהחהא צחבה גמאעה מן עלמא

אלסקיר אלמפתקר אלי רחמז רבה

יוסף דירינבורג

ספרי רבינו סעדיה גאון בן יוסף הפיומי

הוציאם לאור

בחברת אנשים חכמים וידועים

הקטן נפתלי המכונה יוסף דירינבורג

חלק שלישי

תרגום ספר ישעיהו

עם לקוטים מן ביאורו

בלשון ערבית

לרבינו סעדיה גאון בן יוסף הפיומי

הוציאהו לאור וביארהו בהערות עבריות

הקטן נפתל לי המכונה יוסף דירינבורג

ובנו צבי המכונה הארשוויג דירינבורג

בבית הארון ארנסט לרו

פאריס שנת תרנ"ו לפ"ק

ברפוס צבי הירש ב"ר יצחק איטצקאווסקי בברלין

תפסיר ספר ישעיהו

מע קטע שרחה באלערביה

תאליף

רבינו סעדיא גאון בן יוסף אלפיומי

אכרנאה וצחחאה ובינאה בחואש באלעבראני

אלפקיראן אלמפתקראן אלי רחמא רבמא

נפתלי המכונה יוסף דירינבורג

ואבנה צבי המכונה הארשוויג דירינבורג

ספריה, רמב"ם, תל אביב

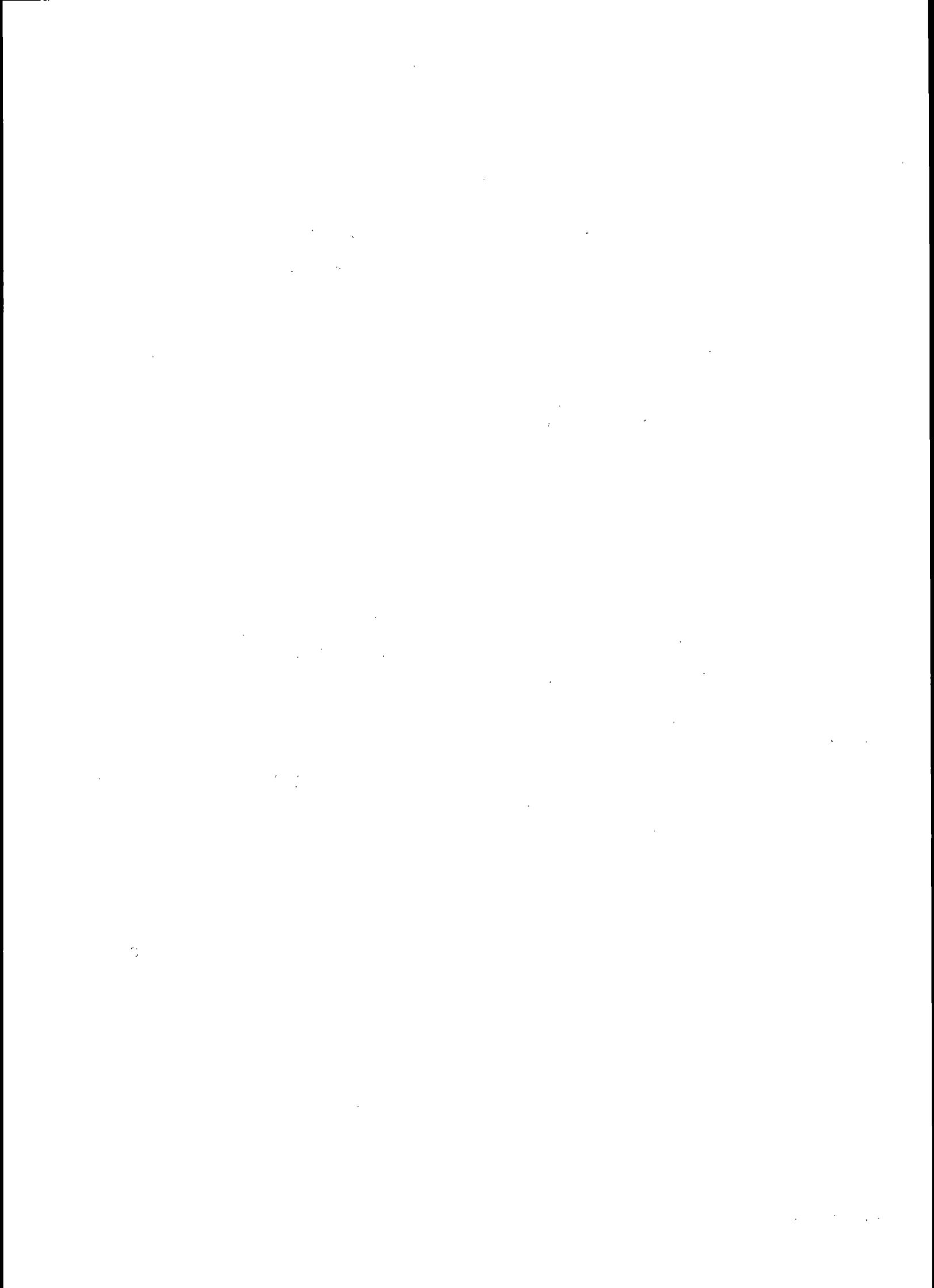
יבאע ענד ארנסט לרו אלכתבי

במדינה בארים אלמחרוסה

סנה א' תתציו.

ג 1

206

הקדמת המוציא לאור.

הנני נותן היום לפני אוהבי ספרות קדמונינו ז"ל את החלק השלישי מכתבי רבנו סעדיה גאון הכולל תרגומו הערבי לישעיה. והתרגום הזה כבר נדפס בשנת 1790 למספרם על ידי החכם הנוצרי פולוס¹⁾ אשר תקע אהל בית מדרשו בעיר היידעלבערג לפי כ"י אשר מצא באוצר הבודליאנא באקספארד. החכם הזה לא היה בקי בלשון ערבית ובפרט בהחליפו האותיות העבריות לערביות נפל ברשת שגיאות רבות לאין מספר מפני שהרבה פעמים לא הבדיל בין אותיות השוות כמו דלת וריש בית וקף הא וחית וכו'. ומאז ועד עתה רבו וגם רבו האנשים הנבונים והמפורסמים בידיעת לשון הגר אשר יגעו את עצמם להגיה הטעויות הנמצאות בהוצאת פולוס והם אייכהארן²⁾ געזעניוס³⁾ מונק⁴⁾ ולא באו עד תכלית מטרתם כי אין בית אשר אין שם מת. וגם אנכי הוצאתי לאור את התרגום הזה עם איזה הערות בלשון צרפת בשנת 1889 למספרם במכתב עתי של החכם סטאדע⁵⁾. והיה בידי עוד כ"י אחר מוגה מאד מבית עקד הספרים הלאומי אשר בפאריס נומ' 1325 והוא מכיל 126 דפים in-folio ובכל דף ודף כ"ג שורות באותיות מרובעות ובכל פסוק ופסוק נמצאו המקרא ותרגום יונתן מנוקדים בנקוד האשורי ופתרון הגאון. ואף כי עשיתי את מלאכתי ביגיעה רבה ובשקידה עצומה לא יכולתי לנקות תמיד האוכל מן הפסולת לפיכך שנסתי את מתני ודרשתי וחקרתי מחדש את תרגום הגאון להביאו עוד הפעם תחת מכבש הדפוס בין כתבי רבנו סעדיה גאון. ומלבד הלקוטים אשר נתתי בהערותי בשנת 1889 הוספתי עוד לקוטים אחרים כאשר יראה הקורא בסוף התרגום דף 101 וגם העתקנו אני ובני הארטוויג כל התרגום הערבי ללשון צרפת כדי שיבין הקורא אשר לשונות הקדם מוזרות לו דעת הגאון בכמה פסוקים אשר פתרונם סתום במה נכדל הוא מן המפרשים האחרים.

1) R. Saadiae Phijumensis Versio Jesaiae Arabica etc. Jenae 1790—1791.

2) Allgemeine Bibliothek der biblischen Litteratur, III, p. 9 sqq.

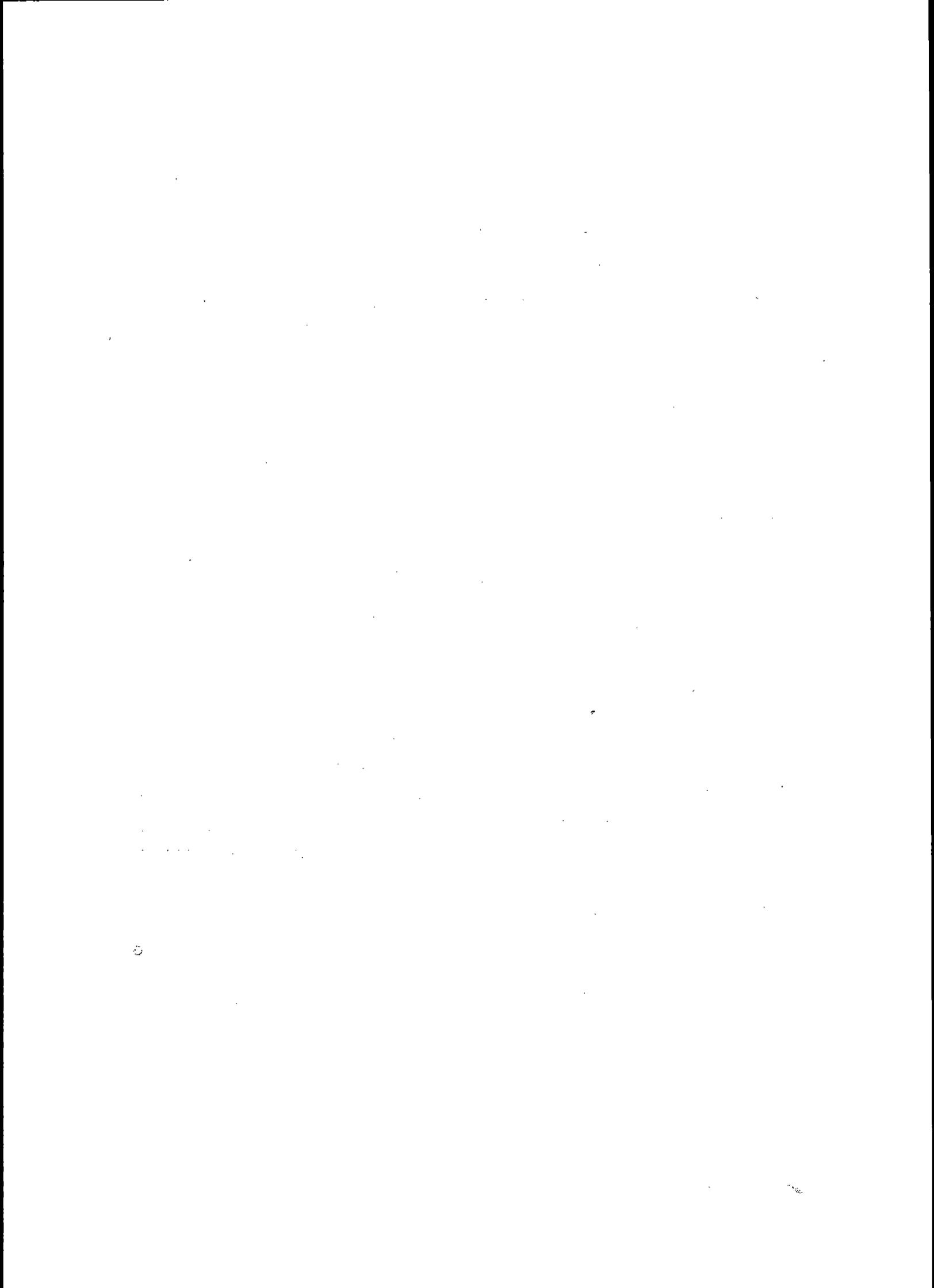
3) Der Prophet Jesaias. Leipzig, 1829.

4) Notice sur Saadia. Paris, 1858.

5) Zeitschrift für alttestamentliche Wissenschaft. Jahrgang IX (1889).

פאריס, ר"ח ניסן תרנ"ה לפ"ק.

הקטן נפתלי המכונה יוסף דירינבורג.

תפסיר ישעיהו

ומנתחבאת מן שרחה

בשם ה' נעשה ונצליח

א

1 וחי אללה אלי ישעיה אבן אמוץ¹ אלדי אוחאה אליה פי מא בין אל יהודה ואל ירושלם עלי עהד עזיה ויותם ואחו ויחזקיה מלוך אל יהודה: 2 אסמעו יא סמאואת ואנצתי יא ארץ מא קאלה אללה² בנון רביתהם ורפעתהם והם כפרו בי: 3 קד יערף³ אלתור קאניה ואלחמאר מעלף רבה ואסראיל לם יעלם וקומי לם יפהם: 4 יא איהא אלקביל אלנאטי אלשעב אלתקיל אלדנב ואלנסל אלשריר ואלבנון אלמפסדון תרכו טאעה אללה ורפצו בקדום אסראיל ותרחו אלי ורא⁴: 5 ועלי מא תודבון איצא תודאדון זואלא⁵ פכל ראם ממרץ וכל קלב מדוי: 6 מן אלקדם אלי אלראם לים פיהם מצה אללא ותם שגה או גראחה או צרבה מסתקיה לם תעצר ולם תצמד ולם תלין בדהן: 7 בלדכם וחשה וקראכם חריקה באלנאר וריאצכם בעצהא חדאכם אלאגנביון אכלוהא ובעצהא לאויה כהפך אלסיול⁶: 8 וקד בקי גמע ציון⁷ בעריש פי כרם כמנטורה פי מקתאה בקריה מכצעה⁸: 9 ולולא אן אללה רב

(1) "חזון ה' לישעיהו" בן בלעם השיג על הגאון ואמר שאין צורך להוסיף מלת ה' שענין הפסוק הוא נבואת ישעיהו.

(2) "מה דבר ה'".

(3) "לפעמים ידע" ועיין ביאורו למשלי ל' כ"ד ושם הזכיר את ביאורו לזה הפסוק ואמר שאם הבחמות המחוכמות רק בטבען מכירות את בעליהם על אחת כמה וכמה האדם צריך להכיר בשכלו את הבורא.

(4) בן צ"ל בריש משרש תרח ועיין דווי בשרשיו. ולפי זה נזרו ענינו נסוגו.

(5) ר"ל אחרי שכבר אתם מכים עוד תוסיפו לחטוא. עיין רש"י.

(6) "ואדמתכם קצתה לנגדכם וכו' וקצתה שממה כמהפכת זרמים" ודונש בתשובותיו נומ' 23 השיג על הגאון ואמר שאי אפשר להיות זרים לשון רבים מזרם. ועיין שפת יתר נומ' 22. ובן בלעם ג"כ טען על פירוש הגאון ואמר עליו האיש אשר אין לו ידיעה בשרשי לשון עברית.

(7) "קהל ציון" וכן תרגם בכל מקום.

(8) וזה לשון בן בלעם: ופטר הגאון בקריה מכצעה ירצה בו שבתי העיר הם כבתים הנעשים מקנים וזה צמח וכל זה תחבולת איש אשר לא ידע ענינו. ונראה שהגאון גזר מלת נצורה מן נצר.

אלגיוש בקי לנא שרידא קלילא⁽¹⁾ לבנא כאל סדם ושבהנא אל עמורה:
 10 אסמעו כלאם אללה יא שבהא⁽²⁾ ולאה אל סדום ואנצתו שריעה רבנא
 יא נטרא קום עמורה: 11 פאן לא אשא⁽³⁾ כתררה דבאיחכם יקול אללה
 קד אסתכתרת צואעד אלכבאש ושחום אלגואמיס⁽⁴⁾ ודמא אלבקר
 ואלחמלאן ואלעתדאן לא ארידהא: 12 ואדא תאתון ללחצור בין ידי
 מן מלב דלך מנכם אן תרוסו צחוני באטלא⁽⁵⁾: 13 לא תעאודו אתיאן
 הדאיא אלזור ובכורכם כרה הו ענדי ואלשהור ואלאעיאד אללואתי
 תסמונהא באסמא לא אגיו לכם אלגל ואלמכת פי אלקדם⁽⁶⁾: 14 שהורכם
 ואעיאדכם קד שנאתהא נפסי וצארת ענדי כאלתקל יעגז אלחק
 אחתמאלהא⁽⁷⁾: 15 וענד בסמכם כפיכם אחגב רחמתי ענכם⁽⁸⁾ ואיצא אן
 אכתרתם מן אלצלוה לא אסמעהא ממא אידיכם מעאצי ממלוה⁽⁹⁾:
 16 ארתחצו ותזכו ואזילו קבח שמאילכם מן בין ידי ואנתהו ען אלסאה:
 17 תעלמו אלאחסאן ואלתמסו אלחכם וארשדו אלמתהור⁽¹⁰⁾ ואקצו
 לליתים ואנצמו ללארמלה: 18 תם תעאלו חתי נתקאבל יקול אללה⁽¹¹⁾
 פאנה אן כאנת כטאיאכם כאלחמרה אביצת כאלתלג ואן אחמרת
 כאלקרמז צארת כאלצוף נקאא⁽¹²⁾: 19 אלא אן⁽¹³⁾ שיתם וסמעתם ואטעתם
 אכלתם כיר אלבלד: 20 ואן אביתם דלך וכאלפתם אפניתכם באלסיף⁽¹⁴⁾
 לאן כדא קאל אללה: 21 כיה צארת טאגיה⁽¹⁵⁾ אלקריה אלמינה אלתי

(1) «כשריד מועט».

(2) «הרומים לקציני סדום» וכן «הרומים לעם עמרה» עיין רד"ק.

(3) «בי לא ארצה».

(4) כתב הפרחי בספרו כפתור ופרח דף קכ"ד (דפוס בערלין) וראיהו בספר התגנים לר' יהודה בן בלעם אמר ר' סעדיה ז"ל שהגמוס כשר לקרבן וחלבו אסור שנאמר שבעתי עלות אלים וחלב מריאים ונאמר ויזבח שור ומריא וצאן (מ"א א' י"ח). ור' האי ז"ל אמר שהוא פסול לקרבן וחלבו מותר והוא מין משור חבר ופירש מריא שמן דכתיב כעת במרום תמריא (איוב ל"ט מ"ז) ובלשון משנה ממרים את העגלים (שבת קנ"ה) עד כאן לשונו. ולפי זה הגאון שהזכיר הראב"ע הוא ר' האי ולא ר' סעדיה.

(5) «לשוא».

(6) «והחדשים והמועדים אשר תקראו אותם בשמות לא ארשה לכם און ועצרה כבויז המקדש» עיין ויקרא כ"ג ל"ו ובמדבר כ"ט ל"ה.

(7) «לא תוכל האמת (וזה כגוי לה') לסובלם».

(8) «רחמים שלי».

(9) «מפני שדיכם מלאו פשעים» וכן תרגם בכל מקום מלת דמים אם אין ענינה דם כמש.

(10) «ישרו הפוחזים».

(11) ר"ל נקביל אנוכי ואתם כלומר שה' אומר לישראל נעמד יחד למשפט. עיין

Opusculs LVI, 2.

(12) «יהיו נקיים כצמר».

(13) «הלא אם».

(14) «אשמידכם בחרב».

(15) תרגום: תבו למהוי כמעיתא.

כאנת ממלוה חבמא ואלעדל באן פיהא מקימא¹ ואלאן צארו קתאלין:
 22 ממא קד צאר ורקך זיפא² וכמרך מגשושא באלמא: 23 ריסאך
 זאילון ואצחאב סארקין כלה מהב אלרשוה וכאלב אלמכאפאת³ אליתים
 לא יחכמון לה ודעוי אלארמלה לא תצל אליהם: 24 לדלך קאל אלסיד
 רב אלגיוש גליל אסראיל אד אשתפי מן אעדאי⁴ ואנתקס מן באגציו:
 25 וארד ידי עליך ואסבך נקאא זיפך⁵ ואזיל גמיע סתוקך⁶: 26 וארד
 קצאתך כאלאולי וחכאמך כאלאבתדא בעד דלך תדעין בלד אלעדל
 אלקריה אלאמינה: 27 לאן ציון תפדא בחכם וראגעוהא בעדל:
 28 חיניד יאתי בסר⁷ אלפאסקין ואלכטאיין אנמעין ותארכו אללה יפנון:
 29 כמא קיל להם אנכס סתליבון מן אלכטס אלתי תמניתם עבאדתהא
 ותכגלון מן אלגנאין אלתי אכתרתם נוהתהא⁸: 30 ותצירון כבטמה
 סאקט ורקהא וכגנאין לים להא מא: 31 ויציר אלותיק כדלך
 כאלמשאקה ואפעאלה תלד כאלשראר⁹ ישתעלאן גמיעא פלא להם¹⁰
 מן מטפי:

ב

1 אלכטאב אלדי אוחי בה אלי ישעיה אכן אמוץ פי מא בין אל
 יהודה ואל ירושלם: 2 פיכון פי אכר אלזמאן אן יכון גבל בית אללה
 מהיא עלי רום אלגבאל וסניא מן אליפאע ויקבל אליה גמיע אלאמם:
 3 וינטלק אלשעוב אלכתירון יקולון תאעלו נצעד אלי גבל אללה ואלי
 בית אללה יעקוב ידלנא מן סירה מא נסיר בה פי טרקה¹¹ לאן אלתוראה

(1) עיין פירושו למשלי י"ט כ"ג.

(2) "מזויף" והרד"ק כתב בשם אביו שהביא לו (ר"ל למחול) חבר מהערכי אלמהל וכן הוא אומר בשרשים: והביא לו ראיה אדוני אבי ז"ל מהערכי שאומר לדבר המעורב מחלא מהלי. ולא ידעתי ענינו.

(3) מלשון לי נקם ושלם. ואפשר שענינו כמו שתרגם ונתן. ועיין בן בלעם.

(4) "אכלה חמתי באויבי" עיין דווי שרש שפי.

(5) ר"ל לנקות הכסף מן הזיקים. עיין תהלים י"ח כ"ה.

(6) ענינו המעות המזויפות.

(7) "ואז יבוא שבר".

(8) "כאשר נאמר להם אתם תבושו מן האלים אשר חמדתם לעכרם ותחפרו מן הגנות אשר בחרתם להשתעשע בהן" ודונש בתשובותיו (נומ' 49) אמר שהגאון העתיק אלים כמו כבשים כמו הנחמים באלים (למטה נ"ז ה') ובאמת תרגם שם באלים = כאלכבאש אבל כאן לא מצאנו בכתבי יד כי אם מן אלכטס אשר ענינו אלים קבוץ מאלה. ואפשר שסופר אחד הגיה זאת המלה מדעתו. ולפי דעת הגאון הכבשים הם משל לגדולי העם וראשיהם כאשר תראה בהעתקתו אלי הצדק (למטה ס"א ג').

(9) "והיה החזק כזה" (ר"ל התקיף שברשעים) כנעורת ומעשיו האלה (ר"ל מעשיו הרעים אשר ספרם למעלה) כניצוצים וכו'" וזה דעת יונתן.

(10) צ"ל להמא. — (11) "ללכת בארחתי".

תכרנ מן ציון וכלאם אללה מן ירושלים: 4 פיהכם פימא בין אלאמם ויעט שעובא כתירה פיהטמון סיופהם יגעלוהא סככא ומזארקהם מנאגלא לא יחמל קביל עלי אכר סיפא ולא יתעלמון אבדא אלהרב: 5 יא אל יעקוב תעאלו נסיר פי נור אללה: 6 פאנך קד ודרת מדהב קומך יא אל יעקוב וקד אתבע קומכם סבל אלקדם¹) ומתפאלון כאלפלסטיניין ובנואשי אלגר בא יכתפון²): 7 ואמתלא בלדהם פצה ודהבא ולא חד לכזאינהם ואמתלא בלדהם כיולא ולא חד למראכבהם: 8 ואמתלא בלדהם אותאנא פהם למא עמלת אידיהם יסגדון בל למא עמלת אצאבעהם: 9 ינכפיץ אלאדמיון ויתצע אלנאם ולא תסאני להם³): 10 יקול בעצהם לבעץ אדכל פי אלצואן מתלא ואנטמר פי אלתראב מן קבל פזע אללה ומן בהאיה ואקתדארה⁴): 11 ואדא אתצע עיון אלשמכי מן אלאדמיון וינכפיץ ארפע אלנאם⁵) יכון אללה אלקאהר וחדה פי דלך אליום: 12 לאן ללה רב אלגיוש יום עלי כל מקתדר ורפיע ועלי כל סני פיתצע⁶): 13 ועלי גמיע ארוז אללבנאן אלרפיעה אלסנייה וגמיע שגר אלבתנייה: 14 ועלי גמיע אלגבאל אלרפיעה ואליפאע אלסנייה: 15 ועלי כל ברג שאמך וכל סור חצין: 16 ועל גמיע ספן אלבחר⁷) וגמיע זכרפאת⁸) אלמנא: 17 פינכפיץ אשמך אלאדמיון ויתצע ארפע אלנאם ויכון אללה אלקאהר וחדה פי דלך אליום: 18 ואלאותאן גמלה ימציאה⁹): 19 פידכל אהלהא¹⁰) פי מגאיר אלצואוין וסראבאת אלתראב מן קבל פזע אללה ובהאיה ואקתדארה בקיאמה לירחב אהל אלארץ: 20 פי דלך אליום יטרח אלנאסאן אותאנה אלפצה ואתאנה אלדהב אלתי צנעת לה ליסגד להא לאכלי אלחמאר ואלכפאפיש¹¹): 21 לידכל פי נואקר אלצואוין ופי כהוף אלצכור מתלא מן קבל פזע אללה ובהאיה ואקתדארה בקיאמה לירחב אלעאלם: 22 אנתהו ען אלאדמי אלדי פי אנפה אלנסמה אנה מאדא יחשב:

¹ "כי נשטתה דרך עמך (ר"ל תורתו) ותלך עמכם אחרי דרכי אנשי קדם".
² עיון ראביע ורד"ק.
³ "ולא תרוממם". והיה צריך להיות בערבי ולא תסאניהם ובעברי ואל תשאם ואפשר שמלת תסאני הוא מקור מכנין הששי.
⁴ "ואז יאמר איש לאחיו . . . מהדרו וגאוגו" וכן למטה פסוק י"ט וכ"א.
⁵ "וכאשר שפלו עיני גבהות אדם ושח היותר רם מן האנשים נשגב ה' לבדו".
⁶ "ועל כל רם וישפל".
⁷ "הים" וכן העתיק תרשיש בכל מקום.
⁸ עיון ויקרא כ"ו א' ואבן גנאח בשרש שכה.
⁹ ר"ל יעבירם ויכריתם.
¹⁰ ר"ל עובדי האלילים.
¹¹ "לאוכלי הפרות" עיון ראביע שהביא דעת יש אומרים שהוא עוף שיאכל הפרות בלילות.

ג

1 לאן אלסיד רב אלגיוש מזיל מן אל ירושלם ומן אל יהודה מא הם מתוכלון עליה מן אלרגאל ואלנסא¹) אלמתכל עליה פי אלטעאם ואלמתכל עליה פי אלשראב: 2 ואלגבאר ודא אלחרב ואלחאכם ואלשאער²) ואלחאתם³) ואלשיך אלכביר: 3 ורים קומה ואלוגיה ואלמשיר ואסתאד אלענאע ואלפהם אללטיף⁴): 4 חתי אציר אלאחדאת רווסהם ואלצביאן יתסלטון עליהם: 5 ויתשבת אלקום אלפריק באלאכר ואלרגל בצאחכה יפתתנון⁵) אלצבי באלשיך ואלהין באלכרים: 6 חתי יתעלק רגל באזיה או באחד אהל ביתה יקול אד לך תוב קנענא אן תכון לנא מדברא ותכון הדה אלאמה אלפקירה תחת ירך⁶): 7 תראה יחלף להם פי דלך אלוקת יקול לא אציר מצמד תאג⁷) ולים פי ביתי טעאם ולא תיאב ולא תגעלוני מדבר קום: 8 ממא קד אפתקר אל ירושלם ואל יהודה קד וקעו ממא לסאנהם ושמאילהם אלי אללה יכאלפון כהא מא קצדה פי גלאלה⁸): 9 פראסה וגוההם⁹) תשהד עליהם וכטאיהם כאהל סדום הם יכרון כהא לא יגחדון אלויל לנפוסהם פאנהם קד אולוהא שרא: 10 לאנה כמא יגב אן יקאל ען אלצאלה מא אגודה ואנה סיאבל תמר שמאילה: 11 כדאך יגב אן יקאל אלויל ללטאלם אלרדי¹⁰) ואנה סיכאפא במא אולת ידאה: 12 ואד צאר קומי ערפאהם אלצביאן חתי אלנסא תסלטן עליהם ועאר מרשודה מצלין ואלסאלכון פי סבלה קד אהלכוהם: 13 פאן אללה מנתעב לאנצאמהם¹¹) לדינונה הדיא אלקום: 14 כמא אן אללה פי אלחכם ידכל אשיאך קומה ורוסאהם כדאך יקול

(1) "האנשים והנשים אשר הם נשענים עליהם."

(2) "המשורר" ר"ל המחבר שירים ופיוטים.

(3) ר"ל החותך את משפטו בדבור קצר ומתוקן כאלו צלחה עליו רוח נבואה. ועיין בן בלעם.

(4) "ושר עמו והנכבד והיועץ וראש האומנות והנבון המדבר צחות".

(5) וכן תרגם למטה ל' ז' רהב פתנה.

(6) "עד שיתפש איש ברעהו או באחד מאנשי ביתו ויאמר לך שמלה וזה יספיק לנו שתהיה כנהיגנו ותהיה זאת האומה העניה תחת ירך".

(7) "תראה אותו שישבע ביום ההוא לאמר לא אהיה מוכתר".

(8) "כי אנשי ירושלים כבר הענו ואנשי יהודה נפלו מפני שבלשונם ובמעלליהם אל ה' ממרים מה שהוא רוצה בכבודו".

(9) ר"ל תמונת הפנים אשר בו יכיר האדם טבע חבירו.

(10) "כי כאשר הוא ראוי לאמר על הצדיק מה טוב הוא וכי יאכל פרי מעלליו. כן ראוי הוא לאמר אי לרשע הרע וכו'".

(11) שני הפסוקים האלה דבקים וענינם מפני ששומרי העם נערים עד שנשים משלו בו

ומשריו מתעים וההולכים בדרכי ה' האכידום, נצב לריב וכו'.

להם אתם רעיתם אלכרם שלמא וגצב אלמסאכין פי ביותכם¹:
 15 מא לכם תצעפון קומי ווגוה אלמסאכין תמערון² יקול אללה רב
 אלגיוש: 16 קאל אללה לאגל מא תשמכן בנאת ציון וצרן ימשין
 ממדודאת אלחלוק ומברקאת אלעיון³ אדא ימשין יכטרן ובארגלהן
 יעכסן⁴: 17 סיגרד אללה האמתהן ויערי גהאתהן⁵: 18 פי דלך אלוקת
 יזיל אללה אלאפתכאר באלאכפאף⁶ ואלכלאכל ואלאהלה:
 19 ואלקלאיד⁷ ואלושאהאת⁸ ואלגלאגל⁹: 20 ואלאכליל¹⁰ ואלאסורה¹¹
 ואלעקוד¹² ואלבדנאת¹³ ואלדמאלג¹⁴: 21 ואלכזואתם ואלאשנאף:
 22 ואלחלל¹⁵ ואלמטארף¹⁶ ואלמקאנע¹⁷ ואלמכרוטה¹⁸: 23 ואלאזר¹⁹
 ואלסבאני²⁰ ואלצנאף ואלארדיה²¹: 24 פיציר להם בדל אלטיב אלנתן
 ובדל אלאזאראת אלכלקאת ובדל עמל אלמשט אלנתף²² ובדל
 אלגלאיל²³ אתזאר אלמסוח אן אלתבדיל אגמל להן²⁴: 25 במא יקע

(1) «כאשר הוא מביא במשפט זקני העם ושריהם כן יאמר להם אתם בערתם הכרם בחמס וכו'».
 (2) «תשנו ותמירו».
 (3) ענינו מגדלות את עיניהן ומבימות בעזות מצח. וכן פירש בן בלעם.
 (4) הגאון בחר במלה ערבית הדומה לעברית וענינה מתעות האנשים לזנות אחריהן. וכן
 תרגם וכעכס אל מוסר אויל (משלי ז' כ"ב) כעאכס ר"ל כאיש המעקש דרכו ולא ישמע כי אם
 למוסר אויל עיין בהערתינו שם.
 (5) ראב"ע: יש אומרים חסר אלף פאתהן.
 (6) «הגעלים».
 (7) מין ענקים עיין רד"ק.
 (8) כון חגורה המשובצת באבנים יקרים.
 (9) פעמונים.
 (10) הכתר.
 (11) והנזמים.
 (12) «ענקי הגרגרת».
 (13) «כתנות הנשים».
 (14) «הנזמים שמושיכין הנשים למעלה מן ארכבת הזרוע».
 (15) «לבושים נאים».
 (16) «כסות שמתעטפות בה» עיין רד"ק.
 (17) מין צעיף המכסה כל הגוף.
 (18) ענינו בהנדסה כדור מחודד ואפשר שטעמו כאן עדי הנשים אשר צורתו דומה לזה
 והרד"ק פירש כיסום.
 (19) «סינר».
 (20) מין אזור הנקרא על שם מקום עשיתו. ובמשלי ל"א כ"ד תרגם מלת סדין אזור כמו
 שתרגם כאן גליון.
 (21) עיין רד"ק וצ"ל שם ארדיה במקום אריד. ואמר בן בלעם שקצת אלה המלות ידועות
 וקצתן אי אפשר לעמוד על ענינם.
 (22) «ויהיה להן תחת כסן ותחת חגורות כלווי סחבות ותחת מעשה מסרק קרחה».
 (23) ראב"ע: חלוק דק מרוקם יושם על כל המלבושים.
 (24) ראב"ע: אמר הגאון ההפך שהוא תחת יותר יפה להן. ועיין מה שכתבתי בהערותי
 לפירוש בן בלעם.

רהטקן באלסיף ודו גברותהן¹ פי אלמלאחס: 26 ויתרחון ויחזנון פי מנאזלהן ופוארג יקעדן עלי אלארץ²:

ד

1 חתי יתעלק³ כתיר מן אלנסא ברגל ואחד פי דלך אליום יקלן לה טעאמנא נאכל ותיאבנא נלבס לכן יסמי אסמך עלינא צם ענא עארנא: 2 פי דלך אליום יכון מא ינבתה אללה לסראה וכרם ותמר אלארץ לאקתדאר ופכר לפלית אל אסראיל: 3 ויכון אלבאקי פי ציון ואלפאצל פי ירושלם יסמי קדוסא כל מן כתב ללחיה פיהא: 4 אדא גסל אללה וסך אל ציון גמיעא ומעאצי אל ירושלם ינטפהא⁴ מן בין קומהא אמא בקוה אלחכם או בקוה אלנפי: 5 ויברו אללה עלי גמיע גבל ציון מהיאה ומא דעי באסמה גמאמא נהארא ודכאנא וספר נאר להיבה לילא ועלי גמיע אלכרם יטיף בהא⁵: 6 וטלה תכון טלא נהארא מן אלסמום וכנא וסתרא מן סיל ומטר:

ה

1 הודא אנשי קולא לודידי הו מא אנשאה מחכי פי כרמה ואקול כאן לודידי כרם פי רכן די סמן: 2 ועזקה בעד מא נגלה⁶ וגרסה סריקא⁷ ובנא פי וסטה ברגא ונחת פיהא תגארא רגא בדלך אן ינבת ענבא פאנבת זואנא⁸: 3 ואלאן יא אהל ירושלם ויא אהל יהודה אחכמו ביני ובין כרמי: 4 מא אלדי יגב אן יעמל פיה איצא פלם אעמלה מא באלה רגותה אן ינבת ענבא פאנבת זואנא: 5 ואלאן אנא מערפכם מא אלדי אצנעה בה אזיל טלאלה⁹ פיציר רעיא ואתגר סיאנה פיציר דוסא: 6 ואנעלה באירא לא יזבר ולא ינכש פינבת חסכא וקיצומא¹⁰ ואמר אלא תמטר אלגיום עליה מטרא: 7 ואעלמו אן כרם רב אל

(1) ר"ל והאנשים אשר היו בוטחות בגבורתם.
 (2) "ואנו ואבלו בבתיהן ותשבנה על הארץ עצלות" אפשר שרמו הגאון על איסור מלאכה באבילות.
 (3) "עד שיחזיקו" הפסוק הזה דבק עם הפסוק שלפניו.
 (4) "אחר שרחץ וכו' וכאשר ידוה פשעי אנשי ירושלים" עיין למעלה דף ב' הערה 6.
 (5) "ויברא ה' על כל הר ציון מכוון ועל הנקרא בשמו ענן וכו' ועל כל כבוד יחפה בהם" ר"ל בענן יומם וכו'.
 (6) ר"ל חפרו אחר שסקלו.
 (7) עיין בראשית מ"ט י"א. ובן בלעם השיג על הגאון ואמר שזאת המלה איננה נמצאת בערבי. אבל אבן גנאה בשרשים אומר שהענבים המובחרים נקראים בארץ ישראל שריק.
 (8) רד"ק: באושים פירוש ענבים רעים וכן פי' ר' סעדיה מתרגום וירע ובאש.
 (9) הגאון גזר משכתו מלשון סכך ומסוכה.
 (10) כן הוא בכ"י. ואבן גנאה בשרשיו קיצום בלא נקודה על הצדי וכן הוא באוצר השרשים הערביים שלנו. עיין p. 78 Loew Aramäische Pflanzennamen.

ניוש אל אסראיל ואל יהודה גרם קרתה רגא להם אלחכם פאדא
 בעסף⁽¹⁾ ובעדל פאדא בצראך: 8 אלויל ללמדאניין אלבית באלבית
 אלדין יקרבוני ציעה אלי ציעה אדא כלת אלמואצע אקמתם וחדכם פי
 אלבלאד⁽²⁾: 9 פאנה פי סמע קאל רב אלגיוש אן לס תציר אלמנאזל
 אלכתירה וחשה ואלכבאר אלגיאד בלא סאכין⁽³⁾: 10 ממא עשרה
 פדאדין מן אלכרם תכיל מטרא ואחדא ויא ליתהם ובדאר בר יכיל
 ויבה פקט⁽⁴⁾: 11 אלויל ללמצטבחין באלגדאה ואלנביד יטלבוני ואלמנתבקין
 פי אלמסא ואלכמר ירהקהם⁽⁵⁾: 12 ואלדין יכון בטנבורין ועוד ודף ונאי
 אלכמר משרובהם ואלי פעל אללה לא ילתפתון מא צנעתה ידאה
 לא ירונה⁽⁶⁾: 13 לדלך גלא כתיר מן קומי בלא מערפה וצאר כראמהם
 רהטא דוי גוע וגמהורהם לאגבין עטאשא⁽⁷⁾: 14 ולדלך אוסע אלתי
 נפסה ופגר פאה סרפא בגיר חד⁽⁸⁾ חתי נול פיה דו בהאיהם וגמהורהם
 ודו גלבתהם ואלרכין מנהם⁽⁹⁾: 15 ואד אנכפין האולי אלנאם ואתצעת
 הדה אלרגאל ועיון אלשאמכין אתצעת: 16 פתעאלי רב אלגיוש⁽¹⁰⁾
 באלחכם ואלטאיק אלקדום תעטם בעדלה: 17 ועף אלנאם פרעת
 אלזראף כסבילהא ואלריאין אלסאחה אכלוהא אציאפהא⁽¹¹⁾: 18 ואלויל
 לגאדבי אלדנוב בחבאל אלזור וכטאהם גליט כענאן אלעגלה⁽¹²⁾:
 19 אלקאילין לית יחי ויסרע⁽¹³⁾ באפעאלה חתי גרי ויקרב תקדיר קדום
 אסראיל⁽¹⁴⁾ פיאתי חתי נעלם: 20 ואלויל עלי אלקאילין⁽¹⁵⁾ עלי אלשר
 כירא ועלי אלכיר שרא ואלמצירי אלטלאם נורא ואלנור טלאמא

⁽¹⁾ "חמס ועושק" תרגם מלת משפח לפי ענינו וכן בתרגום יונתן: והא אינון אנוסין.

⁽²⁾ "אחר ששממו המקומות תשבו לבדכם בארץ".

⁽³⁾ הפסוק הזה הם דברי הנביא כמו שתרגם יונתן ופי' רש"י וענינו באזני שמעתי גזירת ה' צבאות שלא תשבו לבדכם בארץ אם לא בתים רבים לשמה יהיה אחרי שהגדולים והטובים ישארו מאין יושב אתם ג"כ לא תוכלו לשבת בהם.

⁽⁴⁾ "ומי יתן וזרע חמר יעשה רק איפה" ר"ל שלא יעשה אף איפה אחת.

⁽⁵⁾ "ירדפם" מלשון כי דלקת אחרי, וכן פירש בן בלעם ואמר כי הוא בטקום ירדפם

היון ויבקשם.

⁽⁶⁾ ר"ל היו לשותי יין והם מנגנים בכלי זמר ואינם רואים מעשי ידי ה'.

⁽⁷⁾ "לכן גלו רבים מעמי מבלי דעת ונכבדיהם היו מתי רעב והמונם עיפים בצמא".

⁽⁸⁾ "באין קצבה".

⁽⁹⁾ "הנהדרים מהם וכו' והמתענג מהם".

⁽¹⁰⁾ שני הפסוקים דבקים וענינם אחר שנכנעו בני אדם יגבה ה' צבאות וכו'.

⁽¹¹⁾ "וענינם מכני האדם הם ירעו הכבשים כמנהגם והשרות השמנות יאכלו (תבואתם)

אורחיהם".

⁽¹²⁾ "וחטאיהם עבים כעבותות העגלה".

⁽¹³⁾ "מו יתן יחיש וימהר" וכן תרגם יונתן: אימתי יחתי.

⁽¹⁴⁾ "ותקרב גזירת קדוש ישראל".

⁽¹⁵⁾ אפשר שצ"ל ללקאילין.

ואלמצירי אלמר הלוא ואלחלו מרא: 21 אלויל ללמתחכמין ענד אנפסהם ופי וגוההם יתדאהנון: 22 ואלויל ללגבאברה פי שרב אלכמר ודוי אלחיל פי מזג אלנביד: 23 מזכי אלטאלם לאגל אלרשא וזכוה אלזכי יזילונהא ענה: 24 לדלך במא יאבל אלקש לסאן אלנאר ואלהשים במא יכליהא אללהיב ענאצרהם תציר כאלדק ופרועהם תצעד כאלגבאר אד זהרו פי תוראה רב אלגיוש וקול קדום אסראיל רפצו בה: 25 ולדלך אשתד גצב אללה עלי בעץ קומה⁽¹⁾ ומד ידה עליה פצרבה חתי רגזת אלגבאל וצארת נכאילהם מכסוחה פי וסט אלסואק ומע דאך למ ירגע גצבה ענהם ועאר ידה ממדודה עליהם: 26 פאן ירפע עלמא לקביל מן בעיד וינאדיה⁽²⁾ מן אקאצי אלארץ פאדא בה סריעא בכפה יאתי: 27 לים פיה לגב ולא עאתר ולא ינאם ולא יוסן ולא ינהל אזאר חקויה ולא ינתצל שסע מן נעלה: 28 אלדי סהאמה מסנונה וקסיה מותרה ואטלאף כילה כאלצואוין תחסב ובכרה כאלזואבע: 29 ולה זיראן כאללבו יזאר כאלצרגאם ינהם ויחוז אלפריסה ויפלת בהא ולים מכלין: 30 וינהם עליהם פי דלך אליום כפיין אלכחר וילתפתון אלי אלארץ פאדא הי טלמא ואלקמר ואלשמס⁽³⁾ קד אטלמא פי אקטארהמא⁽⁴⁾:

ו

1 פי סנה אברץ פיהא⁽⁵⁾ עזיה אלמלך ראית נור אללה גאלמא עלי כרסי רפיע וסני ושעאעה⁽⁶⁾ מלא אלהיכל: 2 ולה מלאיכה וקוף פי אלעלו⁽⁷⁾ סתה אגנחה לכל ואחד באתנין יסתר וגהה ובאתנין יסתר רגליה ובאתנין יסעי⁽⁸⁾: 3 וינאדי בעצהם בעץ ויקולון קדום קדום קדום רב אלגיוש וכרמה מלא גמיע אלעאלם: 4 פאצטרבת מלאכן אלסכפאת⁽⁹⁾ מן צות אלמנאדי ואמתלא אלבית דכאנא: 5 פקלת וילי אד קצרת ואנא רגל מנקטע אלקול⁽¹⁰⁾ ופימא בין קום מנקטעין אללאקאויל

(1) "מקצת עמו" — (2) "ויקראהו".

(3) "הירח והשמש" ולפי זה צר ענינו צהר בחסרון הא וכן כתב דונש בתשובותיו No. 152. וכן בלעם הזכיר את הפירוש הזה בשם הגאון והשיג עליו.

(4) "במחזויהם".

(5) "שנצטרע בה". וכן תרגם יונתן ועיין עוד נדרים ס"ד ב'.

(6) "וזהרי אורו".

(7) "ולו שרפים עומדים מומעל" הפריד בין ממעל ולו מפני שאם תחבר השתי מלות תאמר שהשרפים הם ממעל לה וזה כפירה. עיין ביאורו למשלי כ"ה י"א.

(8) "ירוף" והגאון מתרגם בזאת המלה הערבית כל חי המתנענע במהירות וכן למטה פסוק ו' עיין בראשית א' ב'.

(9) עיין אבן גנאח בשרש סף.

(10) "ואמרתיו אוי לי כי קצרה ידי ואנכי איש אשר אין ביכלתו לדבר" . . . מפני שעניני

ראו אור המלך".

אנא גאלם באן ראת עיני נור אלמלך רב אלגיוש: 6 פסעי אלי אחד אלמלאיכה ופי ידה גמרה אדהא בכלבתין מן פוק אלמדבחה: 7 פאדנאהא מן פאי וקאל קד דנית הדה בשפתיך פקד זאל דנבך וגפרת לטיתך: 8 וסמעת צות אללה יקול מן ארסלה מאמורא ומן ימצי לנא מתברעא¹ פקלת האנא ארסלני: 9 פקאל אדהב פקל להאולי אלמום אלעצאה² אסמעו סמאעא לא תפהמונה ואנטרו ריאה לא תערפונה: 10 וטמם קלובהם ותקל אסמאעהם וגמץ עיונהם כילא ינטרו בעיונהם ויסמעו באדאנהם פתפהם קלובהם וירגעון ען ראי סו פי אמר דניאהם פישפון מן דלך³: 11 פקלת אלי מתי יא רב קאל לי אלי אן תכוי קראהם מן סאכן ומנאזלהם מן אדמי וריאצהם תכוי ותציר וחשה: 12 ואד יבעד אללה האולי אלנאם יכתר אלתרך ואלכלא פי אלארין⁴: 13 ויבקי פיהא שביה באלעשר חתי תעוד ותציר רעיא כאלבטם ואלבלוט פי שלכת מנתצבין בהא כדאך אלנסל אלמקדם נצבתהם⁵:

ז

1 וכאן פי איאם אחז אבן יותם אבן עזיה מלך אל יהודה אן רצין מלך ארם ופקח אבן רמליה מלך אל אסראיל צעדא לירושלם⁶ ליחארבא אהלהא⁷ פלם יסתטיעא מחארבתהם: 2 פלמא אכבר אל דאוד וקיל להם קד נזלת אלארמניה עלי אל אפרים אצטרב קלב אלמלך וקלוב קומה באצטראב שגר אלשערא מן קבל אלריאה: 3 פקאל אללה לישעיה אכרג תלקא אחז אנת ושאר ישוב ולדך אלי טרף קנאה ברכה אלמא אלעליא אלי מחגה רוצה אלקצארין: 4 וקל לה אטמאן וקר⁸ לא תכף וקלבך לא יסתרך מן קבל הדין אלרגלין אלשביהין בטרפי מחראך מדכנין דלך שדה גצב רצין וארם ואבן רמליה⁹: 5 גזא מן אנל מא דבר עליך אל ארם¹⁰ אלשר ואפרים ואבן

(1) את מי אשלח בצווי ומי ילך לנו כנדבת לכו.

(2) "הפושעים".

(3) "וישובו מעצתם הרעה בדברי העולם הזה וירפו מזה" עיין ביאור הפסוק הזה

באלמאנאת דף 160.

(4) "וכאשר ירחיק ה' אלה האנשים ירבה העוובה והשממה בארץ".

(5) "וישארנו בה (צדיקים) כחלק עשירי עד שתשוב (הארץ) ותהיה למרעה כאלה וכאלון בשער השלכת והם יעמדו כן יהיה הזרע הקדש מצבתם" ר"ל קיומם.

(6) אפשר שצ"ל צעדא אלי ירושלם.

(7) "למלחמה על יושביה".

(8) ר"ל שינוח וישקוט ורד"ק הביא בשם הגאון שפירש השמר מלעשות מלחמה והשקט לך אל תירא ולא נמצא הפירוש הזה בהעתיקה שלפנינו.

(9) "מפני שני האנשים האלה הדומים לשני וכו' וזה חרי אף רצין וכו'".

(10) "אנשי ארם".

רמליה קאילין: 6 נצעד אלי בלד יהודה נתטרפה¹ וננפדהא אלינא² ונולי מלכא פיהא הו אבן טבאל: 7 כדא קאל אללה רבי לא יקום דלך ולא יכון: 8 בל אנמא ריאסה ארם עלי דמסק פקט כמא אן רים דמסק רצין ואלי סתין וכמסה סנין ינדק אל אפרים מן קומהם³: 9 וריאסה אפרים עלי שמרון פקט כמא אן רים שמרון הו אבן רמליה אן כנתם לא תאמנון אד לא תומנון⁴: 10 ועאוד אללה מכאטבא נביה ען אחז⁵ קאילא: 11 אסאל לך אייה מן ענד אללה רבך אמא עמקת מסאלתך או רפעתהא עלוא: 12 קאל אחז לא אסאל ולא אגרב אללה: 13 קאל אלנבי אסמעו יא אל דאוד אקליל ענדכם תעגזו אלנאם חתי תעגזון רבי איצא⁶: 14 לכן יעטיכם אללה הו מן ענדה⁷ אייה הודא לך גארייה האמל סתלד אבנא⁸ ותסמיה עמנואל: 15 ויכון אלסמן ואלעסל יאכלהמא טבעא⁹ קבל מערפתה אלזהדה פי אלשר ואלאכתיאר ללכיר: 16 עלי אנה קבל אן יערף אלצבי אלזהדה פי אלשר ואלאכתיאר ללכיר תתרך אלבלדה¹⁰ אלתי קד צגרת מן קבל מלכיהא: 17 ויאתי אללה במלך אלמוצל עליך ועלי אלך ועלי קומך פי איאם לם יאתך מתלהא מן יום זואל אל אפרים ען אל יהודה¹¹: 18 ויכון פי דלך אלעצר אן ינאדי אללה בקום פי אקאצי כלגאן מצר שביה באלדבאב וקום פי בלד אלמוצל שביה באלזנאביר¹²: 19 פיאתון כלהם וינזלון פי אלאודייה אלבאיריה ופי בהוף אלצכור ופי מא בין אלסדר ופי מא בין אלינבות¹³: 20 ופי דלך אלוקת

¹ עיין בן בלעם שפירש המלה הזאת נקטע אטראפה = נכרת את קצותיה וכן תרגם הגאון שמות לוי י"א והקיצונה אלמטרפה.

² רד"ק: נבקיע חומותיה ונכנס בה ותהיה כרשותינו.

³ „אבל מלכות ארם איננה כי אם על דמשק כאשר מלך דמשק הוא רצין ובעוד ששים וחמש שנה ירוצצו אנשי אפרים מעמם" אפשר שר"ל שאנשי אפרים יגלו ולא יהיו עוד עם.

⁴ עיין ראב"ע ורד"ק.

⁵ „ויוסף ה' דבר עם הנביא על אחז".

⁶ „אמר הנביא שמעו נא בית דוד המעט מכם שתחשבו כאין כח האדם עד שתחשבו כאין כח אלהי ג'כ".

⁷ „מעצמו" רד"ק: אף על פי שאין אתם חפצים בו.

⁸ „הנה לך עלמה הרה סופה ללדת בן" ראב"ע: ומאמר הגאון כי האות הוא שיהיה זכר.

⁹ „בטבעו".

¹⁰ ר"ל זה יהיה לאות שקודם שידע הנער לבחור בטוב ולמאוס ברע תעזב הארץ.

¹¹ „ויביא ה' את מלך אשור עליך ועל ביתך ועל עמך בימים אשר לא באו כמוהם

מיום סור אפרים מעל יהודה".

¹² „והיה בעת ההיא יקרא ה' לעם אשר בקצה יאורי מצרים הדומה לזכוב ולעם אשר

בארץ אשור הדומה לדבוריב".

¹³ וכן תרגם נעצוץ למטה נ"ה י"ג. לפי דעת הרד"ק הנעצוץ והנהלל הם עצים פחותים.

ימסחהם אללה כמא ימסח אלמוסי אלחאד שער אלראם ואלמקדם
 ואללחיה: כדלך יהלך אהל עבר אלנהר וקום מלך אלמוצל¹: 21 ויכון
 פי דלך אליום יסתבקי אלמר עגלה מן אלבקר וראסין מן אלגנם
 אמנא²: 22 ויכון מן בתרה צנעה אללבן ווכל סמנא כדאך אלסמן
 ואלעסל יאכל כל מן בקי פי הדא אלבלד: 23 ויכון פי דלך אלוקת
 תציר מואצע כתירה מא יכון פיהא בתור מן אלגפאן תסאוי כתירא
 מן אלמאל מצירא ללחסך ואלקרטב³: 24 ובאלסהאם ובאלקסי ידכל
 הנאך מלך אלמוצל⁴ כדאך חסך וקרטב יציר גמיע דלך אלבלד:
 25 וגמיע אלגבאל אלתי תרפק באלמראפק⁵ לא ידכלהא כוף אלחסך
 ואלקרטב בל תכון עאמרה יטלק פיהא אלבקר וידוסהא אלגנם⁶:

ח

1 תם קאל אללה לי כד לך צפיחה כבירה ואכתב עליהא בכמ
 אלעאמה⁷ לוחי אלסלב וסרעה אלגנימה: 2 ואשהדת עליהא שאהדין
 אמינין אוריה אלמאם וזכריה אבן יברכיה: 3 תם דנות מן אלנביה
 פחמלת וולדת אבנא פקאל אללה לי אסמה וחי אלסלב וסרעה
 אלגנימה: 4 לאן אלצבי מן קבל אן יערף אן יקול אבא ואמא יחמל
 מלך אלמוצל אתאת דמשק וסלב שמרון בין ידיה⁸: 5 תם עאוד אללה
 מכאטבתי קאילא: 6 גזא מא זהד האולי אלקום פי מא סלואן⁹ אלסאיר
 עלי ריוד ואסרו¹⁰ ברעין ואבן רמליה: 7 ולדלך סיצעד אללה עליהם
 מא אלנהר אלעטים אלכתיר הו מלך אלמוצל וגמיע אנלאיה¹¹ פיצעד
 עלי גמיע גדראנה ויסיר פי גמיע שמוטה: 8 וימצי פי אל יהודה

(1) «ביום ההוא יגלח התער החד שער הראש והערוה והזקן כן יאביד
 יושבי עבר הנהר ועם מלך אשור.

(2) «בשלוה».

(3) עיין תרגום יונתן ראביע וכן בלעם שפירשו כן ולא כפירוש הרד"ק.

(4) «יבוא שמה מלך אשור» ר"ל כי מחנה אשור ישחית את הארץ שנה אחר שנה.

(5) בכ"ו א': באלמרא והוא המרא בלשון חז"ל (כבא מציעא ק"ג ע"א) וענינו כלי

שחופרין-כו האדמה.

(6) «אבל יהיו עבודים וישלחו בהם הבהמות וירמסם הצאן» עיין אבן גנאח בשרש עדר
 וכן בלעם בפירושו ולפי דעתם ההרים הם הרי יהודה ושם לא בא חיל מלך אשור ובשני
 הפסוקים הקודמים הנביא מדבר על ארץ עשרת השבטים שגלו בשנת שש למלך חזקיה ונשארה
 אדמתם שממה.

(7) «בכתיבת המון העם».

(8) «ישא מלך אשור את חיל דמשק ושלל שומרון לפניו».

(9) זה שם השלח עד היום הזה.

(10) ר"ל ששו ושמהו.

(11) «הם מלך אשור וכל שריו וכו'» הנמשלים כמים העצומים והרבים.

וינסאב וימר בעד אן יבלג אלמא אלי אלענק מתלא פיכונ מאל¹)
 אקטארה מלא סעה בלדך יא עמנו אל²): 9 ארתצו יא אמס ואנדקו
 ואנצתו דלך יא דוי אבעאד אלארץ אתזרו ואנדקו תם תעאונו ואנדקו³):
 10 תשאורו משורה פתפסך ותכלמו בלאמא לא יתבת לאן אללה
 מענא: 11 לאן כדא קאל אללה לי בשדה קדרה⁴) ואדבני מן אלמצי
 פי טריק האולי אלקום קאילא: 12 לא תקולו עקדא לגמיע מא קאלה
 האולי אלקום אנה עקד ומכופהם לא תכאפו ומרהבהם לא תרהבו:
 13 אללה רב אלגיוש קדסוה והו מכופכם והו מרהבכם: 14 פאנה יכונ
 קדסא לאל ירושלם וכחגר צאדם ועואן מעתר לביתי מלך אסראיל
 כפך ווהק⁵): 15 פיעתר בהמא כתירון פיקעון וינכסרון ויבהקון ויעלקון:
 16 אחפט אלשהאדה ואכתם אלדלאלה ללתלאמיד⁶): 17 וקאל⁷) אנה
 אנתטר ללה אלדי חגב רחמתה ען אל יעקוב וארגוה: 18 והאנא
 ואלאולאד אלדין רוקני איאהם אללה איאת ובראהין פי מא בין אל
 אסראיל מן ענד רב אלגיוש אלסאכן פי גבל ציון: 19 אן קאלו לבם
 אלתמסו אלי אלמשעודין ואלעראפין ואלמוצוצין ואלהדארין קולו להם
 אלים אלשעב אלי אלאהה ילתמס פכיה יטלב ען אלאחיא מן אלמות⁸):
 20 דלאלה או שהאדה ואן לם יקולו הדא אלקול אלדי לים לה טלב⁹):
 21 לימרו בהם כל עסר וגאיע פיכונ אדא הו גאע תגצב ושתם מלכה
 ומעבודה ואלתפת אלי אלסמא: 22 ואלי אלארץ ילתפת איצא
 פאדאהא בשדה וטלמה ולגב וציק ואפל מנתשר פיהא: 23 פאנה לא

גורית רמב"ם, חז"ל, תלמידי

¹) גראה שצריך להיות מואל במקום אמיאל והוא הקבוץ מן מיל וכן דרכו לפעמים להשמיט אל"ף הראשון כמו פואה תחת אפואה ותרגם משות כמו כושות שהוא שם עצם מלשון אגודת כושה למטה נ"ח ו' שהעתיק מיל ולפי זה ענין הפסוק הוא ויהיו נטיות כנפיו מלא רחב ארצך. כלומר שכנפיו חיל מלך אשור יהיו פרושים על כל ארץ יהודה.

²) בלשון קריאה כלומר ארצך אתה עמנו אל והוא שם בן אחז אשר יולד לו אחר המלחמה וזה היה לאות שלא תכבש ירושלים עיין למעלה ז' י"ד.

³) "האזינו זאת יושבי מרחקי ארץ התאזרו ותשברו ואח"ז תאזרו איש את אחיו ותשברו".

⁴) "בחזקת גבורתי".

⁵) "כי (ה') יהיה למקדש ליושבי ירושלים ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי מלך ישראל כפח ומוקש" הנה לפי דעתו הפסוק הזה הוא מסורס וזה ג"כ דעת בן בלעם אלא שהגאון פירש שני בתי ישראל כאלו אמר שני בתי מלך ישראל ובן בלעם ביאר ששני בתי ישראל הם עשרת השבטים ולא ידענו מי הם השני בתים למלך ישראל ולמה קרא בן עשרת השבטים.

⁶) "גצור הערות וחתום התורה לתלמידים".

⁷) "ואמר" ר"ל הנביא עיין ראב"ע ורד"ק.

⁸) "אמרו להם הלא וכו' ואיך ידרש בעד החיים מן המתים" עיין ראב"ע ורד"ק.

⁹) הגאון חבר אלו השתי מלות עם מה שקדם ר"ל ואיך יבוקשו תורה ועדות מן המתים אחר זה יאמר הנביא: "אם לא יאמרו זה הדבר אשר איננו לבקש" ר"ל אשר איננו ראוי לדרוש אחריו מלשון שחר טוב (משלי י"א כ"ז) אשר תרגם מאלב אלכיר.

לגב למן יציק עליהם באלוקת אלאול אלדי אסרעו בבלד זבולן ונפתלי
ובאלאזר אלדי תקל עלי אהל טריק אלבחר ועבר אלארדן וסואהל
אלאמם⁽¹⁾:

ט

1 ואלקום אלסאלבון פי טלאם ראו נורא עטימא ואלמקימון פי
ארץ גבסא⁽²⁾ נור אספר עליהם: 2 וקאל⁽³⁾ לקד כרתת הדא אלקביל
ועטמת להם אלפרח פפרחו בין ידיך כאלפרח פי אלחצאד וכמא
יסרון פי קסמתהם אלסלב: 3 אד אצר נקלהם ודהק⁽⁴⁾ עאתקהם וקציב
אלמסתולי עליהם קד דקקת גמיע דלך בעצר מדין: 4 ואד כל כיל
מכיוול בזלאזל ואלתוב אלמלות באלמעאצי קד צאר חריקא אכילה
אלנאר⁽⁵⁾: 5 ואד ולד לנא ולד ורזקנא אבנא דכרא וכאנת אלריאסה עלי
ראסה סמאה אלכפי אלחכים אלטאיך אלגבאר מלך אלאנד רים
אלסלאם⁽⁶⁾: 6 לכתר⁽⁷⁾ אלריאסה וסלאם לא אנקצא לה עלי כרסי דאוד
וממלכתה ליצלחהא ויסעדהא באלחכם ואלעדל מן אלמן ואלו אלדהר
נצרה רב אלגיוש⁽⁸⁾ תצנע דלך: 7 ואד בעת אללה בהדא אלמר⁽⁹⁾ פי
אל יעקוב ווקע פי אל אמראיל: 8 תם טאהר אלקום מן אל אפרים
ואהל שומרון אנמעין באקתדאר ועטם קלב קאילין⁽¹⁰⁾: 9 אן וקע אללבן
בנינא הגארה מהנדמה ואן גדע כשב אלגמיז בדלנאהא בארז: 10 נצר
אללה אעדא רצין עליה⁽¹¹⁾ והיג⁽¹²⁾ באגציה: 11 פוכון אלארמניון מן אלמשרק

(1) יעברו בהם כל נקשה ורעב והיה אם ירעב יתקצף ויקלל מלכו ואלהיו ויפנה אל
השמים. ואל הארץ יביט ג"כ והנה היא בצרה וחשכה ועיפה וצוקה ואפלה מתפשטת עליה. כי
אין עיפות למי שיציק להם בעת הראשון כאשר מהרו לבוא בארץ זבלן ונפתלי ובעת האחרון
המכביד על דרך הים ועבר הירדן וחופי הגוים נראה שצ"ל אסרע במקום אסרעו.

(2) "בארץ חשכה".

(3) "ואמר" ר"ל העם.

(4) העתיק מטה כמו מוש (במדבר י"ג כ"ג) מפני שהמוש נשא על הכתף.

(5) "וכי כל מדה נמדדת בצרות והשמלה המגוללה בפשעים היתה לשריפה מאכולת
אש". בן בלעם הביא זה הפירוש ואמר שלפי דעת הגאון סואן הוא מלשון סאה והפסוק היה
דבק עם הפסוק שלפניו וענינו שהצרות אשר באו על מלך אשור היו מדה במדה והבגדים
המלוכלכים בפשעים אי אפשר לטהרם כי אם ישרפו.

(6) "וכי וכו'" ר"ל ועוד יש טעם שלישי לשמחת העם והוא הולדת בן זכר. ראב"ע: יש
אומרים כי פלא יועץ אל גבור אבי עד הן שמות השם ושם הילד שר שלום. וזה דעת הגאון
וכן פירש בן בלעם.

(7) "תשועת ה' צבאות".

(8) ר"ל הרעה הזאת ששלטו אויביהם בהם.

(9) ר"ל והראו אנשי אפרים ושומרון את גאותם ועוצם לבבם באמרם.

(10) "הושיעה ה' את אויבי רצין עליו". רד"ק: מלך אשור ומחנהו שתפש דמשק והמית רצין.

(11) "יעורר" וכן תרגם למטה י"ט ב'. וזה ג"כ דעת בן בלעם אשר הביא עוד פירוש

אחר בשם פותר אחד שפירש יסכסך יבלבל והפותר הזה איננו רב סעדיה.

ואלפלסטיניון מן אלמגרב יאכלון אל אסראיל בכל פא מתלא ומע דלך
 לם ירגע גצבה ועאד ידה ממדודה: 12 ואן אלקום לם ירגעו אלי
 צארכהם בדלך ולם ילתמסו רב אלגיוש: 13 פיקמע¹ אללה מנהם אלראם
 ואלדנב אללבה² ואלסעפה³ פי יום ואחד: 14 ושרה דלך אן אלשיך
 ואלוגיה מנהם הו אלממתל באלראם ומנביהם ודאלהם באלבאטל הו
 אלשביה באלדנב³: 15 וקד צארו מרשדו האולי אלקום מצלין ומרשדוה
 מהלכין: 16 לדלך שבאכה לא יפרחהם אללה⁴ ואיתאמה ואראמלה לא
 ירחמהם אד כלהם דנסון אשראר וכל פא מנהם יתכלם באלספה מע
 דלך לם ירגע גצבה ועאד ידה ממדודה עליהם: 17 לאן שלמהם קד
 אשתעל כאלנאר פהו יאכל מנהם אלחסך ואלקיזום חתי יתאגג⁵ פי
 שעב אלשערא ויתכאתף אקתדאר אלדכאן: 18 ובעברה רב אלגיוש
 אד אצטרב אלבלאד⁶ צאר אלקום כשעלה מן נאר ולא ישפק אלמר
 מנהם עלי צאחבה ואזיה⁷: 19 קמע מן אלימין ועאדה גאיע ואכל מן
 אליוסאר ולא ישבע ולם יעלם אלרגל מנהם אנה אנמא יאכל מן לחם
 דראעה⁸: 20 דלך מנשה מע אפרים ואל אפרים מע אל מנשה הם
 גמיע עלי אל יהודה⁹ מע דלך לם ירגע גצבה ועאד ידה ממדודה עליהם:

י

1 אליול לראסמי רסום אלגל וכאתבי כתב אלדגל¹⁰: 2 לימילו
 אלצעפא מן אלדין ויגצבו חכם באיסי¹¹ אלקום ויצירו אלארמל סלבהם
 ואלאיתאם יגנמון: 3 מא תצנעון פי יום אלעקאב וענד דוי יאתי מן
 בעיד אין תפרון לעון ואין תתרכון כרמכם: 4 ואלא אלגתו דין

(1) "לכן יכרית" (בעתיד).

(2) "מוח העין וסעיפוי" ובפרט עין החמרים. וכן תרגם כפה ויקרא כ"ג מ' ואיוב ט"ו ל"ב
 אבל שם ענינו ענף התמר וכן מלת קלב בערבי ענינה מוח וענף אבל לא ידענו למה לא
 העתיק כאן אגמון מלשון גמא כמו שתרגם למטה נ"ח ה'.

(3) "וביאור זה כי הזקן והנכבד מהם הוא הנמשל בראש ונביאייהם והמורה להם שקר
 הם הדומים לזנב".

(4) "על כן בחוריו לא ישמחם ה' וכו'".

(5) "עד שתצת" עיין רד"ק.

(6) "התרועעה הארץ" ועיין בן בלעם בפירושו.

(7) "על רעהו ואחיו".

(8) "ויגזר מימינו ועודנו רעב ויאכל משטאלו ולא ישבע ואין איש מהם יורע כי הוא רק
 אוכל מן בשר זרועו".

(9) "ר"ל ביאור המשל הזה הוא כי אפרים ומנשה מריבים זה עם זה ושניהם יחדיו
 יצרו על יהודה.

(10) "ר"ל לדוינים ולסופרים.

(11) ענינו הנרכאים והאומללים.

אלאסארי⁽¹⁾ ודון אלקתלי תקעון ומע דאך לם ירגע גצבה ועאד ידה ממדודה עליכם במקאמכם עלי האל אלכטא⁽²⁾: 5 אלויל לאשור⁽³⁾ קציב גצבי אלדין עצא פי אידיהם הו סכטי⁽⁴⁾: 6 אמא אבעת בה פי אמא דנסה ואוכלה עלי קום עברתי לינהב נהבהם ויגנם גנימתהם ויגעלהם דוסא כטיין אלאסואק: 7 והו מא כדאך ישן וקלבה לם יחסב דלך⁽⁵⁾ בל פי קלבה אלנפד וקטע אמם גיר קליל⁽⁶⁾: 8 בל⁽⁷⁾ יקול אן קואדי אנמעין מלוך: 9 ואן אלרקא מתל קרקסיא וחמא⁽⁸⁾ מתל ארפד וסבסטיה מתל דמשק: 10 כמא נאלת ידי ממאלך אלאותאן מן כאנת פסולהם אכתר מן ירושלם ומן שמרון⁽⁹⁾: 11 אלא אני כמא צנעת בשמרון ואותאנהא כדאך אצנע בירושלם ואזלאמהא: 12 פיכון אדא תמם אללה גמיע מא יצנעה פי גבל ציון וירושלם קאל אמאלב⁽¹⁰⁾ מלך אשור עלי תמר עטם קלבה ופכר ארתפאע עיניה: 13 לאנה קאל בקוה ידי צנעת דלך ובחכמתי אד דהנת לה⁽¹¹⁾ פאזלת תכום אלשעוב ומא אסתעודה⁽¹²⁾ אטמלמתה וחטטת כתירא⁽¹³⁾ מן אלעמאר⁽¹⁴⁾: 14 ונאלת ידיאתאתא [א] בעש טיר מבאח וכגמע ביץ מתרובה קד גמעת כל מאל אלארץ חתי לים טאיר יחרך גנאחה פימאנע ולא יפתח פאה פיוצויץ⁽¹⁵⁾: 15 הל יפתכר אלפאס עלי אלנאחת בה או יתכבר אלמנשאר עלי מחרבה וכחרבה אלקציב מן ראפעה ורפע אלעצא לים מנהא⁽¹⁶⁾: 16 לדלך יבעת אללה אלסיד רב אלגיוש פי סמאנה אלהזל ופי ברמה⁽¹⁶⁾ יתוקד וקיד בוקיד

(1) ר"ל ולא ישאר לכם כי אם לכרוע תחת האסירים.

(2) «ועוד ירו נטויה עליכם בעמדכם על חטאיכם» הוסיף כאן זה התנאי ובאמת ההוספה הזאת מקומה ג"כ למעלה ש' י"א ט"ז כ"י.

(3) «אוי לאשור» ולפי דעתו הוי איננו כאן לשון קריאה.

(4) «ואשר מטה בידם הוא זעמי».

(5) המושך הפסוקים הוא: הלא אנכי אשלחנו וכו' והוא לא כן יחשב וכו'.

(6) «לא מעט» הוא תואר למלת אכרית ר"ל להכרית עמים רבים.

(7) «ויותר מזה».

(8) «אשר פסיליהם רבים מפסילי ירושלים ושומרון».

(9) «והיה אחר שהשלים ה' כל אשר יעשה בהר ציון ובירושלים יאמר אפקד וכו'».

(10) ר"ל שיש לי בינה יתרה לעשות זה.

(11) תרגם הכל בלשון עבר.

(12) «וכה שהכינו (באוצרותיהם) בזותי פעם אחר פעם» ובשרשים לאבן גנאח עמוד 735 הערה 87: קאל רב סעדיה ואמא אלאטטלאם פהו אלנהב בעד אלנהב וזה לקוח בלי ספק מביאורו על הפסוק הזה

(13) «והורדתי רבים מיושביהם».

(14) «ותמצא ידי חיל העמים כקן צפור משלח וכאסוף ביצים עזובות כן אספתי כל הון הארץ עד שלא היה עוף גודד כנפיו לקום נגדי ופוצה פיו לצפצף».

(15) ר"ל כתנופת השבט הבאה מן המרים אותה וכחרמת המטה שאינה מן עץ המטה

כי אם מן האיש המרים אותי.

(16) «ובכבודו».

אלנאר: 17 ויציר נור אסראיל לה כאלנאר וקדום אסראיל כאללהיב
 ישתעל פיאבל אלממתל באלחסך ואלקיצום מן קומה פי יום ואחד⁽¹⁾:
 18 ואלמשבהון בגליל אלשערא ואלכרמל מן אלשג⁽²⁾ מן נפוסהם אלי
 אגסאמהם יפנון פיציר עלמא מעלומא⁽³⁾: 19 ואלבאקון אלממתלון בשג⁽⁴⁾
 אלשערא דוי אחצא יכונון חתי ימכן גלאמא ואחדא אן יכתבהם מן
 קלה⁽⁵⁾: 20 פיכון פי דלך אלוקת לא יעוד איצא באקי אל אסראיל
 ופלית אל יעקוב אן יתוכלו עלי קאתלהם בל יתוכלון עלי אללה קדום
 אסראיל בחק: 21 וירגע אלבאקי מן בקיה אל יעקוב אלי אלמטיק
 אלגבאר: 22 פאנה לו כאן קומך ואל אסראיל כרמל אלבחר לרגע
 מנהם בקיה מן בעד פנא קארץ גארף בעדל⁽⁶⁾: 23 אד פנא וקרץ⁽⁷⁾
 יצנעהמא אללה רב אלגיוש פי גמיע הדא אלבלד: 24 ולדלך הכדא
 קאל אללה רב אלגיוש לא תכף יא קומי יא סאכן ציון מן אשור ואן
 צרבך באלקציב ושאל עצאה עליך עלי סביל אלמצריין: 25 פאנה אנמא
 בקי קליל יסיר חתי יכמל סכטי וגצבי פאבליהם ואפניהם⁽⁸⁾: 26 ויטהר
 עליה רב אלגיוש סוטא כצרבא מדין פי צואן עורב וכעצאה אלתי עלי
 אלבחר ויחמלהא עליה בסביל מצר⁽⁹⁾: 27 ואדא יכון דלך אלוקת יזול
 נקלה ען עאתקך ואצרה ען ענקך ויפסד אצרה מן קבל אגלאה⁽¹⁰⁾:
 28 אדא אתי עית ועבר במגרון ואודע סלאחה פי מכמש⁽¹¹⁾: 29 ועבר
 קומה מעברה ובאתו פי אל גבעה וזעג להם אהל רמה ופר אהל גבעת
 שאול⁽¹²⁾: 30 וצהל צות גמע גלים ואצני אהל ליש וצעף אהל ענתות⁽¹³⁾:
 31 ונאד אהל אדמנה וסכאן גבים אנצאנו⁽¹⁴⁾: 32 ובקי יום יקף פי נוב

(1) "והיה אור ישראל לו (ר"ל לאשור) כאש וקדוש ישראל כלהבה ויבער ויאכל הנמשל מעמו לשית ולשמיר ביום אחד".

(2) "והנמשלים בכבוד היער ובכרמל מן העצים" ר"ל השרים והגדולים שהיו במחנה אשור.

(3) "ויהיה (מלך אשור) כנס הנצב לסומן" וכן תרגם גם להתנוסס (תהלים מ' ו') עלמא

יתעלמון בה = גם אשר יעשו בו סימן. ואפשר שצ"ל מעלמא במקום מעלומא.

(4) "והנשארים הנמשלים בעצי היער יהיו מתי מספר עד כי נער אחד יוכל לכתבם למיעוטם."

(5) "עמך (ר"ל בני יהודה) ובני ישראל (ר"ל עשרת השבטים שגלו) אחר כליון חרוץ וכו'."

(6) "כליון והשמדה".

(7) "ואם הכה אותך בשבת ונשא מטהו עליך כדרך המצריים הנה נשאר מעט מזער עד כלות זעמי ואפי ואכלם ואשמידם".

(8) עיין רד"ק.

(9) "וישחת עלו מצד שריו וגדוליו" תרגם שמן מלשון כל שמן וכל איש חיל (שופטים ג' כ"ט).

(10) "והפקיד כלי מלחמתו במכמש".

(11) "ועבר עמו מעברה ולנו עם אנשי גבעה וחרדו מפניהם יושבי רמה ויושבי גבעת שאול נמו."

(12) "ונשמע קול בת גלים והקשיבו יושבי ליש ואנשי ענתות יצא לבם".

(13) "גדרה יושבי מדמנה ויושבי גבים נשמרו לנפשם" וכן תרגם העז שמות ט' י"ט.

יחרך ידה ראימא גבל גמע ציון ויפאע ירושלם¹: 38 הודא אלסיד רב אלגיוש האדה כפרמה פי רהבה ורפיעו אלקאמה ינדעון ואלשואמך יתצעון²: 39 ויחדק באלמשכהין בשעב שגר אלשערא מנהם באלחדיד ואלמתלון באללבנאן באלגליל מנה יקטעון³:

י"א

1 יכרנ קציב מן ענצר ישי וסנך מן אצולה ינמו: 2 ותחל עליה רוח אללה והי רוח אלחכמה ואלפהם ואלראי ואלגברוה ואלמערפה ותקוי אללה⁴: 3 וילהמה אללה טאעתה⁵ ויכון לא יחכם עלי ריא פקט וכדלך סמע אלאדן⁶: 4 ויחכם בעדל ללצעפי ויעט באסתקאמה ען עואם אלבלאד⁷ ויצרב אהלה באלקציב ען אמרה ובאדן מנה יקתל אלמסתחק⁸: 5 ויכון לה אלחק כאזאר אלחקוין ואלאמאנה כשדאד אלצלב: 6 ויסכן אלדיב מע אלחמל ואלנמר מע אלגדי ירבץ וינתמע⁹ אלעגל ואלצרגאם ואלגאמום וצבי צגיר יסוקהם: 7 ואלבקררה ואלדב ירעון ואלואדהן ירבצון אנמעין ואלאסד יאכל אלתבן כאלבקר: 8 ויתלאהא חתי אלצבי בתקב עיון אלשנאע מן אלהיאת ופי חדק אלרקש מנהא חתי אלמפטום ילקי ידה¹⁰: 9 לא תסי ולא תפסד פי גמיע בלד קדסי אד אמתלאת אלארץ מן אלמערפה באללה וטאעתה¹¹ כאלמא אלמגטי ללבחר: 10 ויכון פי דלך אלוקת ענצר ישי אלדי הו ואקף עלמא ללאמם פילתמסונה ויכון מחלה מכרמא¹²: 11 ויכון פי דלך אלוקת איצא יעיד אללה תאניה אמרה פי גמע באקי שעבה¹³ אלדי יתבקי פי אלגזירה ומצר ואלבימא ואלחבשה וכוזסתאן ואלשינור ואלנאכיה וגזאיר אלבחר¹⁴:

(1) „ונשאר יום לעמוד בנוב להניף ידו בתאותו לבוא אל הר ציון וגבעת ירושלים.”
 (2) ר"ל יבוס אשור כדורך ענבים ביקב ויערצהו ואולי צ"ל פירכהה במלה אחת. עיין שרשים לאבן גנאח שרש פור הערה 18: קאל רב סעדיה פרמה והי גמאעה מן אלענב אעדת ללעציר.
 (3) „ויסובב הנמשלים בסככי עצי היער כבדול והנמשלים בלבנון יכרתו כאדיר ממנו” ר"ל בגרון אדיר. תרגם מלת נקף מענין הקפה.
 (4) רד"ק: אמר בתחילה רוח ה' ואחר כך פירש רוח חכמה וכו'.
 (5) ר"ל יתן ה' ברוחו לשמוע בקולו ויעוררהו לשמור מצותיו.
 (6) „ולא ישפוט רק למראה עיניו וכן למשמע אזניו.”
 (7) רד"ק: ויוכיח החזקים במשור בעבור עניו ארץ, ותגאון תרגם עניו כמו עמו.
 (8) „וברשיונו ימית מי שמשפטו למות.”
 (9) „ויאספו יחד.”
 (10) „ושעשע אף היונק בחור עיני האכזרים מן הנחשים ובעפעפי הצבועים מהם אף הגמול ידה ישלח.”
 (11) „דעת ה' ויראתו.”
 (12) „ויהיה מקומו מכובד.”
 (13) יוסף ה' שנית לצוות לאסוף את שאר עמו.”
 (14) עיין בראשית י'.

12 פירפע עלמא ללאמם פי גמע מרחיי אל אסראיל ומבדרו אל יהודה
 יחשרהם מן ארבע אקטאר אלארץ: 13 פיזול חסד אל אפרים ואעדא אל
 יהודה) ינקטעון פלא יחסד אל אפרים יהודה ואל יהודה לא יעאדונהם:
 14 ויסירון עלי אטראף אלפלאסטיניין גרבא ויגנמון גמיע אהל אלשרק²
 ופי אדום ומואב ימדון אידיהם ויכון בנו עמון טאעתהם: 15 ויתלף
 אללה לסאן בחירה מצר וישיר באמרה עלי אלפראת בסכון מן ריאחה
 ויקסמה עלי סבעה אודיה³ ויסלך פיה באלנעאל: 16 פתציר מהגה
 לבאקי שעבה אלדי יתבקי פי אלגזירה כמא כאנת לאל אסראיל פי יום
 צעודה מן ארץ מצר:

יב

1 תקול פי דלך אלוקת אשכרך יא רב עלי מא וגרת עלי ואסאלך
 אן ירגע גצבך עני) ותעאזיני: 2 פאקול הודא רב גיאתי אתק בה ולא
 אפוע כמא כאן עזי ומגדי אלאזלי אללה וצאר לי גותא³: 3 ואדא
 תסתקון מאא בפרה מן עיון אלגות: 4 תקולון פי דלך אליום אשכרו
 אללה ואדעו באסמה ואכברו פי אלאמם בשמאילה אדכרו אן אסמה
 אלמניע⁶: 5 ומגדו אללה אד צנע קדרה והי מעלומה פי גמיע אלעאלם:
 6 אנטקי בדלך⁷ ורנני יא סאכנה ציון אן קדום אסראיל כביר פי מא
 בין קומך:

יג

1 קצה באבל⁸ אלתי אוחי בהא אלי ישעיה אבן אמוץ: 2 עלי גבל
 אלגלם⁹ ארפעו אלעלם ואעלנו אלצות להם ואשירו באליד חתי ידכלון
 אלאבואב אלנבל¹⁰: 3 אנא אמרת בדלך למסתעדוי ודעות בה גבאברתי

(1) ראב"ע: שונאיה ר"ל אנשי אפרים השונאים את בית יהודה וזה הפך דעת הרד"ק.
 (2) אפשר שצ"ל ויסרעון. ויכוזו כל בני קדם.
 (3) ויצוה על נהר את רוחו החמה ויחלקהו לשבעה נחלים. וכן בלעם הזכיר את
 הפירוש הזה ואמר שהשתוקה היתה לו יותר טובה מפני שאיננו יודעים ענין מלת בעים. עיון
 על הפסוק הזה אלאמאנאת דף 250.
 (4) ואשאלך שישוב חרוגך ממני.
 (5) ואומר הנה וכו' כאשר היה עזי וזמירתי ויתכן שרמז בזה על קריעת ים סוף ושירת משה.
 (6) שני הפסוקים האלה דבקים ואמר הנביא כאשר תשאבו מים בששון תאמרו הודו
 לה וכו' ותרגם מלת נשגב אלמניע ר"ל שוכן מרום ואין אדם יכול להשיגו.
 (7) הרימו קולך.
 (8) ר"ל ספור מה שיעשה ה' לבבל. וכן תרגם מלת משא בפרשות הבאות וכמשלי
 בחחלת פרשות ל' ול"א.
 (9) על הר נשף" וכן נקרא בבל מנחות נ"ב א' ארעא דחשוכא.
 (10) ר"ל שאנשי פרס ומדי יבואו בפתחי נדיבי בבל ונראה שצ"ל אלי אבואב אלנבל.

בגצבי ואבטאל קדרתי⁽¹⁾: 4 צות גמהורהם⁽²⁾ פי אלגבאל שבה שעב כתיר
 וצות צגה ממאלך אמם מנתמעה אד רב אלגיוש וכל גישא ללחרב⁽³⁾:
 5 והם מקבלון מן בלד בעיד כאנה מן אקצא אלסמא רסל אללה
 באלאת סכטה ליהלך גמיע בלדהם⁽⁴⁾: 6 יקולון ולולו פמא אקרוב יום
 אללה הו כנהב מן ענד אלכאפי יאתי⁽⁵⁾: 7 לדלך גמיע אידיהם תסתרכי
 וגמיע קלוב אנאסהם תתמאסא⁽⁶⁾: 8 וידהשון חתי אן מתל אלמגין
 ואלמכין יאכדהם וכאלואלדה יטלקון וכל אמר אלי צאחבה יבהתון וגוה
 דאת להיב וגוהם⁽⁷⁾: 9 הודא יום אללה יאתיהם⁽⁸⁾ יום קאם ועברה ושדה
 גצב יציר ארצהם וחשה וכטאוהא ינפדהם מנהא: 10 חתי כואכב
 סמאהם ונגומהם⁽⁹⁾ לא ילמע נורהא ואטלמת שמסהם פי אשראקהא
 וקמרהם לא יספר צווה: 11 ואטאלב סכאן עמארתהם⁽¹⁰⁾ בשדהם ואלטאלמין
 בדנובהם ואעטל קדרה אלוקחין ואקתדאר אלגבאל אצע: 12 ואעז
 אנאסהם מן אלפוז ואלאדמיין מנהם מן פצוין אופיר: 13 לדלך ארגז
 אלסמא עליהם ותתולול ארצהם מן מוצעהא בעברה רב אלגיוש ופי
 יום שדה גצבה: 14 פיכונון כאלטבי אלמנדחיין⁽¹¹⁾ וכגנם לים להא האשר
 כל אמר אלי אמתה יולון וכל פריק אלי בלדה יהרבון: 15 וכל מן וגד
 בעג ומן אנצם⁽¹²⁾ וקע באלסיף: 16 צביאנהם יודרון בחצרתהם וביותהם
 תטטלם ונסאהם תצאגען: 17 והאנא מטהר עליהם אלהמדאניין אלדין
 לא יחסבון אלורק שיא ואלדהב לא ירדונה: 18 בל קסיהם תטרח
 אלשבאב⁽¹³⁾ ותמרה אלבטן לא ירחמון ועלי אלבנין לא תרק עיונהם:
 19 פתציר באבל סראה אלממאלך ופכר קדרה אלכסדאניין כמקלב

(1) „אני צויתי זאת (לאנשי פרס) המזומנים לי וקראתי לזאת את גבורי באפי ואת אנשי השם (משרתי) גבורתי“.

(2) „קול המונם“ ר"ל אנשי פרס.

(3) „מינה פקידים על הצבא למלחמה“.

(4) „והם באים מארץ מרחק כאלו מקצה השמים שלח ה' את כלי זעמו להשחית כל ארצם“.

(5) „ויאמרו (ר"ל אלה העמים לאנשי בבל) הלילו (מלשון יללה) ומה קרוב יום אשר הוא כשוד וכי“.

(6) המלה הזאת ארמית וכן תרגם יונתן יתמסי עיין דברים א' כ"ח.

(7) עיין אלאמנאת 276 ואמר שם שיש רשעים בגיהנם אשר פניהם אדומים מפני האש השורפת אותם.

(8) „יבוא אליהם“ ר"ל אל אנשי בבל.

(9) „וכוכביהם“ הגאון מתרגם כסיל איוב ט' ט' בלשון יחיד סהיל.

(10) „ופקדתי על יושבי ארצם כרעתם“ אשר עשו לישראל.

(11) „ויהיו כצבאים מודחים“.

(12) תרגם נספה כמו נוסף והוא פירוש הראשון של רד"ק.

(13) רד"ק: היו משימים הנערים בקשתות מקום הצים ומורים אותם אל הקרקע ואל הקירות.

אללה סדם ועמרה: 20 לא תעמר אלי אלגאיה ולא תסכן אלי גיל ואניאל לא יכים הנאך אעראבי ואלרעאה לא ירבצון פיהא: 21 וירבין תם אלצדא' ותמתלי ביותהם נמוס² ויסכן הנאך אלנעאם ואלענז אלבריי³ ילעב פיהא: 22 ויעוי בנו אוא פי ארוקתהם' ואלערבד פי אלהיאכל אלמדללה וקריבא יאתי וקתהא הדא ומדתה לא תמתד:

יד

1 וירחם אללה אל יעקוב ויכתאר איצא אל אסראיל וינזלהם פי בלדהם וינעטף אלגריב עליהם וינצאפון אלי בית יעקוב: 2 ויאכדוהם אלאמם פיותון בהם אלי מואצעהם ויחוזונהם בנו אסראיל פי בלד אללה עבידא ואמאא פיצירון סאביין סאבייהם ויסתולון עלי מקתציהם: 3 פאדא כאן יום יריחך אללה מן משקתך ורגזך וכדך אלצעב אלדי אסתכדך: 4 אצרב הדא אלמתל פי מלך באבל וקל כיה עטל אלמקתצון ועטלת אלגבאיאת⁵: 5 לאן אללה כסר עצא אלטאלמין וקציב אלמתסלטין כדאך: 6 לאנה צרב האולי אלאמם בעברה צרבה גיר זאילה ומסתול עליהם בנצב יכלבהם בה לא יצדה⁶: 7 לאן אסתראח גמיע אהל אלבלאד⁷ וקד אנטקו ברנה: 8 חתי אלברותא מן ארוז אללבנאן כאנהם פרחו בך וקאלו⁸ מנד מת מא צעד קאטע עלינא: 9 חתי אלחרי כאנה ירגז לך פי תלקא מגיד ואתאר לך אלשנעא מן אנלא אלארץ ואקאם כתירא מן מלוך אלאמם מן כראסיהם⁹: 10 פכלהם יגיבונך ויקולון לך אנת איצא קד צרעת¹⁰ מתלנא ומאתלתנא: 11 ואנזל אלחרי אקתדארך וצניג עידאנך פצארת אלרמה תפרש תחתך ואלדוד יגטיד: 12 וכיה כאנך וקעת מן אלסמא יא לאיה פי אלסחר¹¹ ונרעת אלי

(1) כן תרגם מלת איה ויקרא י"א י"ד.

(2) כתב בן בלעם שהגאון תרגם בזאת המלה אחים ואמר שאין לו ראייה לזה.

(3) הוא עז הכר והוא היעל. עיין תרגומו לאיוב ל"ט א'.

(4) תרגם אלמנותיו כמו ארמנותיו. ומלת וענה יגביה קולו בקול אבל. ואיים ותנים הם

חיות המדבר.

(5) ראב"ע: זהב המס. וכן אמר בן בלעם: שכתה מדהבה כסלה גכיית המס. ושרשו

מן תרגום זהב דהבא.

(6) "כי הכה אלה העמים בעברה . . . רודף אותם באף ולא ישיבהו" ר"ל את אפן.

(7) "ועתה שקשו יושבי הארץ וכו'".

(8) "גם הברושים מארזי הלבנון כאלו שמחו לך ואמרו וכו'". הברושים הם מין ארוז.

(9) "גם השאול כאלו רגזה לך לקראת בואך ועוררה לך הגבורים משרי הארץ והקימה

רבים מן מלכי העמים מכסאותם".

(10) "גם אתה נהיית חלל כמנו".

(11) "המאיר בשחר".

אלאריץ יא מסאהם¹ פי אלאמם: 18 לאנך קלת פי נפסך אצעד אלי אלסמא פוק כואכב אלטאיק ארפע כרסיי מתלא והו אן אנלם פי גבל אלמחצ'ר² וארכאן אלשמאל: 14 אצעד עלי קמאקם אלגים אתשבה באלעאלי: 15 אד אלי אלתי תנול בל אלי ארכאן אלכיר: 16 נאטרוך פיך יתפרסון ויתפהמון יקולון³ אהדא אלרגל אלמרגזו אלבלדאן אלמזלזל אלממאלך: 17 אלדי ציר אלדניא כאלכר וקראהא הדם ואסארהא לס יפתח ביותהם: 18 אלאן⁴ כל מלוך אלאמם אנמעין אנצגעו פי כראמה כל אמר פי מנולה: 19 ואנת טרחת מן קברך כסקט מכרוה⁵ או כתוב מקתולין מטעונין בסוף או וארדי הנארה אלכיר כגסד מדהויץ⁶: 20 לא תגאמעם פי קבר אד בלדך אפסדת וקומך קתלת ולא ידעא ריסא אבדא נסל אלאשראר⁷: 21 פהיו לבניה מקצבא לתמסכהם⁸ בדנוב אבאיהם לילא יקומו פירתון אלבלאד וימלון וגה אלדניא קראא⁹: 22 בל אקום עליהם קאל רב אלגיוש באן אהלך לבאבל אלאסם ואלבקא ואלנסל ואלעקב קאל אללה: 23 ואצירהא מאוי אלקנאפיד ואגאם מא ואכנסהא במכנסה אלנפאד קאל רב אלגיוש: 24 ואקסם רב אלגיוש קאילא ליכונן אלאמר כמא קדרת¹⁰ ליתבתן כמא חכמת: 25 אן אנכר אשור פי ארצי ואדהצה עלי גבאלי פיזול ענהם אצרה ונקלה ען עאתקהם: 26 הדא אלקדר אלמקדר עלי גמיע בלדהם והדה אליד אלממדודה עלי גמיע אמתהם: 27 אד רב אלגיוש קדרה פמן יפסכהא וידה אלממדודה מן דא ירדהא: 28 פי סנה מאת פיהא אחז אלמלך נזלת הדה אלקצה: 29 לא תפרחי יא פלסמין גמעא אד אנכר קציב צארבך פאן סיכרג מן אצל אלתיעבאן ארקש ויציר תמרה מחרקא מאירא¹¹: 30 ומעה ירעי בנו אלצעפי כאלכבור¹² ואלמסאכין ירבצון ואתקין ואמית אצלך באלגוע

¹ "המפיל גורלות". מלשון המשנה מטילין חלשים (שבת כ"ג ב').

² "זזה כי אשב בהר מועד" ר"ל בהר ציון אשר שם יועדו כל ישראל (רד"ק). עיין

דברים מ"ז ומ"ז ושם תרגם יראה יחצר.

³ "ויאמרו". — ⁴ "עתה" וכו'.

⁵ "כנפל נתעב" ויונחן תרגם כחט טמיר.

⁶ כן תרגם שרש כוס בכל מקום עיין למטה פסוק כ"ה וס"ג וי י"ח. ולא מצאתי שרש

דהן באוצרי שרשי לשון ערבי אשר בידנו וענינו כמו דוס = רמס.

⁷ "לא יקרא ראש לעולם" ר"ל שזרעו לא ימלוך וכן תרגם הגאון מלת קרא שמות ל"א ב'.

⁸ "מפני שהם מחזיקים בעון אבותיהם" ר"ל שמעשה אבותיהם ביריהם. עיין בלקוטים

בסוף הספר.

⁹ מלשון עיר ערים וזה פירוש השני שהביאו הראב"ע והרד"ק.

¹⁰ "אם לא יהיה כאשר גזרתי".

¹¹ "נחש" שורף מעופף" עיין אבן גנאח שורש שרף.

¹² "ועמו ירעו בני דלים בכבורים" אפשר שלפי דעת הגאון דמה אלה הדלים לכבורים

מפני שיש בכורים הרועים עד שיסתאבו (בכורות ד' ו') עיין בלקוטים.

והו יקתל בקיתך: 31 ולולי פי אלמחאל אצרכי פי אלקרייה וקד מאגת
 פלסטיין גמיעא אד אקבל אלהרג מן אלשמאל כאלדכאן וליס מן
 מסתעדיה¹ מנפרד: 32 ומא יגיב רסל אלאמס אן אללה יעמר ציון
 ופיהא יסתכן צעפי שעבה:

מז

1 קצה נזלת פי מאב כמא אנה פי ליל נהב עאר מן מאב ארדם
 כדאד פי ליל נהבת חיטאנהא ארדמת²: 2 וקד צעד מאב עלי ביותה ועלי
 ביעה וכדלך אל דיבון ליבכו³ ועלי נבו ומידבא יולולון ופי רווסהם אלנתף
 ופי לחאהם אלחדוף⁴: 3 ופי אסואקהם תאזרו באלמסח ועלי סמוחהם
 ורחאבהם כלה יולול מנחדר בבכא: 4 ואד צרך אהל חשבון ואלעלא סמע
 צותהם אלי יהץ ועלי דאך מגרדו מואב יגלבון ממא נפוסהם קד
 תרועת⁵: 5 יקול כל ואחד קלבי⁶ אלי מאב יצרך אלתי צאר מהרבהא
 אלי צוער עגלת שלישיה⁷ וצארת עקבה לוחית בבכא יצעדון פיהא
 ומנחדר חורונים⁸ בצראך אלכסר יפזעון⁹: 6 ומא נמרים קד צאר
 כואא ממא כלא אלחשיש ופני אלכלא ואלכצר לס תכן אצלא: 7 ומע דאך
 אלבאקי אלדי נבת ומא אסתודעה עלי ואד אלערבים קד חמלה עדוהם¹⁰:
 8 ואחדק אלצראך תכום מאב ובלנת ולולתהא אלי אגלים ואלי ביר
 אלים¹¹: 9 ומא דימון קד אמתלא מן דמאיהם ממא אסלט עלי אהלהא
 אסאפאת ועלי פלית אלטאביין אלאסד ובקיה אהל בלדהם¹²:

(1) "הלילי בשער וועקי בעיר ונמוגה פלשת כלה כי בא ההרג מצפון כעשן ואין מי
 שיפרד מן הנועדים" ללכת עם חיל חזקיה.
 (2) "כאשר בלילה אשר שודד בה עיר מואב נהרס כן בלילה אשר שודדו חומותיה נהרסו".
 (3) וכבר עלה מואב אל בתו ואל במותו וכן אנשי דבון לבכות".
 (4) "גרעון" וזוה נראה שהיה לפני הגאון גרועה ברו"ש כמו שהוא בירמיה מ"ח ל"ז
 ועיין אבן גנאח שרש נרע ומנחת שי על זה הפסוק.
 (5) "וכאשר יזעקו אנשי חשבון ואלעלה ישמע קולם עד יהץ . . מפני שנפשותם נבהלו".
 (6) "יאמר כל אחד לבי וכו'".
 (7) תרגם בריחיה כמו בורחיה ועגלת שלישיה תואר לצוער.
 (8) "במורד חרנים" כמו שהוא כתוב בנבואת ירמיה שם ה'.
 (9) "יפחדו".
 (10) "ועם זה הנותר אשר צמח ומה שהפקירו על נחל הערבים כבר נשאום אויביהם".
 הנה זה הפסוק דבוק עם מה שלפניו.
 (11) "ובאה יללתה עד אגלים ובאר אלים".
 (12) "כי אשליש על יושביה צרות גדולות ועל פלישת מואב האריה ועל שארית יושבי
 ארצם" תרגם נוספות מלשון חספה בראשית י"ח כ"ג. והאריה ענינו האריה הידוע והוא נבוכדנצר
 או אריה ממש והוא משל לחיות השרה. עיין בלקוטיים.

מז

1 יבעתון פי אלמרג סלטאן בלדהם ומן אלגבאל ואלבר אלי בלד
 גמע ציון: 2 ויצירון כטאיר נאיד או בעש מנה מכלא ותציר איצא
 אהל רסאתיק מאב יעברון אלי ארנון⁽¹⁾: 3 יסאלונהם⁽²⁾ אעטונא משורה
 אצנעו לנא חילה ואגעלו טלכם עלינא פי אלטהירה יסתרנא כאלליל
 ואסתרן מדחיינא ולא תכשפו נאידנא: 4 יסכנון פי מא בינכם גלואתנא
 אלמאביון כונו להם סתרא מן קבל אלנאהב במא קד כלא אלמנאצי
 ופני אלנאהב ומן באן ידום אלארץ ענפא⁽³⁾: 5 ויהיא אלכרסי באחסאן
 יגלם פוקה בחק פי כבא דאוד האכס טאלב אלחכם מאהר פי אלעדל:
 6 אד סמענא אקתדאר מאב מקתדרא גדא ואקתדארה וקדרתה ועברתה
 לים דלך מן קדרה⁽⁴⁾: 7 פלדלך יולול מאב עלי נפסה כלה ואלממתלון
 מנה בקנאני אלכמר מן אהל חרשת תראהם יהדרון והם מכתאבין⁽⁵⁾:
 8 ממא אסתביח מן חשבון אלשביהו אקמאף אלענב ומן שבמה
 אלממתלון באלגפן מן אלכרם ומלוך דוי אלמם קד הבנו אלסריק
 מנהא פבלג אלגמיע אלי יעזר תם צלו פי אלכריה ואלמטלקון מנהא
 אנבתו פעברו אלי אלבחר⁽⁶⁾: 9 יקול גמיעהם לדלך אבכי פי בכא יעזר
 עלי שביה גפן שבמה וארויך מן דמעי יא חשבון ויא אלעלה אד וקע
 אלמסתן עלי קומך אלדין הם מקאם אלפואכה ואלזרוע לך⁽⁷⁾: 10 חתי
 אנצם אלפרח ואלסרור מן גבאלך⁽⁸⁾ ופי כרומך לא ירנן ולא יגלב ולא
 ישא אלעצאר אלכמר פי תגארך ממא עטל אלסתנאן⁽⁹⁾: 11 פלדלך אמעאי

(1) "ישלחו בנוה דשא מושל ארצם ומן ההרים והמדבר אל ארץ בת ציון ויהיו כעוף
 נודד או כקן רק ממנו ויושבי בנות מואב יעברו ג"כ לארנון" נראה שכונתו שהמואבים ישלחו
 מלכם שהיה נוקד (מ"ב א' א') לירושלים.

(2) "וישאלו מהם הכיאו וכו'".

(3) "יגורו בכם נדחינו המואבים היו סתר להם מפני השודד כי כבר אפס המנאץ וכלה
 השודד ומי שרמס את הארץ באכזריות". וזה אחר מפלת סנחריב כאשר ישב חזקיה על כסא דוד.

(4) ר"ל וגאוונו ועברתו לא היו כדי מעלתו. עיין דברים כ"ה ב' ושם העתיק כדי ובמקדאר.
 וי"ת: לא שוי להון רק בענין אחר.

(5) "לכן יוליל מואב כלו על נפשו והנמשלים ממנו בקנקני יין מיושבי חרשת תראה
 אותם מהגום והם נכאים. ראב"ע: והנכון בעיני שהוא כמו ואשישי ענבים. וזה ג"כ דעת בן בלעם.

(6) "כי מוספרים הם מן חשבון הדומים לאשכלות ענבים ומן שבמה הנמשלים בגפן
 הכרם והמלכים בעלי גוים הלמו שרוקיה ובאו כלם עד יעזר אחרי כן תעו במדבר והגולים מהם
 התפשטו ועברו אל הים. רד"ק: ושדמות משל על המון העם וכן גפן שרוקיה על השרים.

(7) "יאמר כל אחד מהם לכן אבכה בבכי יעזר הדומה לגפן שבמה וארויך מן דמעתי
 חשבון ואלעלה כי נפל (הנוצח) המתרועע על עמך אשר הם לך מקום הקיץ והזרע".

(8) "מן הריך".

(9) הגאון תרגם הידד בפסוק ט' אלמסתן וענינו האויב ההולך אנה ואנה בשמחה ולא
 יחדל מלכוז בו ובפסוק הזה אסתנאן ר"ל גילה ורנן הדורך בענבים.

תהיג כחרכה¹ אלעוד² עלי מאב וכדלך אחשאי עלי אהל קיר חרש:
 12 פיכון מואב אדא ראי אנה קד עגז לגא אלי ביעתה ירום דכולהא
 ליצלי פלא יטיק³: 13 הדא קול נזלה אללה פי מאב מד חין: 14 ואלאן
 קאל אללה אלי תלאת סנין מעדודה⁴ בסני אלאגיר יכף עטם מאב מן
 הדא אלגמהור אלכתיר ויבקי קליל יסיר לא כביר:

יז

1 קצה דמשק סתזול דמשק מן אן תכון מדינה ותציר בלאקע¹
 ואקעה²: 2 ותתרך קראהא מתל ערוער³ ותציר לקטוע אלגנס ירבצון
 פיהא וליס להם מזעג: 3 ותעטל אלחצון מן אל אפרים ואלממלכה מן
 דמשק ובאקו ארם מתל עטם בני אסראיל יכונון קאל רב אלגיוש:
 4 ויכון פי דלך אלוקת יצעף עטם אל יעקוב וסמן גסמה יהול: 5 פיציר
 כגמע זרע אלסבל אלקאים⁶ וכמן בדראעה יחצד אלסנבל ויציר
 בלאקט סנבל פי עמק אלשנעא: 6 ויבקא פיה מושא ככרט אלזיתון
 אלדי יבקי גרגרין או תלאתה פי ראם גצן או ארבעה או כמסה פי
 אפנאן אלשגרה אלמתמרה קאל אללה אלה אסראיל: 7 ופי דלך
 אלוקת יתבל אלאנסאן עלי צאנעה ותנמר עינאה אלי קדום אסראיל
 נטר מתרג⁷: 8 ולא יתבל עלי אלמדאבה אלתי צנעתהא ידאה⁸ ולא
 ינטר אלי מא צנעת אצאבעה מן אלסוארי ואלנדאד: 9 פי דלך אלוקת
 תציר קרי עזה כאלמתרוך מן קרי חורש ואמיר אלתי תרכהא אהלהא⁹
 מן קבל בני אסראיל פכאנת וחשה: 10 אד נסית יא אמה רב גיאתך
 ומעתמד עזך לם תדכרי לדלך תגרסין גרום נעמאניה¹⁰ ותזרעינהא
 חבלה גריבה: 11 ופי יום גרסך תעלקין ופי גדאתה זרעך תפרעין פיכון
 מא פרעת מנה חרכה חצאד ויום מנחל ווגע מדנף¹¹: 12 יא¹² גמהור

(1) כהמית הכנור" אלה השלשה פסוקים הם דברי כל אחד מן המואבים.

(2) "והיה כאשר יראה מואב כי נלאה יבקש מנוסו אל הבמה וירצה לבוא בה להתפלל ולג יוכל".

(3) ר"ל מצומצמות.

(4) ראב"ע: מעי כמו לעיים והמ"ם נוסף. וזה ג"כ דעת הגאון שתרנס כן בעיי במדבר כ"א י"א.

(5) "ויערו עריה כערער" עיין אבן גנאח לומע דף 295.

(6) תרגום קמה כמו שבולת וסמך המלה למלת קציר שלפניה וטעמו כמו שיאסף קציר הקמה.

(7) "יבטח" והוסיף בסוף הפסוק "כאשר יראה המיחל".

(8) "אשר עשו ידיו" והרד"ק השיג על זה הפירוש.

(9) "כעזובות מערי חורש ואמיר אשר עזבוים יושביהם מפני בני ישראל" הנה לפי זה חורש ואמיר הם שמות שתי אומות.

(10) ראב"ע: כמשמעו בלשון קדר והוא צמח שיצמח מהרה.

(11) עיין פירוש זה הפסוק בליקוטי ביאורו.

(12) פירש כאן הוי בלשון קריאה וכמו כן הוסיף הקריאה לפני שאון לאומים.

אלאמם אלכתירין אלדין כהואם אלבחר יהימון ויא דוי אלמלל אלדין
 כדוי אלמא אלכביר ידוון⁽¹⁾: 18 אנהם כלאך כדוי אלמא סידוון פיזגרהם
 ויפרון מן בעיד ויכלבון כהרים פי אלגבאל בין ידי אלריח וכאלגרבאלה⁽²⁾
 בין ידי אלזובעה⁽³⁾: 14 פיצירון ענד אלעשא נכאלא וקבל אלצבח יעדמון
 הדא נציב מטטלמינא וסהם נאהבינא:

יח

1 יא איהא⁽¹⁾ אלבלד אלמטללה⁽²⁾ אקטארה אלדי מן גאנב אנהאר
 אלחבשה⁽³⁾: 2 אלראסל פי אלבחר ספרא ופי אנא מן ברדי עלי וגה
 אלמא יקול אמצו יא רסל מסרעין אלי אלקביל אלמגדב אלמנתוף
 אלדי יציר מכופא מן אלן והלם אלי אלקביל אלמוהום אלמדהוין
 אלדי גנם בלדה קום שביה באלאנהאר⁽⁴⁾: 3 יא גמיע סכאן אלעמארה
 מן גמיע אלארץ⁽⁵⁾ כרפע עלם עלי אלגבל תרון דלך וכצרב אלבוך
 תסמעונה: 4 לאן כדי קאל אללה לי אנא וקומי⁽⁶⁾ סאקר קרארא ואלתפת
 אלי מתואי פאגדה כדפא מחץ בעד מטר וכנים די נדא פי חמא
 אלחצאד⁽⁷⁾: 5 ואנה קבל לחאק אלחצאר ותאתיר אלפרע וקבל אן
 יציר אלתמר חצרמא ולא עאקדא ולא נוארא יקטע אלקצבאן מנהם
 באלמנאגל ואלמודורה וזילהא בנקיז⁽⁸⁾: 6 ויתרך גמיעהא לטאיר אלגבל
 ובהאים אלארץ יציף עליהא אלטאיר ובהאים אלארץ עליהא תשתו⁽⁹⁾:

(1) «והם כן כשאון מים ישאון».

(2) כן תרגם המלה הזאת בתהלים פ"ג י"ד והוא האבק היוצא מן הכברה.

(3) עיין בלקומים.

(4) רד"ק: שארצותם מסובכים ונסתרים מהרבה בני אדם.

(5) עיין אלמאנאט דף 244 ומשם נראה כי לפי דעת הגאון הפרשה הזאת נאמרה על
 ימות המשיח ושם נמצא ג"כ פירוש שני הפסוקים הראשונים ומשם העתיקו הרד"ק בכיאוורו
 ושעה באמרו כי במקום הגבוה מהנהר הר יוצא במים וצ"ל כי במקום הגבוה מהנהר יש הרים
 צומחים במים והם הקורלים המפוזרים בים האדום ובנהר ניל והם חרים מאד עד שלפעמים
 חותכים את הספינות לשתיים.

(6) «ויאמר לבני זכר אשר יהיה נורא מעתה והלאה אל גוי נרמס ומובס אשר בוז ארצם
 עם הדומה לנהר ים» וענין מלת והם בערכי הוא שירמוס אדם דבר ברגליו עד שישברוהו. ואפשר
 שתרגם כן קו קו ר"ל שהגוי נעשה כקוים דקים.

(7) «כל שוכני תבל מכל הארץ».

(8) «אני ועמי». שתי מלות האלו נוספות לבאר אלי.

(9) ואמצאחו כחם צח אחר המטר.

(10) «כי לפני בוא הקציר ושלימות הפרח וטרם יהיה הפרי בוסר ולא גומל ולא נצה
 יכרת זולתו במאמרות ושלוחותיו יסיר בהתזה» והתו הוא מלשון המשנה (חולין ב' ג') והזכירו
 הגאון במאמרו על שבעים מלות נפרדות.

(11) תרגם קץ מלשון קיץ ותחרף מלשון חורף ככל המפרשים.

7 פי דלך אלוקת יגלב באלהדיה לרב אלגיוש אלקום אלמגדב ואלמנתוף
אלדי יציר מכופא מן אלאן והלם אלקביל אלמוהום אלמדהוין אלדי
גנם בלדה קום שביה באלאנהאר אלי מוצע אסס רב אלגיוש גבל ציון:

יט

1 אלקצה אלתי גזלת פי אלמצריין הודא אללה מצמן אמרה
סחאבא מסרעא פיצל אלי מצר פתצרב אותאן מצר מן בין ידיה⁽¹⁾
וקלוב אלמצריין תתמאסא פי אנאפהם: 2 ואהיג בעין אלמצריין עלי
בעין חתי יהארב אלרגל מנהם אכאה פכיה צאחבה או אהל קריה
לאכרי⁽²⁾ או ממלכה באכרי: 3 ותתהרי⁽³⁾ ארואחהם פי אנאפהם ואהלך
ראיהם פיטלכון אלי אלאותאן ואלי אלמנגמין ואלי אלמשעודין
ואלערפין: 4 ואסלם אלמצריין פי יד מולא צעב ומלך עזין
יתסלט עליהם קאל דלך אלסיד רב אלגיוש: 5 וינצב אלמא
מן בחרהם ונהרהם יגף וייבם: 6 ותכדל אנהארהם ותרק ותגף
אלכלגאן אלמחצורה⁽⁴⁾ ואלקצב ואלדים תעטל מן אלנבאת⁽⁵⁾: 7 וכדלך
אלתרע⁽⁶⁾ אללואתי עלי אלכליג ועלי שמה וגמיע זרעה ייבם חתי ינדפע
פלא יוגד: 8 ויגתם אלסמאכון ויחזן כל טארה פי אלכליג ישא ובאסמו
אלשבאך עלי וגה אלמא יסתבאחון: 9 ויזיב צנאע אלכתאן
ומאשמוה⁽⁷⁾ ונאסגו אלקראטים⁽⁸⁾: 10 פתציר ריאצהא⁽⁹⁾ צעיפה וגמיע
צנאע אלסכור אנמה כל אמר לנפסה⁽¹⁰⁾: 11 אד גהלו ריסא בלד צען
אלחכמא אלדין אשארן עלי פרעון משורה מנהולה כיה תקולון לה
נחן בנו אלחכמא ואנת אבן מלוך אלזמאן אלקדים⁽¹¹⁾: 12 אין חכמאך

(1) „הנה ה' ספקיד את גזירתו אל עב קל ובאה מצרים ויתנועעו אלילי מצרים מלפניה וכו'.”

(2) „ואערור מקצת המצרים על מקצתם עד שילחם כל איש מהם באחינו ועל אחת כמה וכמה ברעהו או יושבי עיר ביושבי עיר אחרת או ממלכה בחברתה.”

(3) „ותמק רוחם בגופם.” הנה פירש הגאון ונבקה כמו ונמקה. ובערבי שרש הרא ענינו בישול הבשר עד שיפול מן העצם.

(4) „היאורים הבצורים” עיין ראב"ע.

(5) „יחדלו מלצמוח.”

(6) המלה הזאת היא ארמית תרעא ר"ל שער. ובישרשים לאבן גנאח שרש ערה הערה
50 הביא בשם הגאון התרגום הזה ואמר שענינו מקום סגור אשר יפתח להוציא מכני מי
היאור להשקות את הארץ הזאת.

(7) „המסרקין אותם במסרק.”

(8) מין צמח אשר מקליפתו הפנימית יעשה הנייר.

(9) נראה שירצה בו הבצות אשר אלה הצמחים גדלים בהם.

(10) פירושו: כל אחד יעשה לו אנם מים ויגבולו לנפשו וזה ג"כ דעת בן בלעם.

(11) „איך תאמרו לו אנחנו בני חכמים ואתה בן מלכי ימי קדם.”

אלאן פיכברוך הל יעלמון מא קדר רב אלגיושי¹ עלי מצר: 13 קד
 גהלו ריסא צען ואנתר רויסא נף ואצל אלמצריין ארכאן אפכאדהא²:
 14 אללה מזג פי מא בינהם ראי אלתישוש חתי אצלו אלמצריין פי
 גמיע אעמאלהם כמא יצל אלסכראן פי קיה: 15 ולא יכון להם עמל
 ממא יצנעה אלמשבה באלראם ואלדנב ולא באללבה ואלסעפה³:
 16 ופי דלך אליום יכון אלמצריון כאלנסא פיזעגון ויפועון מן קבל חרכה
 קדרה רב אלגיוש אלתי יחרכהא עליהם: 17 פתציר בלד יהודה
 ללמצריין גולאנא וכל מן דכרה לה יפוע מן קבל תקדיר רב אלגיוש
 אלדי יקדר עליהם: 18 ופי דלך אלוקת תכון כמס קרי פי בלד מצר
 תתכאטב בלגה אלכנעניין ותחלק באסם רב אלגיוש יקאל לואחדה
 מנהן קריה אלהרם⁴: 19 ופי דלך אלוקת יכון מדבח ללה פי וסמ בלד
 מצר ודכה פי תכומהא ללה: 20 פיכונאן⁵ איה ושהאדה לרב אלגיוש
 פי בלד אלמצריין פאדא הם צרכו אלי אללה מן קבל צאגטין בעת
 להם במגית ומכאצם ונגאהם⁶: 21 וכדלך יתערף אללה בהם פיערפונה
 פי דלך אלוקת ויטיעונה בדבח והדאיא⁷ וינדרון ללה נדרא פיסלמונה:
 22 וישפי אללה חינד אלמצריין בעד מא צדמהם⁸ אד ירגעון אליה
 ישפעם ויעאפיהם: 23 ופי דלך אלוקת תכון מהגה מן מצר אלי
 אלגזירה פידכל בעצהם אלי בעץ ויטיעון אלמצריון אלגזריין⁹: 24 פי
 דלך אלוקת יכון אל אסראיל תואלתא ללמצריין ואלגזריין ותכון בהם
 אלברכה¹⁰ פי אלארץ: 25 כמא בארך פיהם רב אלגיוש קאילא מבארך
 מן הו שעבי מן אלמצריין ומן אעתרף באנה כלקי מן אלגזריין וצפותי
 גמלה אלסראיליין¹¹:

ב

1 פי אלסנה אלתי דכל תרתן אלי אשדוד אד בעת בה סרגון
 מלך אלגזירה פחארבהא ופתחהא: 2 פי דלך אלוקת קאל אללה

¹ «איה חכמך עתה ויגידו לך אם הם יודעים מה גזר וכי».

² «פנות משפחותיהם» והם הגדולים.

³ עיין למעלה ט' י"ג.

⁴ נראה שלפי דעת הגאון ההרם הוא שם העיר.

⁵ בלשון שנים ר"ל המזבח והמצבה יהיו וכי.

⁶ «וכאשר יצקו וכי ישלח להם מושיע ומריב את ריבם והצילם» תרגם ורב מלשון ריב.

⁷ וכן תרגם יונתן: ויפלו מן בנכסת קודשין ובקורבנין.

⁸ «וירפא ה' את מצרים אחר שנגזם כי ישובו אליו יעתר להם וירפאם».

⁹ «וישמעו המצרים לקול האשורים».

¹⁰ ראב"ע: יתברכו כס.

¹¹ «כאשר ברך אותם ה' צבאות לאמר ברוך מי שהוא עמי מן המצריים וכי שהכיר

כי הוא מעשי ידי מן האשורים וסגולתי כל בית ישראל».

לישעיה אבן אמוץ קאילא אמיץ פהל אלמסח חינא¹ ען הקויך ואכלע כפך וקתא ען רגלך פצנע כדאך ומשי עאריא האפיא: ³ וקאל אללה כמה משי עבדי ישעיה חינא עאריא האפיא כדאך יכון תלאתה סנין איות ובראהין פי אלמצריין ואלחבשיין: ⁴ כדאך יסוק מלך אלגזירה סביהם וגלאתהם שבאבא ושיוכא עראה וחפאה ומכאשפי אלסואה ואלעורה²: ⁵ פינדק ויכיב מן כאן מן אלחבש תכלאנהם ואלמצריון פכרהם³: ⁶ ויקול אהל הדה אלגזירה פי דלך אלוקת הודא קד צאר תכלאנא הכדא אלדי הרבנא אליה ללמעונה לנכלץ מן בין ידי מלך אלגזירה פכיה נפלת נחן:

כא

1 קצה סאחל אלבחר¹ אמר כאלזואבע פי אלצחרי תמצי יאתי מן אלכר מן בלדה מכופה: ² יקול אהלה קד אכברנא בנבא צעב והו אן אלגאדר סיגדר ואלנאהב סינהב אצעדו יא כוזיון וחאצרו יא מדאיון אלן גמיע חדרי קד עטלתה: ³ לדלך קד עם חקוי אלקלק ואבדני מגץ כמה תמגץ אלואלדה ותשוש סמעי ודהש מנטרי: ⁴ וצל ראיי ואעתראני אלרעש אד סחר שעפי צאר לי אזעאגא: ⁵ קום מואידהם מנצודה ומנאטרהם מצפופה והם יאכלון וישרבון וקד קאם רויסאהם ומסחו אלמלך מנהם: ⁶ הכדא קאל אללה ענא אמצו אוקפו לכם דיבאנא יכברכם במא ירי: ⁷ פאוקפנאה וראי כולא ואזואגא מן

¹ ר"ל זמן מועט וזה ג"כ ענין מלת וקתא כי לפי דעת הגאון לא הלך הנביא ערום ויחף כי אם איזה זמן וזה הספיק להיות אות ומופת על מצרים וכוש.
² לא העתיק מצרים מפני שערות מצרים איננו כמשמעו כי אם כמו גדלי בשר (יחזקאל מ"ז כ"ו).
³ "ויחתו ויבשו מי שהיה בטחונם בכוש ובמצרים תפארתם".

⁴ אין בידנו ביאור זאת הפרשה אבל בלא ספק הנבואה הזאת נאמרה על כפלת בבל ואפשר שקרא בבל סאחל אלבחר ר"ל חוף הים מפני שבימי קדם היא היתה שטופה במים. וזה הוא המשא: "הנה דבר הדומה לסופות החולפות בארץ הנגב בא מן המדבר מארץ נוראה... ויאמרו יושביו (ר"ל יושבי מדבר ים) הנה נבואה קשה הוגדה לנו לאמר הכונד יבגד והשודד יושד עלו אנשי עילם וצורו אנשי מדי עתה השבתי כל (קריאת) השמד (ר"ל שאנשי עילם ומדי אין להם עוד לירא מבבל)... על כן וכו' ונטרפה דעתי ואחזתני רעה כי אחרית ליל (בכ"ו א' ופ' סתר וצ"ל סחר עיין תרגומו לאויב ג' ו' ואצול ע' 464 הערה 7) חשקי נהיתה לי לחרדה... שלחנותם ערוכות וצופיהם על המצפה והם אוכלים ושותים וכבר עמדו שריהם ומשחו המלך מהם (כל אלו דברי הבבלים אשר שמעו שאנשי פרס ומדי היו טובי לב ומוכנים למלחמה וגם משחו מלך מביניהם תחת מלך בבל)... כה אמר ה' עלינו (ר"ל אנחנו שרי בבל) לנו העמידו לכם צופה אשר יגיד לכם מה יראה... והעמדוהו וירא וכו'... ויקראהו האריה (ר"ל הנביא קרא אל הצופה) לאמר על מצפה ה' אנכי עומד תמיד כל היום ועל משמרתי אנכי נצב כל הלילה (ר"ל אנכי עומד תמיד יום ולילה בשליחות השם לראות בחזון מה יעשה) והנה איש כבר בא ואחריו צמד פרשים ויענני ואמר כבר נפלה בבל כמו שנפלה (ר"ל נפלה ולא תקום עוד) וכל פסילי יושביה שבר והשליכם לארץ ונהיתה כמדושתי או כבן גרן (ר"ל כתבן) ואשר שמעתי וכו' הגדתי לכם (ר"ל לבבלים).

אלפרסאן וקום רכאב חמיר ורכאב גמאל ואצנא אצנא שדידא:
 8 פנאדאה אלאסד יקול עלי מטלעה אללה אנא ואקף דאימא טול
 אלנהאר ופי מחפטי אנא מנתצב טול אלליל: 9 פאדא ברנל ראכב קד
 אקבל ווראה וזוג מן אלכיל פאגאבני וקאל קד וקעת באבל כמא וקעת
 וגמיע מעבודאת אהלהא אלמנחותה כסרהא ואלקאהא אלי אלארץ:
 10 פצארת כמדאסי או כדאת אלגרן ואלדי סמעתה מן ענד רב אלגיוש
 אלאה אסראיל אנברתכם בה: 11 קצה אל דומה יקולון יקאל ענא מן
 גבל שעיר יא האפט אנברנא כם מצי מן אלליל וכם בקי מנה):
 12 פקאל אלהאפט קד תקצי נהארכם ולילכם אנמעין פאי מטלב
 טלבתמוה ארגעו ענה ואקבלו): 13 קצה פי אלעראב אחסן אן יכון
 פי אלשערי תביתון אציאפכם יא בני דדן): 14 מן דון אן תתלקו
 אלעטשאן באלמא אנתם יא סכאן בלד תימא טעאמכם תקדמון ללנאידי):
 15 אמא תעלמון אנהם אנמא מן קבל אלסיף נאדו מן קבל סיף מצקול
 וקום מותורה ותקל אלחרב): 16 הכדא קאל אללה לי אלי סנה
 מעדודה כסני אלגיר) יפנא גמיע אנלא קדר): 17 ויבקי קום דו
 אחצא מן רמאתהם וגבאברתהם יקלון) כמא קאל אללה אלאה אסראיל:

כב

1 קצה פי ואדי אלוחי יקאל לאהלה) מא לכם ההנא אד צעדתם
 גמיעכם אלי אלסטוח: 2 וכיף צארת אלמדינה אלגולה כקריה האימה
 ממלוה דוי¹⁰) וקתלאכם לים צרעי סיף ולא מותי חרב: 3 וגמיע מדברין
 נדו אנמעין חתי אנהם מן קום ואחדה אסרו¹¹) וכל מוגודין אסרו אנמעין
 ומן בעיד הרבו: 4 ולדלך קלת כפו עני חתי אמר בבכאי ולא תלהו פי
 אן תעאזוני עלי מציבה גמע קומי: 5 לאן יום הימאן ודהין וחירה ללה

(1) "משא יושבי דומה האומרים קוראים עלינו מהר שעיר אתה השומר אטור לנו מה עבר
 מן הלילה ומה נשאר ממנו" עיין ראב"ע.

(2) "ואמר השומר כבר תמו יומכם ולילכם יחד ואיזה בקשה אשר תבקשו שובו ממנה
 ובואו" עיין בלקוטים.

(3) "משא על הערביים הטוב הוא בני דדן כי תלינו ביער אורחיקם".

(4) "מבלי הביא מים לקראת הצמא אתם יושבי ארץ תימא תביאו לחמכם לנודד". עיין

מדרש איכה ב' ב'.

(5) "הלא ידעתם כי לא נדרו אלא מפני חרב מפני חרב לטושה וכו'".

(6) ר"ל שנה מצומצמת עיין למעלה ט"ז י"ד.

(7) "יכלו כל גדולי קדר".

(8) "וישארו חתי מספר מן רובי קשתם וגבוריהם ימעטו".

(9) משא על גיא החזון (ר"ל על ירושלים) יאמר ליושביו מה לכם עתה כי עליהם כלכם לגנות".

(10) "ואיך נהיתה העיר הגדולה בקריה הומיה מלאה שאון וכו'".

(11) "עד כי בקשת אחת אוסרו".

רב אלגיוש פי ואדי אלוחי תולזל חיטאנה ותוכא עלי אלגבאל⁽¹⁾:
 6 ואלכוזיון חמלו פיה געאבהם וכיול קומהם ופרסאנהם ועלי חיטאנה
 אטהרו תראסהם⁽²⁾: 7 ויכון אכיר סכאנך ימתלון רכאב ויגעלון עלי
 אלאבואב חראסא⁽³⁾: 8 ולמא כשף סתר אל יהודה אלתפתם אלי סלאח
 דאר אלאמאר⁽⁴⁾: 9 ולמא ראיתם שקוק קריה דאוד אד כתרית גמעתי
 מא אלברכה אלספלי לתצלחוא⁽⁵⁾: 10 ואחציתם מנאזל ירושלם
 ונקצתם בעצהא לתחצנו אלסור בחגארתה⁽⁶⁾: 11 וצנעתם מלאמא בין
 אלסורין מן מא אלברכה אלעתיקה ולם תלתפתו אלי צאנעהא
 ומצורה⁽⁷⁾ לם תרוה מן בעיד: 12 פלדלך נאדא אללה רב אלגיוש פי
 דלך אליום בקום⁽⁸⁾ ללבכא ואלגרב ונתף אלשעור ואלאתזאר באלמסוח:
 13 ואדא לבעצהם סרור⁽⁹⁾ ופרח דבח אלבקר ואלגנם אכל אללחם ושרב
 אלכמר יקולון אכלא ושרבא אנא גדא מאיתון: 14 פקד אמלעני רב
 אלגיוש⁽¹⁰⁾ אנה לא יגפר לכם הדא אלדנב אלי אן תמותו קאל אללה רב
 אלגיוש: 15 כדי קאל אללה רב אלגיוש תעאל אמין אלי הדא אלוכיל
 הו שבנא אלדי עלי בית אלמלך⁽¹¹⁾: 16 וקל לה מא לך ההנא ומא
 לך ההנא אד לזמתה כאנך קד נחת לך פיה קברא יא נאחת פי אלרפע
 קברה⁽¹²⁾ יא ראסם פי אלסכר מסכנה: 17 סיקלקלך אללה קלקלה
 גבאר⁽¹³⁾ וישתמלך שמלא: 18 ויקלכך תקלכא⁽¹⁴⁾ ככרה פי ארץ ואסעה
 אלאמכאן פיהא תמות וקבל דלך תציר פיהא מראכב כרמך כאהון פי
 בית מולאך⁽¹⁵⁾: 19 ואדפעך מן מנצבך ומן מוקפך אהדמך⁽¹⁶⁾: 20 ואדא

(1) „וגשען על ההרים” ר”ל ישעו אל ההרים לבקש שם מפלא עיין ראב”ע.

(2) „ואנשי עולם נשאו בו אשפתם וסוסייהם ופרשייהם ועל חומותיו גלו מגניהם”.

(3) צ”ל סכנאך או מסאכנך והעתקת הפסוק היא: „וימלאו הטובים ממשכניך רכב

וישיבו על השערים שומרים”. ובכ”י פ’ נוסחא אחרת והיא: ואלכיל ואלפרסאן מלו אכיר מואצעך
 וצארו טוכלין עלי אלאבואב = והסוסים והפרשים מלאו מבהר המקומות והם נפקדו על השערים.

(4) „וכאשר נגלה מסך יהודה הבשתם אל כלי המלחמה אל בית היער” ר”ל אשר בנה שלמה

(5) „לחקן הפרצות”.

(6) „והרסתם קצתם לבצר החומה כאבניהם” — ? מרחוק דבק עם ראיתם.

(7) „לכן קרא ה’ צבאות כיום ההוא לאנשים לבכי וכו’” ובכ”י פ’ חסרה מלת בקום.

(8) „והנה למקצת העם ששון ושמחה וכו’ אומרים אכול וכו’”.

(9) וכן תרגם יונתן: אמר נביא באודני הויתי שמע אתגור דא מן קדם ה’ צבאות.

(10) על בית המלך”.

(11) ואמרת לו מה לך מה לך ומה לך פה (עיין ח”י) כי דבקת בו (ר”ל בבית המלך) כאלו

חצבת לך בו וכו’”.

(12) „כאשר יטלטל גבור”.

(13) ר”ל כמו שכורכים הבגד לעשות ממנו כדור. עיין רד”ק וזה ג”כ דעת אבן גנאח שרש צנף.

(14) „ולפני זה (ר”ל מותך) יהיו בה מרכבות כבודך כדבר היותר נקלה בבית אדוניך”

ונראה שצ”ל כאהון מא ובכ”י א’ כאהון מן.

(15) „וממעמדך אהרסך”.

כאן דלך אלוקת דעות בעבדי אליקים אבן חלקיה: 21 ואלבסטה תוניתך וקלדתה זנארך ונעלת פי ידה סלטאנך פי ציר אסתאדא¹ לסאכן ירושלם וסאיר אל יהודה: 22 פאנעל מפתאח בית דאוד פי ידה פאן הו פתח פליס גאלק סואה ואן הו גלק פלא פאתח גירה²: 23 ויכון כאלותד אלמצרוב פי מוצע רבין ויכון ככרסי כרם לבית אביה³: 24 ויתעלק בה אנלא בית אביה מן חלי אלדק ואלגל⁴ מן חלי אלעאמה אלי חלי אלאימה דוי אלאגאנין וחלי אלליואייה דוי אלתסביח⁵: 25 דלך וקת יקול רב אלגיוש יזול פיה אלותרד אלאול אלדי כאן מצרובא פי פי מוצע רבין⁶ פינהד ויקע וינקטע אלחמל אלדי פוקה כמא קאל אללה:

כג

1 קצה צור קאל ולולו יא אהל ספן אלבחר אד נהבת מנאזלהא מן אן תדכלוהא ומן בלד קברם טהר להם דלך²: 2 פקפו יא אהל גזאירהא יא תגאר צידא ועאברו אלבחר אלדין קד עמוהא³: 3 ופי אלמא אלעטים כאן יגלב אליהא מן נבאת אלניל זורע כלגאנה וגלתה פצארת בה מתגר אלממ⁴: 4 וכאב אהל צידא מן אלבחר כאנה קאל להם אלעזיז מנה מא טלקת ולא ולדת ולא רבית מנכם שבאבא ולא רפעת אבכארא¹⁰: 5 וכאן אלכבר מציבה ללמצריין כדאך ירתעדון ענד כבר צור¹¹: 6 אעברו פי אלבחר ולולו יא סכאן אלגזאיר¹²: 7 יקולון יא מריה גולה הל כאנת הדה לכם עאדה מן אלזמאן אלקדים אן תודיכם ארגלכם אלי בעד לתסכנו פיה¹³: 8 ואדא סאלו מן קדר דלך

(1) «והיה לארון».

(2) «וגתתי מפתח בית דוד בידו ואם יפתח אין סוגר זולתו ואם יסגור אין פותח זולתו».

(3) «ויהיה כיתד התקוע במקום הזק ויהיה ככסא כבוד לבית אביו».

(4) צ"ל מן חלי אלגל ואלדק. וזה לשון הערה 94 בשרשים לאבן גנאח 618: קאל רי

סעדיה אלגל ואלדק ופצר פיהמא אלבנין ואלחפרא והם אולאד אלאלואד והו ראי אלתרגם בניא ובני בניא ובלי ספק זה לקוח מביאור הגאון שמלות אלגל ואלדק ענינם הבנים ובני בנים.

(5) «ואת כלי המון העם עד כלי הכהנים בעלי האגנות וכלי הלויים המשוררים בנבלים».

(6) «חיתד הראשון התקועה במקום נאמן» ר"ל שבנא.

(7) «אמר (הנביא) הילילו יושבי אניות הים כי שדרו בתיה (ר"ל בתי צור) מלבוא בהם

מארץ קפרם נגלה להם זה».

(8) «ודמו היושבים באייה (ר"ל באי צור) סוחרי צדון ועוברי ים אשר כבר מלאום».

(9) «ובמים רבים היו מביאים אליה מצמחי נילוס ומזרע אגמיה ותבואתה ונהיתה (צור) בזה מקום מסחר הגוים».

(10) «ובשו יושבי צדון מן הים כאלו אמר להם מעוז הים (ר"ל העיר התקיפה על הים

והיא צור) וכי».

(11) «וכאילו היתה השמועה צרה למצריים כן ירעדו לשמועת צור».

(12) «עברו בים והלילו השוכנים באיים».

(13) «יאמרו הוי קריה גדולה ההסכנתם מימי קדם כי רגליכם יוכלוכם אל ארץ רחוקה לגור בה».

עלי צור אלמטפרה אלתי תגארהא ריסא ומגהוזהא אנלא אלארץ⁽¹⁾:
 9 אנאבו באן רב אלגיוש קדרה ליבדל אקתדאר כל סראתהא ויהין כל
 אנלאהא⁽²⁾: 10 וקאל אעברי בלדך ככליג מא בסרעה פאנה יא גמע
 אלבחר לא מנטקה בעד תתקלדינהא⁽³⁾: 11 אד מד ידה עלי אלבחר
 ארגז ממאלכה ואמר אללה פי בלד כנעאן לינפד אעזאהא⁽⁴⁾: 12 וקאל
 לא תעודין בעד דלך אן תעופי יא מגשומה יא גמע צידא קומי אעברי
 אלי קברס ותם איצא לא תסתר יחין⁽⁵⁾: 13 ותעאזי באן הודא בלד
 אלכסדאניין אתאה הדא אלקום אלדי לא יכון אל אשור פגעלוהא
 מפאזאת ואקאמו צנאמהא וערו דיארהא ונעלוהא ואקעה⁽⁶⁾: 14 ולולו
 יא אהל ספן אלבחר אד נהב בלד עזבם⁽⁷⁾: 15 פאדא כאן דלך אלוקת
 תכרב צור סבעין סנה בעמר אחד אלמלוך ובעד סבעין סנה יכון להא
 עודה כאמרה סואקה קד נסית⁽⁸⁾: 16 ותאכד אלעוד ותסוף קריתהא
 ותגוד אללחן ותכתר מן אלגנא לכי תדכרי⁽⁹⁾: 17 ובעד סבעין סנה ידכר
 אללה אהל צור וירדהם אלי מתגרהם וימירון גמיע ממאלך אלארץ
 אלדין קבאלה בלדהם⁽¹⁰⁾ 18 תם יכון מתגרהם וארבאחהם קדסא לרב
 אלגיוש לא תכזן ולא תותק אלא תכון ללמקימין בין ידי אללה יאכלון
 מנהא וישבעון ויתגטון גמאא גסימא⁽¹¹⁾:

(1) ואם ישאלו מי גזר זאת על צור הנותנת תשועה (לעמים) אשר סוחריה שרים ותגריה נכבדי ארץ.

(2) "יענו ויאמרו כי ה' צבאות גזר זאת לחלל גאון כל הדרה ולהקל כל גדוליה".

(3) "ואמר (הנביא עוד) עברי ארצך מהר כאגם מים כי בת ים אין לך עוד אזור לחגור בו".
 ר"ל אין לך עוד כח וכן תרגם מוזה איוב י"ב כ"א: אלמנאסק.

(4) "כי נסח ידו על הים הרגזו ממלכותיו וצוה ה' על ארץ כנען להשמיד מעוזה" ר"ל עריה הבצורות.

(5) "ואמר לא תוסיפי אחר זה להתענג בכלי זמר את המעשקה בת צדון קומי עברי אל קפרס גם שם לא תנוחי" עיין למטה כ"ד ח' העתקת מלת עליונים ומה שהערנו שם.

(6) "והנחמי כי הגה ארץ הכשדים באה אליה זה העם אשר לא היה אנשי אשור עשוהו למדברות והקימו מגדליהם והרסו משכנותיה ושמוה למפלה" בכ"ו א': אלדין לים יכון להם במקום אלדי לא יכון. והעתקנו הפסוק לפי השערתנו.

(7) "הילילו היושבים בספינות הים כי שרדה עיר מעזכן".

(8) "ובעת ההיא תחרב צור שבעים שנה כימי אחד המלכים ומקץ שבעים שנה תגנן בכנור כאשה זונה נשכחה" עיין רד"ק. ומלות זונה נשכחה לקוחה מפסוק שלאחריו ושם לא תרגם אותן הגאון.

(9) "ותקח הכנור ותסובב את עירה ותיטיב נגן ותרבה שיר למען תזכר".

(10) ומקץ שבעים שנה יפקד ה' את יושבי צור וישיבם אל מסחרם ויכלכלו מאוצרותם כל ממלכות הארץ אשר נגד אדמתם".

(11) "ואחר זה יהיה סחרם ומה שירויהו קדש לה' צבאות לא יאצרו ולא יגזו כי אם יהיו ליושבים לפני ה' יאכלו מהם וישבעו ויתכסו במכסה עב".

כד

1 אן אללה סיביח¹ הדא אלבלד ויבלקה² ויגיר וגהה ויבדד אהלה³:
 2 יתסאוי אלעאמִי ואלכאצִי אלעכד ומולאה אלאמה וסידתהא אלמשתרי
 ואלבאיע אלמקרִיץ ואלמתקרִיץ אלגרים ואלמדאין לה: 3 ממא יבאח
 אלבלאד אבאחה ויגנם גנימה קאל אללה הדא אלקול: 4 וקד חזן
 אהלה וסקמו ואסתביח אהל עמארטה וכזו ואנקצף ארפאע קומהם⁴:
 5 ממא תדנם⁵ בלדהם תחתהם ותגאווזו אלשראיע ובדלו אלרסום
 ופסכו עהד אלדהר: 6 ולדלך אלהרִג אכל אגלא אהלה⁶ חתי כזי
 סכנאה ולדלך נכר⁷ אלמקימון בה ומא בקו מן אנאסהם אלא קליל⁸:
 7 וחזן דוו אלעציר ואנקצף דוו אלגפאן⁹ ותנהד גמיע פרחי אלקלוב:
 8 ועטל סרור אלעדפאף ואנתהי דוי אלעזאף¹⁰ ובטל סרור אלקיתאר:
 9 ולא ישרב כמר בגנא וצאר אלנביד ימר שארבה¹¹: 10 ואנכסר אהל
 קריה אלעבת¹² וגלקת מנאזלהא מן אלדכול: 11 וצאר עלי אלכמור
 צראך פי אלסואק¹³ וגאב כל פרח וגלא סרור אלבלאד: 12 ובקי פי
 אלקריה אלוחשה וכוא יחטם מחאלהא¹⁴: 13 אנמא יבקי אוהאד
 הכדא פי וסט הדא אלבלד¹⁵ פימא בין האולי אלקום כנפץ אלזיתון או
 ככצל אדא פרג אלקטאף: 14 והם אדא ירפעון אצואתהם ירננון
 בקדרה אללה יצהלון מן אלבחאר¹⁶: 15 לדלך אכרמו אללה פי וקת

- (1) עיין שרשים לאבן גנאה שרש בקק הערה 12 וצ"ל שם אבאחה = הפקר.
 (2) בן בלעם ורד"ק פירשו המלה הזאת ממה שאומרים בערבי אבלקת אלכאב = פתחתי הדלת.
 (3) עיין ראב"ע ורד"ק.
 (4) «וכבר אכלו אנשיה ונפלו ואומללו יושבי תבל ובשו ונשברו מרומי עמם» ר"ל שגדוליהם נכרתו.
 (5) «גטמאה» וכן תרגם תחניפו במדבר ל"ה ל"ג.
 (6) «גדולי אנשיה».
 (7) נראה שענינו מלשון המשנה הנוחר והמעקר (חולין פ"ה מ"ג) ולפי זה חרו מן חור.
 (8) «ולא נשארנו מאנשיה כי אם מזער».
 (9) «אבלו בעלי תירוש ואומללו בעלי גפן».
 (10) קבוץ מלת זעף והוא אחד מכלי זמר הנקרא mandoline בלע"ז ותרגם כן עליוזים כדי שיהיה ממין התופים והכנור.
 (11) נראה שצ"ל עלי שארבה.
 (12) «נשברו אנשו קרית תהו» ר"ל ההולכים אחרי התהו וההבל. עיין ראב"ע.
 (13) אפשר שענינו מוכר היין בשוקים ויתכן ג"כ שצ"ל כמור = שותה יין.
 (14) «ושאיה תשבר שעריה» ר"ל שערי הקריה.
 (15) «ולא ישארו כה כי אם (אנשים) אחדים בקרב הארץ וכו'».
 (16) «והם (ר"ל הנמלטים) כאשר ישאו קולם ירנו'».

טהור נורה חתי מן פי גזאיר אלבחר ישכרון אסם אללה אלאה אסראיל¹:
 16 מן אקטאר אלארץ סמענא תסאביחא מנא אלצאלחין פקלנא יא
 צעפאה יא וילאה וקת יגדר באלגדארין וימכר באלמכארין²: 17 ויכון
 אלפזע ואלפכות ואלפכאך עלי אהל אלארץ³: 18 סיכון מן הרב מן צות
 אלפזעה וקע פי פכתה פאן הו צעד מן פכתה עלק באלפך אד
 אנפתחת רואן אלסמא ותולזלת אסאסאת אלארץ: 19 פתרצין בעצהא
 ותמזק בעצהא ותמיל בעצהא⁴: 20 ומן אהלהא מן אצטרב כאלסכראן
 ומנהם מן נאד כאלערזאל ומנהם מן תקל עליה דנבה פיקע ולא יעאוד
 אלקיאם⁵: 21 דאך אלוקת יטאלב אללה גיוש אלסמא פי אלרפע ומלוך
 אלארץ פי אלהבוט: 22 פיגמע גמיעהם אסארי אלי אלחבם ותגלק
 דונהם אלמגאלק ואלי זמאן טויל ידכרון⁶: 28 ויבזא אלקמריון ויביב
 אלשמסיון⁷ אלא טהר מלך רב אלגיוש פי בלד ציון וירושלם פיציר חדא
 עלמאיה אלכרם:

כה

1 תקול אלמה¹ אללהם אנת רבי ארפע אסמך ואשכרך אד צנעת
 אלאעגובאת ואלתקדיר אלדי סבקת בה מן זמאן בעיד צאר חקא
 מחקקא²: 2 אד צירת מן קרי אלכפאר רדומא ואלחצינה מנהא ואקעה
 ואמא קצורהם פהי מן קראהם לא תבנא אבדא¹⁰: 3 ועלי דאך יכרמך
 אעזא מן אלשעוב ואהל בלד אלמם אלראהבין יכאפונך: 4 אד כנת
 עזא ללפקיר ומעזא ללמסכין פי צרה וכאלכך מן אלהטל ואלטל מן
 אלסמום ומא ראי אלטאלמין אלא כסיל מן סטח האיט¹¹: 5 ובאזא דלך

¹ על כן כבדו ה' בעת אשר יראה אורו וגם יושבי איי הים ישבחו את שם אלהי ישראל.
² הפסוק הזה נאמר על הצרות אשר תבאנה על הרשעים כימות המשיח (עיין אלמאנאת דף 241) וזה תרגומו: מכנפות הארץ שמענו זמירות חפץ הצדיקים ונאמר אהה רזון אויה על העת אשר יבגד בכגדים ויונו המונים.

³ "ויהיו הפחד וכו'". ועל חבור מלות פחת ופחד ופח עיין ביאור הגאון בספר יצירה פרק א' ה"א.

⁴ "והתרעעה מקצתה והתפוררה מקצתה והתמוטטה מקצתה".

⁵ "ומיושביה מי שינוע כשכור ומהם מי שינוד כמלונה ומהם מי שכבד עליו פשעו ויפול ולא יוסיף קום".

⁶ "ויאספו כולם אסורים אל הבור ויסגרו בעדם המסגרות ועד זמן רב יזכרו" ר"ל לדעה.

⁷ "ויחפרו עובדי הלבנה ויבשו עובדי השמש" וכן תרגם יונתן.

⁸ "ותאמר האומה ה' אלהי וכו'".

⁹ "והגזירה אשר הקדמת מן זמן רחוק נהיתה אמת מאומת.

¹⁰ "כי שמת ערי הכופרים לגל והבצורות מהן למפלה וארמונותיהם הם מעריהם אשר לא יבנו לעולם".

¹¹ "ועצת הרשעים איננה כי אם כורם משפת קיר" ר"ל שהמטר לא יעמוד על שמת החומה אבל יזל ממנו.

כסמום פי מפאזה כדאך דוי אלאגנביין תהזום וכצמר פי טל גים קטע אלטאלמין יטהר⁽¹⁾: 6 פיצנע רב אלגווש לנמיע אלאמם אלמקבלין אלי הדא אלגבל⁽²⁾ שראבא מן אדהאן ודראדי תלך אדהאן מדפאה⁽³⁾ ודראדי מצפאה: 7 יהלך בהא פי הדא אלגבל אלוגוה אלמלתפּה אלמחתגבה ען גמיע אלשעוב ואלמסתור דונהא סתורא ען גמיע אלאמם⁽⁴⁾: 8 וזיל אלקצה⁽⁵⁾ גאיה אלזואל וימחו אללה תלך אלדמוע ען גמיע אלוגוה ואלעאר ען שעבה זילה מן גמיע אלארץ כמא קאל אללה: 9 ויקול אלקום פי דלך אליום הודא רבנא אלדי רגונאה קד אנאתנא הדא רב יגב אן נרגוה איצא חתי נסר ונפרה בגותה⁽⁶⁾: 10 ואדא יחל אמר אללה פי הדא אלגבל ינדק אלאמם תחתה כאנדקאק אלתבן פי דאת אלמדר⁽⁷⁾: 11 ויבסט קדרתה פי מא בינהם כמא יבסט אלסאבה ידה פיסבה ויצע אקתדארהם מע מכאתלה אידיהם⁽⁸⁾: 12 וחצונהם ואלמניע מן אסוארהם⁽⁹⁾ יכפצה ויצעה ויבלגה אלי אלארץ אלי אלתראב:

כו

1 פי דלך אלוקת יסכתבהדא אלתסביח פי בלד יהודה יקולון⁽¹⁰⁾ אן לנא קריה עז געל אללה עלי אסוארהא ופצילהא⁽¹¹⁾ אלגיאת: 2 אפתחו אלאבואב ידכל אלקביל אלצאלה האפט אלאמאנה: 3 לכלק מסנוד אליך תחפט אלסלאם יא סלאם⁽¹²⁾ אד ותקו בך: 4 פיקולון כדאך תקו באללה אלי אלדהר כמא אן באללה אלאולי אעתמאד אלעואלם⁽¹³⁾:

⁽¹⁾ „וכנגד זה כשרב בארץ ציה כן תכניע (ר"ל תשקוט) שאון זרים וכיבש (מלשון חרבו המים) בצל עב תראה כריתת הרשעים“.

⁽²⁾ „הבאים אל ההר הזה“.

⁽³⁾ „משתה שמנים ושמרים וזה שמנים מוחמים“ ר"ל הנעשים לחים ע"י פעולת האש והוא מלשון ממחה (חולין ק"כ ע"א) ואפשר שהגאון פירש מוח כמו חום.

⁽⁴⁾ ישחית בהם (ר"ל בהשמנים ובהשמרים) בהר הזה הפנים המעוטפים והמכוסים מעיני כל העמים והנסתר מפניהם במסוה מעיני כל הגוים ועל ענין מלת הלש עיין אלאמאנא דף 124.

⁽⁵⁾ „ויסיר השברון בתכלית המרה“ ואפשר שהשברון כאן ענינו מיתה מקרית כמו שפירש רד"ק.

⁽⁶⁾ „ויאמר העם ביום ההוא זה אלהינו אשר קוינו לו כבר הושיענו (כמה שעבר) הוא האלהים אשר ראוי שנקוה לו ג"כ (לעתיד) עד כי נגילה ונשמחה בישועתו“.

⁽⁷⁾ „וכאשר ירד דבר ה' בהר הזה ידושו העמים תחתיו כהרוש התבן במקום דמן“ ומאב כאן כולל כל העמים. עיין רד"ק.

⁽⁸⁾ רש"י: לשון וארב לו (דברים י"ט) וזה דעת מנחם במחברתו.

⁽⁹⁾ „ומבצריהם ומשגב חומותיהם ישחה וישפיל ויגיעם לארץ עד עפר“.

⁽¹⁰⁾ „יאמרו“.

⁽¹¹⁾ ר"ל על חומות העיר וחלת.

⁽¹²⁾ „ליצור הנשען עליך תשמור השלום הה שלום כי בטחו בך“ עיין ויקרא רבה ט' ט':

גדול שלום ששמו של הקב"ה נקרא שלום.

⁽¹³⁾ „ויאמרו כן בטחו בה' עדי עד כאשר בה' הנצחי יסוד העולמים“.

5 אד כפיך אהל אלארפאע ואלקרי אלמניעה פחטהא וויצעהא אלי
אלארץ ובלגהא אלי אלתראב¹: 6 פצארת אלארנל תדוסהא בל ארגל
אלמסאכין ואקדאמהם²: 7 טריקא ללצאלה מסתקימא יא מסתקים
קד סקמת כדאך מסלך אלצאלהין³: 8 ואיצא עלי סביל אחכאמך יא
רב רגונאך ואסמך ודכרך שהוה נפוסנא⁴: 9 יקול כל ואחד נפסי
משתאקה אליך לילא ורוחי פי גסמי תטלכך נהארא לאן אחכאמך כמא
הי פי אלארץ תעלם תעדילהא אזיאר אהל אלדניא⁵: 10 ואמא אלטאלם
פקד יראף פלא יתעלם אלתעדיל ופי מכאן אלצואב יגור אלקצא ולא
ירא קדרה אללה בחקהא⁶: 11 פיא רב אלדי לא ירון ארתפאע קדרתך
פינטרון ויזון מן חסד אלקום אלכואין ואלנאר איצא תאכל אעדאך⁷:
12 ותנצב אלסלאם לנא כמא טאלמא קצית לנא גמיע הואיגנא⁸:
13 אללהם יא רבנא אד מלכנא סאדאת סואך לם נול נדכר אסמך
וחדך⁹: 14 והם אמואת לא יחיון והלכי לא יקומון ולדלך עאקבתהם
פאנפדתהם ואבדת כל זכר להם¹⁰: 15 ועאודת אלמם יא רב כמא
עאודתהם במא תעטמת בה ואבעדת אלטאלמין אלי אקאצי אלארץ¹¹:
16 אללהם קום דכרוך פי אלצר ועבו אלנת צבא ענד תאדיבך להם¹²:
17 פקאלו¹³ כחאמל קד קרב ולאדהא פהי תמלק ותצרך מן מכאצהא
כדאך כנא בין ידיך יא רב: 18 כאנא המלנא וטלקנא וולדנא ריחא ומע
דאך לם נצנע אהל אלארץ דוי גותנא ולא וקע לנא סכאן אלדניא

(1) עיין רד"ק.

(2) «ואף רגלי דלים ופעמיהם» ר"ל כי גם רגלי הדלים תרמסנה מקום אלה הערים.

(3) ר"ל להיות ארח מישרים לצדיק אתה הישר כבר פלסת מעגל הצדיקים.

(4) «ועוד כפי ארח משפטיך ה' קיונך ושמך וזכרך הם תאות נפשינו». נראה שלפי

דעת הגאון הלמד נוספת עיין אבן גנאח למע 41.

(5) «ויאמר כל אחד בנפשי אויטיך בלילה ורוחי בקרבי תבקשך בשחר כי משפטיך כאשר

הם על הארץ למדו צדקם הטובים מיושבי תבל.

(6) «והרשע לפעמים יחן אבל לא ילמד הצדק ובמקום היושר יעול המשפט ולא יראה

גבורת ה' באמתה».

(7) «לכן הוה ה' הם אשר לא יראו רום גבורתיך יחוז ויבשו מקנאתך לעם סגולה וגם

האש תאכל צריך».

(8) «ותקים השלום לנו כאשר זה זמן רב ספקת לנו כל צרכינו».

(9) «ה' אלהינו כאשר משלו בנו אדונים וזולתך לא חדלנו מלזכור שמך לבדך».

(10) «והם מתים וכו'».

(11) «ואתה ה' יספת (ליסר) הגוים פעם אחר פעם כאשר יספת להראות להם גבורתך

והרחקת הרשעים אל קצוי הארץ».

(12) «ה' עם אחד הזכיר אותך בצרה ושפך (לפניך) שיחה כאשר יסרתנו». הגאון השחמש

במלת נת לחפלה בלחש וכן תרגם ישוחח (למטה נ"ג ח') ינת = ידבר דבר. וכן בלעם פירש

והודוך על אשר יסרתם בנחת ולחש הוא נסמך למוסרך.

(13) «ואמרו כמו הרה וכו'».

כדלך¹): 19 בל נסאלך אן יהיא אמואת קומך ותקום גתתהם בקולך תיקטו ורננו יא סבאן אלתראב ואד יכונ נדא אלאנואר נדאוך ואלי אלארץ תוקע אלהאלכין²): 20 אמין יא קומי אדכל פי כדורך ואגלק באבך דונך אכתבי ען קליל כמרפה חתי יגוזך אלסכט: 21 אן אללה סיכרג אמרא מן סמאיה ליעאקב בעין אהל אלארץ בדנובהם פתכשף אלארץ חנינד מעאציהם ולא תגמי איצא מקתוליהם³):

כז

1 דאך וקת יעאקב אללה בסיפה אלצעב אלכביר אלשדיד מן כאן ישבה אלממתד מן אלהיא את אלעארצה ואלמלתוי מנהא אלמעונ ויקתל אלמשאכל ללתנין אלדי פי אלכחר⁴): 2 ופי דלך אלוקת ינבגי אן תגיבו אלאמה אלשביהה בכרמה אלכמר ותערפונהא: 3 אני אללה האפטהא ופי כל טרפה אסקיהא שרבא ואחפטהא אלליל ואלנהאר לילא יתוכל עליהא: 4 מן יגעלני להא בכטאיה כאלחסך ואלקיצום פי מלאחמה אלנאר בעד מא לם תכן לי חמיה עליהא פבמקדאר לטוה אאגג גמיעהא⁵): 5 או יעוד וימסך בעזי באן יעמל מעי בסלאמה תם יסתעמלהא מעי בסלאמה⁶): 6 פיכון אלאתיון יענצרון מן אל יעקוב וינורון ויפרעון מן אל אסראיל וימלון טאהר אלעמארה נמוא⁷): 7 ויעתרפון באנה לם יצרבהם בצרבה צארביהם ולם יקתלהם כקתל

(1) «כאלו הרינו וחלנו וילדנו רוח ובכל זאת לא עשינו יושבי הארץ לבעלי ישועתנו ולא נפלו לנו יושבי תבל כמו כן» ר"ל אחרי כל הצרות שסבלנו והיה כל עמלינו לשוא לא בקשנו ישועה אצל העמים ולא עלה על לבנו לשאול עזרתם.

(2) «אבל שואלים אנחנו ממך שיחיו מתי עמך ושחקום נבלתם כאמרך הקיצו ורננו שוכני עפר. ואז יהיה טל אורים טליך ואל ארץ תפיל הרפאים» עיין אלאמאנאת דף 215 ושם ביאר אורת הרבנות האש עם הרוח והיא הנפש המאירה והם כאשר יתחברו עם עפר המת ורטיבת הטל יעשו הארבעה יסודות אשר מהם נברא כל דבר.

(3) «הנה ה' יוציא דברו מן השמים לפקד על מקצת יושבי הארץ על עונותיהם ואז תגלה הארץ פשעיהם ולא תכסה עוד על הרוגיהם».

(4) הפסוק הזה דבק עם הפסוק שלפניו ואמר: (הפקידה תהיה) «ביום אשר יענוש ה' בחרבו הקשה והגדולה והחזקה (העם) הנמשל בהנחש הארוך המכריח (מן קצה אל קצה) ובהנחש המעוקל והמעוקס ויחרוג הנדמה להתנין אשר בים» בלי ספק הגאון פירש בכיאוורו מי הן השלש אומות הנמשלות לשלשה מיני נחש.

(5) «ובעת ההיא יצדק כי תענו להעם הנמשל לכרם חמר ותודיעהו. כי אני ה' נוצרו ובכל רגע אשקנו ואצרגו יומם ולילה פן יפקד עליו. הנותן אותי לו בחטאיו כשמיר ושית בפגשם האש אחרי כי לא היתה לי חמה עליו וכפשע אציתנה יחד» ר"ל שה' ישמרנו ממושל רשע.

(6) הפסוק הזה דבק ג"כ עם מה שלפניו וירצה בו אם לא שהמלך הזה ישוב ויחזיק במעזי ויעשה עמי שלום (הוא בעצמו) ויזרו את עמי לעשות שלום עמי.

(7) «והבאים (מן הגלות) יכו שרש מבית יעקב ויציצו ויפרעו מבית ישראל וימלאו פני תבל תנובה» עיין ת"י.

מקתוליהם): 8 ואנמא בכיאלה תכאצמהא פי מידאנהא נחאהא בריאחה אלצעבה פי יום גנוב²): 9 ולדלך בהדה אלכלה יגפר דנב אל יעקוב והדא מן תמרה זואל כטאיאהם באן יצירו גמיע חגארה מדאבח אלטאנות³ כחגארה אלגיר מפרדה ולא תתבת אלסוארי ואלאנדאד: 10 אן תציר אלקרי אלחצינה לאעדיאהם מנפרדה ומאוייהם מכלאה מתרוכה כאלבר תרעא פיהא אלבהאים ותרביץ חתי תפנא אנצאנהא⁴: 11 ואדא יבסת זרועהא תכסרת חתי תדכלהא אלנסא ותגניהא⁵ ולאנהם שעב לא פהם להם לדאך לא ירחמהם צאנעהם וכאלקהם לא ירופהם: 12 ופי דלך אלוקת יכבטהם אללה מן תיאר אלפראת אלי ואד אלעריש ואנתם תלקטון ואחדא ואחדא יא בני אסראיל⁶): 13 דאך וקת יצרב פיה בבוק עטים⁷ חתי יאתי אלהאלכון פי בלד אלגזירה ואלמדחיון פי בלד מצר פיסגדון ללה פי גבל אלקדם פי ירושלם:

כח

1 אלזיל לדוי תאג אלאקתדאר סכארי אל אפרים ואלצעבה אלסאקטה וסראה פכרהם אלתי עלי רווס אלמקתדרין באלדהן אלממענין פי אלכמר²): 2 סיכון ללה עליהם שדה אמר ועקאב ותאייד כהטל אלברד ועאצף אלחתף וכסיל מא גזיר גארף יורדהא אלי אלארץ בקדרה³): 3 חתי תציר באלרגלין תדאס תיגאן אלמקתדרין סכארי אל אפרים¹⁰): 4 ותציר אלעצאבה אלסאקטה וסראה אלפכר

(1) «ויכירו וידעו כי לא הכה אותם כמכת מכהם ולא הרג אותם כהרג הרוגיהם». ואמר בן בלעם: ויש מי שפטר כי מכהו הם המצריים והרוגיו הכנעניים. ונראה שהפותר הוא הגאון. (2) «ורק במדה כנגד מדה תריב עמו (ר"ל עם ישראל) בשדה קרבו ינהגו ברוחו הקשה ביום קדים» נראה שהגאון פירש בסאסאה כמו סאה בסאה והגה מלשון נהג. ואפשר שרמז הגאון על קריעת ים סוף.

(3) תרגם פרי כמו מפרי ומזבח מזבחות העבודה זרה.

(4) הפסוק הזה דבק עם פרי הסר חטאתו ר"ל שאם לא יעבדו עוד עבודת גלולים יהיו הערים הבעורות אשר לאויביהם בודד ומושבותיהם ריקות ונעזבות כמדבר ירעו בהן הבהמות וירבצו עד כי יכלו סעפיהן».

(5) «וכאשר יבשו קציריה חשברנה עד כי הנשים באות בהן ולוכדות אותן ומפני שהם (ר"ל האויבים) עם וכו'».

(6) «משבולת נהר פרת עד נחל מצרים». ושמו עד היום ואד אלעריש והמשך הפסוקים הוא אחר שנחרבו ערי האויבים ושדותיהם יקבץ בני ישראל המפוזרים בין העמים הנמשלים לעצי זית. ומלת יחבט ענינו כמו שפירש הראב"ע והרד"ק.

(7) וזה יהיה כאשר יתקע וכו'».

(8) «הוי לנושאי עשרת גאות שכרי בית אפרים ולציץ הנופל ולצבי תפארתם אשר על ראשי המתגאים בשמן השוקדים על היין».

(9) «הנה יהיו לה' עליהם חוזק דברו וענשו ואמץ כזרם הברד וסערת הקטב וכזרם מים כבירים שוטפים אשר יוריד אותם על הארץ בחזקה».

(10) «עד כי ברגלים תרמסנה עשרות הגאים שכורי בית אפרים».

אללואתי עלי רוּם אלמקתדרין באלדהן כתמרָה הרפת קבל אלציף⁽¹⁾
 אלתי אדא נטרהא אלנאטר פמן אן תבקי פי כפה יבלעהא סרעה⁽²⁾:
 5 פי דלך אלוקת יכון אמר אללה תאגא סרי⁽³⁾ ועצאבה פכר לבקאיא
 שעבה: 6 וראי חכם למן יגלם ללחכם וגברוה למן ירד אלחרב ען
 אלמחאל⁽⁴⁾: 7 והאולי איצא זלו פי אלכמור וצלו פי אלמסכר אימָה
 ומפתיון⁽⁵⁾ סהו מן קבל אלנביד והלכו מן אלשראב וצלו מן סאיר
 אלמסכראת חתי גלמו פי אלמשאהד פצלא עלי תוקיף אלפתוא⁽⁶⁾:
 8 וגמיע מואדיהם ממלוה קיא וקדרא⁽⁷⁾ לים מוצע בכלאף דלך: 9 מן
 ידל מנהם במערפה או יפהם אללכבאר והם כאנהם מפטומן מן
 אללבן ומנקולון מן אלתדאיא⁽⁸⁾: 10 יצעון שרעא באזא שרע וחכמא
 נטיר חכם וקליל מן הדא כקליל מן הדא: 11 כאנהם בלגה אעגמיה
 או בלסאן אכר יכאטבון הדא אלאמה: 12 אלדין קיל להם אריחו
 אלתעב בהדה אלראחה והדה אלדעה ולם ישאו אלקבול: 13 וצאר
 ענדהם כלאם אללה אלאמר לא אמר ואלנהי לא נהי ואלועד לא ועד
 ואלועיד לא ועיד הדא מסתצגר והדא מסתצגר לכי ימצו ויעתרו פיקעו
 אלי וראהם ויוהקו ויעלקו⁽⁹⁾: 14 לדלך אסמעו כלאם אללה יא דוי
 אלדהא⁽¹⁰⁾ סימא יא סלאטין האולי אלקום אלדין פי ירושלם: 15 פאנכם
 קלתם אנא קד עהדנא עהדא מע אלמות וצנענא מיתאקא⁽¹¹⁾ מע אלתרי
 ואלמוט אלגאר אדא ימר לא יאתינא אד צירנא אלכדב מכננא
 ובאלבאטל אנסתרנא: 16 לדלך הבדי יקול אללה האנא מאסם פי ציון
 חגרא הו חגר צנאם פי זאויה עזיזה פי איואן מבני חית יכון אלמומן לא
 יסרע אליה⁽¹²⁾: 17 ואציר אלחכם כאלתר קאיסא ואלעדל כאלשאקול

(1) «כפרי המבושל בטרם הקיץ».

(2) רד"ק: בזמן שתהיה בכפו תכף יבלענה.

(3) צ"ל: סריא והוא תואר למלת תאגא ר"ל עטרת יקרה.

(4) «למשיב המלחמה מן השער» וזה מה שזכר הראב"ע בשם י"א.

(5) «כהנים וסופרים» ר"ל המורים. ותרגם תעו מן השכר תעו בשאר מיני משקים המשכרים.

(6) «שגו בדברים הנראים לעינים (עיין רד"ק) וכל שכן בעריכת הדינים».

(7) «קיא וצואה (ר"ל מאלו הכהנים והלויים) ואין מקום לדבר אחר» עיין רד"ק.

(8) «מי מהם יורה דעה וכו'» והם כאלו נגמלו מחלב וכמוסרים מן השדים».

(9) יסדרו מצוה נגד מצוה ומשפט כמשפט ומעט מזה כמעט מזה. כאלו בלעגי שפה

וכו'. אשר נאמר להם הניחו לעיף זאת המנוחה וזאת המרגעה וכו'. והיה להם דבר ה' הצווי

כלא צווי ואזהרה כלא אזהרה והבטחה כלא הבטחה והפחדה כלא הפחדה זה נחשב להם

כמועט וזה נחשב להם כמועט למען ילכו ויבשלו ויפלו אחר ונוקשו ונלכדו».

(10) כן תרגם הגאון שרש לץ בכל מקום ובפרט במשלי ולפי דעתו המלה הערבית נאמרה

על הנבהל בדבריו ובמעשיו.

(11) ענינו ג"כ כמו ברית ואלה.

(12) «הנני מיסד בציון אבן והוא אבן מבצר בפנה יקרה בארמון בניו והמאמין לא ימהר

לכוא שם» נראה שירצה בו שאף על פי שהנכואה הזאת לא תכוא בקרוב לא יתיאש ממנה.

ואזנא פיגראף אלברד מכנא מן אלכדב וסתרה יגרה אלמא⁽¹⁾:
 18 פידהיץ⁽²⁾ עהדכם אלדי מע אלמות ומיתאקכם אלדי מע אלחרי לא
 יתבת פאלסוט אלגאר אדא ימר בכם תצירון לה דוסא: 19 פי אול חינ
 מן מרורה יאכדכם תם ימר בכם יומא בעד יום נהארא ולילא פיכון
 אלתזעזע אלמחיץ למפהמי אלאכבאר בדלך⁽³⁾: 20 פאן קד קצר
 אלבסאט מן אלאסתרכא ואלסתר קד צאק מן אלאנתמאע⁽⁴⁾:
 21 אלאן כמא כאן פי גבל פרצים יקום בהם אללה וכמא כאן פי עמק
 גבעון ירגזהם ויצנע בהם צנאיעה מגאנבה עאדתה ויעמל בהם אעמאלה
 גריבה מן אעמאלה⁽⁵⁾: 22 ואלאן לא תתדאהו כילא תשתד אדאככם⁽⁶⁾
 פאני סמעת מן ענד אללה רב אלגיוש פנאא ובתרא לגמיע אהל הדא
 אלבלד⁽⁷⁾: 28 בל אנצתו⁽⁸⁾ ואסמעו צותי ואצנו ואסמעו מקאלתי: 24 אבל
 אלנהאר יחרת אלפאלח ליזרע יפתח רוצתה ויכרבהא⁽⁹⁾: 25 אלא אנה
 לא בד אן יסוי וגההא ויבדר פיהא⁽¹⁰⁾ מן אלקצח ואלכמון ויציר אלחנטה
 עולא ואלשעיר עלאמאת ואלכרסנה פי תכום⁽¹¹⁾: 26 כמא אדכה דו
 אלסירה ודלה רבה⁽¹²⁾: 27 ומן אלחבוב מא לא ידאם באלגרר ולא ידאר
 עליה לולב אלעגל מתל אלקצח ואלכמון כל יכבטאן בעצא או קציב⁽¹³⁾:
 28 ואלבר ועלי אנה ידקה פאנא לים אלי אלגאיה ידוסה בל יהים לולב
 אלעגלה ומרכבה פלא תדקה⁽¹⁴⁾: 29 והדה אלמקאלה מן ענד רב אלגיוש
 כרגת ממא בין אלחכמה וכתר אלפקה⁽¹⁵⁾:

(1) «ואשים המשפט כקנה המדה אשר ימדר בו הבונה והצדקה כחוט העופרת אשר יישר בו בנינו ויגרף הברד מחסה כזב וסתרו ישטפו המים».

(2) עיין בן בלעם.

(3) «בראשונה בעברו יקח אתכם ואחר זה יעבור בכס יום יום ביום ובלילה והיה רק זועה למיני השמועות בזה». ר"ל מה שישמעו מחילות מלך אשור אשר לא ינחו לא ביום ולא בלילה.

(4) רד"ק: מלפשוט את רגליו.

(5) פירושו על תחלת הפסוק עיין ראב"ע ורד"ק ובסופו העתיק: «ויעשה בהם מעשיו זרים ממנהגו ויעבד בהם עבודתו נכריה מן עבודתו».

(6) יסוריתם אשר יסר אתכם בהם.

(7) «כי שמעתי מאת ה' צבאות כליון וכריתה לכל יושבי הארץ הזאת».

(8) «אבל האזינו».

(9) כן תרגם ישדר איוב ל"ט ו' וענינו כמו שאמר הראב"ע: יתקן השרה.

(10) תרגם כהמלה הזאת הפיץ ויזרק שענינם אחד.

(11) ר"ל שישם לכל זרע וזרע המקום הראוי לו.

(12) «כאשר יסרו בעל משפט (הזריעה) והורהו אלהיו».

(13) «ומן הזרעים הדקים כל מה שרומה לקצח וכמון לא יודש בחרוץ ולא יוסב עליהם אופן עגלה כי אם יחבטו במקל ובשבט».

(14) «והדגן אף על פי שידקנו לא ידושנו עד תכליתו אבל יהום גלגל עגלתו ומרכבתו אבל לא ידקנו».

(15) «זוה הדבור (ר"ל המשל הזה עיין רד"ק) מן ה' צבאות יצאה וביאר בה חכמתו והרבה בה מצותיו» הגאון מתרגם בכל מקום תושיה בהמלה הערבית פקה אשר הוראתה המצוות השמיעות.

כט

1 יא איהא אלמוסם מוסם אלקרייה אלתי נולהא דאוד אלתי
 באצאפה סנה אלי סנה יחדק בהא אלהאג¹: 2 לאציקן עלי דאת
 אלמוסם² פינאלהא אלתרהה ואלצנגנה פתציר כאלמוסם אלדי תקדמהא³:
 3 ואנול קומא עליך כאלסכאן פיהאצרונד כאלמנתצב ויוקפון עליך
 אלמחאפט⁴: 4 ותתצעין חתי תתכלמין מן אלארץ ואלי אלתראב
 ינכפץ קולך פיציר חאלה בתנגים אלמשעוד או כתצויין אלמצויין⁵: 5 תם
 יציר כאלדקאק מן אלגבאר גמהור אלגנביין אלגאיזין⁶ וכמוין מאר גמהור
 מרהביך פמא תכון אלא בגתה או גפלה⁷: 6 תדכר מן ענד רב אלגיוש
 ברעוד וזלאזל ואצואת עטימה וזואבע ועואצף ולהיב נאר אכאלה:
 7 ויציר כחלם ראי פי אלליל גמהור גמיע אלמם אלמתגישין עלי דאת
 אלמוסם וגמיע מרדיהא ללשר ומתעמדיהא ואלמציקין עליהא⁸: 8 פיכון
 כמא ירי אלגאייע פי חלמה כאנה יאכל פיסתיקט פאדא בנפסה פארגה
 וכמא ירי אלעטישאן פי חלמה כאנה ישרב פיסתיקט פאדא בה לגב
 ונפסה מתלטיה⁹ כדאך יכון גמהור גמיע אלמם אלמתגישין עלי גבל
 ציון: 9 תלבת אלקום ואבהתו וארתבכו תם אלקו סכארא מן גיר כמר
 אצטרבו בלא נביד¹⁰: 10 כאן אללה קד אפרג עליכם מן ריח סבאת מא

1 המקום הנבחר אשר יקבצו שם כל עם ועם שנה בשנה לעבודת אלהיהם ולמוסחרם
 יקרא בערבי אלמוסם. והנביא מכנה כן בפסוק הזה את בית המקדש ואמר שהחוגגים מקיפים
 ירושלים בהעלותם לרגל ר"ל שהם נוטעים את אלהיהם סביב לעיר.

2 נראה שצ"ל דאת אלמוסם כמו בפסוק ז' וענינו העיר ירושלים אשר בה המקדש.

3 ותהיה (העיר) כהמקדש אשר קדמה" אפשר שרמו על התאניה ואניה של ביהמ"ק
 בימי אחז. עיין מלכים ב' י"ח ד'.

4 ויחנתי עליך גוים כדרים (ר"ל כאלו הם שוכנים בארץ) ויצורו עליך כמצב (ר"ל
 כדבר נטוע אשר לא ימוט או כמו שפירש רד"ק מגדל עץ שמעמידים על העיר ללכדה) ויקמו
 עליך מצרות.

5 ושפלת עד כי תדברי מהארץ ואל העפר ישח קולך ויהיה כהגיון האוב או כפצוף
 המצפץ" מלשון המהגים והמצפצים.

6 כהמון הזרים העוברים.

7 המלות והיה לפתע פתאום דבקות עם הפסוק שלאחריו כאלו אמר ומהרה יפקדו מעם
 ה' צבאות וכו' ועיין במדבר ו' מ'.

8 וכל דורשיה לרעה וצודיה והמציקים לה". וכן תרגם בצדיה במדבר כ"ט כ':
 בצדיה במעתמר.

9 עיין אבן גנאח שרש שקק הערה 76, 78 ושם אמר השביע נפש שוקקה

עמשאנה ודוב שוקק מתלט אי עמשאן לאן אלסקי צד אללטא = והשביע נפש שוקקה . . .
 צמאה ודוב שוקק צחה ר"ל צמא מפני שהשקוי הפך צחה (והגהתי התערה לפי הכ"ו).

10 העם התעכב וחמה ונכהלו ואחר זה נמצאו שכורים ולא יין נעו ולא שכר" הנביא
 מדבר על עם בית יהודה ויושבי ירושלים בראותם חיל מלך אשור קרוב לעיר ובשמעם נביאי השקר
 אשר הגידו להם כי העיר תפול ביד האויבים ואמר שיהיו כשכורים וכאדם שנפל עליו תרדמה.

גמץ בה עיונכם אי אלאנביא ואהל אלוהי אי רויסאכס קד הגבהם
ענכס⁽¹⁾: 11 פצאר לכס גמיע אלוהי מנהולא כאכבאר כתאב מכתום⁽²⁾
אלדי אן דפע אלי מן יחסן אלכתאבה וקיל לה אקרא הדא פאנה יקול
לא אטיק לאנה מכתום: 12 פכיף אן הו דפע אלי מן לא יחסן
אלכתאבה וקיל לה אקרא הדא פאנה יקול לא אערף אלכט בתה⁽³⁾:
13 פקאל אללה לאגל מא קדם עלי⁽⁴⁾ האולי אלקוס פהם יכרמוני
באפואההם ושפתיהם וקלובהם מבעדה עני וצארת תקואהם לי כפרץ
אלנאם אלמכלף⁽⁵⁾: 14 לדלך האנא מזידהם מן אלאכפא ואלאגבא פי
מצאלח דניאהם⁽⁶⁾ חתי תציע בה חכמה חכמאיהם וינסתר ענדה פהם
פהמאיהם: 15 אלוייל ללמעמקין אמורהם מן רבהם ויסתרון משורתהם⁽⁷⁾
ותכון פי אלמלאם אעמאלהם ויקולון מן יראנא ומן יערפנא: 16 אעלמו
אנמא יחסב תקלבכס כטין אלפכראני וכמא יקול אלמצנוע ען צאנעה
אנה לס יצנעני כדאך יקול אלמכלוק ען כאלקה אנה לס יפהמני⁽⁸⁾: 17 אלא
אנמא בקי קלילא יסירא חתי יעוד אללבנאן פיציר כאלכרמל ויחסב
אלכרמל מקאם אלשערי⁽⁹⁾: 18 פיסמע דלך אליום אלצאמון אלכללאם אלדי
פי אלכתאב ומן אלאפל ואלמלאם עיון אלעמי ינטרון: 19 ויזדאד אלכאשעון
באללה פרחא ואלמתואצעון מן אלנאם בקדום אסראיל יסרון: 20 אד
כלא אלראהבון ופני אלדהאה ואנקטע כל אלמראבטין עלי אלגל:
21 אלדין כאנו יכטיון אלנאם פי אלכללאם ועלי אלואעט פי אלמחאל
יתצאעבון וקד מלו אלזכי פי אלמחאל מן אלקול⁽¹⁰⁾: 22 ולדלך הכדא
קאל אללה ען סאיר אל יעקוב כמא טאלמא פדא אל אברהים אנהם
לא יכוון דלך אלאן ולא תביץ וגוההם כגלא⁽¹¹⁾: 23 בל אדא ראת

(1) "ויעצם בה את עיניכם והם הנביאים והחוזים והם ראשיכם הסתירם מכם".

(2) והיה לכם כל חזות נעלם כדברי וכו'".

(3) "על אחת כמה וכמה אם הוא נתן וכו'". ותרגם בשני הפסוקים ספר בענין כתיבה.

(4) תרגם נגש בשין ימנית.

(5) וענין מלת אלמכלף הוא כמו שפירש רד"ק מי שאינו עושה הדבר המצווה מחפצו ומרצונו.

(6) "לכן הנני מוסיף לעשות דברי פלא וסתר בהצלחתם העולמית עד כי תאבר בזה

חכמת חכמיו ובינת נבוניו".

(7) "היו המעמיקים דבריהם מן ה' ויסתירו עצתם וכו'".

(8) "דעו כי הפככם לא יחשב כי אם כחמר היוצר וכאשר יאמר המעשה על עושהו לא

עשני כן יאמר היוצר על יוצרו לא הבין אותי".

(9) "הלא לא יהיה כי אם מעט מזער עד כי ישוב הלבנון והיה ככרמל ויחשב הכרמל

במקום היער".

(10) "אשר החטיו בני אדם בדבר ועל המוכיח כשער יקשו וכבר חטו (משפט) הצדיק

בדברי הכל ותהו".

(11) "לכן כה אמר ה' על שאר בית יעקב כאשר פדה לפנים בית אברהם כי לא יבושו

מזה עתה ולא יחורו פניהם מבושת".

נאשיתיהם צנעי פי מא בינהם יקדסון אסמי פיקדסון כדאך קדום יעקוב ויריהבון אלאה אסראיל⁽¹⁾: 24 ויערפון צאלו אלראי אלפהם ואלמתכרסון יתעלמון אלבת:

ל

1 ויל לבנין זאילין יקול אללה אד יצנעון משורה וליס מני ויכתצון נאציה בגיר ראיי⁽²⁾ לקבל אן יזידו כטאיא עלי כטאיאהם: 2 אלמאציון לינזלו מצר ולם יסאלו ען אמרי ליעתזו בעז פרעון ויסתכנו פי טל מצר: 3 סיכון לכם עז פרעון כיבה וכן טל מצר כזיא: 4 כמא כאן פי צאן האל רויסאהם ורסלהם אלדין יבלגון בהנסא: 5 באזא מא עצוני להאל קום לא ינפעונהם אד הם לא לעון ולא לנפע בל לכיבה ועאר איצא⁽³⁾: 6 אד תחמל אלדואב פי צחאריהם ופי אריץ ציקה שדידה יאתי אלשביה באללבו ואללית מנהם ואלממתל באלאפעי ואלמחרק אלטיאר פיהמלון עלי טהור אלגחאש אתאתהם ועלי סנאם אלאלבל כזאינהם אלי קום לא ינפעונהם⁽⁴⁾: 7 ואלמצריון הבא ומחאל יעאוננהם ודלך אסמיתהם אן אלמקאם ענדהם פתנה⁽⁵⁾: 8 אלאן אמץ אכתבהא⁽⁶⁾ עלי לוח ענדהם וארסמהא פי כתאב תכון אלי גיל אללכיר אלדהר ואלאבד: 9 אנהם שעב מצאלף ובנון גאחדון בנון לם ישו קבל תוריה אללה: 10 אלדין קאלו ללנאטרין לא תנטרו לנא ולדוי אלוחי לא תאתונא בוחי צואב כלמונא באללין ובוחי די סכריה⁽⁷⁾: 11 זולו מן אלסביל ומילונא ען אלטריק ועטלו מן תגאהנא דכר קדום אסראיל⁽⁸⁾: 12 לדלך קאל קדום אסראיל לאגל מא זהדתם בהדא אלאמר וותקתם באלגשם ואלרוואג ותוכלתם עליהמא: 13 לדלך יכון לכם הדא

(1) «אבל כאשר יראו ילדיו מעשה ידי בקרבם יקדישו את שמי וכן יקדישו וכו».

(2) «יעשו עצה ולא מני ויבדלו את עצמם ולא ברוחי» ר"ל שהם הולכים בדרכם ולא

בדרך ה'.

(3) כאשר היה בצוען מצב שריהם ומלאכיהם אשר יגיעו חנם. . . מפני שהמרוני בעבור עם אשר לא יועילו להם וכו' עיין אלמאנאט דף 178 ושם אמר כי מלת כל ענינו כמו כל קבל בארמית וכמו זה כל תשא עון (הושע י"ד ג'). שני הפסוקים האלו הם ביאור הפסוק אשר לפניהם.

(4) כאשר ישאו הבהמות משא כנגב אשר להם (ר"ל למצרים) ובארץ צוקה חזקה יבואו מהם הדומה ללביא וליש והנמשל באפעה ובעוף מעופף וישאו על כתף עירים חילוחם ועל גבנון גמליהם אוצרותם אל עם לא יועילו להם" ר"ל שיורדי מצרים טוענים את בהמותם ושריהם וגדוליהם נושאים את חילוחם על העירים והגמלים.

(5) «ומצריים עזרתם הבל וריק וזה השם נתתי להם שבת עמהם צרה».

(6) ר"ל זאת הנבואה.

(7) «בנבואה אשר בה דברי שחוק והתולים».

(8) «הטו אותנו מן הדרך והשבתו מפנינו זכר קדוש ישראל».

אלדנב כתלמה ואהיה ואקעה מן סור מניע אלתי בנתה או נפלה יאתי כסרהא: 14 בתכסרכם ככסר שרף פכאר מדקוק בגיר שפקה ולא יוגד פי דקיקה לזפה נאפעה ליחתא בהא נאר מן מוקד או ינוק בהא מא מן גאביה⁽¹⁾: 15 לאן כדי קאל אללה אלרב קדום אסראיל בתובה⁽²⁾ וראחה תגאתון בקראר ומיתאק תכון גברותכם פלם תשו דלך: 16 בל קלתם לא אלא עלי זיל נהרב פלדלך תהרבון ועלי מא כף נרכב פלדלך יכף כאלבוכם: 17 חתי ינהזם מנכם אלה מן קבל זגרה ואחד וכלכם תפרון מן זגרה למס⁽³⁾ חתי תבקון כדקל עלי ראם גבל או בעלם עלי ראביה: 18 ואנמא יפעל אללה דלך מעכם לינטרכם בראפתה ויתעטם פיכם לירחמכם⁽⁴⁾ לאן אללה רב חכם טובא מן ינתשרה: 19 ואנך יא קום סתקים פי ציון ופי ירושלם⁽⁵⁾ ובכא לא תבכי אד יחן עליך ענד צראכך ואדא סמע מנך אגאבך⁽⁶⁾: 20 ויעמיד טעאמא קותא ומאא מקותא ולא יצם ענד דאלך בל תכון עינאך תנטר מהדיך⁽⁷⁾: 21 ואדנאך יסמעאן קול מן יקול לך מן וראך הדא אלטריק אסלכו פיה אמא ימנה או יסרה: 22 פאן אנתם נגסתם פסול פלצכם וגשאהם ומסבוכאת דהבכם וושיהם ונאנבתמוהא כאלחאיץ וקלתם אכרנוהא ענא⁽⁸⁾: 23 נזלת מטר גיתכם לזרעכם אלדי תזרעון אלארץ פיכון טעאם גלתהא דסמא סמינא ותרעי מאשיתכם דלך אלוקת פי מרג ואסע⁽⁹⁾: 24 ואלבקר ואלגחאש פאלחוהא יאכלון עלפא מכמרא⁽¹⁰⁾ ממא דרי באלראח ואלמדרא: 25 פיציר עלי כל גבל שאמך ועלי כל ראביה סניה אקסאם מא וגראולה⁽¹¹⁾ פי וקת קתל כביר ווקוע אלמגאדל: 26 ויתבאשרון באן יציר נור אלביצא לכם כנור אלהאררה ונור אלשמם יכון אצעפא עלי נור אלסבעה אלאיאם פי יום יגבר אללה כסר קומה

(1) תרגם כפרץ גבעה נופל ר"ל תהיו כפרץ רחב נופל וכו' „באשר תשברו כשבר כלי יוצר כתות כלי חמלה וכו'“.

(2) „בתשובה“.

(3) „ובלכם תנוסו מפני גערת חמשה“.

(4) „ורק יעשה ה' זאת עמכם להראותכם את חמלתו ויתרומם בכם לרחמכם“.

(5) „ואתה העם תשב בציון ובירושלים“.

(6) „ובאשר ישמעך יענך“.

(7) „ויתן לך לחם ליזון ומום מספיקים ולא יתרחק ממך מנהיגך אבל עיניך תראנה מאשריך“.

ר"ל ה' יתן בתחלה לחם ומום במשורה אשר יספיק לפי שעה אבל אחרי כן ימשיר על הארץ ויהיה הכל ברות. עיין פסוק כ"ג.

(8) „ובאשר טמאתם פסילי כספכם וצפויים ומסכות זהבכם ואפורתם והרחקתם אותם כמו

דוה ואמרתם הוציאו אותם מאתנו“.

(9) „אוריד מטר המצמיח לכם את זרעכם אשר תזרעו את הארץ וכו'“.

(10) תרגם מלת חמיץ מלשון כי לא חמץ.

(11) „פלגי מים ויבליהם“.

וישפי והנה וצרבתה⁽¹⁾: 27 הודא מלך אללה מקבל מן בעד משתעל גצבה ועטים הולה⁽²⁾ שפתאה ממלוה זגמא ולסאנה כנאר אכאלה: 28 ורוחה תגרק כואד גארי יחגז אלי אלענק פוחרך בעין אלמם חרבה זור ויצע רסנא מצלא עלי כדודהם⁽³⁾: 29 ויכון לכם בדלך אלתסביח כלילה תקדים אלחג וסרור אלקלב כמן יסיר בצות מלאהי⁽⁴⁾ ליני אלי גבל אללה מעתמד אסראיל: 30 פיסמעכם אללה בהא צותה ויריכם נזול⁽⁵⁾ קדרתה פיהם כזגם מן סכט ולהיב נאר אכאלה ותבריד וסיל וחגארה ברד: 31 אנה מן צותה ידער אשור אלדין באלקציב יצרבון⁽⁶⁾: 32 פיכון מגאז אלמדב אלמאסם אלדי יחלה אללה פיהם בדפאף ועידאן ובמלאחם חרבה ילאחמהם: 33 אן אלהאוייה מעדה מן אמם והי איצא ללמלך אצלחת עמקהא פאוסעהא מאואהא נאר וחטב כתיר ואמר אללה כואד מן כברית משתעל פיהא⁽⁷⁾:

לא

1 אלויל ללנאזלין מצר ללאסתעאנה ועלי אלכיל יתוכלון פותקו באלמראכב לכרתהא ובאלפרסאן לעטמתהא ולם יתוכלו עלי קדום אסראיל ולם יטלבו אללה: 2 פאנה לחכים סיאתיים כמן יסי בהם⁽⁸⁾ ולא יזיל כלאמה פיקום עלי בית אלאשראר ופי מעונה פעלה אלגל: 3 ואלמצריון אדמיון גיר טאיקין וכיולהם בשר גיר רוחאניה⁽⁹⁾ ואללה ימד קדרתה פיעתר אלמעין ויקע אלמעאן ויפנון כלהם אנמעין: 4 והכדא קאל אללה לי אנה כמא יזאר אלמסד או אלצרגאם עלי פריסתה אלדי ילתאם⁽¹⁰⁾ עליה מלא מן אלרעאה והו מן צותהם לא ידער ומן גמהורהם לא יצעף⁽¹¹⁾ כדאך יתגלי רב אלגיוש פיהמי ען גבל ציון וען רואיבהא⁽¹²⁾: 5 וכמא יטלל אלטאיר כדאך יגן רב אלגיוש עלי דאר אלסלאם גנה

(1) «ויברכו איש את רעהו כי יהיה להם אור הלכנה כאור החמה ואור השמש יהיה כפל אור שבעת הימים וכו' וירפא מחצו ומכתו» תרגם לבנה מלשון לבן וחמה מלשון חמום.

(2) «הנה מלכות ה' וכו' וכבדה אימתו».

(3) «ורוחו תטבע כנחל שופף המתעכב בצואר» ר"ל המגיע עד הצואר ואז האדם יטבע.

(4) «ויהיה לכם בזה שיר... כהולך בקול כלו זמר» ובכ"ו פ': מלהאח.

(5) מלשון נחת.

(6) «אשור המכים בשבט» עיין פירוש שני של רד"ק. ואשור ענינו האשורים או בני אשור ולפיכך השתמש בפסוק הזה ובפסוק שלאחריו בלשון רבים ותרגם עליהם וזם.

(7) «העמיקה הרחיבה משכנה אש ועצים הרבה ודבר ה' וכו'» גזר מדרתה מלשון דירה.

(8) «יביא עליהם מי שירע להם».

(9) «והמצריים בני אדם ולא בני אלים וסוסייהם בשר ולא רוחניים».

(10) רד"ק: ענין אסיפה וקבוץ.

(11) מגורת עני. עיין בן בלעם וראב"ע.

(12) «כן יגלה ה' צבאות להגן על הר ציון».

ונגא ארתא וכלאין⁽¹⁾: 6 ויקול תוכו יא בני אסראיל אלדין אסתגרוקו פי זואלהם⁽²⁾: 7 פאנהם פי דלך אלוקת יזהד כל אמר פי אותאן פצתה ואותאן דהבה אלכטאיא אלתי צנעתהא לכם אידיכם⁽³⁾: 8 אד שאהד אל אשור קד וקע לא בסיף אנסאן וגיר סיף אלדמי אפנאה פהרב מן קבלה וצאר מכתארוה מתלאשיין⁽⁴⁾: 9 וגאז מן כאן מעה כאלצכר מן חדר דלך ואנדק רויסאה מן דאך אלעלם⁽⁵⁾ קאל אללה אלדי אעד לה אתונא פי ציון ותנורא פי ירושלים מחרקא⁽⁶⁾:

לב

1 ואנמא ימלך אלמלך ללעדל ותרױם אלריוס ללחכם⁽⁷⁾: 2 וליציר אלמר מנהם⁽⁸⁾ כאלמנבאה מן אלריאה ואלמסתר מן אלסיל וכאקסאם מא פי מפאזה וכטל סכרה עטימה פי ארץ טאמיה⁽⁹⁾: 3 ולא תגמין עיון אלנאטרוין מנהם⁽¹⁰⁾ ואדאן אלסאמעין יצגון: 4 וקלוב אלבלדין תפהם אלמערפה ואלסן אלעגס תסרע בכלאם אלפצאחה: 5 ולא ידעא איצא אלספיה נבילא ואלבכיל לא יקאל לה סזיא: 6 בל יסמי ספיהא מן כאן בספה יתכלם וקלבה יעתקד אלגל פיצנע אלדנס ויתקול עלי אללה אלמחאר ויכלי נפס אלגאיע וסקי אלעטשאן יעוזה⁽¹¹⁾: 7 ויסמי מנתאלא מן כאן אלחה רדיה ומן הו באלפואחש ישיר ויהלך אלצעפי בכלאם אלבאטל ופי מנאטרה אלמסכין ענד אלחכם⁽¹²⁾: 8 ויסמי נבילא מן ישיר באלנבל ומן הו עלי בראעתה יתבת⁽¹²⁾: 9 יא איהא אלמדן אלשביהה באלנסא אלמטמאנאת קמן פאסמען צותי ויא אלממתלה

(1) «כאשר תצל מחסה לצפרים כן יגן וכו'» ולא אדע למה תרגם כן מלת עפות.

(2) ראב"ע: הם דברי הנביא שובו לשם אתם בני ישראל שהעמקתם לו סרה.

(3) «החטאים אשר עשו לכם ידיכם».

(4) בראותו (זה האיש) כי בני אשור נפלו לא בחרב איש וחרב לא אדם כלם ונסו מפניו

ומבחר אנשיהם היו כאין».

(5) ועבר מי שהיה עמהם כסלע מפחדו ויחתו שריו מזה הנס» אפשר שירצה בו האות

והמופת אשר עשה ה' במחנה אשור.

(6) רד"ק: שישרפם.

(7) עיון בן בלעם.

(8) ראב"ע: כל אחד משרי חזקיהו.

(9) «עיני הרואים מהם» ר"ל מן השרים.

(10) «אבל יקרא נבל אשר נבלה ידבר ולבו יחשוב און ויעשה חנף וידבר נגד ה' תועה

ויריק וכו'».

(11) «והעושק כלי אומנתו (ר"ל מה שהוא עושה להגיע אל חפצו) רעים והוא יועץ

בתועבות וישחית עניים באמרי שקר ובריב אביון במשפט» לא העתיק כאן מלת כלי כמו בפסוק

ה' מפני שבאמת אין זה גדר הכלי ולא בחר הנביא בזה המקום בזאת המלה כי אם לפי שהוא

לשון נופל על לשון עם כליו.

(12) «ויקרא נדיב וכו'».

בבנאת ואתקאת אנצתן מקאלתי⁽¹⁾: 10 אלי אחואל וסנין סתרנז
 אלואתקאת אד פני אלקטאף ולם ידכל אלגמע⁽²⁾: 11 יזעג אלמטמאנאת
 וירגז אלואתקאת יסלכן תיאבהן ויתערין ויתורן עלי אצלאבהן⁽³⁾:
 12 פתראהם ידקון עלי אלתיין כאלנאדבאת⁽⁴⁾ עלי ציאה אלמנא וגפאן
 מתמרה: 13 עלי בלד קומי אלדי יגבת חסך וקיצום פאנה יכון עלי גמיע
 ביות אלסרור ואלקרי אלגזילה⁽⁵⁾: 14 אדא ודרת אלקצור ותרך גמהור
 אלקרי ואלדהליו ואלצנאם צאר פי עדאד אלמגאיר⁽⁶⁾ דהרא אקאם
 סרור אלוחש רעי אלקטוע: 15 אלי אן תנפרג עלינא רחמה מן
 אלסמא⁽⁷⁾ פירגע אלבר כאלכרמל ואלכרמל כשערי אללבנאן יחסב:
 16 ויסכן דוו אלחכם⁽⁸⁾ פי אלבר ודוו אלעדל יקימון פי אלכרמל:
 17 פתכון צנאעה אלעדל אלסלאם וכסב דוי אלנאצאף אלקראר ואלותאק
 אלי אלדהר: 18 ויקים קומי פי מאוא אלסלאם ומסאכן אלמואתק
 ומנאזל אלדעאת: 19 ופי אואן אלברד תברד שעראהם ופי נזול אלדפא
 תדפא קראהם⁽⁹⁾: 20 פמוכא מן יזרע עלי הדא אלמא פאנהם לא יזאלון
 יטלקון ארגל אלבקר ואלחמיר פי נקל אלכיראת⁽¹⁰⁾:

לג

1 יא איה אלנאהב ואנת לא מנהוב ויא גאדר לם יגדר בה אעלם
 אנך אדא אפנית אלנאהבין נהבת ואדא אעגזת אלגאדרין גדרו בך⁽¹¹⁾:
 2 אללהם רפנא פאנא נרגוך וכן קואנא עלי מר אלנהאר ומגיתנא פי

⁽¹⁾ «אהה המדינות הדומות לגשים שאננות קמנה שמענה קולי ואתן הנמשלות לכנות
 בוטחות האזנה אמרתי» עיין תרגום שחרגם בנות כמו ובכל בנותיה במדבר כ"א כ"ה.
⁽²⁾ «הלא ימים ושנים תרגזנה וכו' ולא יבוא האסיף».
⁽³⁾ «תחרדנה השאננות ותרגזנה הבוטחות תפשוטנה בגדיהן ותחינה ערומות ותחגורנה
 על הלציהן».

⁽⁴⁾ ואחר זה תראה אותם (ר"ל אנשי המדינות הנמשלות לגשים) מכים על השדים כמקוננות.
⁽⁵⁾ דבק עם הפסוק שלפניו ר"ל מקוננות על אדמת עמו אשר תצמיח קוץ שמיר כי הוא
 יהיה על כל בתי המשוש והערים הגדולים נראה שצ"ל חסך קיצום בלא וי"ו כמו שהוא בעברי
 שמיר נסמך לקוץ אבל בכ"י נמצא וקיצום.

⁽⁶⁾ «במספר» תרגם בעד כמלה ערבית הדומה לה.
⁽⁷⁾ מלשון ותער כדה (בראשית כ"ד כ) ותרגם רוח ממרום רחמים מן השמים ויער כמו
 יער הלבנון.

⁽⁸⁾ «אנשי המשפט» וכמו זה: «עושי הצדקה» ובמקום עבודת הצדקה «שכר עושי צדק».
⁽⁹⁾ «וברד יערם בעת הקור ובעת החום יחמו עריהם» ולא ידעתי איך תרגם כן שרש שפל.
⁽¹⁰⁾ אשרי האיש אשר יזרע על אלו המים כי לא יחדלו לשלח רגלי השור והחמור לשאת
 את טובכם. אפשר שר"ל את תבואת ארצם. עיין רש"י.

⁽¹¹⁾ «דע כי כאשר כלית השורדים (ר"ל שאר מלכי הארץ) תושד וכאשר הלאית הבוגדים
 יבגדו בך» תרגם כחתמך מלשון ויהי כאשר תמו וכנלותך מלשון נלאה בחסרון האל"ף. אבל
 בשרשים לאבן גנאח 437 הערה 87 נמצא כתוב: תכמלה ואחמאם הדא קאלה רב סעדיה =
 שלימות ותמימות. ואפשר שהגאון בביאורו הביא שני פירושים ובהעתקתו כחר באחד מהם.

וקת אלשדֹה⁽¹⁾: 3 כמא אן מן צות גמהורך נאדו אלשעוב ומן תרפֹעך תבֹדדת אלממ⁽²⁾: 4 חתי גמע סלבך כגמע אלקצאם ובקוד אלגראד כדאך יקאד⁽³⁾: 5 ובמא אן אללה מניע לאגה סאבן אלסמא כדאך מלא ציון מן אלחכם ואלעדל⁽⁴⁾: 6 מא צארת אוקאתה מצמנה אלותאק ואלגות ואלחכמה ואלמערפה ותקוי אללה הי דלירתה⁽⁵⁾: 7 ואד נגבהם תצררך פי אסואקהם ורסל סלאמתהם יבכון בכא מרא: 8 ותוהש מחאגהם ותעטלת אלמארֹה מן טרקהם ופסכת עהודהם וזהד פי קראהם ולם יחסבהם אלנאם: 9 וחזן אהל בלדהם ואסתביחו וכזו אלמשבהון מנהם באללבנאן ועטלו וצאר אלסהל מן בלדהם כאלבידא ונפץ מנה אלנשיר אלבתניה ואלכרמל: 10 אלאן אקום בהם יקול אללה ואלאן ארתפע פיהם ואתעטם: 11 באן יקאל להם קד צרתם כמן חמל אלדק וולד קשא וארואחכם כנאר תאכלכם: 12 פתציר אלממ כמחרקאת אלכלם וכשוך מכסוח יאגזון באלנאר⁽⁶⁾: 13 אסמעו יא בעידון מא צנעתה ואעלמו יא קריבון גברותי: 14 לקד פזע מנהא⁽⁷⁾ פי ציון אלכטאון ואכדת אלרעדה אלמראיין יקולון מן דא יגאור הדה אלנאר אלאכאלה או יגאור מואקיד אלדהר⁽⁸⁾: 15 פיגאבון⁽⁹⁾ אלסאלך פי אלעדל ואלמתכלם מסתקימא ואלואהד פי טמע אלמגאשם ואלנאפץ כפיה מן אדעאם

(1) ה' חנינו כי לך קיינו והיה גבורתינו בכל בקר ובקר ומושיענו בעת צרה.
 (2) כאשר מקול המונך נדרו עמים נראה שהנביא מדבר על ישראל כענין שמעו עמים ירגזון.

(3) ער כי אסף שללך כאסיף החסיל וכמשק גבים כן שקק בו ובשרשים לאבן גנאח שרש שקק הערה 72: אנקיאד אלגראד ינקדון = כהנשא הארבה ינשאו ר"ל חיל מלך אשור אבל לפי העתקת הגאון ינשא ר"ל שלל מחנה אשור.

(4) וכאשר נשגב ה' כי הוא שוכן שמים כן מלא ציון משפט וצדקה.
 (5) מה שתהיה בו עתותיו (ר"ל של ישראל) נמלאות חוסן וישועה וחכמה ודעת ויראת ה' היא אוצרו צ"ל בערבי מא צארת בה וזה פעול שני מן מלת מלא.

(6) כל הפסוקים מן ד' עד י"ג הם דבקים ואמר הנביא: והנה שריהם (ר"ל שרי העמים אשר משלו עליהם מלכי אשור) צועקים בשוקים ומלאכי שלומם (ר"ל המבקשים שלום) בוכים בכי מר. ונשמו מסילותם ושכתו העוברים מן דרכיהם והופרה בריתם ומאם בעריהם ולא חשבום בני אדם לכלום (בכ"ו פ' לנאם) לאנשים. ואכלו יושבי ארצם ואמללו וחפרו הנמשלים מהם בלבנון (ר"ל גדוליהם) ונשבתו והיה העמק מארצם כמדבר ונער ממנה הדומה לכשן וכרמל. עתה אקום עליהם יאמר ה' וכו'. עד שיאמרו להם כבר הייתם כמי שהרה חשש וילד קש ורוחכם כאש תאכלכם. והיו וכו' ובשרשים לאבן גנאח דף 657 הערה 38 הובא בשם הגאון העתקת אראלם רסל במקום נגב וכן אמר בשמו בן בלעם והענין אחר.

(7) ממנה ר"ל מגבורתי.
 (8) אומרים מי ישכון עם זאת האש האוכלת או מי ישכון עם מוקדי עולם. ובאלמאנאח דף 278 הזכיר הגאון הפסוק הזה ואמר שהכתוב מדבר על הרשעים הנשרפים באש של גיהנם ותמהים על הצדיקים הדרים בשכונתם ולא תזיקם האש.
 (9) ר"ל וזאת תהיה התשובה על שאלת הרשעים.

אלרשא ואלצאם אדניה מן סמאע אלמעאצי ואלגאיץ טרפה מן ראי אלשר: 16 הו יסכן ארפע אלמנאזל ושביה בקלל אלצכור מנעתה⁽¹⁾ וטעאמה מרזוק ומיאה⁽²⁾ דארֶה: 17 ויקאל לה נור אלמלך וגמאלה תרא עינאך כמא תרא אלבלאד אלבעיד⁽³⁾: 18 פיציר קלבך ידרם אמורא מהיבה אין אלכאתב ואין אלואזן ואין מחצי אלמנאזל⁽⁴⁾: 19 ואלקום אללגט⁽⁵⁾ לא תראהם אבדא קומא עמיקי אללגה מן אן תסמע ועגם אללסאן מן אן יפהם: 20 בל אנטר ציון קריה אעיאדנא עינאך תרי ירושלם מאוא מטמאנא ככבא לא ישען⁽⁶⁾ ולא תקלע אותאדה אלי אלגאייה וגמיע חבאלה לא תנבתר: 21 לאן תם אללה אלגליל לנא פי מוצע⁽⁷⁾ אנהאר וכלגאן ואסעה אלשטוט מא לא תסיר פיהא ספינה מקדאף ודרמין⁽⁸⁾ גליל לא יגזוהא: 22 בל אללה האכמנא אללה ראסמנא אללה מלכנא הו יגיתנא: 23 ואעדאונא ודרת חבאלהם מתלא פלא ישדון דקאלהם ולא יבסטון שראעהם חיניד יקסם גהבהם וגנימתהם בכתרֶה חתי אלזמני גנמו מן גנאימהם⁽⁹⁾: 24 ולן יקול אחד גיראנהם קד מרצת⁽¹⁰⁾ ואלקום אלמקימון בהא מגפור לה אלדנב:

לד

1 תקדמו יא אמם ואסמעו יא מלל אנצתו תם יסמע אהל אלארץ באסרהא אלתי הי אלעמארה חיואן וכל פיהא⁽¹¹⁾: 2 אן⁽¹²⁾ ללה סכטא עלי הדה אלמם וחמיה עלי גמיע גיושהם חכם בתלפהם ותסלימהם ללתקציב: 3 פצרעאהם תטרה ואנסאדהם תצעד ריאחה נתנהם ותתסאיל אלגבאל מן דמאהם: 4 וכאן נגום אלסמא תגור ענהם או

(1) „וכראשי הסלעים יהיה משגבו“.

(2) אפשר שצ"ל מיאהה.

(3) „ויאמר לו (ר"ל לאיש אשר לו אלה המדות הטובות) אור המלך ויפיו תחזינה עיניך כאשר תראינה הארץ הרחוקה“ ר"ל כבוד מלכות ה' וכן תרגם יונתן.

(4) „לבך יהגה דברים נוראים“ ר"ל שתחשבו בלבכם על הדברים הנוראים שעברו והם הנבאים והמוכסים אשר בקשו מס כבוד מכל מושבותיכם.

(5) וכן תרגם מלת לועז תהלים קי"ד א' בחלוף ל' בנו"ן וזה ג"כ דעת בן בלעם. והראב"ע השיג על זה ואמר: והאומר כי הנו"ן תחת הלמ"ד לא דבר נכונה.

(6) תרגם במלה ערבית הדומה לעברית ירצה בו שירושלים יהיה כאהל אשר לא ינתק.

(7) „במקום“ עיין רד"ק.

(8) עיין במדבר כ"ד וכן גנאח דף 606 הערה 35.

(9) „ואויבנו (ר"ל האשורים) הם כאלו נטשו חבליהם ולא חזקו תרגם ולא פרשו נסם אז יחלק שללם וביזתם למרבה עד כי הפסחים בזו מן כותם“.

(10) אפשר שירצה בו שלא יאמר אחד משכני הפסחים חליתי ולא אוכל ליקח מן השלל.

(11) „אחר זה ישמעו יושבי הארץ כלם אשר היא לישוב לכל חי אשר בה“ ויונתן תרגם:

תבל וכל דדירין בה.

(12) וזה הוא אשר ישמעו.

קד דרגת אלסמא כאלכתאב מנהם או קד סקטת נגומהא כאלורק אלסאקט מן אלגפן או אלתמרה מן אלתין¹: 5 ממא סיפי מרהף מסקי² באנה פי אלסמא פסתרד עלי אל אדום ועלי שעב הו מתלופי בחבם 6 והו סיף אללה ממלו דמא מדסם מן אלשחם מן דם אלשביהי זראף ועתדאן ומן שחום כלי אלממתלון באלכבאש אן ללה דבחה פי בצרה ותקציב כבור פי בלד אדום: 7 וינזל פיה מעהם קום שביה באלגואמים וממתלון באלרתות מן אלבקר מן אגלאהם³ פתרוי ארצהם מן דמאהם ותרובהם מן שחומהם ידסם: 8 דאך יום נקמה ללה פיהם ותלך סנה תופיה מטאלבה ען ציון: 9 תם תנקלב אודיתהא זפתא ותרובהא כבריתא ותציר ארצהא זפתא משתעלא: 10 לילא ונהארא לא תטפא ואבדא יצעד דכאנהא מן גיל אלי גיל תכרב ואלי גאיה אלגאיאת לא יכון בהא מאר מן אלנאם⁴: 11 בל יחוזהא מן גנס אלקוק ואלקנפד ומן נוע אלשאהין ואלגראב יסכנהא פיכון מחיטהא אלממדוד עליהא כאלתר תראבא כאליא ומרכזהא חגארה כאויה⁵: 12 לים פיהא מן אחרארהא אחד פכיף ידעא להם באלמלך⁶ וגמיע ריסאהא יצרון כלוא: 13 ותנבת דיארהא אלסנאריה⁷ ויציר אלקריין⁸ ואלשוך פי חצונהא ומע דאך יאויהא אלעראבד וירעאהא אלנעאם⁹: 14 יפאני פיהא אלצדא ובנו אוא ואלענוו אלבריה בעצהא בעצא¹⁰ והנאך תטמאן אלגילאן¹¹ פתגד ראה: 15 והנאך תעשש אלקנאפיד ותלד ותפקס דואת אלביץ ותחצנהם ותגמעהם פי טלהא¹² והנאך ינחשר

(1) כאלו כוכבי השמים ירדו לעמק מפניהם או כאלו נגלו מהם השמים כספר או כאלו נפלו כוכביהם כעלה הנופל מן הגפן או הפרי מן התאנה טרם בכורו. תרגם נמקו מלשון עמק ונבלת כתרנומו נבלא. ועיין ירמיה ח' ג"ג.

(2) בכ"י פ': ממא ארהף סיף לי והמלה הערבית ענינה דקה וחרה. ובכ"י א' נוסף מסקי = משקה. ואפשר שההוספה הזאת היא ביאור מלת מרהף אבל לא מצאנו ענין זה באוצרי השרשים.

(3) «וירדו בו עמם גוי הדומה למריאים ושריו הנמשלים לפרים מן הבקר וכו'» תרגם ראמים כמו מריאים עיין למעלה א' י"א. עיין ת"י על שני הפסוקים האלה נראה שצ"ל וממתלון.

(4) «אין איש עובר בה».

(5) «ויהיה היקפה אשר ימשך עליה כקו עפר תהו ומרכזה אבני כהו' ועיין בפירושו לסי' יצירה פרק ד' הלכה ו'.

(6) «אין בה אחד מחוריה ואיך יקראו למלוכה».

(7) אין ספק שענינה מין קוץ אבל לא מצאנו המלה הזאת ועיין זעף ד' 321 וערוך השלם בערך סנר.

(8) בשני כ"י קריין בנקודה על הצדי. — (9) «ועם זה ישכנוה התנים וירעו בה בנות יענה».

(10) [ופגשו] «שם ... שעירי המדבר כל אחד את רעהו».

(11) זה לשון בן בלעם: פתר לילית גול ר"ל שר. וזה רחוק.

(12) «העופות» אשר להם ביצים בוקעות אותן ורובצות עליהן ואוספות אותן בצלן. וזה

לשון בן בלעם: וכוה מוקדם ומאוחר מפני שאסיפת הביצים קודם לרביצת העוף ולבקיעת

אלחדאן בעץ אלי בעץ: 16 אמלבו הדה אלנואע פי כתאב אללה¹ ואקרוה פאן ואחדה מנהן לא תעדס ולא יפתקד בעצהן בעצא אד הו בקול אמר בהן ומלכה הו השרה²: 17 כאן אלמלך אוקע להן פיהא אלסהאם או קסמהא בינהן בחבאל פצארו יקסמונהא אלי אלדהר ויסכנונהא אלי גיל ואגיא³:

לה

1 יסר ברארי אלקום ומפאיזהם ותטרב בואדיהם ותפרע ריחאנהא כאלנרגס⁴: 2 ויזדאד בלדהם תפרעא מן אלסרור ואלרנין אד אעטו⁵ כרם אללבנאן ובהא אלכרמל ואלסהל אולאיך ירון כרם אללה ובהא רבנא: 3 פאשדו אלאידי אלמסתרכיה ואידו אלרכבתין אלעאתרה: 4 וקולו לבלידי אלקלוב אשתדו לא תכאפו אן רבכם כמא סיאתי בנקמה עלי אעדאיכם כדאך יאתיכם בתואב אללה ויגיתכם⁶: 5 וחיניד תנפץ עיון אלעמי ותנפתה אדאן אלצם: 6 וחיניד יטפר אלזמן כאלאיל וירץ לסאן אלאכרס ואדא תפגר אלמא פי אלבר ואלאודיה פי אלברארי: 7 יציר מבאן אלסראב אנאמא ודו אלעטש ינאבע מא ופי מאוא אלערבד מרבץ מואש ודואת אלחשיש קצבא וברדיא⁷: 8 ויציר הנאך מחאג וטרק ותסמי טרק אלקדס לא ימר בהא נגס ולא מן הו מן נאחיתה⁸ ומע דאך מארה אלטריק ואלגהאל בהא לא יצלון: 9 לא יכון פיהא מן נגס אלסד וסאיר מתגרי אלחיואן לא יצעדון פיהא בל לא יוגדון תם פיסירהא אלאוליא פקט⁹: 10 ואלדין יפדיהם אללה ירגעון וידכלון ציון ברנין ופרח אלדהר פי קלובתם¹⁰ אלסרור ואלפרח ילחקאנהם ואלחסרה ואלתנהד יהרבאן ענהם:

הביצים. והפסיק הגאון בין תמלט ובקעה והוסיף העופות אשר להם ביצים מפני שהקפוד אין לו ביצים והכננים הזכרים בהעתקתו מוסבים על האפרוחים וכנוי הנקבה על האם.

¹ נראה שהגאון פירש הפסוק הזה כר"קם. — ² «ומלאכו הוא קבצן» ר"ל את החיות.

³ «באילו המלאך הפיל להן בה הגורל או חלקה ביניהן בחבלים ויאחזו בה עד עולם

וישכנו בה לדור ודור».

⁴ «ישישו מדברות העם והרבותיו ויגילו ערבותיו ויפרח ריחן הטוב כתבצלת».

⁵ «ותרבה ארצו לפרוח מן גילה ורנה כי נתן להערבה כבוד הלבנון וכוי».

⁶ «הנה אלהיכם כאשר יביא נקם על אויביכם כן יביא לכם גמול ה' וישועכם».

⁷ הפסוק הזה דבק עם מה שלפניו וזה תרגומו: «וכאשר יבקעו המים במדבר והנחלים

כמדברות אז יהיה אגם במקום השרב וצמאון למבועי מים וכנוה תנים תחיה רבצת הכהמות

ובמקום החציר (יצמיחו) קנה וגמא.

⁸ נראה שירצה בזה הטמא ומי שהוא במדרגתו. עיין רש"י.

⁹ «לא יהיה שם מין, אריות ושאר המתפרצים מן בעלי החיים לא יעלנה ואף כי לא

ימצא שם וילכו שם רק הגאולים». ותרגם שרש פרוץ כמו למעלה ה' ה'.

¹⁰ «בלבותם».

לו

1 פלמא כאן פי אלסנה אלאבעה עשרה מן מלך חזקיה צעד
 סנחריב מלך אלגזירה אלי גמיע קרי אל יהודה אלחצינה פחאצרהא⁽¹⁾:
 2 ובעת ברבשקה מן לביש אלי ירושלם אלי חזקיה אלמלך בגנד עטים
 פוקף ענד קנאה אלברכה אלעליא פי מחגה רוצה אלקצארין⁽²⁾:
 3 פנאדא⁽³⁾ פכרג אליה אליקים אבן חלקיה אלחאגב ושבנא אלכאתב
 ויואח אבן אסף אלמדבר: 4 פקאל להם קולו לחזקיה כדא קאל
 אלמלך אלכביר מלך אלגזירה מא הדא אלותאק אלדי ותקת בה:
 5 אקול לעל מנטק או משורה או גברוה פי אלחרב פאלאן באיהם
 ותקת אד עציתני⁽⁴⁾: 6 פאן לם יכן מן דלך שי פאנמא ותקת במצר
 אלשביה בוכאה מן קצב מרצויץ אלדי אדא אסתנד אלמר עליה ידבל
 פי כפה פיתקבהא כדאך פרעון מלך מצר לגמיע מן ותק בה⁽⁵⁾: 7 ואן
 קלת אנא ותקנא באללה רבנא אלים הו חזקיה אלדי אזאל ביעה
 ומדאבחה וקאל לאל יהודה ומכאן דאר אלסלאם אסגרו קבאלה מדבח
 ואחד⁽⁶⁾: 8 ואלאן פאדא ראהנת סידי מלך אלגזירה אעמיתך אלפי דאבה
 פתנטר אן אסתטעת אן תעטיני מן יטיק אן ירכבהא⁽⁷⁾: 9 פכיה תסתכף
 בבעץ אלאמרא אלצגאר עביד סידי⁽⁸⁾ ותתק במצר למראכבהם וזיולהם
 10 ואלאן אתרי מן גיר אמר אללה צעדת אלי הדא אלבלד לאכרבה
 אללה אלדי קאל לי אצעד אליה פאכרבה⁽⁹⁾: 11 פקאל אליקים ושכנא
 ויואח לרבשקה כלם עבידך באלנבטיה⁽¹⁰⁾ פאנא נפהמהא ולא תכלמנא
 באלעבראניה פיסמעאה אלקום אלדין הם פוק אלסור: 12 קאל רבשקה
 אתרי אנמא בעת בי מולאי אליך ואלוי מולאך פקט אן אכלמכם
 בהדא אלכלאם בל אלי אלקום אלדין הם פוק אלסור אבשרהם

(1) "ויצר עליהן" ולא תרגם ויתפשם כמשמעו מפני שלא לכדם כמו שנמצא בדה"ב ל"ב א'.

עין בן בלעם.

(2) "שדה הכובסים".

(3) "ויקרא ויצאו אליו". עין מלכים ב' י"ח י"ח.

(4) "אמרתי אולי דבר שפתים או עצה או גבורה (עוזרים) כמלחמה ועתה באיזה מהם

בטחח כי מרדת ב".

(5) "ואם לא על אחד מאלו. הנה בטחח על מצרים הדומה למשענת קנה הרצון אשר וכו'".

(6) "ויאמר לאנשי יהודה וליושבי ירושלים לפני מזבח אחד תשתחוו" עין דה"ב ל"ב י"ב.

(7) "ואתה אם תתערב את אדוני מלך אשור אתן לך אלפים סוסים ותראה אם יש לאל.

ידך לתן לי מי שיוכל לרכוב עליהם".

(8) "ואיך נקל בעיניך אחד הפחות הקטנים עבדי אדוני וכו'".

(9) "התחשוב בי מבלעדי וכו'".

(10) "כנבטית" עין בראשית רבה על בראשית י"ח א'.

באנהם סיאכלון רגיעהם וישרבון בולהם מעכס¹: 13 פוקף רבשקה ונאדא בצות עאל באלעבראניה וקאל אסמעו כלאם אלמלך אלכביר מלך אלגזירה: 14 כדא קאל אלמלך לא יגרכם חזקיה פאנה לא יטיק אן יכלצכם: 15 ולא יוכלכם עלי אללה קאילא אן אללה יכלצנא ולא תסלם הדה אלמדינה פי יד מלך אלגזירה: 16 לא תקבלו מנה פאן כדא קאל מלך אלמוצל צאלחוני ואכרגו אלי ויאכל כל אמר מנכם תמרה גפנה ותינה וישרב מא בורה²: 17 אלי אן אני פאכדכם אלי בלד מתל בלדכם בלד בר ועציר בלד טעאם וכרום: 18 כילא יגרכם חזקיה קאילא אן אללה יכלצכם פהל כלצת מעבודאת אלאמם כל ואחד בלדה מן יד מלך אלגזירה: 19 אין מעבודאת אהל חמאה וארפד ואין מעבודאת אהל ספרוים הל כלצו סכסטיה מן ידי: 20 אומן פי גמיע מעבודאת הדה אלבלדאן כלין בלדה מן ידי חתי יכלין אללה ירושלם מן ידי: 21 פאמסכו ולם יגאובה בשי אד אמרהם אלמלך בדלך וקאל לא תגאובה: 22 פדכל אליקים אבן חלקיה אלחאגב ושבנא אלכאתב ויואח אבן אסף אלמדכר אלי חזקיה מברקין אלתיאב ואכברוה בכלאם רבשקה:

לז

1 פלמא סמע דלך חזקיה אלמלך כרק תיאבה ותגמי במסח ודכל בית אללה: 2 ובעת באליקים אלחאגב ושבנא אלכאתב ומשאין אלאימה מתגמין במסוח אלי ישעיה אבן אמוין אלנבי: 3 פקאלו לה כדא קאל חזקיה הדא אליום יום שדה ועקובה ומציבה ישבה וקת ידנו אלולד מן אלמתבר³ ולים קוה ללולאד: 4 לעל יסמע אללה רבך כלאם רבשקה אלדי בעת בה מלך אלגזירה מולאה ליקדף אללה אלחי פיעקבה עלי אלכלאם אלדי סמעה⁴ פקדם צלוה עלי אלבקייה אלמוגודה: 5 וגאו עביד חזקיה אלמלך אלי ישעיה: 6 פקאל להם ישעיה כדא קולו למולאבם הכדא קאל אללה לא תכף מן קבל אלכלאם אלדי סמעתה אלדי קדפני בה גלמאן מלך אלגזירה: 7 הא אנא מחל בה אמרא⁵ באן יסמע כברא וירגע אלי בלדה ואוקעה

(1) «ויאמר רבשקה התראה כי רק שלחני אדוני אליך ואל אדוניך בלבד לדבר אתכם את הדברים האלה אבל אל האנשים אשר הם על החומה להגיד להם כי יאכלו את ציאתם וישתו מימי רגליהם עמכם».

(2) «עשו עמי שלום וצאו אלי ויאכל כל אחד מכם פרי גפנו ותאנתו וישתה מי בורו».

(3) «רומה לעת אשר יקרב הילד אל המשבר».

(4) «ויענשהו על הדברים אשר שמע וכי» וכן תרגם יונתן. עיין רד"ק מ"ב י"ט ה'.

(5) «אני נותן בו גזירתי» ר"ל רצוני.

באלסיף פי בלדה: 8 ורגע רבשקה פוגד מלך אלגזירה יחארב אהל לבנה לאנה סמע אנה קד רחל ען לביש: 9 וסמע ען תרהקה מלך כוש מן קאל לה אנה קד כרג⁽¹⁾ יחארבך פלמא סמע דלך בעת ברסל אלי חזקיה קאילא⁽²⁾: 10 כדא קולו לחזקיה מלך יהודה קאילין לא יגרך מעבודך⁽³⁾ אלדי אנת ואתק בה קאילא לא תסלם הדה אלמדינה פי יד מלך אלגזירה: 11 הודא קד סמעת מא צנע מלך אלגזירה בגמיע אלבלדאן פאתלפוהא ואנת תתכלין: 12 הל כלצת מעבודאת אלמם אלתי אהלכוהא אבאי מן בלך אלי חראן ואלי רצף ובני עדן אלדין בארמיניה⁽⁴⁾: 13 ואין מלך חמת וארפד וספרוים הנע ועוה: 14 פאכד חזקיה אלכתב מן יד אלרסל פקראהא תם צעד אלי בית אללה ובסמאה בין ידי אללה: 15 פצלי חזקיה ללה וקאל: 16 יא רב אלגיוש אלאה אסראיל יא סאכן אלכרובין אנת הו אללה וחדך לגמיע ממאלך אלעאלם אנת צנעת אלסמאות ואלארץ: 17 אללהם טאלב מטאלבה סמיע ועאקב מעאקבה בציר אד סמעת⁽⁵⁾ כלאם סנחריב אלדי בעת בה ליקדף אללה אלחי: 18 חקא יא רב אן מלוך אלמוצל אתלפו גמיע אהל אלבלדאן ובלדאנהם⁽⁶⁾: 19 ואלקו מעבודאתהם פי אלנאר לאנהם גיר אלהה אלא צנעה ידי אלנאם מן כשב וחגארה פלדלך אבאדוהא: 20 ואלאן יא אללה יא רבנא אנתנא מן ידה ויערף גמיע ממאלך אלעאלם אנך אללה וחדך: 21 ובעת ישעיה אבן אמוץ אלי חזקיה קאילא הכדא קאל אללה אלאה אסראיל אלדי צלית ודעותני פי סנחריב מלך אלגזירה קד סמעתה⁽⁷⁾: 22 והדא אלקול אלדי קאל אללה פיה לקד אזראתך והזת כך גמע ציון וחרכו רוסהם וראך אל ירושלם: 23 אתראך מן קדפתה ועירתה ועלי מן רפעת צותך אושלת⁽⁸⁾ עיניך אלי אלסמא אלי קדום אסראיל: 24 חתי ביד עבידך קדפת אללה וקלת אני בכתרה כילי צעדת אלי ארפע אלגבאל וזואיא אללבנאן פקטעת קאמאת ארוזה וכיאר אלברותי מנה ווצלת אלי אקאצי רפעה⁽⁹⁾ ואלי שער אלקרמל: 25 אנא ואפית אלאנהאר פשרבת

(1) "וישמע מאיש אחד האומר לו על תרהקה מלך כוש כי יצא וכו'".

(2) "אחר ששמע זאת שלח מלאכים וכו'".

(3) מלך אשור קרא בן אלהי ישראל מפני שחשבו כאלילי הגוים.

(4) הגאון כפי דרכו השתמש בשמות המדינות אשר היו ידועות לו כמו שעשה

בבראשית פ' י'.

(5) "אלהי פקוד כאשר יפקוד השומע וענוש כאשר יענוש הרואה כי שמעת וכו'".

(6) "ההרימו כל יושבי הארצות וארצם".

(7) "וקראתני על סנחריב מלך אשור שמעת" עיון מלכים ב' י"ט כ'.

(8) "הידעת את מי חרפת וכו'" הנשאת את עיניך אל קרוש ישראל".

(9) "ובאתי אל קצוי מרומו" ר"ל מרום הלבנון.

מאהא בל גפפת באקדאם ארגל מן מעי גמיע אלכלגאן אלמחצורה⁽¹⁾:
 26 אלם תסמע במא צנעתה פי אלזמאן אלבעיד ומא כלקתה מן
 אלאיאם אלמתקדמה אלן אתי במתלה פתציר אלקרי אלחצינה כואא
 רדומא ומפאזוא⁽²⁾: 27 וסכאנהא תקצר אידיהם פינדקון ויכיבון ויצירון
 כעשב אלצחרא וכצרה אלכלא וכחשיש אלסמוח או אלכאפור קבל
 אן יציר סנבלא קאימא⁽³⁾: 28 וגלוסך וכרוגך ודכולך אנא עאלם בה
 פכיף אחתראדך אלי: 29 פלאגל מא אחתרת נחוי וגלבתך אלתי
 צעדת בין ידי לאצירנך כמן יגעל אלזנאק פי אנפה ואללגאם פי פמה⁽⁴⁾
 וארדך פי אלטריק אלדי גית פיה: 30 והזה לך עלאמה יא חזקיה אנך
 תאכל הדה אלסנה אלכלף ופי אלעאם אלקאבל נתיר אלכלף⁽⁵⁾ ופי
 אלסנה אלתאלתה אזרעו ואחצרו ואגרסו ברומא וכלו אתמארהא:
 31 פתודאד פליתתה אל יהודה אלבאקיה אצולא פי אלארין תכרג
 אתמארהא פי אלעל: 32 עלי אן מן ירושלם סתכרג באקיה ופליתתה
 מן בלד ציון תכלף⁽⁶⁾ בקדרה רב אלגיוש יכון דלך: 33 ולדלך כדא
 קאל אללה ען מלך אלגזורה אנה לא ידכל הדה אלמדינה ולא ינשב
 פיהא סהמא ולא יקדם אליהא תרסא ולא יטרח עליהא הסכא: 34 בל
 פי אלטריק אלדי גא ירגע ואלי הדה אלמדינה לא ידכל קאל אללה:
 35 ואגן עלי הדה אלמדינה ואניתהא כמא אנא אהלה ולקבל דאוד
 עבדי: 36 פכרג מלך אללה וקתל מן עסכר אלגזריין מאיה וכמסה
 ותמאנין אלפא פארלגו באלגדאה ואדא באכתרהם⁽⁷⁾ אנסאד מותי:
 37 פרחל סנחריב מלך אלמוצל ומצי ורגע פאקאם בנינוה: 38 פבינאה
 יסגד פי בית נסרך מעבודה אד קתלה אדרמלך ושראצר אבנאה באלסיף
 תם אפלתא אלי בלד קרדא⁽⁸⁾ ומלך אסרחדון אבנה מכאנה:

(1) «אני באתי אל הנהרים ושתיתי את מימיהם וגם הובשתי בפעמי רגלי חילי כל יארי מצור». עיין אבן גנאח בשרשיו שרש קור ושם ביאר קרתי: כאלו אמר אני באתי עד מקור המים. ועל יארי מצור עיין למעלה י"ט ו'.

(2) «הלא שמעת אשר עשיתי בזמן רחוק ואשר יצרתי מימי קדם עתה אביא כמו זה ותהיינה הערים הבצורות שאיה גלים ומדברות». נראה שהגאון גזר נצים מלשון ציה.

(3) «ויושביהן יהיו קצרי יד ויחתו ויבשו ויהיו כעשב השדה וכירק דשא וכחציר גגות או כשפון טרם יהיה שכולת קמה».

(4) «ומפני שאונך אשר עלה לפני שמתוך כאיש אשר הושם חת באפו וכתג בפיו».

(5) «וזה לך אות חזקיהו כי תאכל בשנה הזאת ספוח וכשנה הבאה היוצא מן הנופל מן הספוח».

(6) «ופלטה מהר ציון תבוא אחריה».

(7) «והנה רובם פגרים מתים».

(8) עיין בראשית ח' ד'.

לח

1 ופי תלך אלאִיאם מרִיץ חזקיה ובלג אלמות ודכל אליה ישעיה
 אבן אמוץ אלנבי וקאל לה כדא קאל אללה אן אוצית עלי אלך פאנך
 מאית לא תברא⁽¹⁾: 2 פאדאר חזקיה ונהה אלי אלקבלה⁽²⁾ יעלי ללה:
 3 וקאל יא רב אדכר לי מא סרת פי טאעתך בחק וקלב סלים וצנעת
 אלמסתקים בין ידיך ובכי חזקיה בכאא כתירא: 4 פאוחי אללה אלי
 ישעיה קאילא: 5 אמץ וקל לחזקיה כדא קאל אללה אלאה דאוד
 אביך קד סמעת צלותך וראית דמעתיך והאנא מזיד עלי עמרך כמסה
 עשר סנה: 6 ומן יד מלך אלגזירה אכלצך אנת והדה אלמדינה ואנן
 עליהא: 7 והדה לך עלאמה מן ענד אללה אנה סיצנע הדא אלקול
 אלדי קאלה: 8 האנא ראד של אלדרג אלדי אנחדרתה אלשמם פי
 מראקי אחז אלי ורא עשר דרגאת פרנעת אלישמם עשר דרגאת פי
 אלמראקי אלתי באנת קד אנחדרת⁽³⁾: 9 והדא אלקול לחזקיה מלך אל
 יהודה אד מרִיץ פברא מן מרצה⁽⁴⁾: 10 לקד קלת פי נפסי אני בטראה
 איאמי⁽⁵⁾ אמצי אלי אבואב אלתי ואני קד עדמת באקי סני: 11 וקלת
 אני לא אדל עלי אלאזלי אנה אלאזלי פי בלד אלאחיא ולא אנטר אלי
 אלנאם אבדא מע סכאן אלדניא⁽⁶⁾: 12 ואן מאואי קד רחל ואנכשף עני
 ככבי אלרעאה וקד טוית כאלחאיך חיותי מן אלאלאם אלתי תכאד אן
 תנפדני ומן אלנהאר אלי אלליל תסלמני⁽⁷⁾: 13 וסאוית אלסד פי
 זיאהר אלי אלגדאה וכדאך יכסר גמיע עטאמי ומן אלליל אלי אלנהאר
 תסלמני⁽⁸⁾: 14 וכאלסנוניה או אלכרכי⁽⁹⁾ כדאך אוצוץ ואהדר כאלחמאם

(1) „אם חצוה לביתך אז תמות ולא תרפא“. אפשר שהגאון תרגם כן בלשון חנאי מפני שבאמת נתרפא. עיין אלאמאנאת ושם ביאר באופן אחר איך לא נתקיימה זאת הנבואה.

(2) תרגום: לכותל בית מקדשא.

(3) „הנני משיב צל המעלה אשר הורדה עליה השמש במעלות אחז וכו“. נראה שהגאון השתמש בבנין אשר לא נזכר שם פעלו כי השמש לא ירדה כי אם הצל.

(4) „וזה הדבר אשר דבר חזקיה וכו“.

(5) „אמרתי בנפשי בלחלוחית ימי וכו“. וזה לשון בן בלעם: ופתר בדמי ימי בלחלוחית ימי ר"ל בנעורי מלשון אמך כגפן ברמך (יחזקאל י"ט י').

(6) רד"ק: פירש רבינו סעדיה ענין הוראה. וזה תרגומו: „ואמרתי כי לא אורה על הקדמון כי הוא קדמון בארץ החיים“ וכו'.

(7) „ומדורי נסע ונגלה ממני כאהל הרועים וקפדתי כארג חיי מן המכאובים אשר כמעט האבידוני ומן היום עד הלילה תשלימני“.

(8) „דמיתי לאריה בשאגתו עד בקר וכן נשברו כל עצמותי ומן הלילה עד היום תשלימני“ נראה שהגאון פירש תשלימני כמו שפירש הרד"ק תשלום ימי. ותרגם בפסוק הזה מיום עד לילה כאלו כתוב מן הלילה עד היום ר"ל שכל היום וכל הלילה ה' יכאיבהו מן הבקר עד הערב ומן הערב עד הבקר.

(9) ר"ל כסום או עגור וכן נמצאו שניהם בירמיה ח' ז' ושם תרגם יונתן וכרכיא וסנוניתא. הגאון תרגם סום סנוניתא ועגור כורכיא.

ואשיל עיני אלי אלסמא ואקול יא רב קד טלמת נפסי פאקבלני⁽¹⁾:
 15 מא אתכלם ויועדני אלא והו יצנע דלך ואנא אנפר גמיע נומי עלי
 מר נפסי⁽²⁾: 16 אללהם כמא עלי דלך יחיון כדאך פי גמלתהם אחיי
 רוחי ואנקהני ואבריני⁽³⁾: 17 הודא מן ראי אלסלאם⁽⁴⁾ נאלני אלמר ואנת
 צדדת נפסי מן אלהלאך ואלבלא וגפרת לטאיאי כמן יטרחהא ורא
 טהרה: 18 לאן אלתרי לא ישכרך ואלמות לא יחמדך ולא ירגי וארדו
 אלהלאך פצלך⁽⁵⁾: 19 אלמברא ואלמחיא⁽⁶⁾ המא ישכראנך מתלי אליום
 ואב לבניה יערפהם חקך: 20 אללהם כדאך פאגתנא לכי נלחן
 בלחוננא טול אײאם חיותנא פי בית אללה⁽⁷⁾: 21 וקאל ישעיה יוכד לבן
 אלתין וידלך עלי אלקרח פיברא: 22 ולמא קאל חזקיה מא אלאיה אני
 אצעד אלי בית אללה פאעטאהא⁽⁸⁾:

למ

1 דלך אלוקת ארסל מרדך בלאדן אבן בלאדן מלך באבל כתבא
 והדאיא אלי חזקיה למא סמע⁽⁹⁾ אנה קד מרץ וברא: 2 פפרח בהם
 חזקיה ואוראהם ביות דכאירה מן פצה ודהב ואטיאב ואדהאן וגמיע
 אלאתה וסאיר מא וגד פי כזאינה ולם יבק שי לם יוריהם חזקיה פי
 ביתה ופי סאיר סלטאנה: 3 פדכל ישעיה אלנבי אלי חזקיה אלמלך
 וקאל לה מא קאלו האולי אלקום ומן אין גאו אליך פקאל חזקיה מן
 בלד בעיד גאו אלי מן באבל: 4 קאל מא ראו פי מנזלך קאל חזקיה
 גמיע מא פי מנזלי קד ראוה לם יבק שי לם אוריהם פי כזאיני: 5 פקאל
 ישעיה לחזקיה אסמע כלאם רב אלגיוש: 6 סיאתי אײאם יחמל גמיע
 מא פי מנזלך ומא כזנה אבאוך אלי אליום אלי באבל לא יבקי שי
 קאל אללה: 7 ומן בניך אלדין יכרגון מן צלבך⁽¹⁰⁾ וממן תולדהם יוכדון

(1) „ואומר עשקה נפשי והיה ערב לי“ מלשון כי עבדך ערב את הנער (בראשית מ״ד ל״ב).

(2) „לא אדבר ולא יבטחני כי אם יעשה זאת ואנכי רחקתי כל שנה על מרירות נפשי“.

(3) „הי כאשר הם חיים על זאת (ר״ל כמו שבני אדם חיים כפי מה שקצבת להם) כן

החיה את רוחי בקהלם והחלימני ורפאני“ ואפשר שענין עלי דלך = על זאת על מרירות נפשם
 ר״ל שאין אדם ימלט מחלאים וצרות והפירוש הזה מסכים עם הפסוק שלאחריו: „והנה לשלומי
 נתן לי מר ואתה חשכת את נפשי מן השחת והבליה וסלחת לעונותי כאיש המשליך אותם
 אחרי גוו“ עיין בן בלעם שאמר שיש מפרשים חשקת כמו חשכת ועוד יתכן שרמוז בפסוק ט״ז
 אל תחייית המתים.

(4) אפשר שירצה בו למען בריאותי ורפואתי. עיין ראב״ע ובכ״י פי מן דא אלסלאם.

(5) „ולא ייחלו יורדי בור אל חסדך“ עיין ראב״ע.

(6) ר״ל הנרפא מחליו והאיש אשר נתוספו לו שנות חיים.

(7) „אלהי בן הושיענו כדי שננגן וכו“.

(8) „וכאשר אמר חזקיהו מה האות כי אעלה בית ה׳ נתן לו האות“ עיין ראב״ע.

(9) „אחר ששמע“ — (10) „אשר יצאו מחלצריך“.

ויצירון כדמא פי היכל מלך באבל: 8 פקאל חזקיה לישעיה מא אחסן
כלאם אללה אלדי קלתה תם קאל⁽¹⁾ ואסאלה אן יכון אלפצל ואלסלאמה
פי איאמי:

מ

1 עזו קומי תם עזוהם⁽²⁾ יקול רבכם: 2 ודארו גמאעה מדינה
אלסלאם ונאדוהא באנהא קד אמתלאת מן גיושהא⁽³⁾ וקד גפר דנבהא
וקד קבלת מן ענד אללה צעף עקובה כטאיאהא⁽⁴⁾: 3 צות אלמנאדי
ינאדי פי אלברארי⁽⁵⁾ נגלו טריק אללה ואצלחו פי אלכואדי מחנה לרבנא:
4 אן ירתפע כל ואד⁽⁶⁾ ויתצע כל גבל וטריב ותציר כל עקבה סהלא
ואלכשנה בקיעא: 5 חתי יתגלא נור אללה וירי גמיע אלנאם אן אללה
אלדי יקול הדא אלקול⁽⁷⁾: 6 וצות מן יקול⁽⁸⁾ נאדי פאדא סאלה אלמאמור
במאדא אנאדי יקול באן גמיע אלנאם⁽⁹⁾ כאלחשיש וגמיע מערופהם
כנואר אלצחרא: 7 פכמא ייבם אלחשיש ויסקט אלנואר אדא ריאה
אללה הבת בה כדאך אלקום אלממתלון בה: 8 תיבם אנסאמהם
תסקט מואעידהם וכלאם רבנא יתבת אלי אלהר⁽¹⁰⁾: 9 אצעדי עלי
גבל שאמך יא מבשרה ציון וארפעי צותך בקוה יא מבשרה ירושלם
ארפעיה ולא תכאפי וקולי לאהל קרי יהודה הודא רבכם⁽¹¹⁾: 10 הו אללה
רב אלעאלמין יאתיכם בשדה אמר וקדרתה בסלטאן הודא אנרכם
ענדה ותואבכם בין ידיה⁽¹²⁾: 11 וירעא אלשביהי אלקמוע מנכם ברפק
כראע ובקדרתה יגמע אלממתלון באלחמלאן אלמחמולין פי אלחגר
ויסוק נטאיר אלשוואיל מן אלגנם⁽¹³⁾: 12 מן אלמא ענדה כמסאחה

(1) «מה טוב הרבר אשר דברת ואחר זה אמר ושאל ממנו כי יהיה וכו'».

(2) אבן עזרא: רגע אחרי רגע.

(3) ת"י: עתידא דתתמלי מעם גלותהא והגאון תרגם בלי עבר במקום העתיד.

(4) «כפל עונש חטאתיה».

(5) «קול הקורא יקרא במדבר».

(6) ר"ל שהמסלה תהיה ישרה כאשר ינשא כל גיא וכו'.

(7) רד"ק: כלומר ידעו אז כי הנחמות האלה שדברו הנביאים על פי ה' דברו מה שדברו.

(8) אפשר שהקול הזה הוא קול שני.

(9) «ואם ישאל המצווה (ר"ל הנביא) מה אקרא ה' יאמר לו שיקרא כל הבשר וכו'».

(10) וכאשר ייבש החציר ויבל הציץ כי רוח ה' נשבה בו כן העם הנמשל אליו ייבשו

גופותם ויפלו הבטחותיהם ודבר אלהינו יקום לעולם עיין תרגום.

(11) מתרגמו לא נודע אם ביאר מבשרת ציון כרד"ק: את ציון המבשרת או כת"י: די

מבשרין לציון.

(12) «הוא אלהים אלהי העולמים יביא לכם את חוזק דברו וגבורתו בממשלתו הנה שרכם

אתו ופעולהכם לפניו» עיין אלאמאנאת דף 118.

(13) «וירעה הנמשלים מכם לעדרים בחמלה ובגבורתו יקבץ הנמשלים לטלאים הנשאים

ראחה ואלסמא כהייה שבר ותראב אלארץ ככיל מכיול ואלגבאל
 כאלמוזונה בקבאן ואלאטראב במיזאן: 13 ומן היא אלרוח הו אללה
 ואי אמר ערפה משורתה: 14 פטובאה מן שאורה פפהמה ואעלמה
 סבל אלחכם ועלמה אלמערפה ומריק אלפהם ערפה: 15 והודא
 אלמם ענדה כנקטה מן דלו ובעין אלמיזאן³ מחסובון ואהל אלגזאיר
 באלדק אלמהמול: 16 ושגר אלשערי לא יכפון שעלה לה וחיואנה
 לא יכפי קרבאן⁴ לה: 17 וגמיע אלמם כלא שי חדאה כאלכלו
 ואלתיה חסבו ענדה: 18 פכמן תשבהון אלטאיק ואי שבה תצאפוח
 בה: 19 הל אלפסל אלדי אנתכבה⁷ אלנגאר ואלצאיג באלדהב רקעה
 וסלאסל מן פצה צאג לה: 20 וסנדיאן רפע לה ועוד לא ינזר אכתאר
 לה ונגאר חכים מלב ליצלה לה פסלא לא ימיל: 21 אמא עלמתם ולא
 סמעתם ולא אכברתם מן אול ולא תפהמתם אסאסאת אלארץ: 22 אנה
 אלתאבת עלי הגאב⁸ אלארץ וסכאנהא ענדה כאלגראד אלמאד אלסמא
 כאלפאזה¹⁰ ומתחהא כאלכבא ללתבאת: 23 וצנע אלזורא כלא שי
 וקצאה אלארץ כאלתיה צנעהם: 24 וכאנהם לם יגרסו ולם יזרעו ולם
 יענצר פי אלארץ סנכהם¹¹ ולו נפך פיהם ליבסו וכאן עאצף יחמלהם
 באלקש: 25 ובמן תשבהוני פאסאוויה יקול אלקדום: 26 ארפעו אלי
 אלסמא עיונכם ואנטרו מן כלק הדה אלכואבב¹² אלמכרג גיושהא

בהיק וינהל הדומים להרות מן הצאן, תרגם כאן עלות כמו שפירש הראב"ע. וכבראשית ל"ג י"ג פירש עלות מניקות כמו שתרגם יונתן כאן.

(1) "מי אשר המים אצלו כרוחב כף היד והשמים כתכונת הזרת ועפר הארץ כמדת דבר הנמדד וההרים כדבר השקול בפלס וגבעות במאזנים. ומי תכן את הרוח הוא ה' ומי האיש אשר הודיעהו את עצתו". עיין פירושו למשלי כ"ה י"ג. והזכיר הנביא את הארבעה יסודות והשמים במקום האש וכן במשלי ל' ג'. עיין אלאמאנת 282—283. וביאורו לספר יצירה פ"א הלכה א'.

(2) "ואשרי הנועץ אתו ויבינהו וכו'".

(3) נראה שענינו הדבר המועט המכריע נשית לשון המאזנים.

(4) "כדק הנטול".

(5) צ"ל קרבאנא.

(6) "ועצי הלבנון לא יספיקו לו לבער וחיתו לא יספיקו לו לקרבן".

(7) ה"א הפסל הוא הא השאלה והפסוק דבק עם מה שלפניו "האם תדמו האל לפסל

אשר בחרו החרש והצרף בזהב רקעהו ושלאאות כסף עשה לו הצרף".

(8) נראה שצ"ל וסנדיאנא וכן ועודא ונגארא חכימא בלשון פעולים או רפעה אכתארה

טלבה בכנוי. וסנדיאן ענינו אורן כמו שתרגם יונתן עיין למטה מ"ד י"ד והעתקת הפסוק לפי דעת הגאון הוא: (העובד עבודה זרה) "ירים לו אורן ויבחר לו עץ לא ירקב ויבקש לו חרש חכם וכו'".

(9) "יריעה" וכן תרגם מלת חוג איוב כ"ב י"ד ומשלי ח' כ"ו.

(10) וכן תרגם אבן גנאח בשרש דוק.

(11) "כאלו לא נטעו וכו'".

(12) "מי ברא אלה הכוכבים".

באחצא וידעו גמיעהא באסמא מן כתרָה אלניל ואיד אלקוֹהִי ואחד מנהא לא יעדס: 27 לם תקול יא אל יעקוב ותתכלם יא אל אסראיל באן קד אנסתר האלי מן ענד אללה ומרת סירתי) ען רבי: 28 אמא עלמת או סמעת אן אללה רב אלעאלמין כאלק אקאצי אלארץ לם לגב ולם יתעב ולא גהאיה לעלמה: 29 מעטי אללגב אלקוֹהִי ולגיר די גיל יכתר אלעטמה: 30 חתי ילגב אלאחדאת ויתעבון ויעתר אלשבאב ויצעפון⁽²⁾: 31 וראגיו אללה תתבדל להם אלקוֹהִי כמא יצעד אלריש עלי אלנסור⁽³⁾ פיהאצרון ולא יתעבון וימשון ולא ילגבון:

מא

1 אנצתו אלי יא אהל אלגזאיר ותתבדל אלאחזאב קוֹהִי אלאסתמאע⁽¹⁾ יתקדמון חיניד יתכלמון נתקדם אלי אלחכם אנמעין: 2 מן דא אטהר מן אלמשרק עדלא יתבעה אלי טאעתה⁽²⁾ יסלם בין ידיה אלמם ועלי אלמלוך יסתולי יגעל כאלתראב סיפה וכקש מנדפע קוסה⁽³⁾: 3 פיכלבהם וימר סאלמא ופי טריק ברגליה לא ידכלי: 4 אלדי כלק פצנע מנאדי אלאגיאל מן אואילהם אנא אללה אלאול ואנא מע אלאכרין⁽⁴⁾: 5 ראי דלך אהל אלגזאיר פכאפיה ומן אקאצי אלארץ יועגון לה פתקרבו ואתו: 6 כל אמר מנהם יעאון צאחבה ויקול לאכיה תשדד: 7 כמא יתעאון אלנגאר ואלסכאך וצארב אלפטים מע אלמטארק מראת חתי יקאל ללחאם מא אצלחה וכמא ישדד באלמסאמיר לא ימיל⁽⁵⁾: 8 ואנת הו אסראיל עבדי יא יעקוב אלדי אכתרתך נסל אברהים מחבי: 9 אלדי אמסכת בידך מן אקאצי אלארץ ומן אקטארהא דעות בך וקלת לך אנת עבדי אכתרתך לא אזוהד פיך⁽¹⁰⁾: 10 לא תכאף פאני מעך לא תרתבך אנא רבך אאיִדך כמא טאל

(1) הרגם דרכי = עניני ומשפטי כמו בשמות כ"א ט'. ועיין אלאמאנאת דף 283.

(2) "אף הנערים וכו' והבחורים יכשלו ויחלישו".

(3) עיין רד"ק שכתב בשם ר' סעדיה כי הנשר יעלה לעשר שנים גבוה מאוד על פני רקיע השמים וכו'. וזה דומה קצת למה שאמרו חז"ל על העוף הנקרא חול כבראשית רבה ב' על הפסוק ותתן מפריה ותאכל (בראשית ג' ו').

(4) "יחליפו כח לשמוע". עיין רד"ק.

(5) מי העיר ממזרח צדק (ר"ל צדיק) ידריכהו בדרכיו ר"ל כורש.

(6) עיין מה שכתב הראב"ע בשם יש אומרים.

(7) "ובדרך ברגליו לא יבוא" אפשר שר"ל שיעבור מהר על רכבו ולא ירד ממנו ללכת ברגליו.

(8) זה הפסוק תשובה על השאלה מי העיר.

(9) "כל אחד מהם יעזור את רעהו כאשר יעזרו איש את אחיו פעם אחר פעם החרש

את הצורף והמכה בפטיש את ההולם עד כי יאמר לדבק מה טוב הוא וכאשר נתחזק (מעשהו) במסמרים לא ימוט.

(10) "החזקתי בידך" וכו' "בחרתיך ולא אמאסך". עיין על כל הפרשה הזאת בלקוטים.

מא אענתך¹ ואדעמתך איצא בימין עדלי: 11 וסיכיב ויזוא גמיע מן
 תולע בך ויציר לא כשי ויביד דוו כצומתך: 12 ודוו מנאצאתך
 תטלבהם ולא תגדהם ויצירון כמן לים וכמן כלא דוו מהארבתך:
 13 אד אנא אללה רבך מאסך ימינך אלקאיל לך לא תכאף אנא מעינך:
 14 לא תכאפי יא שיעה יעקוב² ויא רהט אסראיל אנא מעינך יקול
 אללה וולך קדום אסראיל: 15 סאצירך כמורג בתאר³ גדיד די אפואה
 תדום אלגבאל ותדקהם ואליפאע כאלמוין תצירהא: 16 כדאך תדריהם⁴
 ואלריח תחמלהם ואלעאצף יבדהם ואנת תסר באללה ובקדום
 אסראיל תמתדה: 17 ואלצעפא ואלמסאכין אלדין ישלבון מאא ולים
 אלסנתהם באלעטש קד נצבת אנא אללה אניבהם קדום אסראיל⁵ לא
 אתרכהם: 18 אפתח להם עלי אלכדי אלנהאר ופי וסט אלבקאע
 אלעיון אציר אלברארי אנאם מא ואלמפאוו מכארג מא: 19 ואנבת פי
 אלכדיה מן אלארז ואלסנט ואלאם ועוד אלדהן ואציר פי אלכידא
 אלברותי⁶ ואלסאג ואלשרבין אנמעין: 20 לכי ירו אלנאטקון⁷ ויעלמו
 ויבחתו ויעקלו אנמעין אן קדרה אללה צנעת דלך וקדום אסראיל
 בראה: 21 קרבו דוי כצומתכם יקול אללה וקדמו דוי משאגרתכם⁸
 יקול מלך אל יעקוב: 22 יתקדמו פיכברונא במא ואפי מן אלחואדה
 ומא הי אלואאיל אכברונא חתי נרד באלנא ונעלם עאקבתהא או
 אלאתיאת אסמעונא איאהא: 23 פאדא תכברון באלגאיאת אלי ורא⁹
 נעלם אנכם אשראף ואיצא אן אחסנתם או אסאתם נתגאדל ונגטר דלך
 גמיעא¹⁰: 24 פממא אנתם לא כשי וממא אפעאלכם מתלאשיה מכרוה
 אלאתיאר אן יקע עליכם¹¹: 25 לכני אטהר מן מהב אלשמאל פיאתי
 ומן משרק אלשמם ידעו באסמי ויתוסט אלכלפא כדכול אלמצור פי

(1) «ולא תבהל אני אלהיך אאמצך כאשר זה זמן כביר עזרתוך».

(2) «קהל יעקב» וכן ביאר אבן גנאח בשרש תלע. ויונתן תרגם: שבטיא דבית יעקב.

(3) «ואשימך למורג חרוץ וכו'». רד"ק: או יהיה חרוץ תאר למורג ר"ל מורג מחתך היטב.

(4) «כן תזרם וכו'».

(5) תרגם כאלו כתוב קדוש ישראל במקום אלהי ישראל.

(6) כן הוא בכ"י וכן הוא למעלה ל"ז כ"ד והיו"ד היא במקום א' מפני שהמלה היא

ארמית ברוחא.

(7) «המדברים» ר"ל בעלי השכל.

(8) «אנשי ריבכם» וכן «אנשי עצמותיכם».

(9) ר"ל העתידות לבוא. ועיין ביאורו למשלי כ"ט י"א ושם אמר כי מלת לאחור נופלת

על מה שכבר עבר וגם על מה שעתיד להיות.

(10) «ואף אם חטיבו או חרעו נוכחה ונראה זאת יחד» ותרגם גשתעה מלשון חז"ל משתעי

דינא בהדיה (בבא מציעא דף י"ד ב').

(11) ומאשר אתם כאין ומאשר מעשיכם כאפס תועבה היא שהבחירה תפול עליכם.

אלטין וכמא ידום אלפכראני אלחמא⁽¹⁾: 26 מן אדא אכבר בשי מן
 אוֹל עלמנאה ומן קבל דלך נקול הו עדל⁽²⁾ ואיצא בלא מכבר ואיצא בלא
 מסמע בל מן גיר אן יסמע אקואלכם⁽³⁾: 27 הו אלאול לאל ציון הודאה
 והודאהם ובה אנעל לאל ירושלם מבשרא בה⁽⁴⁾: 28 חתי אנטר פאדא לים
 רנל מנאזע ומן האולי לים משיר בשי ואן אסאלהם פירדון אלגואב⁽⁵⁾:
 29 באן כלהם ללבאטל ואלכלו אעמאלהם כאלריח ואלתיה כואצֶהם⁽⁶⁾:

מב

1 הודא עבדי אדעמה מכתארי רצית בה נפסי אנעל נבותי פיה
 יכרג בהא אחכאמי אלי אלאמם⁽⁷⁾: 2 מן חית לא יצרך ולא יעלן ולא
 יסמע פי אלאסואק צותה⁽⁸⁾: 3 חתי קצבה מרצוצה לא יכסרהא ופתילה
 כאמדה לא יטפיהא יכרג אלחכם עלי חקה⁽⁹⁾: 4 בל לא יכמד ולא
 יתרצין אד⁽¹⁰⁾ יציר אלחכם פי אלבלאד ולשריעתה אלאמם ירנן: 5 כדא
 קאל אלטאיך אללה בארי אלסמאואת ומאדהא באסט אלארין
 ואסאסתהא⁽¹¹⁾ מעטי אלנסמה ללקום אלדין עליהא ואלרוח ללמארין
 פיהא: 6 אנא אללה שרפתך בעדל ואמסך בידך ואקויד⁽¹²⁾ ואנעלך
 לעהד אלקום וציא אלאמם: 7 ופיץ עיון עמי ואכראג אלאסיר מן
 אלמגלק ואלגלום פי טלאם מן אלחבוים: 8 ומע דלך אנא אללה⁽¹³⁾ הו
 אסמי וכרמי לא אעטיה לאכר ומדחתי ללפסול: 9 וכמא אן אלאואיל
 קד אתת בדאך אנא אכברכם באלחואדת⁽¹⁴⁾ וקבל אן תאתי אבשרכם
 בהא: 10 סבתו אללה תסביחא גדידא וקולו מדחתה מן אקאצי

⁽¹⁾ «ויבוא בין הסגנים» ר"ל ירמסם כמו היוצר וכו' ואין ספק כי לפי דעת הגאון הפסוק מוסב על כרש מלך פרס.

⁽²⁾ «כי הוא פעול העירותי וענינו «העירותי איש אשר ידענו מראש את דברו כאשר יגידנו ומלפנים נאמר הוא צדיק» ר"ל צדקו דבריו.

⁽³⁾ ר"ל אמרי עובדי אלילים הנזכרים בפסוקים כ"ג וכ"ד.

⁽⁴⁾ «הוא הראשון ליושבי ציון הנה הוא והנם ובו אתן ליושבי ירושלים מבשר בו» נראה שהראשון הוא המבשר והוא כורש מלך פרס והנה הוא מוסב על כרש והנם על יושבי ציון וירושלים ואפשר שמלת בה השנית מוסבת על בשי = דבר הנמצא בפסוק שלפניו.

⁽⁵⁾ «עד שארא ואין איש מתוכח ומאלה (ר"ל מהאלילים ועובדיהם) אין יועץ וכו'».

⁽⁶⁾ «כי כלם מעשיהם לשוא ולריק וגדוליהם כרות ותהו».

⁽⁷⁾ ראב"ע: ויאמר הגאון כי הוא כורש.

⁽⁸⁾ «באופן שלא יצעק וכו'» — ⁽⁹⁾ עיין בלקוטים.

⁽¹⁰⁾ תרגם עד בלשון כי ואפשר שרצה בו כי לא תהיה פשתה כהה ולא קנה רצון מפני שישים בארץ משפט ולתורתו יקוו האומות.

⁽¹¹⁾ «רוקע הארץ ומוסדותיה».

⁽¹²⁾ «ואאמצך» תרגום יונתן ואתקניך.

⁽¹³⁾ ר"ל אף על פי שנתתי שליחותי לכרש בכל זאת אני ה' וכו'.

⁽¹⁴⁾ «וכמו שהראשונות כבר באו כן חדשות אני מגיד וכו'».

אלארץ יא נאזלי אלבחר באסרה⁽¹⁾ ואלגזאיר וסכאנהא: 11 יעלן צותה בדלך אהל אלבר וקראה ואלרבץ אלדי יסכנה⁽²⁾ קדר וירן בה אהל אלצכור ומן רווס אלגבאל יצחון: 12 באן יגעלו ללה וקארא ומדאיחה פי אלגזאיר יכרון: 13 אד⁽³⁾ יטהר אללה כאלגבאר וכדי אלמלאחם יתיר אלגירה פיגלב ויצרך ועלי אעדאה יתגבר: 14 ויקול מהלתהם דהרא פאמסכת ורפקת בהם אלן כאלואלדה אנאהרהם ואזויהם ואשופהם אנמעין⁽⁴⁾: 15 ואנפף גבאלהם ויפאעהם וגמיע עשבהם איבסה ואציר אנהארהם גזאירא ואנאמהם איבסהא: 16 ואסיר עמי⁽⁵⁾ פי טרק למ יערפוהא ופי סכך למ יעלמוהא אסלכהם ואציר אלטלאם בין ידיהם ציאא ואלעסראת סהלה כמא אן הדה אלאמור קד צנעתהא להם ולם אתרכהם⁽⁶⁾: 17 פיתרהו⁽⁷⁾ אלי ורא ויכוז כזאא אלואתקון באלפסל אלקאילון ללמפרג אנת רבנא: 18 יא מתצאמין אסמעו ויא מתעאמיין אלתפתו אנטרו⁽⁸⁾: 19 מן אלמתעאמי אלא פי אנה עבדי ואלמתצאמ אלא אדא בעת אליה ברסולי ולא מתעאמי אלא ענד אלעקובה ולא מתצאמ אלא פי גזא אוליא אללה⁽⁹⁾: 20 רואיאת כתורה למ יהפטאה ואסמאע מפתוחה פלא יסמע להא⁽¹⁰⁾: 21 ואללה מריד לבי יצלחה פעטם לה אלפקה וגזרה⁽¹¹⁾: 22 והם קום מגנומון מטטלמון כאב גמיע שבאבהם⁽¹²⁾ ופי אלחבום כבו וצארו גנימה ולא מכלין להם ואטטלאם לא קאיל רד עליהם: 23 פמן פיכם ינצת הדה אלמקאלה

(1) «אמרו תהלתו מקצה הארץ אתם יורדי הים כלו». תרגם יורדי הים בלשון קריאה.

(2) «ישאו קולם בזה יושבי מדבר ועריו וחצרים אשר קדר יושבים בהם» עיי בראשית כ"ה י"ו.

(3) «כי ה' וכו'».

(4) «ויאמר (ה') הארכתי להם אפי מעולם החרשתי וחמלתי עליהם ועתה אצעק עליהם כיולדה (בחכליה) ואשוממם ואביט עליהם (להשמדם) כלם». עיין על אתאפק בראשית מ"ג ל"א ולמשה ט"ד י"א ועל אשאף עיין תרגומו לאיוב ז' ב' ואבן גנאח שרש שאף.

(5) כן הוא בכ"י א' ובכ"י פ' קומי. ואפשר שצ"ל קומי אלשביה בעמי כמו שתרגמו יונתן: ואדבר לבית ישראל דדמן כסמין.

(6) «כאשר כבר עשיתי להם אלה הדברים ולא עזבתים».

(7) «עד שיסגו אחור» וענין מלת תרה עיין למעלה א' ד'.

(8) «אתם העושים עצמכם כחרשים שמעו ואתם העושים עצמכם כעורים הביטו לראות».

(9) «מי הוא העושה עצמו כעור כי אם (כשעליו להודות) כי הוא עבדי ומי הוא העושה עצמו כחרש כי אם כאשר נשלח אליו מלאכי ואין עושה עצמו כעור כי אם בעת העונש ואין עושה עצמו כחרש כי אם בעת גמול אוהבי ה'» ותרגם מלת עור השנית כמו חרש עיין אללמע דף 296.

(10) קבוץ רואיה = מסורת ובאמת ענינו משרש ראי = ראה. אף על פי שלפי זה היה צריך להיות רואית בלא אלף אחר היוו. וטעם הפסוק הוא שהעושה עצמו כעור רואה דברים רבים ולא ישמרם בלבו והעושה עצמו כחרש אזניו פתוחות ולא ישמעם.

(11) ר"ל ה' הוא הרוצה לפקות עיני העור ולפתוח אזני החרש והגדיל תורתו והאדירה

להצלחתם. ובכ"י פ' וגודתם.

(12) «נפלו ברעה הבחורים כלם» ובחורים קבוץ בחור ועיין אבן גנאח opusculæ 223.

ויצני אליהא ויסמע עאקבתהא⁽¹⁾: 24 ויעלם מן געל אל יעקוב אפטלאמא ואל אסראיל ללגאנמין אליים הו אללה אלדי אכטאנא לה ולם ישא קומנא אלמסיר בסירה ולם יקבלו תוראתה⁽²⁾: 25 פספך עליהם מן חמיה נצבה ועזה מלאחמתה מא סטעת חואליהם ולם יעלמו ואשתעלת פיהם ולם ירדו באלהם:

מג

1 ואלאן כדא קאל אללה באריך יא אל יעקוב וכאלקך יא אל אסראיל לא תכף פאני מתוליד ושרפת אסמך ואנת לי כאצה⁽³⁾: 2 ולו גזת פי אלמא פאנא מעך ואלאנהאר לא תגרקך ולו סרת פי אלנאר לא תנכוי ואללהוב לא ישתעל פיך: 3 לאני אללה רבך וקדום אסראיל מגיתך כמא געלת פדאך מן אלמצריין ומן אלחבשה ובני סבא דונך: 4 פאכתר ממא עזת ענדי אכרמך לאני אחבבתך ואגעל סאיר אלנאם דונך ובאקי אלמלל דון נפסך⁽⁴⁾: 5 לא תכף איצא⁽⁵⁾ אד אנא מעך פמן אלמשרק אתי בנסלך ומן אלמגרב אנמע שמלך: 6 ואקול לנהה אלשמאל האתיהם ולנהה אלגנוב לא תחבסיהם איתי באוליא מן אלבעד ווליאתי מן אקאצי אלארץ⁽⁶⁾: 7 הם גמיע מן סמי באסמי ולכרמי בראתהם כדאך בעד מא כלקתהם וצנעתהם: 8 פיוכרנ אלקום אלמתעאמיון⁽⁷⁾ ומוגודה עיונהם ואלמתצאמון ולהם אסמאע: 9 אן אנחשר אלאמם אנמעין ואנתמעת אלאחזאב מן פיהם יכבר בהדה אלאמור או יסמענא אלאואיל או ידעון שהודהם פיצדקון או יסמעון פיקולון אלחק⁽⁸⁾: 10 לכנכם אנתם שהודי יקול אללה ועבדי אלדי אכתרתה לבי תעלמו ותומנו בי ותפהמו אני אנא הו קבל פעלי לם יציר אלאה ובעדי לא יכון⁽⁹⁾: 11 ואני אנא אללה וליס גירי מגית: 12 כמא אנא אכברתכם

(1) עיין רד"ק.

(2) «יודעו מי נתן וכו' הלא ה' אשר וכו' ולא אבה עמנו הלך בדרכיו».

(3) «גואלך והכבדתי את שמך ואחה לי סגולה».

(4) «כאשר נתתי בפרך (לשעבר) וכו' וכן אכבדך יותר מאשר יקרת בעיני כי אהבתיך ואתן כל האדם תחתך ושאר האומות תחת נפשך (לעתיד)».

(5) «ועוד אל תירא».

(6) תרגם צפון ותימן פאת צפון ופאת דרום ובני ובנותי אוהבי מן האנשים והנשים.

(7) «הם כולם (ר"ל הנקבצים מארבע כנפות הארץ) הנקראים בשמי ואשר בראתים לכבודי כן אחר שבראתים ועשיתים עם עור וכו'» אחר ששבח הנביא רחמי ה' על עמו שב אל העושים עצמם כעורים וחרשים ואמר שיגאלם.

(8) ר"ל ואם כל הגוים נקבצו יחדיו אין בהם אשר יגיד זאת או ישמיע הראשונות או יתן עדין ויצדק או ישמע ויאמר כי אמת הוא. עיין ראב"ע ורד"ק.

(9) רד"ק: לפני שיצרתי היצירות לא יצר אל זולתי שום יצירה עיין אלאמאנא דף 103 ושם ביאר מלת לפני ואחרי על אופנים רבים.

ואגתתכם ואסמעתכם וליס פיכם אגנבי כדאך אנתם שהודי יקול אללה
 ואנא אלטאיקי⁽¹⁾: 13 ואיצא מן וקת⁽²⁾ אנא הו כדאך וליס מן ידי מכלין
 אפעל מא שית⁽³⁾ ומן ירדה: 14 כדא קאל אללה וליכם קדום אסראיל
 מן אנלכם כלית אלבאבליין ואחדרת גמיעהם הארבין ואלכסדאניון פי
 אלספן רנינהם⁽⁴⁾: 15 אעלמו אני אללה⁽⁵⁾ קדוסכם ובארי אסראיל
 מלככם: 16 כדא קאל אללה אלגאעל פי אלבחר טריקא ופי מא עזיו
 סכה: 17 אלמכרג אלכיל ואלפרסאן ואלגנד ואלאעזא⁽⁶⁾ פגתי גמיעהא
 ולם יקומו בל כמדו ואנטפו באלפתיליה: 18 לא תדכרו אלאואיל ולא
 תתפיהמו אלקדימאת: 19 האנא צאנע מגותה גדידה אלאן תטהר
 אלא תעלמוהא ואציר איצא פי אלבריה טרקא ופי אלסמאוא⁽⁷⁾
 אנהארא: 20 ויכרמני וחש אלצחרא חתי אלערבד ואלנעאם אד געלת
 פי אלברארי מאא ופי אלסמאוא אנהארא לאסקי שעבי מלתארי:
 21 ויכון אלשעב אלדי כלקתה לי יקצון מדאיחי: 22 ומע מא לם
 תדעני יא אל יעקוב ולם תתעב פי טאעתי יא אל אסראיל: 23 ולם
 תאתני מן שאה צואעדך ולם תכרמני בדבאיחך עלי אני לם אסתכדך
 בהדאיא ולא ענפתך בכזור: 24 ולם תשתר לי בורקך קסטא ולא מן
 שחם דבאיחך כתרתי ענדי לכנך אסתכדאת נפסך לי פי כטאיאך
 וענפתהא בדנובך: 25 אעלם אני הו אלמאחי דנובך כמא אנא אהלה
 וכטאיאך לא אדכרהא⁽⁸⁾: 26 אד תדכרני פנתחאכם גמיעא ותקיך אנת
 מא בה תנעלח⁽⁹⁾: 27 ותעתרף באן אבאך אלאולין אכטו ועלמאך
 אדנבו לי⁽¹⁰⁾: 28 ואני בחכם בדלת ריסא אלקדם וגעלת מן אל יעקוב
 מתלופין ומן אל אסראיל מקדופין⁽¹¹⁾:

(1) «כאשר הגדתי לכם וכו' ולא היה בכם זר כן אתם עדי וכו'».

(2) «מזמן רב» ויונתן תרגם מעלמא עיין אלאמאנאת שם.

(3) «אפעל מא שארצה».

(4) «בעבורכם עזבתי הבכליים».

(5) «דעו כי אני ה'».

(6) והגדולים ותשרים ועל מלת כפשתה עיין למעלה מ"ב ג' בלקוטים.

(7) «תשועה חדשה אשר תגלה עתה וכו' ועל תרגום מלת ישימון עיין במדבר כ"א כ'»

ודברים ל"ב ו'.

(8) אלו הארבעה פסוקים דבקים וענינם: «אף על פי שלא קראת לי וכו' דע כי אני הוא המוחה את פשעיך» ותרגם העבדתני וכו': «אבל השרחת נפשך לי בחטאתיך והוגעת אותה בעוונותיך».

(9) «אם תזכירני נשפטת יחד ותספר אתה מה שתוכל להצטרך בו».

(10) «ותודה כי אבותיך הראשונים חטאו וחכמך פשעו בי» עיין בן כלעם.

(11) «וכי אנכי במשפט חללתי שרי המקדש (הכהנים) ונתתי מבני יעקב לחרם ומבני

ישראל לגדופים».

מד

1 פאסמע אלאן יא אל יעקוב עבדי ויא אל אסראיל אלדי
אכתרתה: 2 כדא קאל אללה צאנעך וכאלקך פי אלבטן אנה יעינד¹
פלא תכף יא אל יעקוב עבדי ויא אל אסראיל אלדי אכתרתה: 3 פאנה
כמא יצב אלמא עלי אלעטשאן ואלהואטל עלי אליבס אצב נבותי צבא
עלי נסלך וברכתי עלי דראריך²: 4 וינבתון מן בין אלחשיש כאלגרב
עלי גדאיל אלמא: 5 מן³ הדא יקול אנא ללה והדא יתסמי באסם
יעקוב והדא יכתב נפסה ללה ובאסם אסראיל יתלקב: 6 כדא קאל
אללה מלך אסראיל ווליה רב אלגיוש אנא אלאול ואנא אלאכר ולא
אלאה גירי: 7 ומן מתלי ידעו באלאשיא ויזכר בהא ויקומהא לי מנד
צירת אמה פי אלעאלם ואלאתיאת ומא יני יכברונהם בהא⁴: 8 פלא
תפועו ולא תכשו אליס מן דהרכם אסמעתכם ואכברתכם ואנתם
שהודי פהל מוגוד אלאה גירי והל יגוז אן יכון מעתמד לא אערפה⁵:
9 ואנמא כלהם מצוורו אלפסול אלתי הי תיה ופי מנאהם לא תנפעיהם⁶
והם שהודהם אנהם לא ירון ולא יעלמוין⁷ לכי יכזו: 10 מן צור אלמעבוד
ואפרג אלפסל אלדי לא ינפע: 11 פסיכזא גמיע אצחאבה ויגמע
צנאעהם מן בין אלנאם פיקפון ויפועון ויכזון אנמעין⁸: 12 מן דלך
אלחדאד באלקרנאם ופעלה לה באלפחם ובאלמראזב יצורה ויצנעה
בקוה דראעה ולו גאע לס יכן לה קוה ולו לס ישרב מא ללגבי⁹:
13 ואלנגאר אלדי ימד אלתר ויחליה באלרקאן ויצנעה באלרנדג תם
יחליה באלברכאר ויצנעה כשכל רגל או שכל אמראה חסני גאלסה
פי אלבית¹⁰: 14 ואלקאטע לה ארוזא אד יאכד אלצנובר ואלבלוש ומא

(1) רד"ק: שיעורך.

(2) "כי כאשר יוצקו המים על מקום צמא ונוזלים על מקום יבש אצק נבואתי על זרעך וכו'".

(3) מלת מן נוספת בראש הפסוק וענינו קשה בדקדוק לשון ערב.

(4) "מיום שמתי עם בעולם והעוברות והבאות יגידו להם (ר"ל לעובדיהם)".

(5) "ואיך יתכן שיהיה צור (ר"ל חכם או גדול) אשר לא ידעתיו" עיין אלאמאנאת דף

22—24 ושם ביאר היטב הפסוק הזה עם שני הפסוקים שלפניו.

(6) "והם כלם רק יוצרי פסילים שהם תהו ולא יועילום במה שהם חומדים".

(7) יוצרי הפסילים הם עדים עליהם שלא יראו ולא ידעו.

(8) "הנה יבשו כל חבריו (ר"ל חברי היוצר את הפסל) ויתקבצו חרשיהם מבין בני אדם

ויעמדו ויפחדו ויבשו כלם". חבר הגאון מלת התקבצו עם מה שלפניו נגד בעלי הטעמים.

(9) ספר עתה האומנים עושי הפסל איך טורחים להבל והם "חרש ברזל בקרנס ומעשהו

לו (ר"ל לפסל) בפחם ובמקבות יצרהו ויפעלהו בכח זורעו ואם היה רעב לא היה לו כח ואם לא

שחה מים היה יעף" אפשר שצריך למחוק מלת לה או לכתוב ויפעלה במקום ופעלה לה.

(10) "והגגר הנוטה את הקו ומיפהו כשרד (ר"ל במין צבע אדום) (וע' אכן גנאה שרש

יאִידָה מִן סֵאִיר שֶׁגֵּר אֶלְשַׁעְרֵי וְאֶלְדֵי יִגְרֵם אֶלְסַנְדִּיאָן וְאֶלְמִטְר יִרְבִּיהָא⁽¹⁾:
 15 חֲתִי תִצִּיר לְלֵאנְסָאן מִשְׁעֵלָא יֵאכֹד מִנָּה שִׂיא פִּיצְטְלֵי בַּהּ וְקֹד יִסְגֵּר
 מִנָּה וַיִּכְתְּבוּ כְּבֹזָא וְקֹד יִפְעַל מִעֲבוּדָא פִּיסְגֵּד לָהּ אוּ יִצְנַע פִּסְלָא וַיִּרְכַּע
 לָהּ⁽²⁾: 16 בְּעַד מָא אַחֲרָק בְּעֵצָהָּ בְּאֶלְנָאָר וְאֶכֶל אֶלְלָחַם מְבִיכָא עֲלֵי
 בְּעֵצָהָּ אוּ יִשׁוּי שׁוּאָא פִּשְׁבַּע מִנָּה וְאֶצְטְלֵי בְּעֵצָהָּ וְקָאֵל הִדָּא
 אֶלְתֵּאֲלִי⁽³⁾ אֵד דְּפִית וְשַׁעֲרַת בְּאֶלְנָאָר: 17 וּבִאֲקִיָּהָ צִנְעָה מִעֲבוּדָא
 וּפִסְלָא לָהּ תִּרְאָה יִרְכַּע לָהּ וַיִּסְגֵּד וַיִּצְלֵי לָהּ וַיְקוּל כְּלָצְנֵי לְאַנְךָ רַבִּי⁽⁴⁾:
 18 וְלֹא יַעֲלִמוּן בְּגַהֲלָהֶם וְלֹא יִפְהַמוּן כַּאֲן עֵיוֹנָהֶם קֹד טְמַסְתָּ⁽⁵⁾ מִן אֶלְנִטְר
 וְקִלּוּבָהֶם מִן אֶלְעֶקֶל: 19 וְלֹא יִרְגַע אֲלֵי נַפְסָהּ וְלֹא מִעֲרַפָּהּ לָהּ וְלֹא
 פָּהֶם פִּיקוּל בְּעַד מָא אַחֲרַקְתָּ בְּעֵצָהָּ בְּאֶלְנָאָר וְכִבּוֹת עֲלֵי גְמִרְהָא כְּבֹזָא
 וְשׁוּיָת שׁוּאָא וְשִׁבְעַת מִנָּהָ⁽⁶⁾ אֶצְנַע בְּאֲקִיָּהָ מָא יִכְרַהֵר אֶלְלָהּ וְאִסְגֵּד
 לְכִשְׁבָּהּ בְּאֶלְיָהָ⁽⁷⁾: 20 תִּרְאָה יִרְאֵעִי אֶלְרִמָּאָד וְרֵאִי אֶלְסַכְרִיָּהּ⁽⁸⁾ קֹד מִלָּה
 וְלֹא יִכְלִין נַפְסָהּ וְלֹא יְקוּל אֶלָּא אֵן אֶלְבִּאֲטֵל פִּי קְבִצְתִּי: 21 אֲדֹכֵר
 הִדָּא יָא אֵל יַעֲקֹב וַיָּא אֵל אִסְרָאֵל לְאַנְךָ עַבְדִּי וְכִמָּא כְּלַקְתָּךְ עַבְדָּא לִי
 כְּדֹאךָ אַנְתָּ אֵיִצָּא יָא אֵל אִסְרָאֵל לֹא תִנְסָאֲנִי⁽⁹⁾: 22 פִּאֲנִי אֲמַחוּ דְּנוּבְךָ
 כְּאֶלְגִּים אֶלְמֵאָר וְאֶתְגָּאוּ כְּמֵאִיִךְ כְּאֶלְסַחָאָב אֵד תִּרְגַּע אֲלֵי
 פִּאֶתְוֹלָאךָ⁽¹⁰⁾: 23 וַיִּרְןָ אֶהֱל אֶלְסַמָּא אֵד צִנַּע אֶלְלָהּ דְּלֶךְ וַיִּגְלַב אֶהֱל
 אֶלְאַרְיָן מִן אֶסְפֵּל וַיִּנְטַק אֶהֱל אֶלְגַּבֵּל בְּרִנִּין וְאֶהֱל אֶלְשַׁעֲרָרִי פִּי מָא בִּין
 אֶלְשַׁנְר אֶלְתִּי פִּיָּהָ אֵד תּוֹלֵי אֶלְלָהּ אֵל יַעֲקֹב וְאֶפְתַּכְר בְּאֵל אִסְרָאֵל⁽¹¹⁾:
 24 כְּדָא קָאֵל אֶלְלָהּ וְלִיךְ וְכֵאלְקַךְ פִּי אֶלְבְּטָן אַנָּא אֶלְלָהּ צִאֲנַע אֶלְכֵּל

שרד) ויקציעוהו (עיין אבן גנאח בשרש קצע הערה 69) כתבנית איש או כתבנית אשה יפה
 היושבת בבית. עיין ת"י.

(1) אחר שמנה חרש הברזל והנגר הוסיף עוד אומן שלישי והוא הכורת את הארזים
 „ומה שיאמרו בו משאר עצי היער“ ועוד אומן רביעי והוא הנוטע את האלנות ומיחל שהגשם יגדלם.
 (2) „עד שיהיה לאדם לכער בקחתו מעט ממנו לחמום ולפעמים משיק ויאפה לחם
 לפעמים יעשה אליל וישתחו לו או יעשה פסל ויסגד לו“.
 (3) „אחר ששרף מקצתו באש ואכל בשר מבושל במקצתו או צלה צלי וישבע ממנו
 וחמם את בשרו במקצתו ואמר זאת היא האחזה (כי זה העץ יצלה לדברים שונים) כי חמותי
 וראיתי אור“ תרגם האח מלשון אחזה וריעות. ובתהלים ל"ה כ"א השתמש במלת תואכי ותענין אחר.
 (4) „ושאריתו עשה לו לאליל ולפסל תראהו כורע ומשתחוה לו ויתפלל אליו ויאמר
 הצילני כי אתה אלהי“.

(5) „לא ידעו באולתם ולא יבינו כאלו טח וכו'“.

(6) „צליתי צלי ושבעתי ממנו“.

(7) רש"י לרקבון עץ. תרגם בול מלשון בלה.

(8) וכן תרגם בבראשית ל"א ז' התל בי וכן למעלה ל' מהתלות.

(9) „וכאשר יצרתך עבד לי כן אתה ישראל לא תנשני“.

(10) „כי אמחה פשעך כעב העובר ואעביר חטאתך כענן כאשר תשוב אלי אגאלך“.

(11) „וירננו שוכני שמים כי עשה ה' זאת ויריעו יושבי הארץ מתחת ויפצחו היושבים

בהרים ברנת ותיושבים ביערים בין העצים אשר בו וכו'“.

מאד אלסמא וחדו באסט ארץ מן ענדי¹): 25 אלפאסך איאת אלמשעודין ואלקאסומין יהגן כדאך ירד אלמתחבמין אלי זרא² ומערפתהם יגהל: 26 אלמקים כלאם עבדה וראי רסלה יתממה אלקאיל ען ירושלם תעמר וען קרי יהודה תבנא ומקים לראבאתהא³: 27 אלקאיל ללקער גף ומיבם אנהארה⁴: 28 אלקאיל ען כורש אנה מלכוי⁵ וכל מראדי יתממה ויקול ען ירושלם תבנא ואלהיכל יאסם:

מה

1 לאן כדא קאל אללה למסיחה ען כורש אלדי אמסך ימינה אדל בין ידיה אלאמם ואחקא אלמלוד אחלהא ואפתח בין ידיה מצארעהם ואבואבהם לא תגלק⁶): 2 ואסיר קדרתי בין ידיה ואסהל לה אלעטוף⁷ ואכסר מצארע אלנחאם ואגדע עוארץ אלהדיד: 3 ואעטיך זואין מפיה⁸ ודפאין מסתורה לכי תעלם אני אללה אלדי שרפת אסמך אלאה אסראיל: 4 ודלך לקבל עבדי יעקוב ואסראיל מכתארי סמיתך באסמך וכניתך קבל אן תערפני⁹: 5 ולאני אללה לא סואי ולא אלאה גירי אוזרך באלקוה קבל אן תערפני¹⁰): 6 לכי יעלם אלנאם מן משרק אלשמם ומגרבהא אנה לים גירי כמא אנא אללה לא סואי: 7 כאלק אלנור ואלטלאם צאנע אלסלאמה ואלבלא אנא אללה צאנע גמיע דלך¹¹): 8 תדר אלסמאואת מן אלעלו ואלשואהק תהטל אלעדל פתפתח בה אלארץ וינמו אלגות ואלצלחא ינבת מעה אנא אללה כלקת דלך¹²): 9 פאלויל ללמכאצם כאלקה והו כאלכזף¹³ מן אכזאף

(1) „טמני“ ר”ל מנפשי ומכחי והוא הקרי.

(2) „כן ישיב העושים עצמם כחכמים אחור“.

(3) „האומר על ירושלים חושב ועל ערי יהודה תכנינה ומקומם חרבותיה“.

(4) „ומיבש נהרותיה“.

(5) „האומר על כורש הוא מלכוי“.

(6) זה הפסוק דבוק עם הפסוק שלפניו וזה ענינו: „כי כה אמר ה' לנביאו על דבר כורש אשר אחזיק בימינו אכניע לפניו הגוים ואפתח מתני המלכים ואפתח לפניו דלתותיהם ושעריהם לא יסגרו“.

(7) עיין אבן גנאח שרש הדר.

(8) „ואתן לך אוצרות צפונות“.

(9) רד”ק: כי פעם היתה (הנבואה) בשם כורש כמו בזאת הפ”שה ופעם בלא זכר שם כורש וזהו הכנוי. „ועריין לא היית יודע אותי“.

(10) רד”ק: אתן אזור במתניך עד שלא ידעתני.

(11) ר”ל אני ולא אחר קראתי לכרש כמו שאני ולא זולתי הוא יוצר הכל. רד”ק: וכתב ר”י סעדיה יחס הטוב והרע לבריות האל כנגד דעת מי שהוא מאמין בשני אלוהות אחד טוב ואחד רע לפיכך אמר אני ה’ עושה כל אלה. והגאון האריך בזה באלאמאנא דף 54.

(12) ר”ל השמים יזלו צדק וכו תפתח הארץ ותפרה ישע ותצמיח צדקה עם הישע.

(13) „והוא כחרש“.

אלארץ הל יקול אלטין למפכרה מא תצנע פכוף תקול אן צאנעך
לא קדרה לה⁽¹⁾: 10 חתי אן אלויל ללקאיל⁽²⁾ לאביה מא תולד ולאמה
מא תטלקין: 11 כדא קאל אללה קדום אסראיל וכאלקה סאלוני ען
אלאתיאת ועלי מא אחדתה ומא תצנעה ידי תתאמרו לי⁽³⁾: 12 לאני
צנעת אלארץ וכלקת אלנאס עליהא ולאני ידי מדת אלסמאואת ואמרת
גמיע גיושהא: 13 פאני אטהרה בעדל וגמיע טרקה אסהלהא והו יבני
קריתי ויטלק גאליתי לא בתמן ולא ברשא קאל רב אלגיוש⁽⁴⁾: 14 כדא
קאל אללה מן כסב אלמצריין ותגארה אלחבשיין ובני סבא אנאס דוי
מסאחה עליך יעברון תם לך יכונון ווראך יסירון אד באלאגלאל יעברון
ולך יסגרון ואלך יצלון ויקולון יקינא אן פיך אלאה לא סואה ולא אלאה
גירה⁽⁵⁾: 15 ויקינא אנך לרב מחתגב ואלאה אסראיל מגיתה⁽⁶⁾: 16 אדא
אסתחו⁽⁷⁾ תם לזו גמיעהם וסארו בכזיהם חדאק אלספרא אנמעין⁽⁸⁾:
17 כדאך אסראיל מגאת באללה גות אלדהור פאנתם לא תסתחו ולא
תכזו אלי עואלם אלדהר⁽⁹⁾: 18 כדא קאל אלרב אלבארי אלסמא והו
אללה כאלק אלארץ וצאנעהא הו אצלחהא פלם יברהא תיהא בל
ללתבאת כלקהא אנא אללה וליס גירי⁽¹⁰⁾: 19 כדאך לם אנאטכבם פי
אלסתר ולא פי מוצע מטלם ולם אקל לנסל יעקוב אטלבוני תיהא בל
אנא אללה מכלמכם באלעדל מכברכם באלמסתקים⁽¹¹⁾: 20 אנתמעו
ותעאלו ותקדמו אנמעין יא פלתא אלאמס תרו אלחאמלין כשב
פסלהם לא יעלמן ויעלון אלי מעבוד לא יגיתהם⁽¹²⁾: 21 פאכברוהם
ותקדמו אליהם תם תשאורו אנמעין וקולו מן אסמע הדה אלאמור מן
קדים ואכבר בהא מן חין אליס אנא אללה ולא אלאה גירי אלטאיך

(1) „ואוך תאמר כי עושך אין לו כח“ ר”ל כי האדם נמשל לחמר והבורא ליוצר.

(2) „עד כי הוי לאומר וכו“.

(3) „שאלוני על האותיות ועל מה שאברא ועל מעשי ידי דרשוני“ הנה לפי דעת הגאון
מלת בני ענינה פעולות ה'. עיין אלאמאנאת דף 85.

(4) „אנכי אעירתי בצדק וכו“ הפסוק הזה מוסב על כורש. עיין מ”א כ”ה.

(5) עיין רד”ק ותרגם בזיקים כמו שהעתיק תהלים קמ”ט ח’.

(6) ר”ל הם יאמרו ג”כ שאלהי ישראל הוא המושיע לכורש.

(7) במקום אסתחיו וכן בפסוק שלאחריו תסתחו במקום תסתחיו.

(8) „המהירים מהשלוחים“.

(9) עיין אלאמאנאת דף 246 ושם פירש ענין עולמי עד שהתשועה תהיה לנצח ולא
תפסוק לעולם.

(10) אחר שדבר בתארי השם שהוא ברא העולם ותקנה ורצה בקיומו הזכיר הנביא מאמר
ה' וזהו אני ה' וכו' ולא העתיק הגאון מלת כי מפני שהפסוקים הבאים אינם סבה למה שקדם.

(11) „וכן לא בסתר וכו' במקום חשך וכו' אבל אני ה' וכו“.

(12) „הקבצו וכו' ותראו שהנושאים עץ פסלם לא ידעו (ר”ל אין להם דעת) וכו“.

אלעדל אלמנית ולים סואי¹): 22 פולו אלי תגאתו יא אהל גמיע אקטאר
אלארין לאני אלטאיק לים גירי²) 23 וקד אקסמת באסמי וזרג מן קולי
אמר בזכוה לא ירגע לאן כל רכבה תגתו לי ולסאן תחלק כדא
באסמי³): 24 ומן יקול עני יקינא באללה זכותי ועזי יבלג אליה פוזא
כל מן יתולע בה⁴): 25 ובאללה יזכון וימתדחון גמיע נסל אל אסראיל:

מו

1 ואדא גתא בל ותשטא נבו וצארת אזלאמהם דוסא ללוחוש
ואלבהאים ומשרפאתהם אלמזמולה חמלא עלי לגבין: 2 תשטו הם
איצא וגתו אנמעין ואחרי אן לא יטיקו כלאין חמלהם ואנפסהם דהבת
פי אלסבי⁵): 3 אסמעו לי יא אל יעקוב וגמיע באקיה אל אסראיל
אלממתלין בבנין מזמולין מן אלבטן אלמחמולין מן אלרחם⁶): 4 אעלמו
אנכם אלי מתל חאל אלשיזוכה אנא הו לכם ואלי שביה בחאל
אלשיבה אנא אשילכם וכמא צנעת אנא אחמלכם ואנא אנקדכם
ואכלצכם⁷): 5 במן תשבֹהוני פתסאווני או תמתלוני ואשבהה⁸):
6 כאלדין יעבון⁹) אלדהב מן אכיאסהם ואלורק באלשאהין יזנונה
ויסתאגרון סבאכא פיצנעה מעבודא ורכעו¹⁰) לה ואיצא יסגדון:
7 ויחמלונה תם עלי אכתאפהם יזדמלונה וידעונה מכאנה¹¹) פיקף ומן
מוצעה לא יברח ויצרך אליה אחדהם¹²) איצא פלא יגיבה ומן שדתה
לא יגיתה: 8 אדכרו הדה ואיסו מנהא¹³) ורדוהא יא מגרטון עלי

(1) „הגידו להם והגישו אליהם ואחר זה הועצו יחדיו ואמרו מי השמיע וכו'”.

(2) „לכן אם תפנו אלי תושעו וכו'”.

(3) „וכבר נשבעתי בשמי ויצא ספי דבר צדקה אשר לא ישוב וכו'”.

(4) „והאומר עלי אך בה צדקתי ועוזי יבוא אליו ויבושו וכו'” שני הפסוקים הם דברי

הנביא ועיין רד"ק.

(5) „אחר שכרע כל וקדם נבו ונעשו עצביהם למרמס לחיות ולבתמות והנבחרים מהם
הנושאים היו למשא על העיפוס. נשברו גם הם (ר"ל הנושאים) וכרעו יחדיו וכל שכן שלא
יוכלו למלט משאם אחר שהם עצמם הלכו בשבי”.

(6) „הנמשלים לבנים העמוסים מני בטן וכו'”.

(7) „דעו כי אני הוא לכם עד העת הנמשלה לזקנה וכי אסכול אתכם עד הזמן הדומה
לשיבה (ר"ל גם אחר שכלה כחכם) וכמו שעשיתי אני אשא אתכם ואצילכם ואמלט אתכם”.

(8) ר"ל אין דבר דומה לי ואינני דומה לשום דבר. עיין אלאמאנאת דף 93.

(9) רש"י: הזלים לשון יולו מים.

(10) בכ"ו פ' פיצנעו מעבודא ורכעו.

(11) רד"ק: במקומו.

(12) „אחד מהם”.

(13) „והתיאשו” וראב"ע הביא בשם הגאון פירוש אחר וזה שהוא מאש והטעם הוקדו

ובעל העושר כתב: ד"א תהיו נושאים כי לא יבוא מאלהיכם דבר.

קלובכם: 9 ואדברו אלואויל מן אלדהר פאני אלטאיק לים גירי אנא
אללה לים מתלי: 10 אלמנבר מן אלואול באלאנר ומן אלמקדם במא
לם יענע בעד אלקאיל תדבירי יתבת וכל מראדי אצנעה: 11 אני
אלדאעי בה מן אלמשרק כאלטאיר¹ ומן אלבלד אלבעיד דא תדבירי
ובמא קלת אתי בהא ובמא כלקתהא אצנעהא איצא²: 12 אסמעו לי
יא צעאב אלקלב³ אלבעידין מן אלזבוה: 13 אד קרבת לכם זכותי לא
תבעד וגותי לא יתאנר אנעל פי ציון מגותתי ואל אסראיל פכרי:

מז

1 אנחדרי ואגלסי עלי אלתראב יא גמאעה אהל באבל אנלסי
עלי אלארין בלא ברס⁴ יא גמע אלכסדאניין פאנך לא תעודין
תסמין אלרכצה ואלמדללה⁵: 2 וצירי כמן יקאל להא נדי אלרחא⁶
תם אטחני דקיקא ואכשפי נקאבך⁶ ואחסרי עצדך⁷ ואכשפי סאקך
לתעברי אלאנהאר: 3 תם תנכשף סואתך ותבדי איצא ערותך
כדאך אנד מנך אלקוד לא אשפע מנך אנסאן⁸: 4 קאל דלך⁹ ולינא
רב אלגיוש אסמה קדום אסראיל: 5 ואגלסי סאכתה ואדכלי פי
אלטלאם יא גמע אלכסדאניין פאנך לא תעודין תסמין סידה אלמלוך:
6 לאנך אדא סכטת עלי אמתי ובדלת צפותי ואסלמתהא פי ידך לם
תצירי רחמה להם בל חתי עלי אלשיך תקלת אצרך גדא¹⁰: 7 וקלת
אלי אלדהר אכונ סידה אד לם תצירי הדה פי באלך ולם תדכרי
עאקבתהא: 8 ואלאן פאסמעיהא יא מנעמה יא גאלסה ואתקה יא
קאילה פי נפסהא אנא ולים גירי לא אנלם ארמלה ולא אערף אלתכל:
9 פיאתיך כלאהמא פי טרפה עין מן יום ואחד אלתכל ואלתרמל פי
אצה מא המא יאתיאנך מע כתררה סחרך ועטם רקאיך גדא¹¹: 10 ולמא

(1) «אני הקורא אותו (ר"ל איש עצתי) ממזרח כעיימי».

(2) «וכאשר דברתי אביאנה (עצתי) וכאשר יצרתיה אעשנה» הגאון תרגם בלשון נקבה
אע"פ שהמלה הערבית תדבירי אשר תרגם בה עצתי הוא לשון זכר.

(3) ראב"ע: שאינם מאמינים בדבר ה' כטעם חזקי לב.

(4) עיין דברים נ"ז כ"ח.

(5) «ותהי כמי (כשפחה) אשר יאמר לה קחי וכו'».

(6) «צעפיך» וכן תרגם שה"ש ד' א'.

(7) «זרועך» ותרגם כן לפי ענינו מפני שמצא למטה ג"ב י' ויחזקאל ד' ז' שרש חשף עם
מלת זרוע.

(8) כן הוא בכ"י וצ"ל אנסאנא או מן אנסאן וראב"ע הלך אחר פירוש הגאון ואמר:
ולא אקבל פגיעת אדם כמו פיוס כמו ואל תפגע בי.

(9) «אמר זה גואלנו וכו'».

(10) «כי כאשר קצפתי וכו'».

(11) «באופן היותר שלם יבואו עליך שניהם עם רב כשפיך וכו'» עיין רד"ק.

ותקת בשׁרך וקלת לים מן יראני וחכמתך ומערפתך המא אעתיאנך
פקלת פי נפסך אנא ולים גירי: 11 סיאתיך שר¹ לא תערפין תלאפיה
ותקע עליך אפה לים תטיקין רפאעהא² ותאתי עליך גפלה באבה לא
תערפינהא: 12 ויקאל לך³ קפי אלן ברקאיך ובכתרה סחרך כמא
תעבת פיה מן אואילך לעלך תטיקין אלנפע ולעלך תרהבין:
13 פתעגזין מן כתררה משוראתך ואן וקפו ליגיתוך מכתארו היאה
אלסמא אלנאטרון פי אחואל אלכואכב מערפין פי אלואוקאת ממא
יאתי עליך: 14 ואדא הם יצירון כקש ואלנאר תחרקהם ולא יכלצון
אנפסהם מן אללהיב ולים דאך מן גמר כבזהם ולא וקיד יגלסון חדאה:
15 כדאך צאר לך גמיע מא תעבת פיה ותגארך מן אואילך כל אמר
אלי גהתה צלו ולים מגיתך⁴:

מח

1 אסמעו הדא יא בעי⁵ אל יעקוב אלמסמין באסם אסראיל
ואנמא הם מן מא יהודה כרגו אלחאלפין באסם אללה וידכרון אלאה
אסראיל לא בחק ולא בעדל: 2 ואנמא סמו באסם קריה אלקדם פקט⁶
ואסתנדו עלי אלאה אסראיל אלדי אסמה רב אלגיוש: 3 אלואואיל
אכברתם⁷ בהא מן חין וכרגת מן קולי ואסמעתכמוהא פמא כאנת אלא
גפלה חתי צנעתהא פאתת⁸: 4 לעלמי אנך שעב ועצב מתל
אלחדיד קדאלך וגבהתך שביהה באלנהאס⁹: 5 לדלך אכברתך בהא מן
חין וקבל אן תאתי אסמעתך כילא תקול זלמי צנעהא ופסלי ומסכוכי
אמר בהא: 6 פכמא סמעתהא אנמר גמיעהא ואנתם אלים יגב אן

(1) «ומפני שבטחת ברעתך ואמרת אין רואני וחכמתך ודעתך שתייהם גובה לבכך וכו' יבוא עליך וכו'» צ"ל עתיאנך והוא שם דבר עיין תהלים ס' ג'.

(2) «לא תדעי לרפותה ולהמלט ממנה» עיין שרשים לאבן גנאח שרש שחר. ובמשלי ט"ז י"ד העתיק יכפרנה יזילהא והענין אחר.

(3) «ויאמר לך» עיין תשובות דונש סימן 190.

(4) «כאשר יגעת בהם (ר"ל בכשפיך) מראשיתך אולי תוכלי הועיל אולי תערוצו. ואחר זה נלאית כרוב עצתיך אף כי עמדו להושיעך הבוחרים בתכונת השמים החוזים במצב הכוכבים המודיעים בזמנים מאשר יבאו עליך. והנה יהיו כקש ואש תאכלם ולא יצילו את נפשם מיד הלהבה ואין בזה גחלים (לאפות) לחמם ולא יקוד לשבת נגדו. כן היה לך כל מה שיגעת בו וסוחרך מראשיתך כל אחד לעברו תעו ואין מושיעך». תרגם הגאון חברי מגזרת ברר ועיין בן בלעם שהביא פירוש הגאון על אין גחלת לחמם.

(5) רד"ק: כנגד אנשים שהיו רעים.

(6) ר"ל והם רק מזרע יהודה. ולא נקראו כי אם מעיר הקדש ובאמת אינם יהודים ולא ראויים להיות מירושלים.

(7) כן הוא בכ"י פ' ובכ"י א' אכברתהם ונראה שצ"ל אכברתכם.

(8) ר"ל ולא האמנתם לדברי נביאי והיו כאלו באו פתאם.

(9) «מדעתי כי עם קשה אתה וגיד דומה לברזל ערפך ומצחך דומה לנחושת».

תזכרו בדלך אד אסמעתך אלהואדת מן אלאן ומחפוטאת לים
 תערפהא: 7 ומא קד כלק ולם תעלם בה מן חין וקבל יום כונה לם
 תסמע בה כילא תקול אני קד ערפתה: 8 בל לם תסמע בל לם תעלם
 בל לם יתקדם אלי סמעך בהא מן חין לאני עלמת אנך סתגדר
 ואלכאפר מן האל אלבטן סמית¹: 9 ולמא אנא אהל לה אטול מהלי
 ופכרי אן אמהלך² לילא אקטעך: 10 בל אסבכך לא במתל אלפצה
 ואבליך פי כור אלעדאב³: 11 וכמא אנא אהלה אצנע מעך ואקול כיק
 יתבדל⁴ וכרמי לא אעטיה לאכר: 12 אסמע לי יא אל יעקוב ויא אל
 אסראיל מסמאי אני אנא הו אלאול ואנא איצא אלאכר: 13 ואיצא ידי
 אססת אלארץ וימיני אכתרעת אלסמא ואנא דעות בהם פחאצרו
 אגמעין⁵: 14 פאגתמעו כלכם ואסמעו מן בכם יכר בהדה אלאמור
 פאן אללה יחבה ויערפה באנה יצנע מראדה מתל מא קאל פי באבל
 וקדרתה כמא וצף פי אלכסדאניין⁶: 15 ויעתרף לי באני אנא אלדי
 דעותה תם לאטבתה⁷ ואתית בה ואנגחת טריקה: 16 פיקול⁸ תקדמו
 אלי אסמעו הדה פאני מן אול לים פי אלסתר תבלמת בהאולא מן וקת
 כונהא אנא תם⁹ ואלאן אללה רבי בעתני בנבותה¹⁰: 17 כדא קאל
 אללה וליך קדום אסראיל אנא אללה רבך אלמעלמך מא ינפעך
 אלמסלכך פי אלטריק אלואגב אן תמצי פיה: 18 לו אצגית אלי וצאיאי
 לכאן סלאמך תאירא כאלגהר והסנאתך כמוג אלבחר¹¹: 19 ויכון נסלך
 כאלרמל ודראריך כלוא אלבחר¹² לא ינקמע ולא ינפד אסמה מן בין

(1) זה המשך הפסוקים מן פסוק ג': הגדתי לכם הראשונות כדי שלא תאמרו פסלי עשו זאת ועתה הנה באו נעשו ואם כן חובה עליכם להודות ולהאמין בחדשות אשר אניד לכם על העתיד אשר לא שמעתם ולא תוכלו לאמר כי כבר שמעתם אותן כי ידעתי שתבגדו ופושעים מבטן תקראו.

(2) רד"ק: אחטם כמו אאריך אפי כי האף יקרא חוטם.

(3) „אבל אצרוף אותך לא ככסף ואנסך בכור הרעות". עיין ראב"ע ורד"ק שהביאו בשם י"א כי בחרתיך הוא בטקום בחנתיך.

(4) ואומר איך יתחלל (שמי או כבודי).

(5) עיין אלאמאנאת דף 88.

(6) „מי בכם יגיד אלה הדברים כי ה' אהבו (ר"ל כורש עיין ראב"ע ורד"ק) ויודיעהו כי יעשה חפצו כאשר אמר על בבל (ויראה) גבורתו כמו שדבר על הכשדים".

(7) „וידה לי כי אני קראתיו וכו'".

(8) „ויאמר".

(9) ראב"ע: אמר הגאון מכאן רמז שהנשמה קודם הגוף. נראה מזה שפירש מעת היותה אני שם משעת בריאת שמים וארץ מפני שהאותות והמופתים נבראו ג"כ בששת ימי בראשית.

(10) ראב"ע: והגאון אמר כי הוי"ו תחת ביי"ת.

(11) „ויהי שלומך שוטף כנהר ומעשיך הטובים כגלי הים".

(12) פירושו כחל עפר אשר על שפת הים סביב לחופו וכן תרגם לוית חן משלי ד' ט' לואא מן חטא זהו הנזר הסובב את המצות. עיין רד"ק שפירש מעות אבני החול שהם צרורות קטנות.

ידי: 20 אלא אכרנו מן באבל ואהרבו מן אלכסדאניין ובצות רנ"ה
אכברו הדה ואסמעוהא ואכרגוהא אלי אקאצי אלארץ וקולו קד פד
אללה עבדה יעקוב: 21 ולם יעטשו אד פי אלנפאף סירהם אד מא מן
אלצואן אהטלה להם כמא שק אלצואן והטל מנה אלמא⁽¹⁾ 22 כדאך
לא סלאם קאל אללה ללפאסקין:

מ"ט

1 אסמעו לי יא אהל אלנזאיר ואנצתו יא אחזאב מן בעד אן
אללה סמאני נביא מן חאל אלבטן ומן אמעא אמי דכר בה אסמי⁽²⁾:
2 וצי"ר פאי כסיף חאד ופי ט"ל ידה אכנני וצי"רני כסהם מנתקי⁽³⁾ ופי
געבתה סתרני: 3 וקאל לי אנת רסולי יא אסראיל⁽⁴⁾ אלדי בה אפתכר:
4 פאן קלת ללפראג תעבת וללתיה ואלהבא אפנית קו"תי אדא חכמי
ענד אללה ואגרי ענד רבי: 5 אלאן קאל אללה כאלקי מן חאל אלבטן
רסולא לה לארד אל יעקוב אליה ואל אסראיל אליה ינתמעון פאכרם
בדלך ענדה ויציר אלאהי מעזי: 6 וקאל הינא ענדי אן תבון לי רסולא
לתתבת אל יעקוב ועדוק אל אסראיל תרדהם בל אנעלך נורא ללאמם
לתבון מגותתי אלי אקטאר אלארץ⁽⁵⁾: 7 כדא קאל אללה ולי אסראיל
וקדוסה למכזא אלנפס ומכרוה אללאמם ועבד אלסלאמיין ירוה אלמלוך
פיקומו לה ואלריסא פיסגרו לה לקבל קול אללה חתי יתחקק⁽⁶⁾ וקדום
אסראיל אלדי אכתארך: 8 וכדא קאל אללה פי וקת אלרצא אנבך
ופי יום אלגות אעינד ואקויך ואנעלך עהד אמאנה ללקום ותבאת
אלבלאד ותנחל ציאעא כאנת וחשה⁽⁷⁾: 9 ותקול ללאסארי⁽⁸⁾ אכרנו
וללדין פי אלטלמאת אטהרו פירעון פי אלטריק ועלי גמיע אלכדי:

(1) כאשר בקע הצור ויזלו המים וזה רמז לשמות י"ז ו'.

(2) כ"י ה' קראני נביא מכטן וממעני אמי הזכיר בו שמוי ר"ל בשם נביא.

(3) ת"י: בחיר ר"ל מרוק ומרום.

(4) "נביא אתה ישראל" קרא הנביא בשם ישראל עיין רד"ק.

(5) המושך הפסוקים הוא כן: ואם אמרתי שיגיעתי להוכיח את ישראל היחה לרוק כאשר
שכר טרחי היה לפני אמר לי ה' עתה להשיב את ישראל אליו כדי שאכבד בעיניו ואמר עוד
נקל בעיני שחיה נביאי לשוב יעקב וכו' אבל אתנך לאור גוים עד שיושעו קצוי הארץ. העתיק
מלת לא יאסף כקריאתה וזה לשון ראב"ע: והגאון אמר לא יאסף לא ימות כי מנהגו לפרש
בדרך קרי ובדרך כתיב. והפירוש הזה לא נמצא בהעתקתנו ואפשר שמצא זה בביאורו. ותרגם
נצורי מלשון נצר.

(6) "למען דבר ה' כדי שיתאמת".

(7) תרגם כל הפעלים בלשון עתיד אענד ואעזרך ואצרך ואחזיקך (עיין למעלה מ"ב ו')

ואתנך לברית אמונה לעם ולהקים הארצות ותנחל הנחלות אשר היו שממות.

(8) "ותאמר לאסירים".

10 פלא יגועון ולא יעמשון ולא יצרבהם אלסמום ולא אלשמם אד
 ראחמהם יסוקהם ואלי ינאביע אלמא יקודהם: 11 ויקול¹ אציִר גמיע
 גבאלי טרקא ומחגאתי תרתפע: 12 והודא האולי אלקום מן בעיד
 יאתון והאולי איצא מן אלשמאל ומן אלגרב והאולי מן בלד סין²:
 13 פיסר אהל אלסמא ויגדל אהל אלארץ וינטק אהל אלגבאל ברנה
 אדא עאזא אללה קומה ורחם צעפהם: 14 אד³ קאלת ציון אן אללה
 תרכני וכאנה נסאני⁴: 15 הל יגוז תנסא אמראה טפלהא ואן לא
 תרחם אבנהא וימכן האולי איצא ינסון ואנא לא אנסאך: 16 וכאנך
 עלי אלכפין⁵ רסמתך ואסוארך הדאי דאימא: 17 ויסרעון באנד⁶
 והאדמוך ומכרבוכ מנך יכרגון: 18 ארפעי עיניך חואליך ואנטריהם
 כלהם קד אגתמעו גאו אליך ובקאי אלדאים יקול אללה לתלבסי
 גמיעהם כאלתיגאן⁷ ותעקדיהא כאלערום: 19 ואן כראבאתך ווחשאתך
 ובלדך אלמהדם ליציקון מן אלעמארה⁸ ויבעדון מהלכוד: 20 וליקולין
 איצא בחצרתך אהלך אלדין תוהמת אנך תכלתהם בעץ לבעץ קד
 צאק לי אלמוצע תקדם לי חתי אגלם⁹: 21 ותקולין פי נפסך מן ולד
 לי האולי ואנא תכלא מישומה¹⁰ ואד בנת גאליה זאליה האולי מן
 רבאהם ואד כנת קד בקית וחדי האולי אין כאנו¹¹: 22 כדא קאל אללה
 לאשירן אלי אלאמם בידי¹² ואלי אלשעוב ארפע עלמי פיאתוך בבניך
 פי חצונהם ובנאתך עלי אכתאפהם תחמל: 23 ויכון מן מלובהם
 חאצנוך ומן ריסאתהם מרצעאתך עלי וגוההם עלי אלארץ יסגדון לך
 ותראב רגליך ילחסונה ותעלמין אני אללה אלדי לא יכיב ראגי:
 24 והל יוכד מן אלגבאר פי או סבי אלפלג יפלת: 25 הכדא קאל

(1) «ויאמר» ר"ל האל.

(2) רד"ק: ופירש ר' סעדיה ז"ל טראבלסיון. כצ"ל וזה נמצא בהעתקתו לבראשית י' ו"ז.

(3) בכ"י א': וקד.

(4) «וכאילו שכחני».

(5) העתיק מלח כפים כמשמעו אבל ראביע ורד"ק העידו על הגאון שתרגם כפים העננים
 כאשר העתיק וסכתי את כפי שמות ל"ג כ"ב.

(6) «וימהרו בוניך» (ר"ל יבואו הבונים) ומהרסיך ומחריביך יצאו ממך ועיין בן בלעם
 שהזכיר הפירוש הזה בשם ר' סעדיה ובשם ר' שמואל הנגיד.

(7) בכ"י א': כאלזינה.

(8) «יצרו מן הישוב» ר"ל מרוב היושבים.

(9) «ויאמרו עוד בפניך בניך אשר חשבת כי שכלת מהם כל אחד לחבירו צר לי וכי».

(10) וכן תרגם זאת המלה איוב ג' ז' וענינו מי שמזלו רע ואיננו מצליח.

(11) «וכאשר הייתי בגלות ומתרחקת ממקומי מן גדל אלה וכאשר נשארתי לבדי אין

היו אלה».

(12) «וארמוז בידי אל הגוים» עיין אלמאנאת דף 244.

אללה חתי סבי אלגבאברה אכדה ופי. אלההבין אפלתה וכאצמך
 אנא אכצמה ובנוך אנא אניתהם¹: 26 ואטעם גאבניך לחומהם
 וכאלרב יסכרון מן דמאהם ויעלם גמיע אלבישריין אני אללה מגיתך
 וולך גליל יעקוב:

ג

1 כדא קאל אללה איִדא כתאב טלאק אמכם אן כאן טלקתהא²
 או מן דא מן גרמאי בעתכם לה אנמא אבתעתם בדנובכם וטלקת
 אמכם בגרומכם: 2 מא באלכם לאטבתכם פלם יכן אנסאן נאצתא
 בעד מא דעותכם פלם יכן מגיבא³ אהו לקצור קצרת ידי ען פדאכם
 או לים פי קוֹה אנגים הודא בזגרתו אנפף אלבחאר ואציר אלאנהאר
 ברארי חתי ינתן סמכהם ממא לים מא בעד מא ימות באלעמש⁴:
 3 ואלכם עליהם⁵ אלסמא סואדא ואנעל כסותהם כאלמסח: 4 אללה
 רזקני לגה אלתעלים אעלם אמרא אלקנה אללגב⁶ יטהר לי פי כל
 גדאה ויתיר לי אלאסמאע לתסמע בתעלימי בהא: 5 וקד תקדם
 אללה אלי באשיא לם אכאלפה עליה ולם אתרח אלי ורא: 6 בלי⁷
 געלת טהרי ללצארבין וכדי ללנאתפין ולם אחגב וגהי ען אלאכזא
 ואלבצאק: 7 ואללה יעיני ודלך לם אכזא וקד געלת וגהי כאלחג
 אלצלד ועלמת אני לא אסתחי בקולי⁸: 8 ומא אקרב אפלאגי⁹ פמן
 יכאצמני נתואקה גמיעא ומן דו מחאכמתי יתקדם אלי: 9 ואדא כאן
 אללה יעיני פמן יגלבני כל כלהם כאלתוב יבלון ואלעת יאבלהם:
 10 ומן כאן פים יכאף אללה ויסמע קול רסולה פלו סאר פי
 אלטלמאת¹⁰ ולא יכון לה ספר ליתק באסם אללה ויתוכל אלי רבה:

¹ "והיוקח מגבור מלקוח (בכ"י א' נוסף בסרע = מהר) או הימלט שבי הנוצח. כה
 אמר ה' גם שבי גבור אקח ומלקוח ערצים אמלט וכו" תרגם צדיק פלג = המתגבר על אויביו
 וכן למטה ג' ח' העתיק מצדיקי אפלאגי והפך זה בפסוק מרשיעי פמן יגלבני = ינצחני וענין
 הפסוקים הוא שהגולים לא ישארו כיד אויביהם.

² "אם שלחתי" ובאמת ה' לא נתן לה ספר כריתות.

³ "מדוע דברתי אליכם ואין איש שומע אחרי שקראתיכם ואין עונה".

⁴ "אחר שמתו בצמא" מפני שהדגה לא תכאש אלא אחר מיתתה".

⁵ "עליהם" ונראה שרצה בזה הימים והנהרות.

⁶ "ארע דבר אשר אלמדהו את היעף" בכ"י פ' לאערף לאלקן אללגב אמרא עיין אבן
 גנאח בשרשים שרש עות הערה 44 ובפנים הספר פירש לעות משרש עתת אשר ענינו דעת
 דין ומשפט.

⁷ וכבר צונו ה' בכמה דברים (ר"ל להיות שלוחו עיין ת"י רש"י ראב"ע ורד"ק) ולא
 מריתי ולא נסוגתי אחור. כי אם וכו.

⁸ "בדבורי". — ⁹ "ומה קרוב נצחוני".

¹⁰ "ואף כי הלך במחשכים".

11 ואן כאן גמיעכם קאדחי אלנאר מדרי אלשראר לסרתם פי שהאב נארכם ופי שראר אשעלתמוהא ומן קדרתי יחל הדא בכם וכמא כסבתם תנצנעון⁽¹⁾:

נא

1 אסמעו לי יא טאלבי אלעדל מלתמסי אללה אלפתו אלי צואן מנה נחתתם ואלי מחפר ביר מנהא נקרתם: 2 שרה דלך⁽²⁾ אלפתו אלי אברהים אביכם ואלי סארה האמלתכם פאני דעותה ואחדא פבארכת פיה וכרתתה: 3 ואעלמו אן כדאך יעאזי אללה ציון⁽³⁾ ויעאזי גמיע כרבאתהא ויגעל בריתתהא כעדן ובידאתהא כנגאן אללה אלסרור ואלפרה יוגד פיהא אלשכר וצות אלתסביח: 4 אצנו לי יא קומי ויא אמתי אנצתו לי פאן שריעה תכרג מן ענדי יכון בהא חכמי נורא ללאמם יסכנהא⁽⁴⁾: 5 וכמא עדלי יקרב ויכרג בה גותי כדאך אפאתי תחכם פי אלאמם פהם ירגון רחמתי ויצברון לאפאתי⁽⁵⁾: 6 ארפעו אלי אלסמא עיונכם ואלתפתו אלי אלארץ מן דונהא ואעלמו אן אלסמאואת כאלדכאן תצמחל ואלארץ כאלתוב תבלא ואהלהא כדאך ימותון וגותי יכון אלי אלדהר⁽⁶⁾ ואהל זכותי לא ידערון: 7 אסמעו לי יא עארפי אלעדל קום תוראתי פי קלובהם פלא תכאפו מן עאר סאיר אלנאם ומן קדאיפהם לא תדערו: 8 אנהם כאלתוב יאכלהם אלעת וכאלצוף יאכלהם אלסום ועדלי יתבת אלי אלדהר וגותי אלי גיל ואניאל: 9 ואקול אלא אטהרי אלבסי עזא יא קדרה אללה אטהרי כאלאיאם אלקדימה אלאניאל אלדהריה אלים אנת הי אלנאחתה אלמפתן אלמרדעה אלתנין⁽⁷⁾: 10 אלים אנת הי אלמנפפה מן אלבחר מא אלגמר אלכביר אלמצירה אעמאק אלבחר טריקא ימר פיהא

⁽¹⁾ „ואם תהיו כלכם קודחי אש ומזרי נצוצות תלכו באור אשכם ובנצוצות אשר בערתם ובגבורתי יהיה זאת לכם וכפי מעשי יריכם תשכבון” תרגם מאזרי כמו מזרי והשכיבה היא שכיבת חולי או שכיבת מות.

⁽²⁾ „ביאור זה” ר”ל כי זה הפסוק מפרש המשל אשר בפסוק שלפניו.

⁽³⁾ „ודעו כי כן ינחם ה' ציון” ואפשר שהגאון פירש הכתוב כר' יוסף קמחי. עיין רד”ק.

⁽⁴⁾ „כי מאתי תצא תורה אשר בה משפטי יהיה אור לגוים אשר ישקיטם”.

⁽⁵⁾ „וכאשר יקרב צדקי ותצא בו (ר”ל בצדק) ישועתי כן מכותי ישפטו העמים והם יקו אל חסדי ויסבלו מכותי”.

⁽⁶⁾ עיין אלמאנאת דף 228 ומשם נראה כי צ”ל אהל גותי = אנשי ישועתי ר”ל

הנושעים בחחית המתים יחיו לעולם אחר שהכל כלה ואבד.

⁽⁷⁾ עיין למעלה ל' ז' והרהב והתנין רומזים אל פרעה ואל מצרים ותרגם מחוללת

כמו משלי כ”ה כ”ג וכ”ו י”.

אלמפכוכון¹): 11 פכדאך מן יפדיהם אללה ירגעון וידכלון ציון² ברנה ופרח אלדהר פי קלובהם אלסרור ואלפרח ילחקאנהם ותהרב ענהם אלחסרה ואלתנהד: 12 אנני אנא הו מעאזיכם פמא אנתם אן תכאפו מן אנסאן ימות ומן אבן אדם אלדי יציר כאלחשיש: 13 ותנסא אללה צאנעך אלמאד אלסמא ומאסם אלארץ ותפועת דאימא טול אליום מן קבל חמיה אלמצאיק כמא היאהא³ ליפסד בהא פאין אלן חמיה אלמצאיק: 14 אד סארע שפא אן יחלהא⁴ פלא ימות אלקום הלאכא ולא יעוזהם טעאמהם: 15 ואנא אללה רבך זאגר אלבחר פתהיג אמואגה⁵ רב אלגיוש אסמה: 16 ולקנתך כלאמי ופי טלי גמיתך וכמא נצבת אלסמא ואססת אלארץ כדאך אקול לאל ציון אנתם קומי⁶): 17 אנתבהי אנתבהי קומי יא ירושלם אלתי שרבת מן ענד אללה כאם חמיתה חתי תפל אלכאם אלמסדר⁷ שרבתיה ונשפתיה: 18 וקיל לך לים להא סאי⁸ מן גמיע אלבנין אלדין ולדתהם ולא אכד בידהא מן כל בנין רבתהם: 19 ועלי כלתין ממא ואפאך מן ינוד לך עלי אלנהב ואלכסר ואלגוע ואלסיף מן יעאזיך⁹: 20 ובנוך קד תצורו ואנצגעו פי טרף כל סוק כאלתיתל פי אלשבכה¹⁰ אלממלוון מן חמיה אללה ומן זגרה רבך: 21 לדלך אסמעי הדא יא צעיפה יא סכרי¹¹ לא מן זמר: 22 כדא קאל אללה סידך ורבך יצעם לקומה האנא אכד מן ידך אלכאם אלמסדר דאך תפל כאם חמיתי¹² פלא תעודין אן תשרביהא אבדא: 23 ואצירהא פי יד מחסריך אלדין קאלו לנפסך אנכפצי חתי נגוז פצירת שחרך כאלארץ וכאלסוק¹³ ללמארה:

¹ «המחרבת מן הים מי תהום רבה» עיין ראביע ורד"ק.

² ר"ל כמו שעשיתי כגאולת מצרים כן אעשה בציון.

³ «כונן אותה להשחית בה» ר"ל בחמתו ועיין למטה בלקושים לגזי י"א.

⁴ ותבוא חיש מהר רפואה אשר תשכך את חסתי ונראה שבאמת הגאון פירש המלות האילו כפירוש רש"י וזהו שמי שנקביו קשים עליו ימהר להפתח ר"ל להריק את צאתו וזה משל למי שימלט מצרות קשות והגאון השתמש בלשון נקיה והעמיד הנמשל במקום המשל.

⁵ «גוער בים» עיין בן בלעם שהזכיר פירוש הגאון והשיג עליו.

⁶ «ולמדתיך דברי ובצילי כסיתיך וכאשר נטעתי השמים ויסדתי הארץ כן אומר לציון עמי אתה» בכ"י א' כלאמאתי.

⁷ «ועד שמרי הכוס המביאה רעה».

⁸ «ואמרו עליך אין לה כנהל».

⁹ «ועל שתים (עיין משלי ל' ז') מן קורותיך מי ינוד לך וכו' מי ינחמך» והזכיר הנביא ארבע רעות והן רק שתים מפני שהשוד הוא החרב והשכר הוא הרעב עיין ראביע ורד"ק.

¹⁰ «כתוא במכמר» ותרגם תוא כמו תאו דברים י"ד ה'.

¹¹ בכ"י א': סאכרה.

¹² «הנה אקח מידך את הכוס המרעיד וזה שמרי כוס חמתי».

¹³ רד"ק: כמו השוק שהכל עוברים עליו.

נב

1 אֲטַהְרֵי אֲטַהְרֵי אֲלֻכְמֵי עֶזְךָ יֵא אֲלֻכְמֵי תִיֵאב פִּכְרְךָ יֵא
ירושלם בית אלמקדם פאנה לא יעוד אן ידכלך אבדא אקלף ולא
נגם: 2 ואנתפצי מן אלתראב וקומי ואגלסי יא ירושלם וחללי אכנאק
ענקך יא מסביה גמע ציון: 3 הכדא קאל אללה כמא אבעתם מגאנא
כדאך בלא תמן תפחכון: 4 וקאל אללה איצא כמא צנעת כמצר אלתי
ורדהא אולא קומי ליסכנהא כדאך אצנע באשור אלדי גשמהם אכירא¹):
5 ואלאן יקול אללה לם ההאנא יסאק שעבי מגאנא וצאר סלאמינהם
יולולון יקול אללה ואסמי טול הדא אלזמאן ירפיץ דאימא²): 6 לכן סיערף
קומי אסמי ויעלמון איצא אני הו מכאטבהם כמא כנת³): 7 מא אחסן
עלי אלגבאל ארגל מבשר מסמע אלסלאם מבשר באלכיר מסמע
אלמנותה יקול לציון קד טהר מלך רבך: 8 וצות מטלעך קד רפעו
אצואתהם⁴) והם ירננון אנמעין יא אד ינטרון עינא לעין רנוע נור אללה
אלי ציון: 9 פאנטקו ורננו אנמעין יא אהל כראבאת ירושלם אד עאזא
אללה קומה ותולי ירושלם⁵): 10 ואטהר אללה קדרתה אלמקדסה⁶)
בחצרה גמיע אלמם וראי גמיע אהל אקטאר אלארץ מנותה רבנא:
11 פזולו זולו אכרגו מן תם ולא תדנו בנגאסה ואדא כרגתם מנהא
תנקו יא האמלי כתאב אללה⁷): 12 פאנכם לא בחפו תכרגון⁸) ובהרב
לא תסירון בל אללה עלי מקדמתכם הו אלאה אסראיל עלי סאקתכם:
13 אלא סיעקל רסולי⁹) וירתפע ויתסאנא וישמך גדא: 14 וכמא

(1) «כאשר עשיתי במצרים אשר ירד עמי בראשונה לגור שם כן אעשה באשור אשר
עשקו באחרונה». ותרגם אפס מלשון אפסי ארץ שהוא כמו קצות הארץ עיין ראביע למטה פסוק י.
(2) «ועתה יאמר ה' למה פה יקח עמי וכו'».
(3) «וידעו עוד כי אנכי הוא המדבר אתם כאשר הייתי ר"ל לא שניתי ולא אשנת.
(4) (ומה נאה) קול צופיך אשר כבר נשאו קולם».
(5) «ומלך בירושלים».
(6) «גלה ה' את גבורתו הקדושה».
(7) «אל תגעו בטומאה וכאשר תצאו משם הנקו אתם הנושאים ספרי ה' עיין ראביע:
הם ישראל נושאי התורה.

(8) ר"ל לא תצאו בחפזון כאשר יצאתם ממצרים. עיין אלאמאנת דף 225.
(9) וזה לשון ראביע: והגאון רב סעדיה ז"ל פירש כל הפרשה על ירמיה ויפה פירש
וטעם יזה גוים רבים (פסוק ט"ו) בפיו בדרך נבואתו כינוך לפניו (ג"ג ב') גם כתב בתחלת
ספרו (ירמיה א' י') כי קטן היה כאשר נתנבא וה' הפגיע בו והוא חטא רבים נשא (י"ג י"ב)
כי כן כתוב זכר עמדי לפניך לבקש עליהם טובה (ירמיה י"ח כ') כשה לטבת יובל (ג"ג ז')
כי כן כתוב ואני ככבש אלוף יובל לטבת (ירמיה י"א י"ט) ופירש ואת עצומים יחלק שלל
(ג"ג י"ב) על ארוחה ומשאת שנתן לו רב טבחים (ירמיה מ' ה').

יסתוחש מנה אלכתירון כדאך ינפסד מן כל אמר מנהם מנטרתה
 וחליתה מן בני אדם⁽¹⁾: 15 וכדאך יבדד אלאמם אלכתירה וענה תצם
 אלמלוך אפואההם לאנהם ראו מא לם יקץ עליהם מתלה ושאהדו מא
 לם יסמעו נטירה⁽²⁾:

נג

1 מן צדק באכבארנא הדה⁽³⁾ וקדרה אללה עלי מן תטהר: 2 מן
 נבת כאלרצאעה קבל דלך וכאצל מנפרד פי בלד מפאזה⁽⁴⁾ אלדי לא
 רועה לה ולא בהגה ואדא נטרנא לא מנטר לה פנתמנאה⁽⁵⁾: 3 כדלך
 הו זרי ומנקטע מן אלנאם דו אונאע ומערוף באלאמראץ וכמן תחגב
 אלונה ענה⁽⁶⁾ כדאך הו זרי פמא נחסבה: 4 אדא אמראצנא הו
 אחתמלהא ואונאענא אנדמלהא ונחן חסכנאה מבתלא מצרובא מן ענד
 אללה⁽⁷⁾ ומעדבא: 5 והו ממרץ⁽⁸⁾ מן גרומנא מדוך מן דנוכנא מזאלה⁽⁹⁾
 מכאפאתנא לנא ובגראחתה עופינא⁽¹⁰⁾: 6 כלנא כאלגנס צללנא ובל
 אמר עלי וגהה תונהנא פאן אללה לקאה דנוב גמיענא: 7 תלתל והו
 מעדב פמא יפתח פאה כאלחמל אלדי יודי ללדבה וכרכלה בין ידי
 גאזהא סאכתה פמא יפתח פאה: 8 ומן אלחבם ואלמהאכמה יוכד
 ומא פי גילה מן ינת שיא חתי קטע מן בלד אלחיוה ומן גרם קומי
 אלבלא עליהם⁽¹¹⁾: 9 וגעל מע אלטאלמין קברה אסתקלאלא ומע
 אלמסתגנין בקתלה שלמא מע מא לם יצנע שלמא ולא מכר פי פיה⁽¹²⁾:
 10 ואללה אראד בתדויכה ואמראצה אן תציר נפסה אלאתם אתמא⁽¹³⁾

⁽¹⁾ "כאשר ישתוממו עליו רבים כן ישחת (יותר) מכל איש מתם מראהו ותארו מבני אדם".

⁽²⁾ "וכן יפזר הגוים הרבים ואודותיו המלכים ישימו ידם על פיהם כי ראו את אשר לא סופר להם כמוהו והביטו את אשר לא שמעו דמיונו".

⁽³⁾ "לשמועותינו האלה" ר"ל למה שסופר על ירמיה.

⁽⁴⁾ "כיו צמח כיונק לפני זה וכשרש נפרד בארץ ציה" ובשרשים לאבן גנאח עמוד 286 הערה 75 פירש יונקותיו (הושע י"ד ז) אצול אלשגר וערוקחא אלרואצע = שרשי האילן וענפיו הרכים ולפי זה היה צ"ל כאלראצעה. ופירש הגאון לפניו לפני זה ר"ל לפני זה כאשר היה קצין.

⁽⁵⁾ "עד שנחמדוהו" ר"ל עד שיחשב אצלנו כדבר יקר אשר חומדים אותו.

⁽⁶⁾ רד"ק: שלא היונו רוצים להביט בו מרוב מאוס שהיו מואסים אותו.

⁽⁷⁾ "כאשר נשא את חלינו וכו' מכה מאת האלהים".

⁽⁸⁾ תרגם מחלל מלשון חולי.

⁽⁹⁾ בכ"י פ': מן אלם.

⁽¹⁰⁾ ר"ל העונש שהיה עלינו לשלם בעד עונותינו הוסר ממנו והוא סבלו ונענש תחתיו.

תרגם מוסר מלשון הסרה ושלמנו מכאפתנא מלשון שלם ישלם.

⁽¹¹⁾ "מבית האסורים וממשפט יוקח (הנביא) ואין בדורו מי ידבר דבר עד שנגזר מארץ החיים כאשר היה הנגע (ראוי שיפול) על עמי בעבור פשעיו".

⁽¹²⁾ "והושם עם הרשעים קברו לבזותו ועם הרצעים להעשיר עצמם ברציחתו ברשע אף על פי שלא עשה עול ואין מרמה בפיו".

⁽¹³⁾ "שתשים נפשו האשם אשם" ר"ל שתכיר נפשו שהאשם הוא אשם ועיין בן בלעם.

וירא אלנשל אלכאִץ תמול מדתה⁽¹⁾ ומראד אללה ינגח פי ידה: 11 ומן שקאיה נפסה ירא תואבא וישבע מנה: ומן עקלה יזכי אלזכי כדאך רסולי ללכתירין ודנובהם יחתמלהא⁽²⁾: 12 לדלך אנצבה מע אלגלא ומע אלעטמא יקתסם אלסלב⁽³⁾ בדל מא גרד ללמות נפסה ומע אלפאסקין אנעדִ והו קד אחתמל דנב אלכתירין ועלי אלפאסקין יסתקבל⁽⁴⁾:

נד

1 רני יא גמאעה⁽⁵⁾ הי כעאקר לם תלד ואנטקי ברנין ואצהלי יא אמִה הי כמן לם תמלק⁽⁶⁾ פאן אהל אלוחשה סיכונן אכתר מן אלמסכונה⁽⁷⁾ קאל אללה: 2 פאוסעי מוצע כבאך ושקאק מסאכנד ימתדון לם תצדיהם⁽⁸⁾ וטולי אטנאבך ושדדי אותאדך: 3 פאנך סתנבסטין ימנה ויסרה ונסלך ירת אממא וקרי וחשה יעמרוגהא: 4 ולא תכאפי פאנך לא תכיבין ולא תכגלי פאנך לא תכזין בל תנסין היא צבאך ועאר תרמלך לא תלכרינה אבדא: 5 אן רבך כאלקך אסמה רב אלגיוש⁽⁹⁾ וולך קדום אסראיל אלאה גמיע אלעאלם ידעא: 6 ואנמא אמראה תרכת חינא⁽¹⁰⁾ פאנתמת רוחהא סמאך אללה או אמראה אלשבאב אד זהד בהא וקתא קאל רבך: 7 פאן כנת טרפה יסירה תרכתך פאני ברחמה ואסעה אגמע שמלך: 8 ואן כאן בזבר⁽¹¹⁾ מן סכט הגבת רצאי כטרפה ענך פבפצל מובד ארחמך קאל ולך אללה: 9 והוא ענדי כעצר נוח⁽¹²⁾ אנה כמא אקסמת אן לא ימר מתל

(1) «ויראה הזרע הנבחר ויאריכו ימיו».

(2) «ומצרת נפשו יראה גמולו וישבע ממנו ובשכלו יצדיק את הצדיק זה חלק נביאי לרבים ועונותם הוא יסבול».

(3) «לכן אתן לו חלק עם הגדולים ועם השרים יחלק השלל».

(4) אפשר שר"ל שייסב פניו אל בית המקדש להתפלל בעד הפושעים עיין למעלה ל"ח ב'.

(5) «הקהל» ר"ל כנסת ישראל.

(6) «האומה אשר היא (כאשה) אשר לא היה לה חיל כולדה».

(7) ר"ל מן אהל אלמסכונה = מן בני הארץ הנושבת.

(8) בב"י א': לכי ונראה שצ"ל לא במקום לם וענינו כמו שפירש ראב"ע אל תמנעי בני שוממה או הנוטים שימו יריעות אהלך.

(9) «כי אדוניך בוראך ה' צבאות שמו».

(10) «עזובה איזה זמן» וכן פירוש מלת וקתא ר"ל שלא תמאס אלא זמן מועט.

(11) הוראת המלה הזאת בערבי הוא דבר קשות והעתיק הגאון שצף שהיא מלה יחידה שאין לה רע כפי הענין ואפשר שצ"ל זכר בדלת וענינו השמנונית אשר על החלב. ולפי זה אפשר שפירש הגאון שצף קצף כדעת דונש בחשובותיו על מנחם (צד 20) ששצף הוא המעט הנראה מחרון ה'.

(12) «וזה אצלי כימי נח» וכן ת"י וכן במסורה: מתחלפין כימי מלא חדה. עיין

מא עצר נוח אבדא עלי אלארץ כדאך אקסמת אן לא אסכט עליך
 ולא אזנך: 10 התי אן אלגבאל תזול ואליפאע תמיל ופצלי לא יזול
 ענך ועהד סלאמי לא ימילקאל ראחמך אללה: 11 יא צעיפה מנקולה
 לם תעאזא האנא משקע⁽²⁾ הגארתיך באלאתמד ואוססך באלמהא⁽³⁾:
 12 ואציר כואך⁽⁴⁾ מן ברכנר⁽⁵⁾ ואבואבך מן הגארתי גוהר וסאיר תזומך
 מן הגארתי מראדה⁽⁶⁾: 13 וגמיע אהלך תלאמיד אללה ומא אבתר
 סלאמתהם⁽⁷⁾: 14 ובאלעדל תתבתין תבעדין מן אלגשם כל לא תכאפיה⁽⁸⁾
 ומן אלאנדקאק פאנה לא יקרבך: 15 לעל סאכנא יסכן אלארץ מן דוני
 פמן קדר אן יסכנך פיך יקע⁽⁹⁾: 16 פאני אלדי כלקת אלצנאע מנהם
 מן ינפך אלנאר פי אלפחם ויכרנ אניה לצנאעתי ואנא כלקת אלמהלך
 ליהלך: 17 פכל סלאח יצור עליך לא יגנה וכל לסאן יקאומך פי
 אלחכם תפלגין עליה הדא מן נחלה אוליא אללה וחסנאתהם ענדי
 יקול אללה:

נה

1 יא מעשר אלעמאיש תעאלו אלי מא לים לה עליכם תמן⁽¹⁾ תם
 תעאלו אמתארו וכלו מגאנא תם תעאלו אמתארו בלא פצה ולא גיראה
 מן אלתמן כמרא ולבנא: 2 לם תזנון ורקבם בגיר טעאם ותצרפון
 מכאסבכם פי גיר משבע⁽¹¹⁾ אסמעו מני סמאעא וכלו אלציר ותתדלל
 באלדסם אנפסכם: 3 כל מילו אסמאעכם תם אקבלו אלי ואסמעו מא
 תחיא בה נפוסכם פאני עאהד לכם עהד אלדהר מתל פצאיל דאוד
 אלדאימה⁽¹²⁾: 4 ובמא אני געלתה שאהדא ללאמם ומדברא ואמרא:
 5 כדאך אנת יא אסראיל אמה לם תערפהא תדעו בהא ואמה לם

(1) רד"ק: סוערת בסערת הגלות.

(2) עיין בשרשים לאבן גנאח שרש רבץ הערה 25: קאל ר' סעדיה משקע והו אלחגר פי אלקלם או גירה = אכר ר' סעדיה שקוע והוא האבן בתוך הסיד או זולתו.

(3) רד"ק: פירש הגאון ר' סעדיה שהוא אבן לבנה. ועיין תרגומו לשמות כ"ד י.

(4) "חלונותיך" וכן פירשו ראב"ע ורד"ק.

(5) רד"ק הביא בשם ת' ירושלמי שמות כ"ה י"ח נפך ספיר כרכדינא וספרינא. ובאלאמאנא דף 245 אמר הגאון כי זאת הפרשה מוסבה על ימות המשיח.

(6) ראב"ע: שיש לאדם חפץ בהם.

(7) "וכל יושביך תלמידי ה' ומה גדול שלומם".

(8) "ותרחקי מעשק ואף גם לא תיראי אותו".

(9) "ואולי יש שוכן אשר ישכון בארץ שלא במצותי הנה מי שחשב לשכון אתך יפול

בתוכך" ומלת יסכנך הוא במקום יסכן פי בלדך.

(10) "הוי קהל הצמאים לבו למים שאין עליכם (ליחן) כסף בעדס".

(11) "למה תוציאו סה שהרוחתם על דבר שאינו משיבוע".

(12) "כחסדי דוד הקיימים".

תערפך תחאצר אליך לאמר אללה רבך ולקדום אמראיל אלדי הו
 פכרך¹: 6 אמלבו אללה במא הו מוגוד לכם ואדעוה במא יכון קריבא
 מנכם²: 7 וליתרך אלטאלה טריקה ודו אלגל אפכארה וירגע אלי
 אללה ירחמה ואלי רבנא פאנה כתיר אלגפראן: 8 פאנה לים תקדירי
 כתקדירכם³ ולא סירכם כסירי יקול אללה: 9 בל אן כמא אלסמאואת
 אשמך מן אלארץ כדאך סירי אשמך מן סירכם ותקדירי מן תקדירכם:
 10 וכמא ינזל אלמטר ואלתלג מן אלסמא ואלי תם לא ירגע בל ירוי
 אלארץ וינמיהא וינבתהא ויעמי חבא ללבאדר ומעאמא ללאכל:
 11 כדאך יכון אמרי אלדי יכרג ען קולי לא ירגע אלי פארגא בל יצנע
 מא ארידה ויננה מא אבעת בה פיה⁴: 12 וכדאך סתכרגון בפרח
 ותודון בסלאם ואהל אלגבאל ואליפאע ינטקון בין ידיכם ברנין ודו
 שגר אלצחרא יספקון באכפאפהם⁵: 13 בדל אלסדר ינבת לכם ברותי
 ובדל אלסוס⁶ אסא פיציר דלך ללה אסמא ואיה אלדהר לא תנקטע:

נו

1 כדא קאל אללה אחפטו אלחכם ואעמלו באלעדל פאן גותי
 קריב אלמגי ותזכיתי לכם תטהר⁷: 2 וטובא אנסאן יצנע הדה
 אלשראיע⁸ ואדמי יתמסך בהא אן יחפט אלסבת מן בדלה ויחפט ידה
 מן עמל כל שר: 3 ולא יקל אלגריב אלמנעטף אלי אללה קאילא
 סיפרזני אללה מן קומה ולא יקל אלכאדם אנמא אנא כעוד יאבם:
 4 לאן כדא קאל אללה ען אלכדם אלדין יחפטון סבותי ויכתארון מא
 ארדתה ויתמסכון בעהדי: 5 סאעטיהם פי ביתי ואסוארי אתארא
 ואסמא כיר מן אלבנין ואלבנאת אעטיהם אסם אלדהר מא לא ינקטע:
 6 ואלגרבא אלמנעטפון אלי אללה ליכדמוה ויחבו אסמה ויכונו לה
 עבידא כל מן יחפט אלסבת מן בדלה ואלמתמסכון בעהדי: 7 סאדכלהם
 אלי גבל קדסי ואפרחהם פי בית צלותי ותכון צואעדהם ודכאיחהם
 לרצא עלי מדכחי לאן ביתי יסמא לגמיע אלאמם בית צלוה: 8 יקול

(1) ר"ל כאשר נתתי דוד נגיד לאמים כן אתה ישראל תקרא גוי וכו'.

(2) רד"ק בשם אביו: בענין שימצא לכם בענין שיהיה קרוב.

(3) הגאון מתרגם מלת מחשבה או עצה אם הן נאמרות על ה' במלת תקדיר = גזרה.

(4) "תצליח הדבר אשר אודותיו שלחתי (גזרתי)".

(5) הגאון העתיק לפי דרכו בעלי ההרים והגבעות ובעלי עצי השדה.

(6) כן הוא הנוסחא בכ"י א' והזכירה אבן גנאח בשרשים שרש סרפד ואמר שהיא טעות

המתרגם או שגיאת סופר וצ"ל סואס. ובאמת זאת הנוסחא נמצאת בכ"י פ'.

(7) ר"ל שיראה לכם שהצדקתי אתכם מכל חטאתיכם.

(8) "אלו המצות" עיין ראב"ע.

אללה אלגאמע מנדחי אל אסראיל פאצם אליהם איצא מן מנתמעיהם:
 9 גמיע וחש אלצחרא אלתי תאתי לתאכל גמיע וחש אלשערי:
 10 אלמתטלעון מנהם כלהם עמי לא יעלמון שיא וכלהם ככלאב כרם
 לא תסתטיע נבאחא בל תכן ותנצנע ותחב אלנום: 11 ונפוסהא וקחה
 לא תערף אלשבע כדאך האולי רעאהם לא יערפון אלפהם וכלהם פי
 טרקהם קד ולו כל רגל עלי טמעה פי נאחיתה: 12 יקולון תעאלו
 נאכד אלכמר ונחתבר מן אלמסכר פיעיר לנא גדא מתל יומנא הדא
 בל אכבר מנה ואפצל גדא¹:

נז

1 וקד באד מנהם אלצאלחון וליס אחד ירד באלה אלי ביר
 ודוו אלפצל ינצמון וליס מן יפהם ואנמא אנצמאמהם מן קבל אלשרור²:
 2 ואנמא הם באלסלאם ילקאהם ויסתקררון פי מצאנעהם כל מן סאר
 חיאלה³: 3 ואנתם פתקדמו אלי תם יא דוי אלפאלאת ונסל אלפגור
 ואלזנא⁴: 4 עלי מן תתדללון ועלי מן תוסעון אפואהבם ותטילון אלסנתכם
 אליס אנתם אולאד אלגרם נסל אלבאטל: 5 אלמתסלנין באלכבאיש
 בדל אלשגר אלמתמרה דאבחי אלאלאד פי אלאודיה תחת כהוף
 צבורהא: 6 ופי מרד אלכרוד קסמכם ופי מהמא הם כדאך חצתכם
 להם איצא תצבון אלמזאג ותקדמון אלהדאיא⁵ אפעלי הדא אצפח לבם:
 7 ועלי כל גבל שאמך סני מנהם קד צירתם מצנעכם וצעדתם הנאך

¹ נראה שהמשך הפסוקים הוא כן "כן אמר האל המקבץ את נדחי ישראל הנה אוסיף עליהם עוד מן נקבציהם כל חית השרה אשר יבואו לאכול חית היער (וזה לפי ראביע משל לרשעי אומות העולם שיהרגו את רשעי ישראל) והצופים מהם (ר"ל נביאי השקר) כלם יעורים ואינם יודעים מאומה וכלם ככלבים אלמים שאינם יכולים לנבוח רק הם נוהמים ושוככים ואוהבים לנום ותאותם לאכול עזה ולא ישבעו וכן רועיהם אין להם תבונה וכלם פונים לדרכם איש איש לבצעו מקצה שלו ואומרים נקח יין ונאסוף לנו כל שכר ויהיה לנו יום מחר כיום הזה או יהיה יותר גדול ממנו ויותר טוב מאד" ועיין במחברת מנחם דף 78 שהזכיר בשם הגאון כי הה"א במלת הוויזם הוא מן השרש.

² "וכבר אבדו מהם הצדיקים ואין איש אשר יטה את לבבו לעשות טוב ואנשי הסד נאספו ואין מבין ולא נאספו כי אם מפני הרעות" ר"ל שלא יראו הרעות אשר תבאנה.

³ "ורק הם (הצדיקים) בשלום יבוא אליהם (המות והאסיפה) וכו' ואפשר שר"ל השם יבוא לקראתם ויברכם בשלום ועיין בילקוט. או יתכן שצ"ל ואמא הם פאלסלאם וכו' = והם השלום יבוא אליהם וינחו על משכבותם כל ההולך נגדו ר"ל נוכח השלום שהוא הי' מזני שה' בקרא ג"כ שלום עיין ויקרא רבה פרשה ט' סימן ט'. ואבן גנאת בשרשים שרש נכח פירש הולך נכחו ההולך בדרך הישר ואפשר ג"כ שזה דעת הגאון.

⁴ "זרע הניאוף והזנות" עיין ביאור הגאון על הפסוקים מן ג' עד ה' בסוף הספר ושם פירש קצתם על משכב זכר. וכן בלעם השיג עליו ואמר שזה החטא אינו מצוי בעמנו.

⁵ "(ובנערים) אשר אין להם שער בלחיהם חלקכם ובעת אשר הם כזה הם גורלכם גם להם תשפכו הנמך ותעלו מנחות" וככו' א' והו מהמא כדאך ונראה שצ"ל ופיהם מהמא הם כדאך חצתכם.

לתקתלו קתלא¹): 8 וורא אלמצראע ואלמלבן מנהם צירתם דכורכם
 ודלך אד אנכשפתם עני פצעדתם ואוסעתם מצנעכם ועאהדתם כעצהם
 מן אחבתם מצאנעתהם ואלגטר אלי אידיהם²): 9 ואמא אנת³
 פאטרפת אלמלוך באלאדהאן וכתרת להם עטרך וארסלת אליהם
 בפיוגך אלי בעד והבטת אליהם אלי אלגחים: 10 ובכתרה סעיך קד
 תעבת ולם תקולי בם ואלחיואן אלדי טלבתה ירך וגרתה ולדלך לם
 תרתעדי: 11 ומן דא אלדי אהתממת בה או כפתה אד תכדבין ואיאי
 פלם תדכרי ולם תרדי אלי באלך אלא אני אלממהל וכאצה מן דהרך
 ואיאי לא תכאפין: 12 אני אלדי אפלג בחנתך ואמא אעמאלך הדה
 פלא תנפעך: 13 ואדא צרכת ליכלצוך מגמועין פאן גמיעהם יהמלהם
 אלריח מתלא ויאזדהם אלהבא ואלמסתכן בי ינתחל אלבלאד ויחוז
 גבל קדסי: 14 ויקול אכלצוהא אכלצוהא ונגלו טרקהא⁴ וארפעו
 אלמעאתר מן טריק קומי: 15 ואעלמו אן כדא קאל אלרפיע אלסני
 אלתאבת אלי אלאבד אלקדום אסמה אנא אסכן אלסמא ואלקדום ומע
 אלצעיק וזאשע אלרוח לאחי רוח אלכאשעין ואקוי קלב אלצעפא⁵):
 16 ואנא לא אלי אלדהר אכצמכם ולא אלי אלגאייה אסכט עליכם לאן
 ארואחכם מן בין ידי שמלתכם ונסמתכם אנא צנעתהא⁶): 17 ואלפריק
 מנכם בדנב טמעה סכטת עליה פצרבתה סרא ושאהרא ומא דאם
 עאתיא פי ראי נפסה⁷): 18 תם למא ראית מדאהבה אוגבת אן אשפיה
 ואסירה אנא וארד עזאא עליה ועלי אלמתחזנין לה⁸): 19 קאל אללה
 כאלק נטק אלשפתין סלאמא סלאמא ללבעיד ואלקריב ואנא אשפיהם⁹:

(1) «להרג הרג» בענין שחטי הילדים.

(2) «ואחר הדלתים» והמלבן שלהם שמתם אברכם וזה כאשר גליתם מאתי ועליתם
 והרחבתם משכבכם וכרתם ברית עם איזה מהם אשר אהבתם משכבם ועיניכם על ידיהם» ורמוז
 בזה על דרך אוהבי משכב זכר לראות בידי הנערים אם הם רכות ויפות.

(3) אחרי שהוכיח הנביא את ישראל על תאות המאכל והזנות שכ להוכיחם על שהם
 כושחים באדם ולא בה. עיין רד"ק ועיין בלקוטים מן ט' עד ט"ז בסוף הספר. |

(4) הגאון הוסיף על העתקת השלש מלות סלו סלו ודרך הכנוי הערבי הא ונראה
 שזה הכינוי מוסב על ארץ והר קדשיו. ולפי זה יהיה הענין סלו ופנו שותקנו הדרכים לעולי
 ירושלים כפירוש רד"ק אבל בביאורו פירש הפסוק בענין טהרת הלב וזה מסכים עם ת"י ורש"י.

(5) «ודעו כי כה אמר ה' הרם הנשא השוכן לעולם הקדוש שמו אני אשכן בשמים ובמקדש
 ועם הדבא ושפל רוח להחיות רוח הענוים ולאמץ לב הנדבאים».

(6) «ואנכי לא לעולם אריב עמכם ולא לנצח אקצף עליכם מפני שרוחותיכם מלפני עטפו
 אתכם ונשמתכם אני עשיתי».

(7) «וכת אחת מכם בעון בצעה קצפתי עליה והכיתיה כסתר ובגלוי ובכל זמן שמרדה
 בי בשירות לבה».

(8) «ואחר זה כאשר ראיתי את דרכיה הוכרתי לרפאותה ולהנחותה ולהשיב נחומים
 לה ולמחאכלים עליה».

(9) «אמר ה' הבורא דבור השפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב ואנכי ארפאם».

20 ואמא אלטאלחון פהם באלבחר אלמנטרד אלדי לא יסתמיע אלקראר פתכדר אמיאה באלחמאה ואלטין²¹: ולא סלאם קאל רבי ללכפאר²²:

נח

1 וקאל לי³ נאד בחלקך ולא תצד דלך וארפע צותך כאלבוק ואכברהם מן קומי בגרומהם ומן אל יעקוב בכטאיאהם⁴: 2 ואנהם יטלבוני יומא יומא ירידון אן יערפו⁵ סירי בקביל קד צנע אלזכוה ולם יתרך חכם רבה כדאך יסאלונני אחכאם אלעדל וירידון אלתקדס אלי חכם אללה⁶: 3 ויקולון לם צמנא ולם תר לנא דאך ואגענא נפוסנא ולם תערפה לנא אנמא פי יום צומכס תמלכון מראדכס וגמיע משקאתכס תקתצונהא⁷: 4 ואנמא ללכצומה ואלמנאצאה תצומון וללתצארב בשאדך⁸ אלטלם פלא תצומון כדאך אן תסמעו ברפע צותכס⁹: 5 אכדא יכון צום אכתארה באן יכון יומא יגיע אלאנסאן פיה נפסה וינכס ראסה כאלפאפיר ויפתרש אלמסה ואלרמאד אהדא ינכגי אן תסמוה צומא או יום רצא ללה: 6 אלא הדא אלצום אלדי אכתארה תחליל אעקאר אלטלם ואטלאק רכאמאת אלמיל ואטלאק אלמעסופין אחרארא וכל חיף¹⁰ פאנצלוח: 7 תם ואם אלגאייע מן טעאמך ואלצעפא אלדלא אדכלהם אלי ביתך ואן ראית עריאנא פאכסה ולא תגפל ען די בשר מתלך¹¹: 8 חיניד ינשך באלפגר נורך ועאפיתך תמלע סריעא ותסיר בין ידיך חסנאתך ונור אללה יצמך¹²: 9 חיניד תדעו פיגיבך אללה תנות ויקול לך לביך אן אזלת מן בינך אלמיל וגמו אלאצאבע¹³ וכלאם אלגל: 10 תם תסנח ללגאייע נפסך¹⁴ ואלנפס אלגאייע¹⁵ תישבעהא

¹ „אבל הרשעים הם כיום המתגעש אשר לא יוכל לנות ואשר מימיו עכורים מרפש ומיט“.

² „ואין שלום אמר אלהי לכופרים“ ועיין ביאורו על אלו הפסוקים בסוף הספר.

³ „ואמר לי“ ר"ל ה'.

⁴ ר"ל החוטאים מעמי והפושעים מבית יעקב ולא כל עמי.

⁵ כן הוא בפב' ובא' אכל כפ' תעריף = הוריע ואינני יודע למה תרגם בפעל היוצא

לשני פעולים.

⁶ „כן ישאלוני משפטי צדק ויחפצו להקרב אל משפט ה'“ מלשון ונקרב בעל הבית אל האלהים.

⁷ „והם אומרים למה צמנו ולא תחשב לנו זה (לטובה) וענינו את נפשותינו ולא תזכרנו

לנו הן כיום צומכס תבקשו העציקס ותדרשו את יגיעכס“ וזה לשון בן בלעם: הממון אשר הרוחתם

בעצבון תדרשוהו ביום צום.

⁸ „להכות איש את אחיו“ בא' ובפב': בשואדך.

⁹ „שתשמיעו הרמת קולכס“.

¹⁰ ענינו שנאה וחמס ר"ל מה שבידכס מן החמס תשיבו לבעליו.

¹¹ „מבשר ודם כמורך“ — ¹² עיין רד"ק.

¹³ נראה שלפי דעת הגאון זה מלשון מורה באצבעותיו (משלי ו' י"ג).

¹⁴ אפשר שר"ל אם נפשך טובה לרעב וזה שתתן לו כרוח נדיבה.

¹⁵ מלשון ועניתם את נפשותיכס.

פִּישַׁרְק פִּי אֶלְטָלָאָם נוֹרֵךְ וַיִּצִיר אֶפְלֶךְ כְּאַלְטָהוּרָהּ: 11 וַיִּסְיֹרֵךְ אֱלֹהִים
 דַּיִמָּא וַיִּשְׁבַּעְךָ פִּי וְקַת אֶלְקַחֵט וַיִּקְוִי עֲטָאֲמֵךְ וַתִּצִיר כְּגִנָּאן רִיאָן וְכַעֲיִן
 מָא לֹא יִקְצֵר מֵאֵהָא⁽¹⁾: 12 וְאֵן בְּנֵי מִנְךָ כְּרֵאכְאָת מִזְמִנָּהּ וְנִצְבַת
 אֶסְאָסָאָת גִּיל וְגִיל וּסְמִית גְּאָדֵר אֶלְתָּגֵר רֵאדֵר אֶלְסַכְךָ אֵלִי עִמָּרָהּ⁽²⁾:
 13 וְאֵן רֵדְדַת פִּי אֶלְסַבַּת קִדְמֵךְ מִן צִנַּע מֵרֵאדֵךְ פִּי יוֹם קִדְסִי וְתִלְקִיתָהָא
 בְּדִלְאָל וּסְמִית קִדְסִי אֱלֹהִים מְכֵרְמָא⁽³⁾ פִּי אֶבְרַמְתָּהּ מִן קִצָּא חֲאֲגַתְךָ וּוְגוֹד
 מֵרֵאדֵךְ וְאַלְכְּלָאָם פִּי⁽⁴⁾: 14 חִינִידֵךְ תִּתְדַלֵּל עֲלֵי אֱלֹהִים פִּי אֶרְכַּבְךָ עֲלֵי
 קִמְאָקִים אֶלְכְּלָאָד וְאַטְעַמְךָ נַחֲלָה יַעֲקוֹב אֲבִיךָ כִּמְאָ קֵאל אֱלֹהִים בְּאַמְרָהּ⁽⁵⁾:

נט

1 אַנְהָ לֹם תִּקְצֵר יַד אֱלֹהִים עֵן אֶלְמְנוּתָהּ וְלֹא עֲטָם עֵנְדָה אֶסְתַּמָּע
 אֶלְדַּעָא⁽⁶⁾: 2 לֹאן דְּנוֹבְכֵם⁽⁷⁾ צֵאֲרַת פִּי אֶלְהָהּ בִּינְכֵם וּבֵין רַבְכֵם וְכִטְאִיֵּכֵם
 הִנְבַּת רַחֲמֵתָה עֵנְכֵם מִן אֵן יִסְמַע לְכֵם: 3 מִמָּא אֶכְפָּאֲפַכֵם קִדְ תִּלְוֹתָת
 בְּאַלְמַעְאִצִּי⁽⁸⁾ וְאַצְאֲבַעְכֵם בְּאַלְדִּנּוּב וּשְׁפַתְאֲכֵם תְּכַלְמַת בְּאַלְכְּבֵאֲטֵל
 וְאַלְסִנְכֵם תִּדְרַס אֶלְגוֹר: 4 פִּלִּים מְדַעֵי בְּעַדְלָהּ⁽⁹⁾ וְלֹא מֵחֵאֲכֵם בְּאַמְאָנָה
 אֶלְתְּכֵלָאָן עֲלֵי אֶלְתִּיהָ וְכֵלָאָם אֶלְזוֹר וְכֵאֲנָהֵם יַחְמִלוּן אֶלְדִּגְל וַיִּלְדוּן
 אֶלְגִּלָּהּ⁽¹⁰⁾: 5 וַיִּפְקְסוּן בֵּינָן אֶלְרַקֵּשׁ מִן אֶלְהוּאֲתָהּ⁽¹¹⁾ וַיִּנְסָנוּן סְחֵאִיאֲתָהּ
 אֶלְעֵנְבֹבֹת פִּמֵן אֶבְל מִן בִּיִּצְהָא יִמּוֹת וְאַלְמְדֵרָהּ⁽¹²⁾ מִנְהָא תִּפְקֵם אֶפְעָא:
 6 וּסְחֵאִיאֲתָהֵם לֹא תִצִיר תּוֹבָא לְהֵם וְלֹא יִתְגַמְּוֵן בְּשִׁי מִן אֶעֱמָאֲלָהֵם
 פִּי אֶעֱמָאֲלָהֵם אֶעֱמָאֲלָ אֶלְגִּל וּפְעַל אֶלְטָלָם פִּי אֶכְפָּאֲפַהֵם: 7 וְאַרְגִּלָּהֵם
 תִּחְאֲצֵר לְלִשְׁרָ וְתִסְאֲרַע לְסַפְךָ דְּמָא אֶלְבְּרִי וְאַפְכָאֲרָהֵם אֶפְכָאֲרָ אֶלְגִּלָּ

(1) עיין ביאורו בסוף הספר.

(2) "אם יבנו ממך חרבות (שנחרבו) זמן רב ואם תקומם מוסדות דור ודור (ר"ל אם תשמור המצות אשר עזבת ימים רבים ומה שנמסרה בקבלה תקומם) ותקרא גודר פרץ משובב הנתיבות (השוממות) לשוב".

(3) "והלכת לקראת השבת בעונג וקראת קדש ה' מכבד וכו'" הנה העתיק הגאון מלת וקראת על שני פנים האחד מלשון מקרה והשני מלשון קריאה.

(4) ר"ל לדבר בחפצך עיין שבת קי"ג ע"ב.

(5) ביאור הפרשה הזאת תמצאהו בסוף הספר.

(6) "ולא כבד עליו לשמוע תפלתכם".

(7) "כי עונותיכם".

(8) עיין למעלה א' ט"ו.

(9) רד"ק: אין אחד מהם קורא לחבירו להוכיח בצדק.

(10) רד"ק: דמה המחשבת להריון והדבור והמעשה ללירה.

(11) "הצבועים מן הנחשים" וכן תרגם צפעוני בכל מקום.

(12) וכן תרגם בן בלעם הזורה והוסיף ביאור מלת אלמדרה ואמר שהם הביצים המזורות

(עיין חולין פ' י"ב מ' ג.) כלומר שנתערב בהם הלובן עם הצהוב וביצי הנחשים הם כמו זה וכאשר יבקעו יצא מהם אפעה.

ואלנהב ואלכסר פי סבכהם: 8 טרוק אלסלאמה כאנהם לא יערפונהא⁽¹⁾ ולא חבם פי מסאלכהם וקד עסרו סבכא להם חתי צאר כל מן סלכהא לא יערף אלסלאם: 9 וצאר אלמעטרפון מן בינהם יקולון⁽²⁾ לדלך בעד אלחבם מנא פלים ילחקנא אלעדל נרגו אלנור פאדא בטלאם ונתוקע אלספר פנסיר אלי אלאפל: 10 ונגסם אלחיטאן כאלעמי כל כמן לים לה עינאן נגססהא ונעתר פי אלטהירה כהאל אלגלם וצרנא כאלמותי פי אללחוד⁽³⁾: 11 ונהים כאלאדבאב כלנא תם נהדר כאלחמאם⁽⁴⁾ ונרגו אלסירה פלם נגדהא⁽⁵⁾ ואלמנותה קד בעדת ענא: 12 ממא כתררת גרומנא ענדך וכטאיאנא שיהדת עלינא ועאד⁽⁶⁾ גרומנא מענא ודנוכנא נעתרפהא⁽⁷⁾: 13 והו⁽⁸⁾ אלכפר באללה וגחודה ואלתתרר מן טאעה רבנא ואלכלאם פי אלגשם ואלמחאל ואפתא מן תלקא אלנפס בכלאם באטל ודרסה⁽⁹⁾: 14 ואזיג דוו אלחבם אלי ורא ודוו אלעדל מן בעיד יקפון ועתר אהל אלחק פי אלרחאב ואלמציבון לא יקדרון עלי אלדכול⁽¹⁰⁾: 15 פלמא צאר אלחק מעדומא ואלזאיל ען אלשר מסלובא ראי דלך אללה וסא ענדה אד לים חבם: 16 ולמא ראי אן לים רגל ואטרקהם ולם יכן מפאג אנאת בקדרתה ואסנד בעדלה⁽¹¹⁾: 17 פאטהר עדלה כלבאם אלדרע ואעלן גותה כאלתריך עלי אלראם וכמן ילבם תיאב אלנקמה לבסא וישתמל באלגירה כאלממטר: 18 וכמא עלי אלזאילא כאן יכאפי בחמיה לאעדאיה ומכאפאה לבאנציה כדאך לאהל אלגזאיר יכאפיה: 19 במא יכאפון מן אלמגרב אסמה ומן אלמשרק כרמה כאן יאתיהם בעדו כנהר גאר ואמר אללה עלמה: 20 תם יאתי לציון אלפאך

(1) כאלו לא ידעוה.

(2) והמודים מהם על עונותיהם אומרים לכן וכו' הנביא מרבר על לשון בני הגלות.

(3) והיינו כמתים בקברים ובשרשים לאבן גנאה שרש שמן הערה 48: ופסר ר' סעדיה

פיה לחוד אלקבור = כוכי הקברים.

(4) עיין רד"ק.

(5) נקוה להנהגה ולא מצאנוה ר"ל לא מצאנו מי שידריכנו בדרך טובה מלשון וזה

משפט המלך.

(6) ראב"ע: והם עוד ובכ"י פי הסרה מלת עאר.

(7) רד"ק: אנחנו מכירים בהם ומתודים עליהם.

(8) ר"ל ואלה הם העונות אשר מתודים עליהם.

(9) והורות מלב דבר שקר ולהגות בהם והרר"ק הביא הפירוש הזה בשם אביו ואמר

הרו כמו להורות את בני ישראל שרשו ירה ולפי זה מלב ענינו מדעתו.

(10) ונסוגו אחר אנשי משפט (ר"ל השופטים) והעושים צדקה מרחיק יעמודו כי כשלו

ברחוב אנשי אמת והישרים לא יוכלו לבוא.

(11) וכאשר היתה האמת נעדרת וכו' ראה זה ה' וכו' וכאשר ראה כי אין איש והסתכל

בהם ואין מפגיע הושיע בכחו וסמך בערקתו הנה לפי דעת הגאון וישתומם נגזר מן שתים

העין כדעת מנחם בן סרוק במחברתו שרש שתם ולפי זה המם האחרון במלת והשתומם הוא

כני לנסתר לרבים ואין מקום להשגת הראב"ע על מנחם.

וללתאיבין מן אלדנוב מן אל יעקוב קאל אללה⁽¹⁾: 21 ואמא אנא פהדא
עהדי מעהם קאל אללה נבותי אלתי עליך ובלמאתי אלתי לקנתכהא
לא תזול מן פיך ומן פי בניך ובני בניך מן אלאן אלי אלדהר:

D

1 אלא פקומי פאצי יא דאר אלסלאם⁽²⁾ לאן נורך קד אקבל ונור
אללה עליך קד אשרק: 2 ואן אלטלאם סינמי אלבלדאן ואלצבאב
אלאמם ועליך ישרק אללה ונורה עליך ישהר: 3 חתי תסעי⁽³⁾ אלאמם
אלי ציאך ואלמלוך אלי ספר נורך: 4 ויקאל לך⁽⁴⁾ ארפעי טרפך חואליך
ואנטרי כללהם קד אגתמעו גאו אליך ובנוך מן אלבעד יאתון ובנאתך
עלי אלגנוב תחצין⁽⁵⁾: 5 חוינד תנטריהם פתסתנירין וכמא כאן פזע
יתסע קלבך⁽⁶⁾ אדא אנקלב אליך גמהור אלבחר וגנוד אלאמם יגון
אליך: 6 וקטאר אלגמאל תגטיך באקתאב מדין ועיפה ובתיר מנהם מן
אלשחר יאתון אלדהב ואללכאן יחמלון ומדאיה אללה יבשרון⁽⁷⁾:
7 וגמיע גנם קדר תחשר לך ואגלא נביות יכדמונד פיקרבון לרצא עלי
מדבחי ובית פכרי אפכרהם בה⁽⁸⁾: 8 מן האולי באלגיום ישירון
ובאלחמאם אלי רואזנהא⁽⁹⁾: 9 פאן אלגזאיר לי תרגו וספן אלבחר פי

(1) «והראה צדקתו כלבוש שריון וגלה ישועתו ככובע על הראש ובלבוש בגדי גקס
תלבשת וכמתעטף בקנאה כמעיל. וכאשר היה משלם לפי הגמול בחמה לאויביו ושלים לשונאיו כן
ישלם ליושבי האיים. וזה כי יראו ממערב את שמו וממזרח שמש כבודו בהביאו עליהם צר כנהר
שוטף ודבר ה' נסו. ואחר זה יבוא לציון גואל וכו'». על מה שהרחיק הגאון הנשמות עיני
אלאמאנא דף 96-97. ומלת נוססה נגזרת מן נס. ראה מה שהעירונו למעלה י"ח.

(2) אלה השלש מלות נוספות וכן בחרגום: קומי אנהרי ירושלם.

(3) «עד שילכו».

(4) «ויאמר לך».

(5) ר"ל וישאו בנותיך בזרועות שהם בצד הגוף כאשר ישא האומן את היונק. עיין
למטה ס"ו י"ב.

(6) «אז תראי אותם ויצהבו פניך וכאשר פחד לבך כן ירחב וכו' וגרודי גוים יבואו לך».
ובכ"י אשר נמצאו בו הלקוטים כפיירוש הגאון יש כאן ביאור קצר וזה לשונו: אז תראי ונהרת
ופחד ורחב לבבך יריד בעקב יראה תאתיך נחרה ובעקב פחד לב רחב לבבך. הנה גזר המפרש
הזה תראי מלשון יראה וזה ג"כ דעת הראב"ע אבל הרד"ק אמר שזה טעות.

(7) «חבורת גמלים תכסך בכרי מדין ועיפה ורבים מהם יבואו מארץ שחר זהב ולבונה
ישאו וכו'». ראב"ע: הבית משרת מגזרת שלחו כר. ושחר הוא שם מדינה בערב הדרומית
וגמליה משוכחים.

(8) «ושרי נביות ישרתוך ויקריבו לרצון על מזבחי ובבית תפארתי אפארם» ר"ל אתן
בלבם להתפאר בבית תפארתי.

(9) בכ"י א': ואד אקול מן האולי ונראה שצריך להיות ואדא קיל = וכאשר יאמרו
בתמיה מי הם הבאים והנה כעב תעופנה וכו'. לפי דעת הגאון באלאמאנא דף 244 הפסוק
הזה נאמר על יושבי מדבר ואין שם מן האומות אשר יביאם שה' ישיבם במהרה כאלו הענגים
ישאום.

אֵל אֵלֵאמֶר לַתְּגִיב בְּנִיךְ מִן בְּעִיד וּוְרַקְהֶם וְדַהֲבָהֶם מַעֲהֶם לֵאסֶם אֵלְלָה רַבְהֶם וְקָדוּם אִסְרָאֵל אֵלְדֵי פְכָרְהֶם⁽¹⁾: 10 וַיִּבְנֵי אֵלְגֶרְבָא אִסְוֹאֶרְךָ וּמְלוֹכְהֶם יִכְדְּמוֹנְךָ לֵאנִי צָרְבַתְךָ בְּסַכְשֵׁי וּרְחַמְתְּךָ בְּרִצְאֵי: 11 וּתְפַתַּח אֲבוּאֲבָךָ דְאִימָא נְהָאֵרָא וְלִילָא לֹא תִגְלַק לִידְכָל אֵלֶיךָ פִּיהָא גְנוּד אֵלְאִמֶם וּמְלוֹכְהֶם מִסְאֶקוֹן: 12 וְאִי אִמְהָ וּמְמַלְכָהּ לֹא יִשְׁעוּךָ יִבִּידוֹן וּבַעֲצָהֶם יִנְפֹון גַּפְאִפֵּא⁽²⁾: 13 וְאֲכַרְם מָא פִי אֵלְלִבְנָאן אֵלֶיךָ יִגָּא בַּה מִן אֵלְבְּרוּתֵי וְאֵלְסֵאֲג וְאֵלְשֶׁרְבִין אֲגַמְעִין לֵאפְכָר בַּה מוֹצַע קַדְסֵי וְאֲכַרְם מַחֵל סְכִינְתֵי⁽³⁾: 14 וַיִּסִּיר אֵלֶיךָ מַעֲדָבוּךָ מִנְכַפְצִין וַיִּסְגְּדוֹן עֵגֵד קַדְמִיךָ גְמִיעַ רֵאפְצִיךָ וַיִּסְמֹנְךָ מְדִינָה אֵלְלָה וְצִיּוֹן קָדוּם אִסְרָאֵל⁽⁴⁾: 15 בְּדֵל מָא כְּנַת מִתְרוּכָהּ וּמִשְׁנִיָּה וְלֹא מָאֵר בְּךָ לֵאצִּירְנֶךָ⁽⁵⁾ אֶקְתַּדָּאֵר אֵלְדַּהֲר וּסְרֹר גִּיל בַּעַד גִּיל: 16 וְתִרְצַעִין לְבָן אֵלְאִמֶם מִתְלָא חֲתִי תְדֵאִיָּא⁽⁶⁾ אֵלְמְלוּךָ תִרְצַעִינָהָ וְתַעֲלַמִין אֲנִי אֵלְלָה מְגִיתְךָ וּוְלִיךָ גִלִיל יַעֲקֹב: 17 וְלֵאעוֹצֶךָ⁽⁷⁾ בְּדֵל אֵלְנַחֲאֶם דְּהַבָּא וּבְדֵל אֵלְחַדִּיד וּרְקָא וּבְדֵל אֵלְכֶשֶׁב נַחֲאֶסָא וּבְדֵל אֵלְחַגְאֵרָה חַדִּידָא וְאֵצִיר וּכְלֵאךְ דְּוִי אֵלְסֵלְאִמְהָ וְאֵעוּאֲנֶךָ דְּוִי עַדְלָה⁽⁸⁾: 18 וְלֹא יִסְמַע אֲבָדָא אֵלְטֵלֶם פִּי בְלַדְךָ וְלֹא אֵלְנַהֲב וְלֹא אֵלְכֶסֶר פִּי תְכוּמְךָ וְתַסְמִין אִסְוֹאֶרְךָ אֵלְגִיָּאֵת וְאֲבוּאֲבָךָ אֵלְמַדְחָהּ: 19 וְלֹא יִכּוֹן לְךָ אֲבָדָא אֵלְשַׁמֶם פִּקְטָא נֹור אֵלְנַהֲאֵר וְאֵלְקַמֵּר פִּקְטָא לֹא יִצִי לְךָ צִיָּא אֵלְלִיל⁽⁹⁾ בַּל יִכּוֹן אֵלְלָה לְךָ נֹור אֵלְדַּהֲר וּרְבִיךָ פְכָרְךָ: 20 מִן הִיֵּת לֹא תְגִיב שְׁמַסְךָ אֲבָדָא וְלֹא קַמְדֶּךָ לְבָן אֵפְצֵל מְנַהָא יִכּוֹן אֵלְלָה לְךָ נֹור אֵלְדַּהֲר וְתַפְנָא אִיָּאֶם חֲזַנְךָ⁽¹⁰⁾: 21 וְקוּמְךָ כְּלַהֶם צֵאלְחוֹן יִרְתּוֹן אֵלְבִלְאֵד אֵלְכֵאֶיִן⁽¹¹⁾ אֵלֵי אֵלְדַּהֲר וַיִּצִירוֹן פִּיהָ סַנְךָ גְרוּסֵי וְצַנְעָה קַדְרְתֵי לֵלְאִפְתַּכְאֵר: 22 אֵלְצַנְוֵר

(1) עיין אלאמאנאת דף 244.

(2) "ומקצתם ייבשו" כלשון חרבו חרבו המים מעל הארץ. והגאון באלאמאנאת 249 הביא ראיה כאלו הפסוקים שכל הפרשה נאמרה על העתיד וזה ג"כ דעת בן בלעם ורד"ק ולא על בית שני ששם בנו בני ישראל בעצמם חומות ירושלים והמלכים לא שרתום והשערים היו נפתחים בבקר וסגורים בערב והממלכות לא היו תחת ידיהם.

(3) "והיוחר נכבד מן הלבנון יוכא אליך וכו' כדי שאפאר מקום מקדשי ואכבד מקום שכינתי" וכן חרגם למטה ס"ו א' הדום רגלי.

(4) "ויקראוך עיר ה' וציון של קדוש ישראל"

(5) "אשימך".

(6) עיין ראב"ע ורד"ק.

(7) "ואחליף לך".

(8) "ואשים פקידך אנשי שלום ושוטריך אנשי צדק" עיין שמות ה' ו' ומשם תראה שהנוגשים הם השוטרים אשר עליהם לגבות המסים ולהשגיח על שמירת מצות המלך.

(9) "השמש בלבד . . . והיורח בלבד".

(10) "עד שלא יבואו לעולם השמש והיורח אבל טוב משניהם ה' יהיה לך וכו'" נראה

שצ"ל מנהמא במקום מנהא.

(11) "יורשו הארץ הנחמדה" ר"ל ארץ ישראל.

מנהם יכון כתירא¹) ואלקליל אמה עטימה ואנא אללה אסרע בדלך פי וקתה:

סא

1 נבוה אללה רבי עלי²) לאנה מסחני לאבשר אלכאשעין ובעתני לאגבר מכסורי אלקלוב ואדעו ללמסביין בעתק וללאסארי באנפצאין:
 2 ובזמאן רצא לאוליא אללה ובעצר נקמה לאעדא רבנא³) ואעאזי גמיע אלהזאני: 3 ואציר לחזאני ציון ליעטו אלפכר בדל אלרמאד ודהן אלסרור בדל אלחזן ושמל אלמדיח בדל אלרוח אלכאיב ויסמון אנלא אלעדל⁴) וגרם אללה ללאפתכאר: 4 פיבנון כראבאת דהריה ווחשאת אלאלין ינצבון ויגדון קרי כראב ווחשאת גיל בעד גיל:
 5 ויקף אללגנביון ירעון גנמבם ויציר אלגרבא אכרתכם ופלאהכם:
 6 ואנתם אימה אללה תסמון וכדם רבנא יקאל לבם קוה אללמם תאבלון ופי כרמהם תתבדלון⁵): 7 ובדל מא אסתהיתם צעפא וכזיתם מכן באנו ירנן בקסמהם לדלך פי בלדאנהם תרתון צעפא כדאך אלצאלחון פרה אלדהר יכון להם⁶): 8 לאני אללה מחב אלחבם שאני אלגצב⁷) מע אלגרם ואעטיהם אגרתהם בחק ועהד אלדהר אעהדה מעהם: 9 יערף בה⁸) פי אללמם נסלהם ודראריהם פי מא בין אלשעוב וכל מן ראהם יתבתהם אנהם נסל כארך אללה פיה: 10 והם יקולון⁹) נסר באללה סרורא ותפרה נפוסנא כרבנא אד אלכסנא תיאב אלגות ובממטר אלעדל שמלנא ככתן ירום בפכר¹⁰) וכערום תתזין באלאתהא:
 11 וכמא תכרז אלארץ נבאתהא ותנבת אלגנה הכובהא כדאך אללה יגבת חסנאתהם ומדיחיהם¹¹) חלא גמיע אללמם:

(1) "המעט מהם יהיה הרבה".

(2) "נבואת ה' אלהי עלי".

(3) "ולקרא) עת רצון לאהבי ה' וזמן נקמה לאויבי אלהינו".

(4) "שרי הצדק".

(5) רש"י: אתם תכנסו תחתיהם בכבוד ונשטלו עד הנה. ופירש כמו הגאון תתימרו כולשון ואם המר ימיר.

(6) "תחת כי בשתם כפלים ונכלמתם (מאויביכם) אשר שמחו בחלקם לכן בארצם תירשו כפלים כן הצדיקים שמחת עולם תהיה להם". הפסוק הזה הוא ביאור תתימרו. עיין אללמאנאת דף 231.

(7) ובכ"י פ' שאני אלטמע = ושנא בצע וזה טעות סופר.

(8) "אשר יודע בו" ר"ל בכרית אשר כרת עמם. עיין אללמאנאת דף 246.

(9) "והם אומרים" ר"ל בני ישראל בשונם מהגלות.

(10) "כחתן המתנשא בלבושיו המפוארים" עיין ת"י ורד"ק.

(11) "טובותם ותהלתם".

סב

1 ויקול¹) מן אגל ציון לא אמסך ומן אגל ירושלם לא אקר חתי
 יטהר חסנאתהא כאלספר וגואתהא כפליל²) ישתעל: 2 פאדא ראי
 אלאמם חסנאתך וגמיע אלממאלך כראמתך סמוך באסם גדיד מא
 ישרחה אללה בקולה³): 3 ותצירין תאג פכר ענד אללה וכצניף מלך
 ענד⁴) רבך: 4 לא יקאל לך אבדא יא מתרובה ולא לבלדך יא וחשה
 בל יקאל לך יא מן מראדי פיהא ולבלדך יא מרבובה⁵) אד ירידך אללה
 ותרבב בלדך: 6 וכמא ירב אלשאב אלגאריה אלבכר ירבך אהלך וכמא
 יסר אלבתן באלערום יסרך רבך בנפסך⁶): 6 עלי אסוארך יא ירושלם
 קד וכלת חראסא טול אלנהאר ואלליל דאימא מא יסכתון יקאל להם
 יא מדכרי אללה לא סכות לכם⁷): 7 ולא תדעוה מן אלשפע אן ימסך
 חתי יצלח לכם⁸) וחתי תציר ירושלם מדיחה פי אלארץ: 8 וקד אקסם
 אללה בקדרתה וקוה עזה אן לא ידר דגנכם אבדא מאכלא לאעדאיכם
 ואן לא ישרב אלגרבא עצירכם אלדי תעבתם פיה: 9 אלא גאמעוה
 יאכלונה ויחמדון אללה עליה וואעוה ישרבונה פי צחן קדסי: 10 אלא
 פמרו וארגעו פי מחאל אלקום ונגלו טרקהם ועולו מחגאתהם ואחצבו
 חגאתהא וארפעו עלמא עלי אלאמם⁹): 11 וקולו¹⁰) אן אללה קד בשר
 אהל אקאצי אלארץ קולו לגמע ציון הודא גותך אקבל והודא גזא
 טאיעיה¹¹) ענדה ואגרתהם בין ידיה: 12 ויסמונהם שעב אלקדם אוליא
 אללה ויסמונך אלמטלובה אלמדינה אלתי לא תתרך:

(1) רד"ק: אלה דביי ה'.

(2) וכן חרגם שמות כי ט"ו הלפידים: אלפלאל. ולא מצאתי בערבי מזה השרש כי אם מלת פל אשר ענינה נצוצי האש.

(3) "וכאשר יראו העמים צדקך והממלכות כבודך יקראוך בשם חדש אשר יפרשהו ה' בדברו" עיין פסוק ד'.

(4) העתיק מלת ביד ובכף כתרגומם מן קדם. ובכ"י אקספורר: וכצניף עמאמה. ונראה שמלת עמאמה = מצנפת נוספה לכאר מלת צניף ובאמת מלת צניף איננה נמצאת בערבי בזה הענין כי אם נציף. עיין בשרשים לאבן גנאת שרש צנף.

(5) ר"ל מי שיש לו ארון או בעל.

(6) "כן ישמה אותך אלהיך בנפשך".

(7) יאמר להם (ר"ל לשומרים) אתם המזכירים את ה' אל דמי לכם.

(8) ר"ל וכאשר אתם מליצים בעדנו לפני ה' לא תתנו לו שידום עד שיכונן את ירושלים.

(9) קומו עברו ושובו בשערי העם ופנו דרכיהם וישרו מסילותיהם והשליכו בהם אבנים

(ר"ל לתקן הדרכים) וכו'.

(10) "ואמרו".

(11) "הנה שכר השומעים לדבריו אתו".

סג

1 ואדא יקאל מן דא אלמקבל וליה מן אדום ממצר אלתיאב מן בצרה מן הדא אלבהי בלבאסה ודאל בכתרה קוּתה אקול אנא אלמתכלם באלעדל כתיר אלגאתה: 2 ואדא יסאל מא באל אלחמרה עלי לבאסך ותיאבך כאלואטי פי מעצרה: 3 יקול הו ממלא¹ לאני עצרת פרמה וחדו וליס רגל מעי מן אלמם פאעצרהם בנצבי ואדוסהם בחמיתי וינצה גאיתהם עלי תיאבי וגמיע לבאסי לוֹתתה: 4 וממא להם יום נקמה פי קלבי וקד הצר עצר תוליי דלך²: 5 ואלתפת וליס מעין ואטרקתהם וליס סאנד פאסתגלת בקוּתי וחמיתי תסנדני: 6 פאדהיץ אלמם בנצבי ואסכרהם בחמיתי ואנזל עלי אלארץ גאיתהם: 7 אדכר פצאיל אללה ומדאיהה כמא עלי גמיע מא אולאנאה וכתרה לירה עלי אל אסראיל אלדי אולאהם ברחמתה וכתרה פצלה: 8 וקאל אד הם אמתי ואוליא לא יגדרון פכאן להם מניתא³: 9 ופי כל שדה לם יצר בהם ובמלך מן כאצחה אנאתהם⁴ ובמחבתה להם ושפקתה הו תולאהם פרפעהם ושרפהם לגמיע איאם אלדהר: 10 פכאלפו ושאקו נבוֹתה אלמקדסה פאנקלב עליהם בעד⁵ הו חארבהם: 11 וצאר קומה ידכר איאם דהר⁶ מוסי ויקול אין אלמצעדהם מן אלבחר מע ראעי גנמה ואין אלמציר פי מא בינהם רוח אלקדם: 12 אלמסיר מן ימין מוסי קדרה פכרה ושאק אלמא מן בין ידיהם ליצנע לה אסם אלדהר: 13 אלמסירהם פי אלגמור כאלכיל פי אלבריה לא יערתון: 14 וכאלבהימה תנזל פי בקיע אמר אללה יסירהם פי אמן⁷ כדאך סירת קומך לתצנע לך אסם פכר: 15 אלתפת מן אלסמא ואנשר לנא מן מתוא קדסך ופכרך אין מוצע גירתך וגברותך וגמהור רקתך⁸ ורחמתך אן תתחרך אלינא: 16 פאנך מנשינא אד אברהים לא יערפנא ואסראיל לא יתבתנא ואנת יא רכ חקא⁹

¹ «ואם יאמרו מי זה אשר אותכו בא מאדום וכו' מי זה ההדור בלבושו וכו' אומר אני הוא המדבר וכו' ואם ישאלו למה וכו' יאמר הוא במשל פורה וכו'. עיין בלקושים.

² כי להם (ר"ל לאויבים) יום נקמה בלבי וכבר בא הזמן לתת הממשלה לזה (ר"ל לאוהבי).

³ «ויאמר מפני שהם עמי ואוהבי לא ישקרו לפיכך היה להם למושיע». בכ"י א' וקאל

איצא הם קומי מכצוצין בי אוליא לא ינכתון בעהדי.

⁴ תרגם לא כאלף ובכ"י א': ופי וקת אן תגיחהם (צ"ל תגיחהם) שדה לא תציק בהם ברסול מן חצרתה אנאתהם = «ובעת שתבוא עליהם צרה לא תצר להם ובמלאך מפניו הושיעם»

⁵ «גבואתו חקדושה ונתפך להם כאויב ונלחם בהם».

⁶ עיין בלקושים.

⁷ «דבר ה' ינחם בכטח».

⁸ «חסדך».

⁹ «באמת».

מנשינא ואסמך ולינא לם תזל: 17 ולא תצלנא¹ יא רב מן מרקך ותקסי קלובנא מן תקואך אסתגבנא² לקבל עבידך אסכאט צפותך: 18 פאן ען קליל³ ורתו אמיה קדסך ואעדאנא דהצו מקדסך: 19 וצרנא כקום לם תכן קט סלמאנהם ולם יסם אסמך עליהם ולא פתחת אלסמא פאורדת נורך עליהם ומן בין ידיך אנחלת אלגבאל⁴:

סד

1 וכמא⁵ תקדה אלנאר אלהמס וכמא תנפש אלנאר אלמא לתערף אסמך לאעדאך ומן בין ידיך ירגזון אלאמס: 2 וחין צנעת אלכפיאת אלתי לם נרגוהא ונזלת כלאמך פמן בין ידיך הטלת אלגבאל: 3 ובדאך גירנא לם יסמעו במתל דלך ולם ינצתו ולם תר עין מעבודא סואך צנע מתל דלך למן ירגוה: 4 וטאל מא שפעת אלסאר בעמל אלצאלחאת אד באנו ידכרונך בסירך אדא כנת תסכט לחאל מא כנא נכטי בהם דהרא נגאת: 5 ואלאן צרנא כלנא כאלאנגאם וכתוב דנס גמיע הסנאתנא ותסאקט גמיענא כאלורק וצארת דנובנא כאלריה תחמלנא: 6 וליס דאע באסמך ולא מנתבה אן יתמסך בך וקד חגבת רחמתך ענא ואסלמתנא ביד דנובנא: 7 ואלאן אנת רבנא אנת מנשינא ונחן כאלטיניה ואנת כאלקנא וצניעתך גמיענא: 8 אללהם לא תסכט גדא ולא תדכר אלדנוב אלי אלאבד ואנשר אלי גמאעתנא שעכך כוף נחן: 9 וקרי קדסך קד צארת ברירה וציון איצא כאלבריה וירושלם וחשה: 10 ובית

(1) "אל תתענו" וכן העתיק בהרבה מקומות מלת למה כמו אל.

(2) ר"ל שמע תפלתנו ועננו.

(3) כמעט.

(4) "והיינו כעס אשר לא היית מושלם מעולם ולא נקרא שמך עליהם ולא פתחת השמים להוריד עליהם את אורך ומפניך נמסו ההרים". עיין בשרשים לאבן גנאת דף 421 והראב"ע בפירושו.

(5) נראה שצריך למחוק הווי ויהיו הפסוקים הבאים דבקים למה שלפניהם ר"ל מפניך הרים נזלו כקדוח אש המסים וכו'. והעתיק מלת המסים אלהמס אשר אין לו ענין כאן בערבי כדרכו לפעמים לקיים הטלה העברית בתרגומו ואפשר שפירושו כמו שביאר אבן גנאה בשרשים שהוא העשב היבש הנקרא בערבי השים וגם הפרחון במחברתו פירש המסים קוצים יבשים. וזה המשך הפסוקים עד סוף הפרשה לפי דעת הגאון: "כאשר תקדה האש העשב היבש וכאשר תבעה האש המים להודיע שמך לאויבך ומפניך ירגזו הגוים. ובעת אשר עשית הנוראות אשר לא קוינו והורדת דברך ומפניך הרים נזלו. וכן זולתנו לא שמעו כזה ולא האזינו ולא ראתה עין אלהים מבלעדך אשר יעשה למחכה לו כמו זה. ולפנים קבלת תפלת הששים במעשה צדקות כאשר הזכירך בדרכיך (במדותיך) ובעת שקצפת לפי שחטאנו נושענו בעבורם מעולם. ועתה היינו כולנו כטמאים וכבגד מגואל כל צדקותינו ונפלו כלנו כעלה ועונותינו כרוח נשאונו. ואין קורא בשמך ואין מתעורר להחזיק בך וכבר הסתרת רחמיך ממנו ונתת אותנו ביד עוינינו. ועתה אתה אלהינו ואתה אבינו ואנחנו כחמר ואתה בוראנו ומעשה ידך כלנו. אנא ה' אל תקצף וכו' והכט עדתנו עמך איככה אנחנו. וערי קדשך וכו'. ובית קדשנו ותפארתנו אשר הקדישו לך אבותינו וכו'".

קדסנא ופכרנא אלדי אהללה לך אבאונא צאר חריק נאר וסאיר מנאנא
צארת כראבה: 11 אעלי הדה אלאמור¹ תמהל יא רב או תמסך
פתעלבנא גרא:

סח

1 אנטלבת לקום לם יסאלו עני ואנוגדת למן לא ילתמסני וקלת
האנא דא מרה בעד אזרי² לאמה לם תסם באסמי: 2 ובסמת ידי דאימא
לקום זאיל אלסאלכין פי טריק גיר גיד פי תבע אפכארהם: 3 ואלקום
אלדין יגיטוני בחצרתני דאימא ידבחון פי אלגנאין פיקתרון עלי אללבן:
4 אלגאלסין פי אלמקאבר ויביתון פי אלצואמע³ ויאכלון שבה לחם
אלכנזיר⁴ ואניתהם מתל אמראק אלזפר⁵: 5 והם מע דלך יקולון
לאלאכרא תקדם אליך ולא תדן מני לאני אקדם מנך האולי ידכנון
גצבי פיעיר נארא מתוקדה שול אלזמאן⁶: 6 הודא הי מכתובה בין
ידי לא אמהלהם חתי אכאפיהם ואכאפי במתלה כלפהם⁷: 7 פאנתמעט⁸
דנוככם ודנוב אבאיכם גמיעא קאל אללה אלדין קתרו עלי אלגבאל
ואכאדוני עלי אליפאע פכלת גזאהם אולא עלי כלפהם: 8 כדא קאל
אללה כמא יגד אלאנסאן אלסלאפה פי אלענקוד פיקול לצאחבה⁹ לא
תפסדה לאן פיה אלברבה כדאך אצנע בכס לקבל אוליא לילא אהלך
אלכל: 9 ואכרג מן אל יעקוב נסלא ומן יהודה מן ירת גבאלי פירתהא
מכתאריו ואוליא יסכנונהא: 10 פיעיר אלסהל מנהא חטאיר אלגנס
ואלאעמאק¹⁰ מראביץ בקר לקומי אלדין אלתמסוני: 11 ואנתם יא תארבי
אללה יא נאסיי גבל קדסי אלנאצדין ללותן אלמאידה ואלמאליין
לאצנאפה אלמזאג¹¹: 12 לאעדן גמיעכם ללסיף וכלכם ללקתל תגתון
מן אגל מא דעותכם פלם יכן מגיב וכלמתכם פלם תסמעו וצנעתם

¹ העל אלה הדברים.

² «ואמרתני הנני פעם אחר פעם».

³ עיין בן בלעם שהזכיר העתקת הגאון.

⁴ «ויאכלו הדומה לבשר החזיר» ר"ל כל מה שאסור לאכול.

⁵ «וכליהם דומים למרק דברים הנתעבים».

⁶ «והם עם כל זה אומרים לאחרים קרב אליך ואל תגע בי כי אנכי קדוש ממך אלה

מעלים עשן חרון אפי עד שיהיה אש יוקדת כל היום».

⁷ «ואשלם מדה כנגד מדה לבניהם אחריהם» עיין אלאמאנא דף 167 ודף 201.

⁸ רד"ק: הצטרפו אלה עם אלה.

⁹ «כאשר ימצא איש התירוש באשכל ויאמר לחבירו».

¹⁰ תרגם השרון = הבקעה. וגדרות כמו בבמדבר ל"ב ט"ז. ועמק עכור = עמקים.

עיין רד"ק.

¹¹ «העורכים לאליל שלחן והממלאים למינוי הנסך» ובן בלעם אמר שהגאון גזר ממני

מלשון מין והשיג עליו.

אלדי הו שר ענדי ומא לא אריד אכתרתמוה: 13 לדלך כדא קאל אללה אלרב סיאכלון אוליא ואתם תגועון וסישרבון ואתם תעמשון וסיפרחון ואתם תכיבון: 14 וסירנן אוליא מן טיב אנפסהם ואתם תצרכון מן וגע אלקלוב ומן אנכסאר אלרואח תולולון: 15 פתדעון אסמאכם חלפא למכתארִי ויהלככם אללה אלרב ופי כל וקת יסמי⁽¹⁾ אוליאה באסם אכר: 16 וקת יציר פיה מן יתבארך פי אלעאלם פבאללה אלחך יתבארך ומן חלף פי אלעאלם פבאללה אלחך יחלף יקול ואלדי נסאני אלשדאיד אלאולי וסתרעה ען עיני⁽²⁾: 17 פאני סאכלק אלסמא כאנהא גדידה ואלארץ כגדידה⁽³⁾ ולא תדכר אלאואיל ולא תכטר עלי באל: 18 בל סרו ואפרחו אלי אלאבד במא אנא כאלקה פאני סאכלק ירושלם מן פרח וקומהא מן סרור⁽⁴⁾: 19 פאסרהם בירושלם ואפרחהם בקומי ולא יסמע פיהא אבדא צות בכא וצות צראך⁽⁵⁾: 20 ולא יכון הנאך אבדא צבי פי אלעמר ולא יקאל שיכא למן לא יכמל איאמה בל מן מאת אבן מאיה סנה קיל צביא ומן אכטא אבן מאיה סנה יסתכף בה⁽⁶⁾: 21 ויבנון ביותא ויסכנוהא ויגרסון כרומא ויאכלון תמרהא: 22 לא יבנון פיסכנה אכר ולא יגרסון פיאכלה אכר לאן עמר קומי כעמר אלשגך ומכתארִי יבלון מא תצנעה אידיהם: 23 ולא יתעבון ללפראג ולא יולדון ללאנכאל⁽⁷⁾ לאנהם נסל ברכה אללה ודראריהם מעהם: 24 ויכון קבל אן ידעו אנביהם ובינאהם יתכלמון קד סמעת להם: 25 ואלדיב ואלחמל ירעיאן גמיעא ואלאסד יאכל אלתכן כאלבקר ואלחיאת טעאמהא אלתראב לא יודון ולא יפסרון פי עמל⁽⁸⁾ גבל קדסי קאל אללה:

(1) «ובכל עת יקרא».

(2) בעת אשר בה המתכרך בעולם יתברך באל אמונה והנשבע בעולם ישבע באל אמונה לאמר (אשבע) במי שנשני הצרות הראשונות והסתירן מעיני».

(3) רד"ק: כאלו יהיה העולם חדש שמים חדשים וארץ חדשה.

(4) «ר"ל אבנה ירושלים בגילה ועמו במשוש».

(5) «עיין אלאמאנא דף 246 ושם הזכיר שכבר ביאר את הפסוק הזה בפירושו לישעיה ועיין עוד שם דף 270».

(6) עיין אלאמאנא דף 229 ואמר שם כי בזמננו זה אנו עוברים על פשע בן מאה שנים כי הזקנות יתשש הדעת אבל בעת הישועה בן מאה שנה יחשב כבעל דעה ואם חמא יקולל.

(7) נראה שצ"ל ללאנכאל ר"ל שבניהם אשר יולדו להם לא יהיו להם לבלחה ולעונש כלומר שלא ימותו בחייהם הגה העתיק הגאון בהלה כמו שתרגם בלהח למעלה י"ז ובלהות איוב כ"ד י"ז.

(8) «כמחוז הר קדש» והוא ארץ ישראל.

סו

1 כְּדֵי קָאֵל אֱלֹהָ אֶלְסַמָּא כְרַסְיִי וְאֶל־אֶרֶץ מַחֲלִי סְכִינְתִי אִידָא בֵּית
 תְּבַנּוֹן לִי וְאִידָא מִכָּאן מִסְתַּקֵּר נֹרִי¹): 2 וְגַמִּיעַ הִדָּה יְדֵי צַנְעַתְהָא חֲתִי
 צָאֵר גַּמִּיעַ דְּלֶךְ קָאֵל אֱלֹהָ וְאֶנְמָא אֶלְתַּפְתִּי אֵלַי אֶלְצַעִיף² וְאֶלְכָאֵב
 אֶלְרוּחָא וְאֶלְנִשְׁיִי אֵלַי כְּלָאֲמִי: 3 וְקוּם עֲנֵדְהֶם דְּאִבְחָא אֶלְתוּר כְּקָאֶתְלִי
 אֶנְסָאן וְדְאִבְחָא אֶלְשַׁאֲהָ כִּמְן יִקְפִי כְּלָבָא וּמְצַעֵד אֶלְהִדִּיָּה בְּדָם אֶלְכְּנִזִּיר
 וּמְפִיחָא אֶלְלָבָאן כְּעֶאֱבָד אֱלוֹתָן בַּל הֵם קֵד אֶכְתָּאֲרוּ מִדְּאֶהֱבָהֶם וּנְפֹסָהֶם
 מְרִידָה אֶרְגָּאֶסְהֶם: 4 אֲנָא אִיצָא אֶכְתָּאֲרִי מִכְּבִּאֲשְׁתָּהֶם וּמִחֶאֱדָרְהֶם
 אֶחְלֵהָא בְּהֵם מִן אַגְלִי מָא דְעוֹתָהֶם וְלֹם יִכֵּן מְגִיב וּכְלַמְתָּהֶם פִּלְם
 יִסְמְעוּ וְעַמְלוּ אֶלְשֵׁר בֵּין יְדֵי וּמָא לֹם אֶרְדָּה אֶכְתָּאֲרוּ³): 5 אֶסְמְעוּ
 כְּלָאֵם אֱלֹהָ יָא אִיְהָא אֶלְנִשְׁיָטוֹן לְכְּלָאֲמָה קָאֵלוּ אֶלְסַאֲעָה אֶכּוֹתְכֶם
 שְׁאֲנִיּוֹכֶם מִבְּעַדוֹכֶם עֵן אֶסְמִי יִתְעַסֵּם אֱלֹהָ וְיִטְהַר פְּרַחְכֶם וְהֵם יִכּוֹזוּן:
 6 וְיִסְמַע צוֹת אֶלְצַנְגָּה מִן קְרִיָּה אֶלְקֶדֶם וְצוֹת מִן אֶלְהִיכֹל וְצוֹת אֱלֹהָ
 יִכְאֲפִי אִילָא אֶעֱדָאִיהָ⁴): 7 וְהִי כְּאֶמְרָה⁵ וְלֹדֶת קִבְלָא אֵן תִּטְלַק וְהִי כִּמְן
 וְצַעֲתָא דְכִרְאָא קִבְלָא אֵן יִצִּיבְהָא מִכְּאִיִּץ: 8 מִן סְמַע בְּאַתְרֵי הִדָּה⁶ וּמִן
 רְאִי מִתְּלֵי הָאוּלִי הֵל יִבְתַּדָּא בְּכַלְדָּא כִּמָּא הוּא פִּי יוֹם וְאַחַד אוֹ תִלְדָּא אִמָּהּ
 כְּמֶרְהָ וְאַחַדְהָ אֵד אֶבְתַּדְתָּ צִיּוֹן פּוֹלְדָתָא אֶהֱלֵהָ דְפַעָה⁷): 9 וְיִקּוֹל אֱלֹהָ
 הֵל אֲנָא אֶלְדִּי אֶמִּית וְלֹא אֲנִשְׁי בַּל אֲנָא אֶלְמוּלְדָּא וְאַלְחֶאֱבִים יִקּוֹל רַבְכֶם⁸:

¹ מקום שכונתי וכו' ואיזה מקום מנוחת אורי. עיין רד"ק.

² „ולא אביט כי אם אל העני וכו'“.

³ „והאנשים אשר בעיניהם שוחט השור כמכה איש וזוכה שה כעורף כלב ומעלה מנחה (כמעלה) דם חזיר ומקטיר לבונה כעובד אלילים וגם הם בחרו בדרכיהם ונפשם חפצה בשקוציהם“ . . . „גם אני אבחר להתעולל בהם ומה שהם יראים ממני אביא להם יען קראתים ואין עונה ודברתי אתם וכו'“ ובכ"י פ"ב וק' גם אני אבחר בתעלוליהם יריד בה אבחר בתעלוליהם אשר אתעולל בהם ופי גשיר דלך יקול את אשר התעללתי במצרים (שמות י"ב) כאשר התעלל בהם (ש"א ו' ו') בטש = ואמרו וגם אני אבחר בתעלוליהם ירצה בו אבחר בתעלולים אשר אתעלל בהם כמו שאמר את אשר התעללתי במצרים אשר אתעלל בהם מלשון בעיטה וענוי.

⁴ „שמעו דבר ה' החרדים אל דברו אמרו בשעה הזאת (ר"ל האנשים אשר דבר מהם בפסוק ג') אחיכם (אשר באמת הם) שנאיכם מרחיקים בשמי יתגדל ה' ותראה שמתחכם והם (ר"ל אלה האנשים האומרים כן במרמה ובשקר) יבשו וישמע קול שאון מעיר הקדש וכו'“.

⁵ ר"ל והעיר הזאת היא כאשה. — ⁶ בכ"י א"י: כמתל הדה.

⁷ ר"ל היש עיר אשר ראשיתה היתה ביום אחד כמו שהיא עתה „אם יולד וכו' כי החלה ציון וכו'“ ביאר היוחל וחלה מלשון תחלה ובן בלעם השיג עליו.

⁸ „ואמר ה' האני אמית ולא אוליד אבל אני המוליד והעוצר רחם יאמר אלהיכם“ וזה לשון ביאור הנמצא בכ"י פ"ב: וקוי היוחל ארץ ביום אחד יעני בה היוחל מלא ארץ ביום אחד ועלי דלך קאל האני אשביר ולא אוליד יאמר ה' כאנה גואב ואן כנת אנה אלמשביר לם לא אולד

10 אפרחו בירושלם ואגדלו בהא יא מעאשר מחביהא⁽¹⁾ וסרו
 בהא סרורא יא גמיע אלמתחזנין עליהא: 11 לבי תרצעו פתשבעון מן
 תדאיא⁽²⁾ עזאיהא ולכי תשרבו ותתדללון מן לדיד⁽³⁾ כרמהא: 12 לאן
 כדא קאל אללה האנא ממיל אליהא מן אלסלאם כאלנהר ומן כראמה
 אלמם כואד גאר ודלך מא תרצעונה⁽⁴⁾ ועלי אלגנוב תחמלון ועלי
 אלרכב תלהון: 13 וכאנסאן אמה תעאזיה בדאך אנא אעאזיכם
 ובירושלם תעאזון: 14 פאדא ראיתם דלך וסר קלונכם ועטאמכם
 תפרע כאלכלא ערפת נעמה אללה עלי אוליאה וזגמה עלי אעדאיה⁽⁵⁾:
 16 אן אללה סיאתי באלנאר לה מראכב כאלזובעה ויתרדד גצבה
 בחמיה⁽⁶⁾ וזגרתה בלהיב אלנאר: 16 אן אללה סיעאקב באלנאר כמא
 יהלך בסיפה כתיר מן אלנאם ומא אכתר אלצרעי באמרה:
 17 אלמסתעדין ואלמתצנעין ללגנאין ויטופון ורא שגרה ואחדה והי פי
 אלוסט ויאכלון לחם אלכנוזיר ואלפאר וסאיר אלרגם אדא ינסאפון
 אנמעין קאל אללה⁽⁷⁾: 18 ואנא בציר באעמאלהם ואפכארהם פי
 אלאתיה סאחשר⁽⁸⁾ גמיע אלמם ואהל אללגאת פיקבלון וינטרון

דלך פעם אחת יעני לא אקדר אן אפעל דלך ואן כנת אנא אלקאדר עלי אן אולד דלך פעם
 אחת לס אעצור ולא אוליד. תרגומו: „ואמרו היוחל ארץ וכו' ירצה בו מלא ארץ ביום אחד.
 ועל אופן הזה אמר האני אשכיר ולא אוליד יאמר ה' וזה תשובה למה שקדם אם אנכי המשיביר
 למה לא אוליד זה בפעם אחת כלומר למה לא אוכל לעשות זה ואם ביכלתי להוליד זה בפעם
 אחת למה אעצור ולא אוליד“ וזה דעת הגאון ואינו יודע אם זה לשונו בעצמו כי אין דרכו
 לערב המלות הערביות עם העבריות וכן בלעם בפירושו הזכיר העתקת מלת אשכיר במלת אמית
 ואמר שהגאון גזר אשכיר מן שכר ה' (למעלה י"ד ה') והשיג עליו.

(1) „קהל אוהביה“.

(2) „משדי“ מלשון שני שדיך.

(3) וכן תרגם יונתן: מחמר. ובשרשים לאבן גנאה במלת זיו הערה 18 הביא פירוש הגאון.

(4) ר"ל שהגונים יביאו לירושלים מנחות מהונם ומעשרם אשר תינקו ותשבעו מהן.

ובתהלים מ"ט קי"ח תרגם מלת כבוד מאל = עושר ועיין תרגומו לבראשית ל"א א'.

(5) „וכאשר ראיתם זה ושש לבכם ועצמותיכם פרחו כדשא יודעו חסדי ה' על עבדיו
 וזעמו על אויביו וצ"ל ותפרע עטאמכם או ועטאמכם תפרעת.“

(6) כן הוא בשתי הנוסחאות וענינו כמים חמים. ואפשר שצ"ל בחמיה וענינו בחרון.
 „כי הנה ה' יענש באש כמו שיאברו בחרבו רבים מן בני אדם ומה רבו החללים בגזרתו.“

(7) „המכנינים והמיפיים את עצמם לבוא אל הננות ויסוכבו אחר עץ אחד אשר הוא בתוך
 ויאכלו בשר החזיר והעכבר ושאר השקצים כאשר יחדו יספו נאם ה'“ תרגם המתקדשים כמו במדבר
 י"א ו"ח והעץ הוא האשרה. עיין ראב"ע ורד"ק. ובכ"י פ"ב נמצא הביאור הזה: וקו' אחר אחת
 הי כנאיה ען אלותן אלדי יחוטון בה ויגתמעון אליה. ותרגומו: „ואמרו אחר אחת כנוי לעבודה
 זרה אשר יקפוה ונאספים אליה“.

(8) „ואנכי רואה את מעשיהם ומחשבותיהם בימים הבאים אקבץ וכו'. ובכ"י פ"ב: וקו'
 ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם פיהא אצמאר כלמה כאנה קאל ואנכי ידעתי מעשיהם ומחשבותיהם
 כמזא ישאכל אלמעני. תרגומו: ובאמרו ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם חסרה מלת אחת המובנת
 מענין הפסוק כאלו איכר ואנכי ידעתי מעשיהם ומחשבותיהם. ואפשר שלדעת הגאון ענין יחדיו

עֲשִׂיתִי: 19 וְאַצִּיר לָהֶם אִיָּהּ בְּאֵן אֲבַעַת מִנְהֶם פִּלְתָא אֱלִי אֲלֵאמֶם
 אֲלֹתִי פִי אֲלִבְחַר וּבְלֹד פֹּל וְלֹד רִמְאָהּ בְּאֲלֶקֶס בְּלֹד אֲלֶצְאָן וְאֲלִיוֹנְאָנִיָּהּ
 וְאֵהֵל אֲלֶגְזֹאִיר אֲלִבְעִידָהּ מִן אֲלֶקְדֶם אֲלִדִין לֹם יִסְמְעוּ בְּאֲנְבְּאֵרִי וְלֹם
 יִרוּ תַעֲשִׂימִי וַיִּכְרֹזֶן בְּהָ אֲלֵאמֶם¹): 20 וַיֵּאתֹן בְּאֲכֹתְכֶם מִן בֵּין גְּמִיעַ
 אֲלֵאמֶם הַדִּיָּהּ לֵלֵה בְּאֲלֶזֶל וְאֲלֶפְרֶסְאָן וְאֲלֶמְחֵאמֶל²) וְאֲלִבְנֵאֵל
 וְאֲלֶעֱמֵאֲרִיָּאת³) אֱלִי גְבַל קְדָסִי יְרוּשָׁלַם קֶאֱל אֲלֵלֵה כִּמָּא יֵאֲתִי בְּנֵו
 אֲסֵרֵאִיל בְּאֲלֵהֲדֵאִיא פִי אֲנִיָּהּ מֵאֲהֵרָהּ אֱלִי בֵית אֲלֵלֵה: 21 וְאֶקְדָּם מִנְהֶם
 אִיעֵצָא אֱלִי מֵרְתֵבָה⁴) אֲלֵאִימָהּ וְאֲלֵלִיוֹאֲנִיָּין קֶאֱל אֲלֵלֵה: 22 וְאֵן מֵתֵל
 אֲלֶסְמֵאֹוֹת אֲלֶגְדֵד וְאֲלֵאֲרִיָּץ אֲלֶגְדִידָהּ אֲלֵדִי אֲכֶלְקֵהָ⁵) תֵּאֲבֵתָהּ בֵּן יְדִי
 קֶאֱל אֲלֵלֵה כְּדֹאךְ יִתְבַת נִסְלַכְּם וְאֶסְמַכְּם: 23 וְתִבּוֹן אֹוְקֵאת שְׁבִיָּה
 שְׁהֵר בְּשֵׁהֲר וְסִבַת בְּסִבַת⁶) יִגִי פִידֵהָ כֹל בְּשֵׁרִי לִלְסַגְּוֹד בֵּין יְדִי יְקֹול
 אֲלֵלֵה: 24 וַיִּכְרְגֹון וַיִּנְשָׁרוֹן אֱלִי אֲגִסְאֵד אֲלֶקֶס אֲלִדִין כִּפְרוּ בִי בֵל אֵן
 דֹּוּדֵהֶם לֹא יָמוֹת וְנֵאֲרֵהֶם לֹא תִטְפֵּא פִיעִירוֹן עֵבְרָה לְבִאֲקִי אֲלִבְשֵׁרִיָּין⁷):

יסופו דבק עם הפסוק שלאחריו וירצה בו כאשר נאספו ואבדו עובדי הפסילים מפני שאנכי ידעתי מעשיהם ומחשבותיהם אז בימים הבאים אקבץ וכו'.

¹ עיין אלאמאנאת דף 243 ושם אמר הגאון שבלחמת גוג ומגוג הנשארים יהיו בהם רשמים אשר יפלו בהם שעונים תעקר או חוטמם יכרת או אצבעם תקצץ ויצאו מן הארצות ויגידו מה שראו כאמרו ושמתי בהם אות וכו' "אל הגוים אשר בים ואל ארץ פול ולוד מושכי קשת ואל ארץ צין ויון ואל יושבי האיים הרחוקים מירושלים".

² ענינו תיבה קבועה על הבהמה ועשויה לישא בני אדם. עיין בשרשים לאבן גנאח שרש צב והגאון תרגם באופן אחר מלת צב במדבר ו' ג'.

³ מין נכבד מן הגמלים הקלים בהליכותם.

⁴ "אל מעלח".

⁵ "אברא". ועיין אלאמאנאת 270 ואמר שם כי השמים החדשים והארץ החדשה נקראים בן על דרך העברה ובאמת העולם הבא אשר אין בו לא אכילה ולא שתיה אינו דומה לעולם הזה והשמים והארץ שהזכיר למעלה ס"ה י"ז הם שמים וארץ ממש אשר הבטיח בהם ה' לעמו בימות המשיח.

⁶ "ויהיו זמנים כמו חדש בחדש ושבת בשבת" ר"ל שהזמנים ג"כ נקראים חדש ושבת

על דרך העברה מפני שבאמת בעולם הבא אין הזמן כזמננו. עיין אלאמאנאת דף 269.

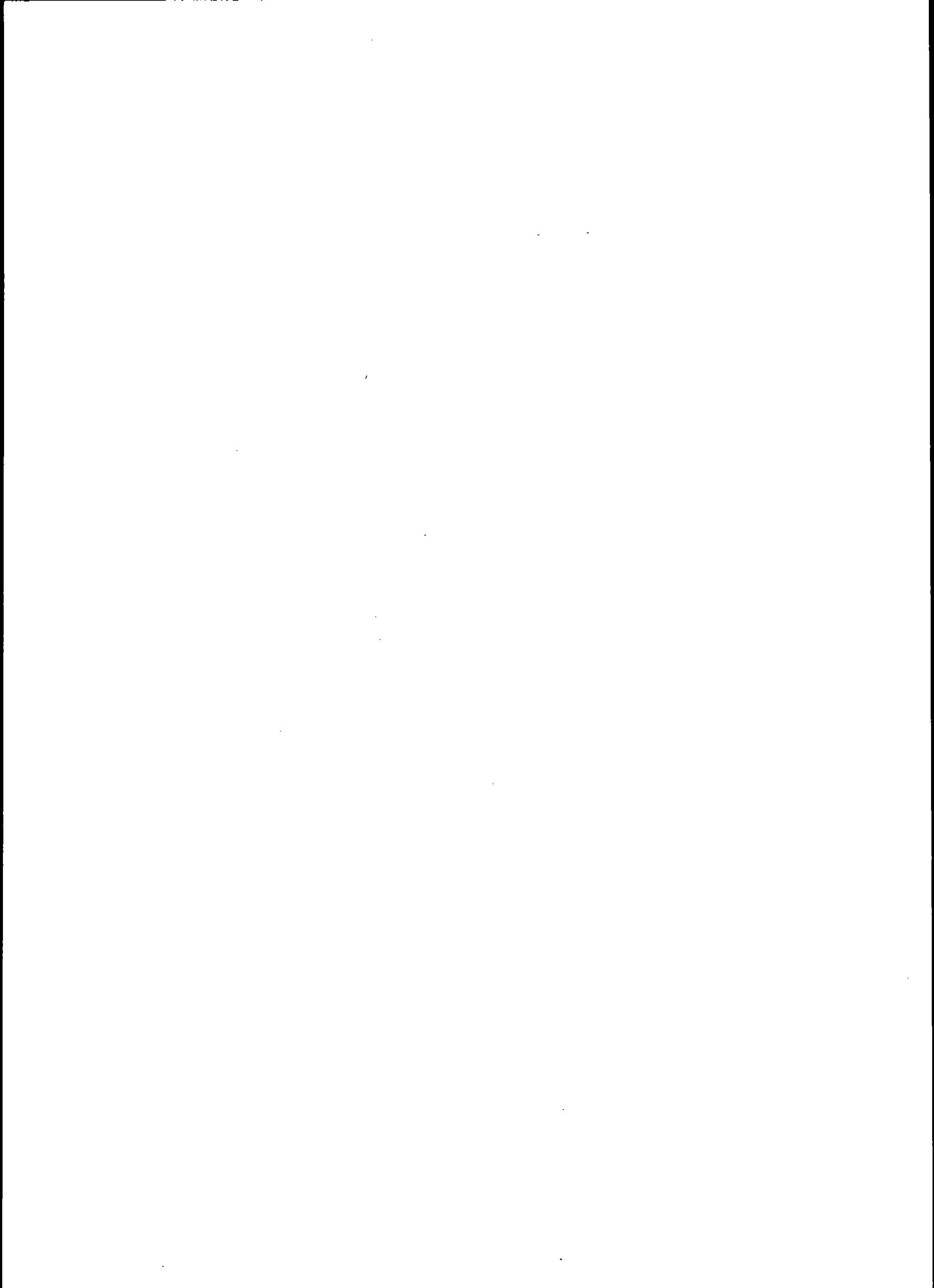
⁷ "ויהיו למשל להנשארים מן בני בשר".

אלקטע אלבאקיה

מן שרח אלפיומי לכתאב ישעיה אלנבי

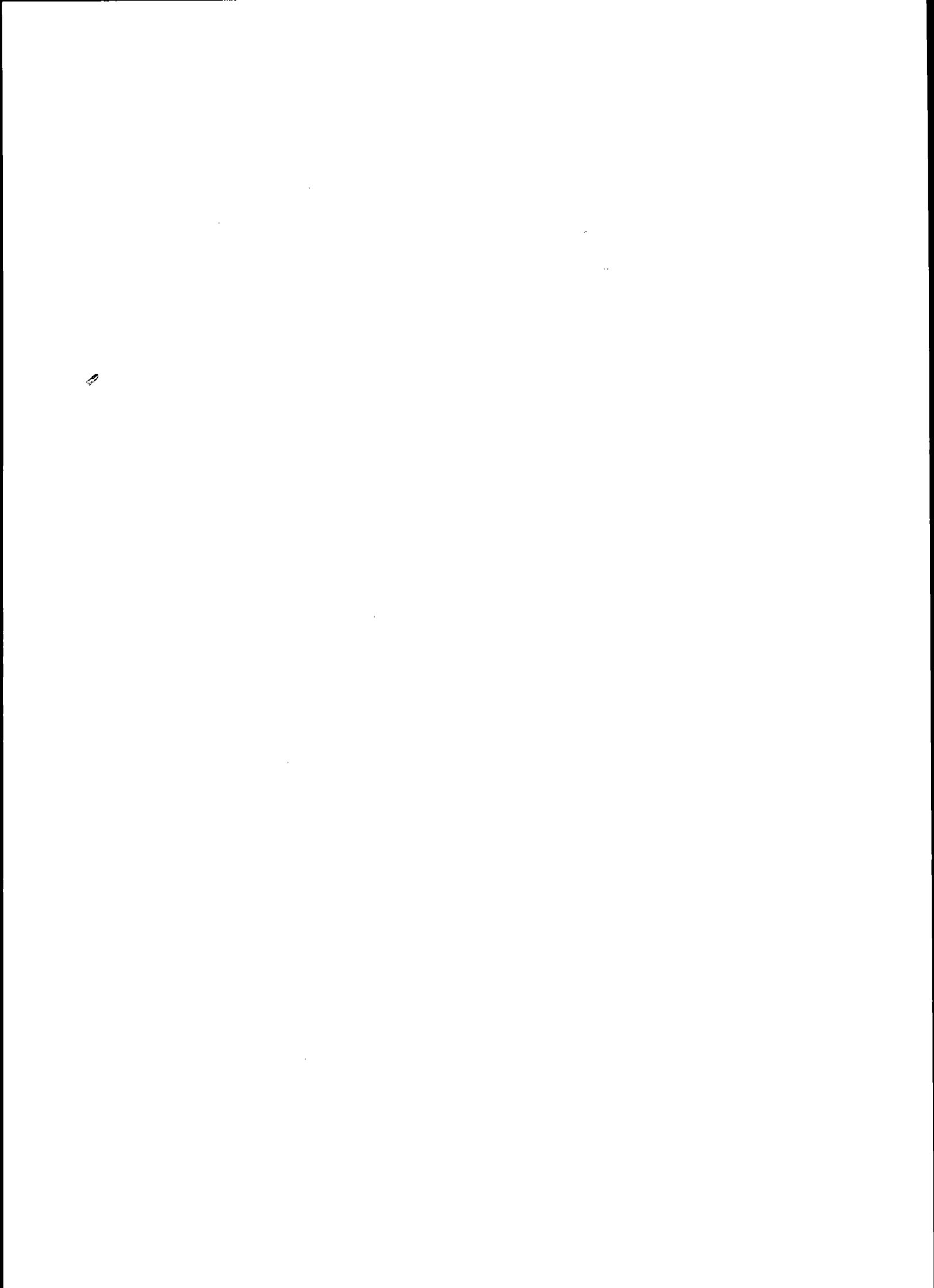
הלקוטים הנשארים

מן ביאור הפיומי לספר ישעיה הנביא

אמר המלך: ידוע לכל ההוגים והדורשים בדברי לשונינו הקדושה כי הגאון רב סעדיה בן יוסף ז"ל בהעתקת ספרי תנ"ך מעברית לערבית הוסיף על תרגומו ביאור רחב ומספיק לפרש עניני הפרשיות וטעמי פסוקיהם. אבל על הרוב הסופרים בכתביהם לא מסרו לנו כי אם התרגום ובעצלותם מאסו בביאור ולא שמו לבם עליו ובוזו אירע כי אין אחד מב"י אשר ידענו מתרגום הגאון על ישעיה מכיל ג"כ את ביאורו. והנה מדרך הגאון לתרגם רוב הפסוקים מלה במלה ויבאר טעמם וענינם בפירושו. ואע"פ שהעתקתי הערבית תספיק לנו ברוב המקומות לדעת המשך הפסוקים ועניניהם כי מספר מלות החבור והעטוף בערבי גדול מאד ובאופן הזה המתרגם יכול לרמוז בנקל על מה שחדש בהגיונו ובשכלו הצח בכל זה כמה פעמים לא היה ביכולתנו לעמוד על נכון על סוד תרגומו והוכרחנו להעיר עליו בהערותנו ולהשתמש במלות נראה או אפשר כדי שידע הקורא כי אין זה כי אם השערתנו.

ואחר שדאגתי מאד על אבדן הדבר היקר הזה, האל בחסדו אנה לידי הלקוטים אשר אני נותן פה היום ערבית ועברית בסוף הספר ומהם ידע כל מבין כי לא לחנם הצטערתי וקראתי תגר על עצלות הסופרים. הלקוטים האלה נחלקים לשני חלקים. החלק הראשון נשלח לי זה כמה שנים מאת אהובי הנכבד החכם המפורסם אברהם הרכבי אשר מצא באוצר הספרים הקיסרי בעיר הבירה פעטערסבורג בין כתבי יד של החכם הקראי פירקאוויטש כתב יד אחד אשר בו ביאור קצר על ספר ישעיה מלוקט מאיזה מחבר אשר לא ידענו את שמו ובסופו נמצא ההעתקה הערבית להגאון עם ביאורו מן פרשה נ"ו עד סוף הספר ואע"פ שיש בו כמה השמטות, שמחתי מאד על מציאת האבדה הזאת כי רק על ידה נתברר לנו ענין כמה פרשיות אשר בלעדיה היו סגורות וסתומות לכל קורא התרגום בלבד. והחלק השני הגיע אלי מאת ידידי ואהובי החכם הגדול אברהם נייבויער משגיח אוצר הספרים המזרחיים באקספארד. וזה דבר הלקוטים האלה: זה איזה שנים התחילו אנשי אלקאהירה במצרים לחפור חפירה עמוקה ליסוד בית מרחץ גדול ורחב ליושבי המדינה ובחפירתם הגיעו עד מקום אחד אשר היתה שם נניזה ישנה מבית הכנסת הנהרסת עד היסוד מבלי השאיר שום רושם וראשי הבונים צוו לחפש בואת הנניזה ומצאו בה עלים רבים מאד כתובים באותיות מרובעות והואילו לשלחם לאקספארד והחכם הנזכר אברהם נייבויער הכיר מיד איזה עלים מביאור הגאון על ישעיה ובחסדו ובאהבתו נתן לי הבשורה הטובה הזאת ומבלי איחור שאלתי ממנו לעשות לי על ידי אומן מהיר תבנית אלה העלים. ומקורם על שני אופנים קצתם יצאו מכרך אחד שהיו בו תרגום הגאון וביאורו על ישעיה וקצתם מסדר ההפטרות ובהם נמצא תמיד הפסוק קודם ההעתקה הערבית כאשר יראה הקורא בראש ההפטרות בראשית למטה דף 121 הלקוטים האלה מרוב הימים אשר עברו עליהם הם לפעמים קרועים מעבר אחד או משני עבריהם ולפעמים כתיבתם נמחקת וקריאתם קשה מאד ויש ביניהם אשר לא יכולתי להשיג את מגמתי לפתור אותם. וכל הלקוטים עולים למספר שמנה עשרה ובראש כל אחד מהם רשמנו את הפסוקים אשר יסוב עליהם:

26 זאת. היא אלקדר אלמקדר עלי גמיע בלדהם והיה אליד אלמדודא עלי |
 גמיע אמתהם: 27 כי ה'. אף רב אלגיוש קדרהא פמן יפסכהא וידה אלמדודא |
 מן דא ירדהא. לצצת איצא פי היא אלמוצע שבט משלים מכה עמים | ומא אשבההמא
 פקלת האולי אלסלאטין האולי אלממס אף לס תכן עאמא¹) | וידל קוי הזה האיש
 מר[גיו] הא[רין] שם תבל עלי מן טפר נבוכדנצר ואקתדארה | עלי מן מלכה. וקוי
 השלכת מקברך יחקק מא חכי אלאולון אן אויל מרודך | נבשה מן קברה וסחבה
 חתי וקף גמיע אגלא אלממלכה עלי מותה | פבאיעו חנינא לאויל מרודך ואלסבב
 אלדי חמלהם עלי אלמתנאע מן ביעתה | הו אנהם לס יצדקו במותה כל תוהמו
 אנה חי וקד עאודה אלאכלאט אלדי | כאן ערין לה אולא חתי תוהש והרב אלי
 אלצחרא ואקאמ²) יאכל אלעשב ו' אחואל | ממא תנור ראייה ועלי מה הו משרוח
 פי ספר דניאל בה שעתא מלתא ספת | על נבוכדנצר וגוי ולדלך יתוהם בעין אלנאס
 אנה מסך בהימיה ואנמא אלצחיה | אנה תוהש מן אכלאט ערין לה פסאר מע
 אלכהאים תם עאר אליה מלכה | ברנוע עקלה פעלם אן אלמלך ללה ינילה מן שא
 ותרך אלמעשם ואלכבר אלדי | כאן יסתעמלה כמא שרה בה זמנא מנדעי יתוב עלי
 וליקר מלכותי הררי | וזיוי יתוב עלי וגוי כען אנה נבוכדנצר משבח ומרומם ומהדר

(בראש הדף נמצא תרגום י"ד, כו, כז). פרשתי בזה המקום ג"כ שבט מושלים
 מכה עמים והדומה להם ואמרתי אלה המושלים ואלה העמים מפני שאינם מוסבים
 על המושלים והעמים בכלל. ויורה אמרו הזה האיש וכו' שם תבל וכו' על מי
 שנצחו נבוכדנצר וגאותו על מי שמלך עליו. ואמרו השלכת מקברך יאמת מה שספרו
 הקדמונים שאויל מרודך הוציאו מקברו וסחבו כדי שיכירו כל גדולי ממלכתו במותו
 והמליכו אז אויל מרודך והסבה אשר נשאתם שלא לסור אל משמעתו היא שהם
 לא האמינו במותו כי אם חשבו שהוא חי ושחזר לשגעונו אשר אירע לו קודם זה עד
 שנהיה כבהמה ונס אל השדה ואכל עשב שבע שנים מפני שנשתנה שכלו כמו
 שהוא מפורש בספר דניאל בה שעתה מלתא ספת על נבוכדנצר וגוי (ד' ל') ולפיכך
 חשבו קצת בני אדם שנהיתה לו צורת בהמה והאמת הוא שנהיה פרא אדם מן השגעון
 אשר השיגו והלך עם הבהמות ואחר זה שבה אליו מלכותו בשוב אליו שכלו וידע
 כי לה' המלוכה ויתננה למי שירצה ועזב גאונו וגאותו אשר נהג בהם כמו שפירש
 ואמר בה זמנא מנדעי יתוב עלי וליקר מלכותי הררי וזיוי יתוב עלי וגוי כען אנה
 נבוכדנצר משבח ומרומם ומהדר וגוי (ד' ל"ג ול"ד) ונשאר על מצבו זה עד שמת

(1) ויש לתמוה שלמעלה בזה הדף ובכ"י העתיק עלי גמיע אלממס כמשמעו.

(2) המלה הזאת נמצאת על הגליון.

וגו' ואקאם עלי הדיא אל | חאל אלי אן מאת. פכאן הדיא סכב איקאע אלשבהה תם
 לם יצדק במוחה | אלי אן נבש ואטרה. ולקד כאן פי קצתה עגב עגיב למן יעקל
 ורדעה לנאם | מן אן יתעטמון ויתכברון ואן הם בלגו אלאדעאן⁽¹⁾ לרב אלעאלמין
 אלמלך אל | ואחר אלקאהר. וקו' הכינו לב[ניו] מ[טבח] [בעון אבותם] לים מענאה
 אן אולאדה צאלחון | פיאצרהם אללה בדגוב אביהם ואנמא יעני אן אלואדה חין
 פעלו מן גנס אביהם | והו אלעגב ואלכבר אסתחקו אן יהלכו וילך בלשצר כקולה
 לה דניאל אנך קד | וקפת עלי מא נאל אבאך עלי אלתעטם בין ידי אללה ומע דלך
 לם תתואצע | אנת בין ידיה בל תרפעת ושמתת הו קו' ען נבוכדנצר וכדי רם לבביה
 וגו' | ואנת בריה בלשצר לא השפלת לבבך [וגו'] ועל מרמי שמיא התרוממת. וקלת
 על כל | הגוים עלי האולי אלמם אד כאן נאצא לא עאמא⁽²⁾. וה[דיא] קול מקדם |
 קבל התך אלפלסטינין. 28 בשנת מות. פי סנה מאת פיהא אחו אלמ[לך] נולת |
 הדיה אלקצא. 29 אל תשמחי. לא תפרחי יא פלסטין ג[מיע] א אדיא [אנכסר]
 [קציב] | צארבך פאן סיכרנ מן אצל אלתעבאן ארקש [ויציר תמרה מחרקא | טאירא.
 30 ורעו. ומעה ירעא בנו אלצעפי כאלככ[ור] ואלמסאכין ירבצון ואתקין] | ואמית
 אצלך באלגוע והו יקתל באקיתך. 31 הילילי. ולולי פי אלמחאל אצרכי | פי אלקרייה
 וקד מאנת פלסטין גמיעא. [אד אקבל אלהרנ מן אלשמאל כאלדכאן] | ולים מן
 מסתעדיה מנפרד. 32 ומה. ומא יגיב רסל אלמם אן אללה [יעמר] | ציון ופיהא
 יסכן צעפא שעבה. [למא] מתל אחו אלמא [לך] באלתעבאן [פי | באב] אנה קתל
 בעץ אלפלסטיניין תם מתל אבנה חוקיהו באלארקש מן אל | חיאת פי באב אהל[א] כהם
 אחתאג אלקום אלי אן ישרח להם אן חוקיהו | לים הו כדי לגמיע אלנאם קתל
 אנהאבא בל אנמא הו כדי ללכפאר | ואעדא אללה ואמא אלמומנון פהם ירעון פי

וזה היתה סבת הספק אשר נפל אודותיו ואחר זה לא האמינו במותו עד שהשלך
 מקברו ונראה לכל. והיה במה שקרהו דבר נפלא מאד לכל מבין להרחיק בני אדם
 מלהתנאות ומלהתגבר אף על פי שהפליגו בהכנעתם לפני ארון העולם המלך היחיד
 הגבור. ואמרו הכינו לבניו מטבח בעון אבותם אין ענינו שבניו היו צדיקים ויענישם ה'
 בעונות אבותיהם אבל ירצה בו שבניו כאשר עשו מה שעשו אבותיהם ברום לבכם וגאונם
 ראויים הם שיאכדו וכן היה בלשצר כמו שאמר לו דניאל ראית מה שאירע לאביך בעבור
 שהתנאה לפני ה' ובכל זה לא הכנעת את עצמך לפניו אבל התרוממת והתנשאת זה
 אמרו על נבוכדנצר וכדי רם לבביה וגו' (ה' כ') ואנת בריה בלשצר לא השפלת
 לבבך וגו' ועל מרא שמיא התרוממת (כ"ב וכ"ג). על כל הגוים על אלה הגוים מפני
 שענינו בפרט ולא בכלל. וזה המאמר קדם למכת פלשתים. (כאן נמצא העתקת
 הגאון מן פסוק כ"ט עד סוף הפרשה) אחר שהמשיל אחו המלך בנחש בדבר אשר
 הרג קצת הפלשתים והמשיל אחר כן בנו חוקיהו בצפע מפני שהשמידם הוצרכו
 בני אדם שיבאר להם כי חוקיהו לא היה כן לכל בני אדם להרוג כדי שישלול שלל
 אבל לא היה כן כי אם לכופרים ואויבי ה' אבל המאמינים ירעו בימיו לבטח ולפיכך

(1) אפשר שיש חסרון אחר מלת בלגו ושצריך להיות יודארו פי אלאדעאן וענין המאמר

הוא ואם הגיעו לגדולה יוסיפו על הכנעתם וכו'.

(2) בהעתקה שלפנינו העתיק כל הגוים כמשמעו.

אי־אמה והם ואתקון ולדלך | וצל בקו ורעו בכורי דלים וצה״ח מא קאלה ישעיהו
 פי ספר מלכים | אף יקול ען חזקיהו הוא הכה את פלשתים עד עזה ונוי. ופסרת יסד
 ציון | יעמר אף כאן אלסאס קד סבק וכאנת לפט״ח יסידה וישיבה מן גנ׳ס ואחד.

(ב) ישעיה טו. א—ט. מז. א—ג.

ואתבע דלך בקצה פי הלאך אלמאביין בסבב אקתדארהם לתעטמהם⁽¹⁾ | בין ידי
 אללה ליעתבר אלנאם בדלך ולא יתעדון אטוארהם פקאל. 1 משא מואב | ונול פי
 קצה מואב כמא אנה פי ליל נהב עאר מן מואב ארדם כדאך | פי ליל נהכת חיטאנהא
 ארתדמת. 2 עלה. וקד צעד מואב עלי ביוחה ועלי | ביעה וכדלך אל דיבון ליבכו
 ועלי נבו ומידבא ילולון ופי רווסהם אלנתף | ופי לחאהם אלחדוף. 3 בחוצתיו.
 ופי אסואקהם תאזרו באלמסוח ועלי | סטוחהא ורחאבהא כלה יולול מנחדר בבכא.
 4 ותזעק. ואף צרף אהל | חשבון ואלעלא סמע צותהם אלי יהן ועלי דאך מגדרו
 מואב יגלבון | ממא נפוסהם קד תרועת. 5 לבי. יקול כל ואחד קלבי עלי מואב
 יצרף | אלתי צאר מהרבהא אלי צוער עגלת שלישיה וצארת עאקבה⁽²⁾ בבכא | יצעדון
 פיהא ומנחדר חרנים בצראך אלכסר יפועון. 6 כי מי. ומא | נמרים קד צאר כואא
 ממא כלא אלחשיש ופני אלכלא וצלר לס תכן | אצלא. 7 על כן. ומע דאך אלבאקי
 אלדי נבת ומא אסתודעה עלי ואד אל | ערבים קד חמלה עדוהם. 8 כי הקיפה.
 ואחדך אלצראך בתכס מואב ובלגת | ולולתה אלי אנלים ואלי ביר אלים. 9 כי מי.
 ומא דימון קד אמתלאו מן | דמאיהם כמא אסלט עלי אהללה אסאפאת ועלי פלית
 אלמאביין | אלסד ובקיף אהל בלדהם. XVI 1 שלחו. יבעתון פי אלמרנ סלטאן
 בלדהם ומן | אלגבל ואלבד אלי בלד גמע ציון. 2 והיה. ויצירון כטאיר נאיד כעש
 מנה | מכלא ותציר איצא אהל רסאתיך מואב יעברון אלי ארנון. 3 הביאי.
 יסאלונהם אעטונה משורה אצנעו לנא חילה ואגעלו פלכם עלינא | פי אלטהירה
 יסתרנא כאלליל ואסתרו מכרחינא ולא תכשפו נאדחינא | 4 יגורו. יסכונון פי מא בינכם
 גלואתנא אלמאביין כונו להם סתרא מן קבל | אלנאהב ממא קד כלא אלמנאצי ופני
 אלנאהב ומן כאן ידום אלארץ ענפא | 5 והוכן. ויהיא אלכרסי באחסאן ויגלם פוקה
 בחק פי כבא דאוד האכם | טאלב אלחכם מאהר פי אלעדל. 6 שמענו. ואף סמענא

הוסיף אמרו ורעו בכורי דלים. ונתאמת מה שאמר ישעיה במה שנמצא במלכים על
 חזקיהו הוא הכה את פלשתים עד עזה (מלכים י"ח ח'). ותרנמתי יסד ציון יושב ציון
 מפני שהיסידה כבר קדמה וענין מלת יסידה וישיבה ממין אחד.

ואחר זה (ר"ל אחר משא פלשת) הביא משא במפלת המואבים מפני גאותם
 וגאונם לפני ה' כדי שיהיה זה למשל לבני אדם שלא יעברו חקם ואמר משא מואב
 (נמצא כאן העתקת הגאון מן פרשה ט"ז א' עד ט"ז ו') אחזור אל העתקת המלות
 בערבית ואביא ראיות לזה מן הכתובים. תרנמתי נדמה ארדם כמו יורדי דומה (תהלים

(1) צ"ל ותעטמהם.

(2) חסרה כאן מלת לוחית.

אקתדור¹) מאב²) | גרא ואקתדארה וקדרתה ועברתה. | אעוד אליאלאלפאט אלמזרגז מן
 לגז אלערב | באסתש ה[אר] עליהא. פס[רת] נדמה ארדם מתל יורדי דומה ואשבאחה
 אלדי | תקדירה [אלרר]ס. וקוי כי בליל שדר נדמה הו קול תעגיל וערו אן עדו |
 [אלמאבין פי] אלוקת אלדי ואפאהם לינהבהם. פי ולך אלוקת הדם אבניתהם |
 [וארדם חישאנהם. וא]מא עגלה [שלישיה] ולוחית ואגלים ובאר אלים אלתי | . . .⁴)
 אסמא קרי מן עמל מואב. ואשתקקת נוספת | מן קולה] האף תספה [צדיק עם
 רשע] פפסרתה אסאפז. ויחתמל קוי לפלישת מ' | עלי מענאיין אחרהמא אנה עלי
 אלטאהר אנהם יסלט עליהם אלסבאע | שביה במא קאל לנא ענד אלטאט והשלחתי
 בכם. ואלאזר עלי | טריק אלחמתיל יסלט עליהם מלכא קויא נפיר מא קאל לנא
 איצא | עלה אריה מס[בכו]. ואמא קוי על כן ית[רה] עשה פאנה מתצל אלי קול
 אלדי קבלה | והו כי יבש חצ[יר] פאלכר באן ארצהם לא תנבת נמלא פאן
 אנבתת | יסירא אכלה אלעדו כמא כאן קאל לנא איצא וזרעתם לריק זר[עכם].
 ופס[רת] | שלחו כר פי אלמרגז מתל ירעה מקניך ביום ההוא כר נרחב. ופס[רת] המין
 מן ריב | ומצה פאלרזתהמא מנאצז. ובעד מא קדם מא ינאל מואב מן אלפאט | אלכר
 בזנבה ושרח אנה אלחנבר ואלתעטם הו קוי שמענו.

קט"ו י"ז) והדומים לו אשר ענינם מפלה. ואמרו כי בליל שדר נדמה ענינו החפזון
 והמרוצה כי אויב המואבים בעת אשר בא אליהם לשלול שללם באותו זמן הרם
 בניניהם והפיל חומותיהם. ועגלת שלישיה ולוחית ואגלים ובאר אלים אשר [הזכיר כאן
 הם] שמות ערים מן מחוז מואב. גורתי נוספת מאמרו האף תספה צדיק עם רשע (בראשית
 י"ח כ"ג) ולפיכך תרגמתיו אסאפז (ר"ל בליון והשמדה). ויתכן שאמרו לפלישת מואב
 אריה יהיה על שני ענינים האחד על פשוטו כי ישליט עליהם חיות רעות כמו שאמר
 לנו אם נחטוא והשלחתי בכם וגו' (ויקרא כ"ו כ"ב) והשני על דרך משל שישליט
 עליהם מלך עצום כמו שאמר לנו ג"כ עלה אריה מסבכו (ירמיה ד' ז'). ואמרו על כן
 יתרה עשה דבק עם מה שלפניו והוא כי יבש חציר ואמר כי ארצם לא תצמיח כלום
 ואם הצמיחה יאכלהו האויב כמו שכבר אמר לנו ג"כ וזרעתם לריק זרעכם (ויקרא כ"ו מ"ז).
 ותרגמתי שלחו כר בבקעה כמו ירעה מקניך ביום ההוא בכר נרחב (למטה ל' כ"ג).
 ותרגמתי המין מן לריב ומצה (למטה נ"ח ד') והעתקתי שניהם מלשון מריבה. ואחר
 שהקדים הצרות שיבואו על מואב ספר את פשעו וביאר שהוא גאונו וגאותו וזה
 אמרו שמענו גאון. . .

¹) יש לפני המלה הזאת עיגול המורה על חסרון תחלת הביאור ונכתבו על הגליון
 והוא קרוע ולא נשארו כי אם איזה אותיות ואפשר שעל זה רמז במלת אעוד = אשוב.

²) צ"ל אקתדאר.

³) חסר כאן מקתדרא.

⁴) ג' אותיות חסרות.

ג) ישעיה יז. עד סוף הפרשה.

גיא] תך ומעתמד עוֹך לם תִּזְכְּרִי לְדֹלֶךְ תִּגְרַסִּין גְּרוּם | נַעֲמָאִיָּהּ וְתוֹרַעַי] יִנְהֵא
הַבְּלָה גְּרִיבָהּ. 11 בְּיוֹם. פִּי יוֹם גְּרַסְךָ תִּעְלֶקִין וְפִי | גִּדְאַתָּה תִּפְרַעִין פִּיכּוֹן מֵא פִּרְעַת
מִנָּה חֲרִכָּה חֲצֵאָר וַיּוֹם מִנְחָל וּוְגַע מִדְּנָף. עִכְס | יִשְׁעָה הָאָדָם עַל עֲשָׂוּהוּ בְּקוֹל וְלֹא
יִשְׁעָה וּבַעֲכָם וְעִינָיו תִּרְי בְּקוֹל וְלֹא יִרְאָה | וּבַעַד אֲכַסְמָה אֲלֹאוֹתָאן בִּאֲנָהָ עֵמֶל
אֲלֵאִיאִרִי אֲכַסְהָא בִּאֲעֻטְסָם מִן | דְּלֶךְ וְקֹאֵל אֲנָהָ עֵמֶל אֲלֵאֲצֵאֲבַעַ. וְאֲכַבֵּר בִּאֲלִסְכַּב
אֲלִמְכַסְבִּי הָאוּלִי אֲלִקּוֹם | אֲלִרְנוּעַ אֵלֵי אֱלֹהָ אֲנָהָ אֲלִשְׁדָּהּ וְאֲלִצִּיקָהּ חִין כְּרַבַּת קְרִי
עֹהֶם. תָּם אֲכַבֵּר בִּאֲלִסְכַּב | אֲלִדִי אֲוֹגֵב כְּרַבָּהָא פִּקְאֵל כִּי שִׁכַּחַת אֱלֹהֵי יִשְׁעֶךָ וְהוּ
מֵא כֹאן הָאוּלִי אֲלֵאֲסַבְאֵשׁ תִּרְכוּ | אֲלִתְכַלְאֵן עַלֵי אֱלֹהָ וְתוֹכְלוּ עַלֵי רִצִּין מֶלֶךְ אַרְם.
וְקוֹי וּזְמוּרַת זֹר יַע[נִי] אֲנָהָ אֲצֵאֲפוּ | אֵלֵי אֲסַתְנַגְאֲדָהָם מֶלֶךְ אַרְם קוּמָא אֲנֵר אֲנִגְבִּיין
מִן אֲלֵאֲמַס. וְקוֹי בְּיוֹם נִשְׁעֶךָ יַעֲנִי בָהּ | אֵן פִּעְלָהָם הִזָּא אֲלִדִי מִתְלַתָּה בּוֹרַע לֹא יִתְמַר
לְכֶם תְּמַרָא נִאֲפַעָא בַל כֹּאנַת תְּמַרְתָּה | אֲחֲדִי גִי אֲשִׁיא אֲמֵא נִד קִצִּיר וְהוּ סִרְעָה
אֲלִקְתַּל כִּמָּא בִּינַת אֵן אֲלִקְתַּל יִמְתַּל בֹּאֵל | חֲצֵד שִׁלְחוּ מִגַּל כִּי בִשְׁל קִצִּיר אִו יוֹם
נַחְלָה וְהוּ אֱלֹהִימָהּ אֲלִדִי תִנְחַל אֲלִקְלוּב . . . | . . . דְּהָא אִו וְגַע מִדְּנָף מִן
אֲלֵאֲמַרְאִין אִו אֲלִנִי אֲנִמַע. וְקִד יִמְכֵן אֵן יִנְצַרְף הִזָּא | [אֲלִקּוֹל] מִן נִשְׁעֵי נַעֲמָנִים אֵלֵי
זְמוּרַת זֹר אֵלֵי אֲלִתְשַׁבְּהָ בִּאֲלֵאֲמַס וְאֲלִתְעֵלֶם מִן שְׁמֵאִילָהָם | . . . (2) אֲלִדִי קִד אֲנִכְרוּ
מִרְאָרָא כְּתִירָהּ פִּקְאֵל (3) מֵא גֵלֵב עֲלִיכֶם אֲכַתְלֵאֲשַׁכֶּם | [בִּאֲלִנְגְבִיין] וּפְרַע לְכֶם כֹּל בְּלִיָּה
נִשְׁיִר וְיִתְעַרְבוּ בְּנוּיִם וְי[לְמַדוּ מַעֲשִׂיהֶם] וְיַעֲבְדוּ אֶת עֲצִבֵיהֶם. | [וְקִד נִבְּהָ עַלֵי דְלֶךְ]
אוּלָּא פִי אֲלִתּוֹרָאָה לֹא יִשְׁבוּ בִּארְצֶךָ. וּבַעַד הִזָּה אֲלִקְצִין | אֲנִצַּרְף אֵלֵי אֲלִמ[לֹךְ]
וְאֲלִדּוֹל אֲלִתִי תִמְלֶךְ בְּנֵי אִסְרָאִיל פִּי אֲלִגְלוֹת וְתַסְתּוֹלִיהֶם | . . . (4) וְקֹאֵל 12 הוּי

(בראש הדף נמצא הפסוקים י' וי"א). בהפך אמרו ישעה האדם אל עשהו
(פסוק ז') הזכיר ולא ישעה ובהפך ועיניו אל קדוש ישראל תראינה אמר ולא יראה
(פסוק ח') ואחר שגינה האלילים באמרו שהם מעשי ידים נינה אותם יותר מזה ואמר
שהם מעשי אצבעות. וספר הסכה אשר בשבילה ישובו אלה האנשים אל ה' והיא
הצרה והצוקה בעת אשר תחרבנה ערי מעוזם. אחר זה ספר סבת חרבנגן ואמר כי
שכחת אלהי ישעך וזה כי אלה השבטים עזבו הבטחון בה' ובטחו ברצין מלך ארם [וזה
ש] אמר נטעיהם נטעי נעמנים. ואמרו וזמורת זר כלומר שלא בלבד בקשו עזרתם ממלך
ארם כי אם עוד מן עמים אחרים זרים מן האומות. ואמרו ביום נטעך ענינו שהמעשה
הזה אשר המשלתיו בזריעה לא יוציא לכם פרי מועיל אבל פריו יהיה אחד מן שלשה
דברים אם נד קציר וזה שתהרגו מהר כמו שביארתי שההריגה נמשלה לקציר שלחו
מגל כי בשל קציר (יואל ד' י"ג) או יהיה יום נחלה וזה שתנוסו מפני המנוסה תמס
הלבות או כאב אנוש מן החלאים או שלשתם יחד. ויתכן כי זה המאמר מן נטעי נעמנים

(1) נראה שחסרה כאן ד' אותיות מימין הקו וה' משמאלו ותרגמתי אלה המלות לפי הענין.
(2) בתחלת השורה חסרות כאן חמשה אותיות.
(3) נראה שחסרה כאן מלת היא.
(4) בתחלת השורה חסרות כאן ארבעה אותיות.

המון. יא גמחור אלמם אלכתידין אלדין כהיאם | אלכחאר יהימון ויא די אלמלל אלדין כדוי אלמא אלכביר ידוון. 13 לאמים. אנהם כדאך | כדוי אלמא סידוון פיזגרהם ויפרון] מן בעיד ויכלבון כהרים פי אלגבאל בין ידי אלריח | וכאלנרבאלה בין ידי א[לזובעה. 14 לעת.פיצרון ענד אלעשא נכאלא וקבל] אלצבח יעדמון | הדי נציב מטטלמי[נא וסהם נאהבינא].

(ד) ישעיה יח. ב-ז.

וגה1) אלמא יקול אמצו יא רסל מסרעין אלי אלקביל [אלמגזב אלמנתה אלדי יציר] | מנפא מן אלן והלם [אלי אלקביל] אלמוהום אלמדהוי אלדי גנם בלדה [קום שביה באלאנהאר] | 3 כל. יא גמיע סכאן אלעמארף מן גמיע אלארין כרפע עלם ע[לי אלזבל | תרון דלך וכצרב אלבוך תסמעונה. 4 כי כה. לאן כדא קאל אללה לי אני וקומי | סאקר קרארא ואלתפת אלי מתואי פאגדה כדפא מחין בעד מטר וכנים | די נדא פי חמא אלחצאר. 5 כי. ואנה קבל לח[א]ק אלחצאר ותאתיר אלפרע וקבל | אן יציר אלחמר חצרמא ולא עאקדא ולא נוארא יקטע אלקצבאן מנהם | באלמנאגל ואלמודורף ויילהא בנקי. 6 יעזבו. ויתרך גמיעהא לטאיר אל גבאל ובהאים אלארין יצ[י]ף עליהא אלטאיר ובהאים אלארין עליהא תשתו | 7 בעת היא. פי דלך אלוקת יגלב באלהדיף לרב אלגיוש אלקום אלמגזב ואלמנתה | אלדי יציר מנפא מן אלן והלם אלי קביל אלמוהום אלמדהוי אלדי גנם בלדה | קום שביה באלאנהאר אלי מוצע אסם רב אלגיוש גבל ציון. אבתדי | אולא כאלאסתשהאר עלי תצריף אלכלאם ואשתקאק אלאלפאט. ואמא [הוי] | אלדי פסרנאה יאיהא לאן הדי אללפאט פי אלכתאב עלי ג' צרוב אדא [כאנת] | פי מוצע דם וועיד פתפסירהא ויל כמא שרחת פי מואצע כ[תירף מתל] הוי | משכימי. הוי משכי הוי השאננים.

עד זמורת זר מוסב על הרמותם בגוים עד שלמדו מעלליהם [וזה ממה שהוכיחם עליו הנביאים] פעמים רבות ולפיכך אמר (ישעיהו) [זהו] מה שהביאה עליכם התערבותכם [בהגוים . . .]. והצמיחה לכם כל צרה כאמרו ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ויעבדו את עצביהם (תהלים ק"ו ל"ה). [וכבר העירנו על זה] בראשונה בתורה לא ישבו בארצך (שמות ל"ג כ"ג) ואחר אלה המשאות [ניבא על] המלכים ועל המשפחות אשר ימלכו על בני ישראל בגלות וישלטו עליהם. . . . ואמר הוי עמון עמים וכו' (כאן נמצא העתקת הפסוקים מן י"ב עד סוף הפרשה).

בזה הדף נמצא העתקת פרשת י"ח. ובראש הדף היה מן ו' עד ז' שורות מביאורו על הפסוקים הקודמים). אתחיל בראשונה להביא ראיות מן הכתוב על המשך המאמר וגורת המלות. וביארנו הוי בערבי יא איהא (אהה) מפני שזאת המלה במקרא על שלשה דרכים אם ענינה גינוי ותוכחה תרגומה ויל (אוי) כאשר ביארתי בהרבה מקומות כמו הוי משכימי (למעלה ה' י"ח) הוי משכי (למעלה ה' כ"ה) הוי השאננים

¹ נראה שחסר כאן ביאור הפסוקים האחרונים מן הפרשה י"ז והעתקה מן תחלת פרשה י"ח.

ואזא כאנת מוצע נ[רבה פתפסירהא] | יא בהיאה כק' הוי אדון הוי הודו יא סידאה
 יא בהאיאה. [ותכון איצא מוצע] נדא | כק' הוי הוי ונסו תנאדי יא פלאן ופלאן.
 וא[מא צלצל אלדי פסרנאה] | תשלילא מן אחרוף אלמראדפה מתל חלקות
 [וחלקלקות | ועלי מא ישחד גמלה אלקצה אן פיהא¹] | חתי ינתסק
 אלאמר לכו מלאכים קלים² |³] ואמא מבוסה.

ה ו ישעיה כא. יא—טז— כב. א—יד⁴).

חיניד אד כאן לס יבק לכם יומא ולא לילה פארגעו מן אלחרב אלתי כנתם |
 קצדתמוהא ולא תחארבו אחרא הו קו' אם תבעיון בעיו שובו אתיו. והתאן | אלשטתאן
 מן לנה אלחרגום. די כל יבעא בעו. ואתבעהא בקצה תצמנת | אתאר אלאנביא שרחהא
 ואלנין יומי אלי דלך אלמעני באלאשארף והי בעין מן | אלאסאה אסא בעין אלעראב
 אלי אבאינא חין הרבו מן בין ידי נבוכדנצר | פכרגת מן אלקום עדה פי אלה קצדת
 בני אסמעיל פלמא ראוהא ען בעד | תשאורו פי קתלהא באלעטש אד כאן דלך
 אלאואן וקת חר פאעדו | להם טעאמא בניר מא פלמא דנו מנהם פאסקוהם⁵ קדמו
 להם אלטעאם | ולא יסקוהם אלמא פמאת אלקום ען אכרהם פכתב אללה עליהם
 דלך | דאמא ומובכא ומתועדא. הם נעל כברהם עברה לסאיר אלנאם לילא יסון |
 אלטפסר באעדאיהם פכוף ברוי אלרחם ואלקראבה מנהם. אבתדי פקאל | 13 משא
 בערב. וקצה פי אלעראב אחסן אן יכון פי אלשערא תביתון | אציאפכם יא בני
 דדן. 14 לקראת צמא. מן דון אן תתל[ק]ו אלעטשאן באלמא | אנתם יא סכאן

(עמוס ו. א') ואם ענינה הספר תרגומה יא בהאיה כאמרו הוי אדון הוי הודו (ירמיה
 כ"ב י"ח) בערבי יא סידאה יא בהאיה⁶) [ותבוא בלשון] קריאה כאמרו הוי הוי ונסו
 (זכריה ב י') וזה קריאת איש לחברו אהה פלוני ופלוני. [וצלצל אשר העתקנו מלשון]
 צל הוא מן המלות הנרדפות כמו חלקות [וחלקלקות] (תהלים ל"ה ל"ו) . . . ולפי מה
 שיראה מן המשא כולו הוא שבו . . . עד שיאות לסדר המאמר הצווי לכו מלאכים
 קלים . . . ואמרו מבוסה . . .

... אז מפני שלא נשאר לכם לא יום ולא לילה שובו מן המלחמה אשר היה
 ברצונכם לעשות ולא תלחמו עם איש זה אמרו אם תבעיון בעיו שובו אתיו. ושתי
 המלות האלה מלשון תרגום די כל יבעא בעו (דניאל ו' ח'). והביא אחר זה משא
 אשר ביאורו נמצא בקבלת הנביאים והכתוב יורה על זה הענין ברמיזה וזה אחת מן
 הרעות אשר הרעו בהן קצת הערביים לאבותינו כאשר נסו מפני נבוכדנצר ויצאו מן העם
 במספר שמונים אלה ופנו אל בני ישמעאל וכשראו אותם מרחוק נתיעצו להמיתם בצמא

¹ בסוף השורה חסרות ככו ח' אותיות ועמוד השני תחלתו במלת וקתלאכם.

² בסוף השורה חסרות ככו ח' אותיות.

³ אלו השתי מלות נשארו לכדן באמצע השורה.

⁴ החלק הזה כולל שני עמודי דף אחד והדפסנום יחד.

⁵ צ"ל פאסתסקוהם.

⁶ ר"ל בזה הענין משימין בלשון הערב יא לפני החיבה ומוסיפים בסופה אותיות אלה.

בלד תימא טעאמכם תקדמון ללנאיד. 15 כי מפני. אמא תעלמון אנהם מן קבל אלסיף נאדו מן קבל סיף מצקול וקום מותרה ותקל | אלחרב. האולי דדנים הם בני דדן בני יקשן בן אברהם כק' ויקשן ילד את | שבא ואת דדן. וארחות הו גמע אורח אלדי הו ציף פיכון חינא יגמע כאל | ורד¹) כק' מלון ארחים חינא יגמע בואו ותאו נפיר שנים ושנות הרים והרות | רעים ורעות. ופס' נמושה מצקולה אף כאן מן באב אבדאל אללמד | בנון נפיר קו' פי טוביה לעשות לו נשכה הו לשכה וקו' אחריו החזיק | ומשלם בן ברכיה וגו' נשכתו הו לשכתו ודאך ההנא חרב נמושה הו לטושה | . פהדה אלג' פואסיק משא בערב. לקראת צמא. כי מפני חרב הו תוביך להם | ואמא עקובתהם פהי פי מא בעדהא. 16 כי כה אמר ה' אלי. הכדא קאל אללה לי | אלי סנה מעדודה כסני אלאגיר יפנא גמיע אנלא קדר. 17 ושאר. ויבקי קום דו | אחצא מן רמאתהם וגבאברתהם יקלון כק' אללה אלאה אסראיל. מענאה פי קו' | שנה כשני שכיר כדלך ההנא איצא²) יריד אן אלקום אלדין פעלו הדיא | אלצנוע³) באלאבא לס ימהלהם אללה כתירא בל אדיא חל עליהם אלחול אהלכהם | לדלך קאל סנה כסני אלאגיר לאנהא לא תויד ולא תנקץ. ולים הדיא אלקצי | מצרופה אלי אהל הדיא אלומאן בונה מן אלוגנה לאן אלקום אלדין פלמו אלאבא | הם אלמעאקבון לאולאדהם כאן גו[א]והם והלאכהם עלי יד נבוכדנצר כקו' | ירמיהו לקדר ולממלכות חצור אשר הכה וגו' אלהיהם וצאנם יקחו וגו' נוסו | נדו מאד וגו'. וקו' ושאר מספר קשת יעני לא יבא מנהם אלא נפר יסיר | לאן קול

מפני שהמנוסה היתה בעת החום והכינו להם לחם בלא מים וכאשר קרבו אליהם בני ישראל ובקשו מהם לרוות את צמאונם קדמו להם המאכל ולא השקום מים ומתו כולם ולא נשאר מהם אף אחד ואז כתב ה' זה עליהם וסיפר המאורע והוכיחם והפחידם. אחר זה שם ספורם למשל לשאר בני אדם כדי שלא ירעו הנוצחים באויביהם ועל אחת כמה וכמה בשארם וקרוביהם והתחיל ואמר משא בערב (כאן נמצא העתקת הפסוקים מן י"ד עד ט"ז) אלה הדדנים הם בני דדן בני יקשן בן אברהם כאמרו ויקשן ילד את שבא ואת דדן (בראשית כ"ה ג'). וארחות הוא קבוץ מאורח אשר ענינו אכסנאי ופעם קבוצו ביוד ומים כאמרו מלון ארחים (ירמיה ט' א') ופעם קבוצו בואו ותאו כמו שנים ושנות הרים והרות רעים ורעות. ותרגמתי נמושה כמו לטושה בחלוקה הלמד בנון כאמרו בטוביה לעשות לו נשכה (נחמיה י"ג ז') והוא לשכה ואמר אחריו החזיקו ומשלם בן ברכיה וגו' (שם ג' ל') נשכתו הוא לשכתו וכן כאן נמושה כמו לטושה. ואלה שלשה פסוקים משא בערב, לקראת צמא, כי מפני חרב הם להוכיחם וענשם נמצא אחריהם (כאן נמצאה העתקת הפסוקים ט"ז וי"ז) וענין אמרו שנה כשני שכיר ירצה בו כאן ג"כ שהגוי אשר עשה זה לאבותינו ה' לא האריך להם אפז זמן רב אבל אחר שעברה עליה שנה אחת השמידם לפיכך אמר שנה כשני שכיר לא פחות ולא יותר. ואין המשא הזה מוסב בשום אופן על הזמן הזה מפני שהגויים אשר הרעו לאבותינו הם אשר בניהם נענשו ואבדו על יד נבוכדנצר כמו שאמר ירמיה לקדר ולממלכות חצור

¹ המלה הזאת איננה מוכנת ואפשר שצ"ל ביוד ומים.

² ר"ל כמו שהוא מבואר למעלה ט"ז י"ד.

³ צ"ל צניע.

אלעבראניין קד יעני בה אלי אלקלף בקי יעקוב ואני מתי מספר וקו ירמיהו | ופליטי חרב
 ישובון מארץ מצרים אל יהודה מתי מספר ואשבאה דלך. | ולמא אפתתח אלקצה
 בערב ואשרך פי אלתוביך בני דרן ואלט פי | אלעקובה בני קדר עלמנא אן כתירא
 מן בני אסמעיל ובני קטורה ובני ערב מכתלטון וקד צארו כאמא ואחדא. | תם עאר
 אלי קול תרהיב | לבני אסראיל באעלאמהם אי מציבא תנאלהם פקאל משא גיא
 חזיון 1 וקצה | פי ואד אלוחי יקול לאהלהא מא לכם ההנא אד צעד גמיעכם אלי
 אלסטוח | 2 תשוואות. וכיף צארת אלמדינה אלגזילה כקריה האימא ממלוה דוי. |

וקתלאכם לים צרעא סיף ולא מותא חרב. 3 כל קציניך. וגמיע מדברייך
 נאדו | אגמעין חתי אנהם מן קום ואחדא אוסרו וכל מוגודיך אוסרו אגמעין מן | בעיד
 הרבו. 4 על כן. ולדאך קלת כפו עני חתי אמר בבכאיא ולא תלחו | פי אן תעווני עלי
 מציבא גמיע קומי. 5 כי יום. לאן יום היאם ודהין וחירא | ללה רב אלגיוש פי ואד.
 אלוחי תולול חיטאנה ותכא עלי אלגבאל. 6 ועילם. ואל | חזיון חמלו פיה
 געאבהם וכיול קומהם ופרסאנהם ועלי חיטאנה אשהרו | תראסהם. 7 ויהי. ויכון
 אביאר סכאנד ימתלון רכאב ויגעלון עלי אלגבואב חראסא. 8 ויגל. וחיניד למא כשא
 סתר אל יהודה אלתפתו אלי סלאח דאר | אלגמאר. 9 ואת בקיעי. ולמא ראיחם
 שקוק קריה דאוד אד | כתר גמעתם מא אלברכה אלספלי לתצלחונהא. 10 ואת
 בתי. ואחציתם מנאול | ירושלם ונקצתם בעצהא לתחצנו אלסור בחגארתה.
 11 ומקוה. וצנעתם | מלאמא בין אלסורין מן מא אלברכה אלעתיקה ולם תלתתו
 אלי צאנעהא | ומצורהא לם תראה מן בעיד. 12 ויקרא. פלדלך נאדא רב אלגיוש
 פי דלך אליום | בקומהם ללבכא ואלנדב ונתף אלשער ואלתאור באלמסות.
 13 והנה. ואדא לבעצהם סרור ופרח דבח אלבקר ואלגנם אכל אללחם ושרב
 אלכמר | יקולון אכלא ושרבא אנא גדא מאיתון. 14 ונגלה. פקד אטלעני רב | אלגיוש
 אנה לא יגפר לכם הדיא אלדנב אלי אן תמותו קאל אללה רב אלגיוש. | גיא חזיון
 הו בית אלמקדס ואנמא סמי כדאך לאנה בלד אלגבוא ואכתר | אלגבויין מנה לאן
 חזיון וחזון ואחד בקי ככל הדברים וככל החזיון הזה | וקאל פי דברי הימים וככל

אשר הכה וגוי אהליהם וצאנם יקחו וגוי נסו נרו מאד וגוי (מ"ט כ"ח עד ל'). ואמר
 ושאר מספר קשת ענינו שלא ישאר מהם כי אם אנשים מעטים מפני שמספר בלשון
 העברים ענינו לפעמים מעט כמו שאמר יעקב ואני מתי מספר (בראשית ל"ד) וכמו
 שאמר ירמיה ופליטי חרב ישובון מארץ מצרים אל יהודה מתי מספר (מ"ד כח)
 ודומיהם. ואחר שפתח המשא בערב והדביק בתוכחתו את בני דרן ועירב בעגשו
 את בני קדר ידענו שרבים מן בני ישמעאל ובני קטורה ובני ערב נתערבו אלו באלו
 והיו כעם אחד. אחר זה חזר לדבר אל בני ישראל ולהפחידם בהודיעם את הצרה אשר
 תשיגם ואמר משא גיא חזיון (כאן נמצאו הפסוקים מן כ"ב א' עד מ"ו).

(כאן מתחיל העמוד השני ואין חסרון בין שני העמודים). גיא חזיון הוא ירושלים
 ולא נקראת כן אלא מפני שהיא ארץ הנבואה ורוב הנביאים ממנה כי חזון וחזיון ענינם
 אחד כאמרו ככל הדברים וככל החזיון הזה (שמואל ב' ז' י"ז) ואמר בדברי הימים

החזון הזה. פגעל סביל תלויפהם וצף מא יסאלה | ען ה' אשיא. אלא'ל מה לך
 איפוא כי עלית ב' לג'. ואלב' כף צארת אלקריה | אלגוילא ממלוה דוי והיאם. ואלג' קו'
 חלליך לא חללי חרב בל אנמא מותהם¹) מן | אלגוע והו אשד' כק' טובים היו חללי
 חרב יעני' אנהם | לם יחארבו חתי יגלבו בל הרבו בלא חרב כק' הנאך ותבקע העיר
 [ואלד' כל קציניך נדרו יחד...]. ואלה' | מקשת אוסרו יעני' מן קום ואחדה' סלם
 אלקום נופא פכיף מן גמאע' קס' | נטיר קו' מקול פרש ורובה קשת. פלמא קדם
 ה'ה אלה' אסתפהאמא פכיף צאר | אלקום אלי ה'ה אלאחואל אגאב וקאל כי יום
 מהומה והו אלגלבה' ואלדוי' כק' | והמו גליהם כמים רבים נתן שאון קולם. ומבוסה
 והו דהין אלעדו להם ברגליה כק' | ועל הרי אבוסנו. ומבוכה והו אלתחייר לם יעלם
 אלקום מא יצנעון כק' | עתה תהיה מבוכתם. פס' ושוע אל ההר ותוכא מלל ישעה
 האדם אלדי' הו | תכלאן. ופס' ערה מגן אטהארא מלל נטראיה. חם סבק להם במא
 יכון | מן צעפהם אנהם ילתגון אלי אלסלאח אלדי' פי דאר אלאמאר' אלדי'
 סמאהא | שלמה בית יער הלבנון. והוא נטיר מא נאל רחבעם אף בדל
 באלתראס | אלד'הב נחאסא ויעש המלך רחבעם תחתם מגני נחשת. ומן צעפהם |
 איצא אנהם ראו פי חצן ציון אלתי הי קריה' דור שקוקא ואהיה' פלם תך | להם חילא'
 יבנוהא חתי גמעו בל מן יסתקי מא אלברכה' אלספלי פטרהו | עליהם פסאסא אנהם
 קסמו עליהם תקסיטא עלי כל ואחר כם יעמי פי | אצלאהא ואף לם [יפעלו] דלך
 שועא מנעוהם אלמא חתי אעטוה צרור' | פלדלך קאל ותקבצו את מי הברכה

וככל החזון הזה (דה"א י"ז ט"ו) ובחר לו הדרך לתת פחד בלב בני ישראל בהציעו
 שאלות על חמשה דברים. הראשונה מה לך אפוא כי עלית כלך לגנות. והשנית איך
 נהיתה הקריה העליונה תשאות מלאה. והשלישית חלליך לא חללי חרב כי אם מתו
 ברעב וזה יותר קשה כאמרו טובים היו חללי חרב (איכה ד' ט') ירצה בו שהם לא
 נלחמו עד שגבר עליהם האויב כי אם נסו מבלי מלחמה כמו שאמר ותבקע העיר
 (מלכים ב' כ"ה ב'). [והרביעית כל קציניך נדרו יחד...]. והחמישית מקשת אוסרו
 ירצה בו מקשת אחת מסר העם את עצמו מיראה ועל אחת כמה וכמה מקשתות
 רבות וזה דומה לאמרו מקול פרש ורובה קשת (ירמיה ד' כ"ט). ואחר שהקדים אלה
 החמשה דברים בלשון שאלה איך בא העם אל המצב הזה השיב ואמר כי יום מהומה
 והוא הצעקה והשאון כאמרו והמו גליהם כמים רבים נתן שאון קולם (שם נ"א נ"ו)
 ומבוסה הוא שירמסם האויב ברגליו כאמרו ועל הרי אבוסנו ומבוכה הוא טרוף הדעת
 עד שלא ידע העם מה יעשה כאמרו עתה תהיה מבוכתם (מיכה ז' ט'). ותרגמתי
 ושוע אל ההר ונשען כמו ישעה האדם (למעלה י"ז ז') שענינו בטחון. ותרגמתי ערה מגן
 הראה כמו הדומים לו. ואחר זה התחיל במה שיארע להם מן חולשתם שיבקשו להם
 מפלט בכלי המלחמה אשר בבית הנשק אשר קראו שלמה בית יער הלבנון וזה דומה למה
 שאירע לרחבעם כאשר החליף מגיני הזהב במגיני נחושת (מ"א י"ד כ"ו). ועוד היה מחולשתם
 שראו במצודת ציון אשר היא קרית דוד בקיעים רחבים ולא היה להם תחבולה לבנותם
 עד שקבצו כל שואבי מים מן הבריכה התחתונה והפילו עליהם גורלות להטיל עליהם
 בצדק כמה יתן כל אחד מהם לבצרים ואם לא עשו כן ברצון מנעו מהם המים עד

¹ אמשר שצ"ל מותאהם.

התחתונה. ומן זעפיהם איצא אנהם | אראדו אן יוירו עלי אלחצן פלם יך ענדהם
הנארה פי אלמדינה וזהם | מחאצרון לם ימכנהם אלכרוג אלי אלגבל יקטעון פלגיו
אלי אן ינקצון. |

ז ח) ישעיה כח. יד.

אן אלמטאלבה ענר אללה עלי | [אלסלאטיין] אצעב ואל הנז¹)
מן אפעאלהם אמורא לם ימכן וצפהא אולא | קאל אלרוח פ²) אמנו
אלאפאת ואלמצאיב כאנהם קד עאהדוא | [עהרא וצנעו מיתאקא] כקי כרתנו
ברית עשינו חוזה. וכרר מות ושאול | סבק סמי הנא³) [אל]מות
אלמביעי ואלאכר גיר אלמביעי | כרלך ראו כוב ושקר מחסה וסתר פאמא כוב
פהו אלכלאם אלדי | יתוהם אלגאהל אנה כלה⁴) פי דאר אלדניא מן אן תפלג
עליה אלחגה ומן | אן יטיקה אל[ברהאן] ואמא שקר פהו אלמדאהב אלכאטלה
מתל מדאהב | אלדהריין ואלתליין⁵) אלדיין יחסבון אנהם אדא אעתקדוהא סקמ
ענהם | אלחסאב ואלעדיאב ואלמטאלבה. ומא מתל אלמדכורין אולא אלא
כמן | [יכרג מן] כיסה צפרה אוהם אלנאם אנה דהבא אלדי לא יציר דהבא |
[ואמא] מתל אלמדכורין אכרא פמן סתר וגהה ען גור אלשמם וקדר
כרלך | [אן] אלשמם קד ערמת אד חאל הו בינה וכינהא. וערפהם בעד דלך |
. ליתקו⁶) בה גיר מותוק ואן אללה גל גלאלה יצע כרסיה ללחכם |

שיחנהו בעל כרחם ולפיכך אמר ותקבעו את מי הברכה התחתונה ומן חולשתם היה
גיב שרצו להוסיף על המצודה ולא היה להם אבנים בעיר ולא היו יכולים לעלות אל
ההר לחצבם מפני שהיו במצור והיו מוכרחים להרוס.

[ואמרו משלי העם הזה אשר בירושלים מפני שפקידת ה' על [המושלים]
יותר קשה וחזקה [וספר] כאן ממעשיהם מה שלא היה יכול לתאר בתחלה שהשרים
אמרו שהם בלי פחד שיבואו עליהם המכות והפגעים כאלו כרתו ברית ועשו חוזה
כאמרו כרתנו ברית עשינו חוזה. והשתמש בשתי מלות מות ושאול מפני שיש שני
מיני מיתה האחד מהם המות הטבעי והאחר המות הבלתי טבעי וכן חשבו כוב ושקר
למחסה וסתר. וכוב הוא הדבר אשר יחשוב הכסיל שיהיה מחסהו בעולם הזה באופן
שלא תנצחוהו הטענה ולא תנבר עליו הראיה. והשקר ענינו הדעות הבטלות כדעות
מאמיני הקרמות והשניים החושבים כי באמונתם יסירו מהם החשבון והעונש והפקודה
והנזכרים בתחלה דומים רק להמוציא מכיסו דבר צהוב ויחשבו בני אדם שהוא זהב
ואיננו זהב והנזכרים באחרונה הם כמי שהסתיר פניו מאור השמש ודמה בנפשו כי
השמש כבר נעדר מפני שיש סתר בינו ובין השמש. והודיעם אחר זה שמה שבטחו

(1) אפשר שצ"ל ואשך ווצף הנא וכן תרגמתי.

(2) יתכן שצ"ל באן קאלו אלרוסא אנהם.

(3) אולי צ"ל כחסב קסמין אחרהמא.

(4) צ"ל כנה.

(5) צ"ל ואלתנויין.

(6) צ"ל אן סא ותקו.

כק' הנני יסד בציון אבן. ואלאולי אן יכון הוּא אלחג' | [אלדי בה] נעת הוּה
אלקאעד' באנה חג' צנאם כק' אבן בחן | [ובעד דלך נע]ת באנה זאויה עויוה
כק' פנת יקרת ונעת גמלה | [אלמוצע אנה] מכני עאמר כק' מוסד מוסד. ווצפה
איצא באן לה | ת. אן אלמונין לא תגדהם יסרעון אלי אלוקוף
עלי | [הוּא] אלמקאם אלחכם¹ כק' המאמין לא יחיש פכיף אלעצאה אלטאלחון |
[אלגה] לא עלי מא קאל איוב אשר אם צרקתי לא אענה וגו'. ויחתמל איצא
קולה | המאמין לא יחיש אן יצרף מן לפטה מסיר שפה לנאמנים² וה[ם אלדין]
[יכו³] | פי אלכלאם אלמתבועין פיקול ההנא אנה מן כאן דא כל[אם פצית]
אן | לא תראה יסארע אלי אלאחתגא[ג] במן אללה פכיף מן [כלאמה
מנ]קטע | כק' אלנבי ואל תבא במשפט. ומת[ל אל]לה אלקסט ואלד⁴ . . .
באלתר | אלדי (לא) ימדה אלבנא אלמסמא קו ואלשאקול אלרצאין אלתי
יטרהא אל | מסמאה משקלת אראד בדלך גמיע אלחרוד אלהגדסייה לאנהא
ואן | כתר אשכאלהא פיגמעהא אלטול ואלערין ואלעמק פבאזא דלך אלתר |
יעדל אלטול ואלערין וכדלך אלשאקול. חסקם אלעמק יעני בהוּא אלמחל | אן
אללה עו וגל לא יטיה⁵ שי ולא יפותה ולא יגפל ענה. וחסב מא כאן | תחרהם
אולא [באן] אול בהם אמרה כאלברד וסיל אלמא כק' כורם ברד | כורם מים כדלך
[קאל הנא] ויעה ברד ומים ישטפו. וקאבל אלמות ניר | אלטביעי באנה [ירחין]
כק' וכפר וואזי אלמות אלטביעי באנה לא יתבת | כק' לא תקום אר כ'ינה

בו איננו מבטח ושה' יתעלה יכון את כסאו למשפט . . . כאמרו הנני יסד בציון אבן
והתואר היותר נאות לזאת האבן אשר אמר עליה שיסדה הוא שתהיה אבן בחן ואחר זה
תארה שתהיה פנת יקרת ותארה בכללה שהיא בנויה לישוב כאמרו מוסד מוסד. והוסיף עוד
לתאר המקום הזה שלא תמצא המאמינים שימהרו לעמוד למשפט כמו שאמר המאמין לא
יחיש וכל שכן המורדים והרשעים [והכסילים] כאשר אמר איוב אם צדקתי לא אענה
וגו' (ט' ט"ו) ויתכן עוד שאמרו המאמין לא יחיש נגור מלשון מסיר שפה לנאמנים
(איוב י"ב כ') והם האנשים אשר דבריהן נשמעים ואמר כאן שהיודע לדבר צחות לא
תראנו שימהר להתוכח לפני ה' על אחת כמה וכמה מי שהוא ערל שפתים וכמו
שאמר הנביא ואל תבוא במשפט עמנו (תהלים קמ"ג ב'). והמשיל ה' היושר
והצמצום בחבל אשר ישהו הבונה והוא הנקרא קו ובחוט הברזל אשר ישליכהו והוא
הנקרא משקלת ורצה בזה כל נבולי ההגדרה מפני שאף על פי שרבו הצורות כלם
נכללו באורך ברוחב ובעמק ועל זה הדרך החבל מישר האורך והרוחב וכן המשקלת ימור
העמק וענין המשל הזה הוא שה' יתעלה לא נעלם ממנו דבר ושהוא משגיח על כל
וכפי מה שהזוהרים בתחלה באמרו להם על דרך רמז כורם ברד וכורם מים (למעלה
פסוק ב') כמו זה אמר כאן ויעה ברד ומים ישטפו וכנגד המות הכלתי טבעי אמר
שתופר (הברית) כאמרו וכפר וכנגד המות הטבעי שלא תתקיים (החיות) כאמרו לא תקום

¹ ללחכם.

² עיין תרגומו ובארו שם אשר העתיק נאמנים אלדרבין אשר ענינו היודעים לדבר צחות.

³ צ"ל יכונון.

⁴ אפשר שצ"ל ואלעדל או ואלדקה.

⁵ לא הבנתי המלה הזאת ולא העתקתי.

[אל] חגף פיה אוכר ואחרי. ומתל אלאפאת באל | שוט אלדי יצרב בה אלסלאטין
 כדאך אפאת אללה תמתל בה ובאלקציב | אלמצרוב בה ולא ש[אפע]
 אליה עליהם וקאל ועורר עליו ה' צבאות שוט | כמא בינא פי [מוצעה].
 וקולה] מדי עברו [ודת פיה פי] אול חין לאנה זאיה¹ | הו | זאיד והו קצד
 אללהויל ואלתרגיע. וציר אל הם בקו' יקה | עלי אלרוסא אלי מא ראיתה
 צדר בהם פי [קולה מושלי העם הזה וימכן] אן יכון דלך | פי מוצע אלעין².
 וכדלך צרפת קו' הבין ש[מועה עלי א] לדין תקדם | וצפהם באנהם לא יצדקון
 ען תפהים אלאכבאר כקו' יבין | שמועה וקאל אן אלדין א[כבר] הם בדלך פהם
 אול . . . ערפהם | אן³) אללאמה אלדי וצף אללה. | לם ימהלהם
 בל אחל בהם עקאבה ושכה [אמהאל אללה. . . באלבסאט אלמבסוט] | ואלסתר
 אלמרפוע כק' קצר המצע והמסכה צרה | חלם אלדי בסטה אללה ללצלך
 הו אמהאל [ואלבסאט הו המצע ובסט אלמבסוט יסמי] | ארכא ואלסתר הו המסכה
 ודלך מא יקול. | סתרי מרפוע לכם ובסאטי מבסוט. מא | ארדתם
 תגרוני ורפע אלסתר יסמי אנתמאע אן | לאנהא אדא רפע גמע בעצה אלי
 בעץ פיקול גל ועו . . . אלבסאט | מבסוט ואלסתר מרפוע עלי סביל אלתמתיל
 אלמלך מ . . . | אלאן ועלי מא וצף דרשו ה' בהמצאו וגו' קבל ען ישכל אל . . . |
 בסאטא ויחנב בינהם ובין אלמלך⁴). ויחתמל קו' שוט שושף [כי יעבור] | אומי
 בה אלי אלמלך ימר בבלדהם ויאכדהם סביא אול[א] תם ירגע תאניא כק' מדי |
 עברו יקה אתכם ואן כאן הדיא אלמלך סנחריב פהו אקרב ואומי בהר | פרצים
 אלי מא צנע אללה לדוד פי בעל פרצים מן אלנצר [בק' בהכרית] | ה' את

מפני שראית הטענה בו היא יותר חזקה ויותר מעולה. והמשיל המכות לשוט אשר יכו
 בו המושלים וכן מכות ה' נמשלו בו ובשבט המכה בלי חמלה ואמר ועורר עליו ה'
 צבאות שוט (למעלה יי כ"ו) כמו שבארנו במקומו ואמרו מדי עברו יקה אתכם
 הוספתי "בתחלת הזמן" מפני ש . . . הוא מבקש להפחיד ולשוב פעם אחר פעם.
 ובאמרו יקה אתכם רצה בו השרים כמו שתראה כי התחיל בהם ב[אמרו מושלי העם
 הזה ויתכן שמלת אתכם] מוסבת על אנשי לצון. וכמו כן הסבתי אמרו הבין שמועה
 על האנשים שקדם זכרם כי אינם צודקים בהבנת השמועות כאמרו את מי יבין
 שמועה (למעלה ט') . . . והודיעם שהאומה אשר תאר ה' . . . לא האריך לה
 אפו אבל שלח בה נקמתו ודמה אריכת אף ה' למצע המשתרע והמסכה הנעלה
 כאמרו קצר המצע והמסכה צרה . . . כי החסד אשר יציעהו ה' לברואיו היא אריכת
 אף [ופריסת המצע תקרא] השתרע והסתר הוא המסכה וזה מה . . . ויתכן שאמרו
 שוט שושף כי יעבור רמו בו אל המלך אשר יעבור בארצם וישכה שביה בפעם
 הראשון ואחר זה ישוב שנית כאמרו מדי עברו יקה אתכם והיותר קרוב שיהיה זה
 המלך סנחריב. ורמו בהר פרצים אל מה שעשה ה' לדוד בהר פרצים מן הנצחון

(1) לא ידעתי ענין המלה הזאת.
 (2) אפשר שצ"ל אנשי לצון ר"ל שמלת אתכם מוסבה אל אנשי לצון.
 (3) כאן מתחיל עמוד ב'.
 (4) החסרונות רבות באלה השורות ולא יכולנו להעתיקם ואפשר שזה ענינם אם ה' יאריך

אויבי דוד ואשאר בקו' כעמק בגבעון ירנו אלי מא [צנע אללה] | פי גבעון ופי עמק אילון מן וקוף אלשמם ואלקמר פי אלפלך ולם יתחרבא בקו' שמש | בגבעון דם וגו' אלא אנה בעד מא שבה שְהוּר [קדרתה ועשמתה במא צנע פי גבעון | ופי פרצים צאר פרק פי בינהמא ואלסבב פי דלך [לאן] | פי הדין אלמוצעין כאן רחמ' לבני אסראיל [ועקובה לאעדאיהם] | ואמא שְהוּר אמרה¹] פהו צד דלך והו שְהוּר עקובה ונקמ' פהו | מא גאל אלמצרבין פי באב אלגלאל ואלעטמ' ואלקדר' והו יגאנבה | אנה צד רחמ' והו נקמ' ולדלך קאל זר ונכריה ואלאקרב אן יכון | אשאר' זר אלי קצ' גבעון אלתי כאנת בכלאף אלעאד' אר כאנת | עאד' אלפלך אלחרב' אלדאימ' לם יקף בת' ואשארתה בקו' נכריה אלי | בעלל פרצים אלדי דלך גריב מן סירתה אלמערופ' אלתי הי רחמ' [וראף] | ושפק' ווסט בין הדי אלג' קצין סעאדאת למן כאנו מן ג' אנאם עלי | צלאח פאלמלוך אלצאלחון קאל פיהם עטרת צבי וצפירת תפארה ואלאימ' ואלחכאם ואלאציאר געל להם רוח משפט ואלעאמ' ואלגנר אלגיאד | געל להם נכורה. וכמא אנה צדר אול אלקצ' בהם ואנשי לצון | עאד ההנא אלי נהיהם ען אלדהא ואלצלף פקאל 22 ועתה אל תתלוצצו ואלאן פלא | תתדאהו כילא תשת' אדאבכם פאני סמעת מן ענד אללת רב אלגיוש | פנאא ובתרא לגמיע אהל היא אלבלד. 23 האוינו כל אנצתו ואסמעו | צותי ואצנו ואסמעו מקאלתי. 24 הכל היום אבל אלנהאר יחרת אל | פלאח ליזרע יפתח רוצתה ויכרבהא. 25 הלא אם אלא אנה לא בר אן יסוי | וגה ויבדר פיה מן אלקצח ואלכמון ויציר אלחנש' עולא ואלשעיר | עלאמאת ואלכרסנ' פי אלת'ום. 26 ויסרו כמא אדבה דו אלסיר' ודל' רבה. 27 כי לא בחרוין [ומן אלחבוב] מא לא ידאם באלגרנר

[כאמרו בהכרית] ה' את אויבי דוד (שמואל א' כ' ט"ו) ורמו באמרו כעמק בגבעון ירנו על מה שעשה ה' בגבעון ובעמק אילון בהעמדת השמש והירח [בתנועת גלגלם כאמרו שמש בגבעון דם וגו' (יהושע י' י"ב)] אלא אחר שהמשיל הראות [גבורתו ועוזו במה שעשה בגבעון ובהר פרצים היה הפרש בין שניהם והסבה בזה מפני שמעשי ה' באלו השני מקומות היה רחמים לבני ישראל ועונש לאויביהם אבל הראות גזרתו כאן הפך זה וזה הראות ענשו ונקמתו הנה מה שהביא ה' על המוכים בענין התפארת והגדולה והגבורה וזה מה שאינו מתנהג בו כי זהו הפך רחמים והוא נקמה ולפיכך אמר זר ונכריה. והיותר קרוב הוא שרמו בור אל מעשה גבעון שהיה נגר הטבע מפני שמטבע הגלגל ינוע תמיד ולא יעמוד לעולם ורמו בנכריה אל בעל פרצים מפני שזה נכרי ממנהגו הידוע שהוא רחמים וחנינה וחמלה. וזכר באמצע אלה השלש נבואות ההצלחות לשלשה מיני הצדיקים ואמר על המלכים הישרים עטרת צבי וצפירת תפארה ועל הכהנים והשופטים והתמימים רוח משפט ועל המון העם ואנשי צבא הטובים נכורה. וכמו שהתחיל בראש הנבואה באמרו אנשי לצון שב כאן להזהירם על ליצנותם וגאותם ואמר ועתה וכו' (כאן נמצא העתקת הפסוקים

אפו לחוטאים הוא כאלו אומר להם מצעי פרום לכם ומסכתי נעלה ותוכלו למצוא אותי ודומה למלך אשר יש לו וילון על פתחו המסתיר את פניו מהעם.

¹ נראה שחסרה כאן מלת ההנא.

ולא ידאר עליה לולב | אלעגל [מתל אלקצה ואלכמ] ון בל יכבטאן בעצאא או קציב. 28 לחם ואל | בר ועלי [אנה ידקה] פאנה לים אלי אלנאיא ידוסה בל יהים לולב עגלא | ומרכבא פלא תדקה]. 29 גם זאת והיה אלמקאלא מן רב אלניוש זרנת | ממא בין [אלחכמא וכתר אלפקה. צרפת מוסריכס מן מוסר מתל] ותקח צפורה צור או מוסרות ומוטות פיפסר רבאטא¹). ופסי בהיה |

(ט) ישעיה מא. ח—יה.

ממורח פקאל. 8 ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך זרע אברהם | אהבי. ואנת יא אסראיל עבדי יא יעקב אלדי אלתרתך נסל אברהים מחבני. 9 אשר | החוקתיך מקצות הארץ ומאציליה קראתיך ואמר לך עבדי אתה. בחרתיך | ולא מאסתיך. אלדי אמסכת בידך מן אקאצי אלארץ ומן אקטארהא דעות בך וקלת | לך אנת עבדי אלתרתך לס אוהר פיך. 10 אל תירא כי עמך אני אל תשתע כי אני | אלהיך אמצתיך אף עזרתיך אף תמכתיך בימין צדקי. לא תלף פאני מעך | לא תרתבך אנא רבך אאיך כמא טאל מא אענתך ואדעמתך איצא בימין עדלי. | 11 הן יבשו ויכלמו כל הנחרים בך יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך. וסיכיב ויזוא | גמיע מן תולע²) ויציר לא כשי ויבאדון לצומך. 12 תבקשם ולא תמצאם אנשי | מצתיך יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך. וזו מנאצאתך תטלבהם פלא תגדהם | ויציר כמן לים וכמן ללא זון מחארכתך. 13 כי אני ה' אלהיך מחזיק ימינך האומר | לך אל תירא אני עזרתיך. או אנא אללה רבך מאסך ימינך אלקאיל [לך] לא תלף אני מעינך. 14 אל תיראי תולעת יעקב מתי ישראל אני עזרתיך נאם ה' וגאלך | קדוש ישראל. ולא תלפיי יא דריא יעקב ולא רהט אסראיל אנא מעינך יקול אללה | וולך קדום אסראיל. 15 הנה שמתיך למורג חרוץ חדש בעל פיפיות תדוש הרים | ותדק וגבעות כמץ תשים. ואצריך כמורג בתאר גריר די אפואה תרום אלנבאל | ותדקהם ואלפאע כאלמוץ תצירהא. 16 תורם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם | ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל. כדאך תזריהם ואלריה תחמלהם | ואלעאצף יבדדהם ואנת תסר כאללה ובקדום אסראיל תמתדת. 17 העניים ואביונים | מבקשים מים ואין לשונם בצמא נשתה אני ה' אענם אלהי ישראל לא | אעזבם. ואלצעפא אלמסאכין אלדין יטלכון מאא ולים ואלסנהם באלעטש קד נצבת אנא | אללה אגיבהם וקדום אסראיל לא אתרכהם. ודת פי תפסיר החוקתיך מסכת בידך | ועברת אציליה אקטארהא מן אצל לפשא אצל. ופסרת הן יבושו והנה שמתיך סיכון עלי | מא קדמת.

מן כ"ב עד סוף הפרשה) גזרתי מוסריכס מן מוסר כמו ותקח צפורה צור (שמות ד' כ"ה) או מן מוסרות ומוטות ויהיה ענינו עבותות.

(הדף מתחיל בהעתקת הפסוקים) ממורח. ואמר ואתה ישראל עבדי וגו' הוספתי בהעתקת החוקתיך מלת בידך. ותרגמתי אציליה גלילותיה משרש מלת אצל

(1) ר"ל שהחולם הוא כמקום שרק כמו צר שהוא במקום צור.
(2) חסרה מלת בך.

וזדת פי קולה יהיו כאין וכאפס כמן לים וכמן ללא אף לים ואלכלא גמיעא | ליסא בשי
 ולא יגוו אן ימתל בהמא שי עלי אללפט אללהם אלא אן יכון עלי אלמעני
 פכשפת | אלמעני. ופסרת תולעת שיעה¹ עלי אלמפרד. ויתצרף נשתה מן ונשתו מים
 מהים. קסמת | אלבשארף ללמבשרין ההנא ג' אקסאם אלאל גמלה בני אסראיל קאל
 להם ואתה ישראל עבדי | ואלב' מלוכהם ורוסאהם. קאל להם אל תיראי תולעת
 וגו' ואלג' צעפאהם ועואמהם קאל להם | העניים והאביונים וינבני אן נתכלם פי
 מא נאטב בה אלכל ואלקסמין גמיעא קאל ללכל | זרע אברהם אוהבי ומנצוין
 אן ישמעאל איצא הו זרע אברהם נק' וגם את בן האמה לגוי | אשימנו כי
 זרעך הוא פמא אלפרק בינה ובין יצחק פנקול אן נסל יצחק איצא יסמיה
 אלכתאב | זרע אברהם נק' ההנא ליעקב זרע אברהם אוהבי ונסל ישמעאל לס יסמיה
 אלכתאב | זרע אברהם ועלי אן אלמצאף יוגב תסמיתה אלא אן תסמיה אלכתאב
 אלתי הי אחד | אבואב אלשרף לס תסמיה. וקסם אלאעדא ד' אקסאם מתולעון
 ומצאצמון ומנצוין | ומהארבון פאמא הנחרים פהם אלמעלקרון ללאמה שד' [א]
 וידברונהא בתוהם ריב' | ולדלך יבשו. ואנשי ריבך הם אלמצאצמון לצומה מנאטרה
 בלא חרב ולא צרב ולדלך | יאברו מרסל [א] ואנשי מצותך הם אלמצארעון ואלמצארבון
 נק' כי ינצו ונגפו ולדלך | תבקשם ולא תמצאם לא תבקא להם באקיה ואנשי
 מלחמתך הם אלמחארבון ולדלך | יהיו כאין וכאפס יצעהם מא נאל אלאלוין ממן

וביארתי הן יבושו (י"א) והנה שמתוך (ט"ו) סיכון = עתיד להיות כפי מה שהקדמתי
 והוספתי באמרו ויהיו כאין וכאפס כמן לים וכמן ללא כי לים וללא יחד ענינם אין
 דבר ולא יתכן להמשיל אליהם דבר מה לפי משמעם רק לפי ענינם ותרגמותים לפי
 הענין. והעתקתי תולעת (י"ד) שיעה בלשון יחיד. ונשתה (י"ג) נגזר מן ונשתו מים מן
 הים (י"ט ה'). וחלקתי פה הבשורה הטובה להמבושרים לשלשה חלקים החלק
 הראשון לכל בני ישראל ואמר להם אתה ישראל עבדי. והשני למלכיהם ושריהם
 ואמר להם אל תראי תולעת. והשלישי לאביוניהם ולהמון העם ואמר העניים
 והאביונים. וראוי שנבאר מה שדבר בו אל הכלל ואל שני החלקים יחד אמר לכלם
 זרע אברהם אוהבי וברור הוא מן הכתוב כי ישמעאל ג"כ נקרא זרע אברהם כאמרו
 וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא (בראשית כ"א י"ג) ומה הוא ההפרש
 בינו ובין יצחק נאמר כי זרע יצחק נקרא ג"כ במקרא זרע אברהם כמו שאמר כאן
 ליעקב זרע אברהם אוהבי וזרע ישמעאל לא נקרא במקרא זרע אברהם ואף על פי
 שהכנוי (במלת זרעך) יחייב שיקרא כן התורה לא קראהו בשם שהוא אחד ממיני
 היחוס והמעלה. וחלק האויבים לארבעה חלקים הנחרים והמריבים ואנשי מצה
 והלוחמים. והנחרים הם החושבים רעה על האומה ובהנהגתם מעוררים בה רוח
 קנאה ולפיכך יבשו. ואנשי ריבך הם המחרחרים ריב הדעות בלא חרב ובלא מכה
 ולכן אמר על דרך כלל יאברו ואנשי מצותך הנצים והנוגפים כאמרו כי ינצו ונגפו
 (שמות כ"א כ"ב) ולכן תבקשם ולא תמצאם לא ישאר מהם שריד ואנשי מלחמתך הם
 הנלחמים ולכן יהיו כאין וכאפס יעשה עמהם כמה שעשה להקדמונים אשר נלחמו עם

¹ כן תרגם מלת תולעת בפנים הספר ובתרגומו למעלה דף 119 שורה 20 נמצא
 מלת זריה ואפשר שזה טעות סופר.

לאחם אלאמא [כמא עלמת] מן סיחון ועוג | ונירהמא. תם קאל לאגלאיהם אל תיראי תולעת ונוי. ומ[רג חרוץ אלה] מן חריר | תקטע אלגבאל ועלי אן אלמורג נפסה אנמא יקשר אלחנטה וליס [יקטע] אלחגר לכנה קאל | הנה שמתוך למורג תדוש הרים דל עלי אנה לס יום אלי אלגרגר נפסה בל אלי אלחריד אלקטוע | כאלפאס ואלפטים ומא שאכלהמא ואנמא שבה במורג לעלה מא ידו[ס בה] ימתל בה | אלאמס כמוץ תשים. תם קאל ללצעפא ולאלרעאע העניים והאביונים וני אענס ולא אעזבם הודא כלאם | מקדם אני ה' לא אעזבם בל אענס מתל קול יוסף השלום אביכם הזקן אשר אמרתם | העודנו חי אנמא אלנשאם העוד אביכם הזקן חי השלום וכו' | ⁽¹⁾

(י) ישעיה מב. א—ד.

בשמ[ך] רחמ[נא] תפסיר אלאפאטיר⁽²⁾

ישרים [תמימים ספון פתר בנו] נעימים ישכנו עזוז קדש בנו
בראשית בישעיה

1 הן עברי אתמך בו בחירי רצתה נפשי נתתי רוחי עליו משפט לגוים | יוציא. הודא עברי אדעמה מלתארי רצית בה נפסי אנעל נבותי פיה יכרג בהא | אחכאמי אלי אלאמס. 2 לא יצעק ולא ישא ולא ישמיע בחוץ קולו.

האומה כמו שידעת מן סיחון ועוג וזולתם. ואחר זה אמר לגדוליהם אל תיראי תולעת וכו' ומורג חרוץ הוא בלי ברזל החותך הרים ואף על פי שהמורג בעצמו איננו אלא לקלוף החטים ואינו חותך האבנים אבל אמר הנה שמתוך למורג תדוש הרים והורה בזה שלא רמו על הבלי הקולף את החטים בעצמו כי אם על הברזל החותך כהגרזן והפטיש ודומיהם ולא דמה (ישראל) למורג כי אם מפני שהגוים נמשלו למוץ כמו שאמר כמוץ תשים. ואחר זה אמר אל העניים ואל המוץ העם העניים ואביונים וכו' יש במאמר הזה מוקדם ומאוחר אני ה' לא אעזבם אבל אענס כמו שאמר יוסף השלום אביכם הזקן אשר אמרתם העודנו חי (בראשית מ"ג כ"ו) והסדר הנכון הוא העוד אביכם הזקן חי השלום וכו'.

בשמ[ך] רחמ[נא] פתרון ההפטרות.

ישרים [תמימים ספון פתר בנו] נעימים ישכנו עזוז קדש בנו
בראשית בישעיה

(כאן נמצאו ארבעה הפסוקים הראשונים בעברי ובערבי) תרגמתי פשתה פתיל מפני שמצאתי שסמך אל המלה הזאת כהה והיא נופלת על רפיון האור וחשכו כמו שאמר ותכהין עיניו מראות (בראשית כ"ד א') ועוד והנה כהה הנגע (ויקרא י"ג ו')

⁽¹⁾ בסוף העמוד הזה נמצא כזה: וירא אליו במלכים | ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע עבדך אישי | עד לעבדים. וזה מכתובת סופר אחר אשר הוסיף זאת ההפטרות. אחר הפטרת לך לך.

⁽²⁾ מזה נראה ברור שהרפים הנמצאים בהגניזה היו לקוחים מכרך אחד שהיה בו ההפטרות עם באור ר' סעדיה גאון. השיר אשר בהשורה השנית נרשם בו "יוסף בן יעקב" וזה שם אבי הגאון.

מן חיה | לא יצרף ולא יעלן ולא יסמע פי אלאסואק צותה. 3 קנה רצוין לא
 ישבור ופשתה כהה לא יכבנה לאמת יוציא משפט. חתי קצבה מרצוץ לא יכסרהא
 ופתילה לאמדה | לא יטפיהא ירג אלחכם עלי חקה. 4 לא יכהה ולא ירוין עד
 ישים בארין משפט | ולתורתו איים ייחלו. בל לא יכמד ולא יתרצין או יציר
 אלחכם פי אלארין ולשריעתה | אלאמס ירגון. פסרת פשתה פתילה לאני ונרתה צם
 אליהא כהה והיה אללפטה | מצרופה אלי כמוד אלצו ודמסה נטיר קולה ותכהין עיניו
 מראות ואיצא והנה כהה | הנגע פיגב אן תכון לפטה ופשתה ממא ילאאם כהה.
 ואשתקקת לא ירוין מן קנה | רצוין פנעלתה תרצא. למא כאנת אלפואסיק אלתי תקדמת
 מן קרבו רבכם אלי ההנא | אנמא תנעת היה אלמלך פי נפסה ולם תצף אן אללה
 אלדי יוידה בעלוס אלניב אונב אן | יפצה ההנא מן אין וקע לה היה אלעלם פאכבר
 אנה לים עלם אכתסאבי בל הו עלם אלאהי | לקולה נתתי רוחי עליו והי אלרוח אלתי
 כאן וצפהא פי קצה ונחה עליו רוח ה' פקי ההנא אתמך בו יעני אוחטה ואצצה נטיר
 קוי אשת חן תתמך כבוד ועריצים יתמכו עשר | . ואומי בקוי רצתה נפשי אלי
 אלחכמה וכדלך כל נפש מצרופה אלי אלקדים מתל ורשע ואהב | חמס שנאה נפשו
 וכדלך ישבע תועבות נפשו [אל] כל חכמה פקאל אן חכמתי אונבת | אן אלתארה או
 כאן אלנאם לא בר להם מן מודב ואלאמר פי תשליצה אלי נאצבה פאני | קד
 אלתרת היה ובאלואונב אעלמה אלניב חתי ינקאד אליה אלנאם טועא כקי משפט
 לגוים | יוציא בגיר תעב ולא אנתהאד חתי ולא צראך ולא רפע צות כקי לא יצעק
 ולא ישא ולא ישמיע | בחוין קולו ונעלהא גי מנאול אלצראך ורפע אלצות דונה
 ודונהמא אסמאע אלצות עלי | רסלה אלא ברפק וסלאמה יסוק אלכלך. ולקולה קנה
 רצוין מעניאן אחרהמא עלי טאהרה | ויכון מבאלגה פי אלכלאם יעני אן אלנאם
 ינקארו לה מן גיר אן יכסר קצבה או יטפי | פתילה פצלא עלי אן יפתח פתחא או

לכן צריך שענין מלת פשתה יאות לכהה. וגורתי ירוין מן קנה רצוין והעתקתיו בערבי
 תרצא. ומפני שבפסוקים הקודמים מן קרבו ריבכם (למעלה מ"א כ"א) עד כאן לא
 תאר אלא המלך עצמו ולא סיפר שתי יאמצהו בחכמות הנסתרות הוכרח לבאר כאן
 מאין באה לו זאת החכמה והגיד כי לא קנה אותה ביגיעת הלמוד כי אם באה לו
 מאת ה' כאמרו נתתי רוחי עליו וזה הוא הרוח אשר תאר בפרשת ונחה עליו רוח ה'
 (למעלה י"א ב'). ואמר כאן אתמך בו רצה לומר אנצרנו ואתן לו סגולה כאמרו
 אשת חן תתמך כבוד ועריצים יתמכו עשר (משלי י"א ט"ז). ורמו באמרו רצתה נפשי
 אל החכמה וכן כל נפש הנופלת על הקדוש כמו ורשע ואהב חמס שנאה נפשו
 (תהלים י"א ה') וכן ישבע תועבת נפשו (שם ו' ט"ז) והכל ענינה החכמה ואמר כי
 חכמתי תכריח שאבחרהו מפני שבני אדם נצרכים בהכרח למנהיג ומורה ויש על
 הממנה אותו לתאר אותו המנהיג הנה אנכי בחרתיהו ועלי ללמדו הנסתרות כדי שיהיה
 בני אדם נמשכים אחריו ברצון כאמרו משפט לגוים יוציא בלי יגיעה ובלי עיפות
 עד שלא יצעק ולא ישמיע קולו כאמרו לא יצעק ולא ישא ולא ישמיע בחוין קולו
 ונתן בזה שלש מדרגות הצעקה ותחתיה הרמת הקול ותחת שניהם השמעת הקול
 לשלוחיו ורק בשובה ונחת ינהיג את הבריות. ולאמרו קנה רצוין שני ענינים האחד
 על פשוטו ויהיה המאמר על דרך הפלגה ר"ל שבני אדם ילכו אחריו מבלי שישבר
 קנה או יכבה פתילה וכל שכן שלא יכבש קריה או יצור על מבצר או יהרג איש

יִרְכַּב חֲצִנָּא או יקתל נאסא ויתאלף מע הדי | אלעבארָה לא יכהה ונוי כל לא תונד
 פי איִאמה פתילָה מטפיה ולא קצבָה מרצִיָה ממא | אלחֶק שִׂאָהר פתכּוֹן אלברכאָת
 ואלצבּ ואלציא עלי מא הו משרוח פי פצל אלהים משפטיך | למלך תן וצדקתך
 לבן מלך. ואלאָר עלי סביל אלחמתיל פיכּוֹן מעני קולה קנה רצוֹן אלצעפא מן
 אלקום אלדי לא קוּף להם ומעני ופשתה כהה אלקטיעון מנהם אלדין לים להם
 חנָה סקאל.

(א) ישעיה מג. ז.

ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו קי רבינו סעדיה ז"ל יתגה אן | יכּוֹן אוּחִי
 בה אלי גי תפאציל תפציל אלחיואן עלי אלגמאד תם תפציל | אלנאטק עלי גירה
 תם תפציל ישראל עלי גמיע אלנאטקין והו גאיל). ופי² | מעני אָר והו אן אלבריאָה
 ואליצירה ואלעשיה ואן כּאנת מתקארבָה אלמעאני | פאן לכל ואחדָה מעני תכוֹן
 בה דון אלִאָרִי. פאלבריאָה הי אכּתראע | אלמאדָה ואשִׁהארהא מן אלעדס אלי
 אלונוד וכמא אסתעמל הדי אללפט פי | אצל אינאדָה אלעאלם פקי בראשית ברא
 אלהים וגיר דלך. ואליצירה הו | אינאדהא באלתקדיר אלדי יצלח למא יראד ללקתה
 וכמא יקול פי כלק אדם | ואינאדה וייצר ה' אלהים ונוי. ועשיתיו הו תרתיב צורה
 אולמכלוק עלי אחסן | תרתיב ותצויר וכמא יקול פי כלק חוה עלי אחסן צורה
 אעשה לו עזר כנגדו | פכל מא יכּוֹן מן אלעדס אלי אלונוד פיסתקר³ אלי

ועם זה הביאור מסכים לא יכהה וכו' לא ימצא בימיו אפילו פשתה כהה וקנה
 רצוֹן מפני שהאמת נגלתה ויהיו הברכות והשבע והאור כמו שהוא מבואר בפרשת
 אלהים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך (תהלים ע"ב א'). והענין השני על דרך
 משל ויהיה טעם אמרו קנה רצוֹן עניי העם אשר אין להם כח וטעם ופשתה כהה
 הנדבאים מהם אשר אין להם מאומה. ואמר

ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו אמר ר' סעדיה ז"ל יתכן שגלה בזה
 שלשה יתרונות יתרון בעלי החיים על הדומם ואחר זה יתרון המדבר על זולתו ואחר
 זה יתרון ישראל על כל המדברים וזה אפשר. ויש בו ענין אחר וזה כי הבריאָה
 והיצירה והעשיה אף על פי שהם קרובים בענין יש לכל אחד מהם ענין נפרד אשר אין
 בזולתו. והבריאָה היא התחדשות החמר וגלויו מן ההעדר אל המציאות וכמו שהשתמש
 בזאת המלה בראשית תולדת העולם ואמר בראשית ברא אלהים (בראשית א' א')
 ובשאר המקומות. והיצירה הוא המצאתה במדה הראויה למה שהוא מכוון להברא
 כמו שאמר בבריאת האדם והמצאתו וייצר ה' אלהים ונוי (שם ב' י"ט). ועשיתיו
 הוא הכנת צורת הנברא על אופן היותר נאה להכנתו ולצורתו וכמו שאמר בבריאת
 חוה על הצורה היותר יפה אעשה לו עזר כנגדו (שם י"ח) וכל דבר היוצא מן ההעדר

(1) לפי דעתנו עד כאן פירוש הגאון והפירוש האחר הוא לר' אברהם בן שלמה מחבר
 ס' מטה עוז.
 (2) צ"ל ופיה.
 (3) צ"ל פיסתקר.

תקדירה אולא ואלי אלאינאר | עלי ופק אלתקדיר תאניא ואלי אלתצויר עלי ופק
 אלאינאר תאלתא פאללה ת"ע יוצר מן | חית אנה מקדֶר וכורא מן חית אנה מלתרע
 ומגד ועושה מן חית הו מרתב צור | אלמלתרעאת אחסן תרתיב. והיא כאלבנא
 מתלא פאנה יחתאג אלי מקדֶר יקדֶר מא | לא בד מנה מן אלכשב ואללכן ומסאחא
 אלארץ ועדד אלאבניא ושולהא וערצהא והיא | יתולאה אלמהנדס פי רסמה ויצורה
 תם יחתאג אלי בנא יתולא אלאעמאל | אלתי ענדהא תחדת אצול אלאבניא תם
 יחתאג אלי אלמויץ נקש טאהרהא ווייץ | צורתהא פי תולאה גיר אלכנא הדה פי אלעאדה
 ואלתקדיר ואלכנא ואלתצויר | ולים כדלך פי אפעאל אללה ת"ע בל הו אלמקדֶר
 ואלמוגד ואלמויץ פהו אלכאלק אלכארי | אלמצוֹר ומתלה אלנסאן והו אחד
 מכלוקאתה הו מחתאג פי וגודה אולא אלי אן יקדֶר | מא מנה וגודה פאנה גסם מלצוין
 פלא בר מן אלגסם אולא חתי ילצין באלצפאת כמא | יחתאג אלכנא אלי אלאלת
 חתי יבני תם לא יצלח אלאבניא¹ | אלאנסאן אלא אלמא | ואלתראב גמיעא אד
 אלתראב וחדה יאבס מחץ פלא ינתני ולא ינעטף פי | אלתרכאת ואלמא וחדה רטב
 מחץ לא יתמאסך ולא ינתצב בל ינבסם ולא בד ואן | ימתנע ארטב באליאבס תם
 יעתדל וענה יעבר באלטין ולדלך יקול איוב פי | ללקא אלמללוק זכר נא כי כחומר
 וגו' תם לא בר מן חרארה טאבכא חתי | יסתחכס מזג אלמא באלתראב ולא ינפעל
 פלא ינלל אלנסאן מן אלטין אלמחץ בל | צלצאל כאלפכאר. ואלפכאר הו אלמא
 אלמענון באלטין אלדי קד עמלת פיה | אלנאר חתי אחכמת מואגה וען הדה קי איוב

אל המציאות צריך בתחלה שיהיה לו שיעור ושיהיה שנית יציאתו אל המציאות
 נאותה לשיעורו ושתהיה שלישית צורתו נאותה למציאותו והי' יתעלה הוא יוצר במה
 שהוא נותן השיעור ובורא במה שהוא מציא ומוציא כל דבר מן ההעדר ועושה במה
 שהוא מכין צורות הנבראות בהכנה היותר נאותה וזה דומה לבונה כי הוא צריך
 לאמדן המשער כמות העצים והלבנים וחלקת הארץ ומספר הבנינים וארכם ורחבם
 הנצרכים לו ויפקיד בזה המהנדס לעשות תארו וציורו ואחר זה הוא צריך לאומן
 אשר יפקידהו על המלאכות אשר בהן יעשה עקר הבנין ואחר זה הוא צריך לציור
 המיפה את הבנין מחוץ ויתארהו ויפקיד על זה אומן אחר אלה הם כפי המנהג
 מלאכות המשער והבונה והמציר ואיננו כן במעשי ה' יתעלה אבל הוא המשער
 והממציא והציור ולפי זה הוא הבורא והיוצר והעושה וכן האדם אשר הוא אחד
 מברואיו הוא נצרך במציאותו בתחלה שישוער הרבר אשר ממנו מציאותו כי הוא גשם
 מיוחד ואי אפשר בתחלה לגשם שלא יתיחד בתוארים כמו שנצרך הבונה לכלים אשר
 בהם יבנה ואחר זה לא יתוקן האדם כי אם שיהיה בנוי ממים ומעפר יחד מפני שהעפר
 לבדו הוא רק יבש ולא יתנועע בכפיפה ולא בעטיפה והמים לבדם הם רק דבר רטוב
 ואי אפשר להחזיקו בידים או להציבו אבל יתפשט בהכרח ויתעכב הרטוב ביבש ויתערבו
 בשוה ולפיכך נקרא האדם על דרך העברה חמר ואמר איוב בכריאת הנבראים זכר נא
 כי כחמר וכי' (שם י' ט') ואחר זה אי אפשר לו להיות מבלי חמום המכשל אותו כדי
 שיתחוק מזג המים עם העפר ולא יתפור. הנה האדם לא נברא מן טיט פשוט אבל
 מן חרש היוצר והחרש הוא המים הנלושים בטיט אחר שעשה בו האש פעולתו
 שיתחוק המזג. ועל זה אמר איוב הלא כחלב תתיכני (שם י"א) ואחר זה צריך האדם

¹ גראה שצ"ל אלי בניה.

הלא כחלב תתיכני ונוי תם | יחתאג אלי תקדיר אלמא ואלטין במקדאר מלצוין פאנה
 אן צור מתלא לם יחצל | מנה אלאפעאל אלנפסאניה בל כאן עלי קדר אלדרר¹
 ואלנמל פתספיה אלריאח | ויהלכה אדני שי ולא יחתאג אלי גבל מן אלטין פאן
 דלך זיד עלי קדר אלהאגה | בל אלכאפי מן גיר זיארה ונקצאן קדר מעלוס יעלמה
 אללה ת"ע ופי תפאציל דלך | קו' עור ובשר תלבישיני פקר תביון מעני אלבריאח
 ואליצירה ואלעשייה ואנה אראד | בכל ואחד מעני ולמא כאן גלק אלגנין מן
 אלמארה אלצאדרה ען אלואלדין דון אלאכתראע | פמא כאן ימכן אן יסתעמל פי
 גלקה אלא לפטה אליצירה כמא יקול לירמיהו בטרם אצרך | בבטן וכו' ועתה כה
 אמר ה' יוצרי מבטן וכו' היא קו' ישעיה וק' איצא כה אמר ה' גואלך ויוצרך מבטן
 ונוי מפר אותות בדים ונוי מקים דבר עברו וכו' האומר לצולה וכו' האומר לכורש
 רועי וכו'.

(כ) ישעיה נה: ב.

ונאדי בעד דלך באלפרקה אלני מן אלאמה אלדין אקתרפו אלכבאיר מן
 אלמעאצי ולדלך... עקובה עליהם פקאל דרשו ה' וכו'... תם אתבעהא בכשאראת
 ללגמאעה אד כאן אלקצר בגמיע היה אלאקואל עזא אלאמה וקאל כי כאשר וכו'.

(ג) גז. מן יג עד מ.

קסמת היה אלקצה אלפסאר קסמין אלזנא ואלפסק. פאמא אלזנא פקדמתה
 אולא וקאלת פיה(א) אנה מנכר [והו מתל] אלארין אלתי יכרר פיהא זרעה[א]

שהמים והשיט יהיו קצובים במדה מיוחדת מפני שאם היה נוצר על דרך מקרה לא
 היה לו פעולת הנפשיות אבל יהיה בערך התולעים והנמלים אשר תשאם הרוח ויאבדם
 הדבר היותר מעוש ואיננו צריך למשא כבד משיט מפני שזהו יותר מן הנצרך לו אבל
 מה שהוא מספיק לא פחות ולא יותר שעור ידוע מאת ה' יתעלה ועל אלה ההבדלים
 אמר איוב עור ובשר תלבישיני (שם). הנה נתבארו עניני הבריאח והיצירה והעשייה
 ושרצה בכל אחר מהם ענין מיוחד ומפני שיצירת העובר תעשה מן החמר היוצא
 מאביו ומאמו בלא בריאה חדשה אי אפשר להשתמש בבריאותו אלא במלת יצירה
 כמו שיאמר ה' לירמיהו בטרם אצרך בבטן (א' ה') ועתה כה אמר ה' יוצרי מבטן
 (ישעיה מט ה') כה אמר ה' גואלך ויוצרך מבטן מפר אותות בדים וכו' מקים דבר
 עברו האומר לצולה ונוי האומר לכורש רועי (שם מיד מן כ"ה עד כ"ח).

וקרא אחר זה המחלקה השלישית מן האומה אשר עברו על העבירות החמורות
 ולכן הוכיחם לעשות תשובה כדי שלא יענשו.
 ואחר זה הזכיר בשורות טובות לישראל כי כוננתו בכל אלה המאמרים לנחם
 האומה ואמר.

הפרשה הזאת תחלק הזמה לשני חלקים הזנות והמשכב זכר והקדימה הזנות
 ואמרה בה שהיא דבר מגונה והיא דומה לארץ אשר יורע בה פעם אחר פעם וקרא

¹ צ"ל אלדרר.

וסמא[ת]הא עוננה פי מעני אל[ת] פאאל לא[נה]א תתשוף פי אלטרק ואלאסואק עסי אן תקע ותצארף עלי מן יאתיהא כמה קאל שלמה פעם בחוץ פעם ברחובות. תם תציר אלי מן לים הי לה בחק ולא הו להא פלדלך קיל מנאף. ומע מא הי מעה פקלבהא נאשו ענה פלדלך קאל ותזנה. ואיצא לאן אלתוריה חכמת עלי אלולד באלאבעאד פמנהא (?) קאל פי צדר אלכלאם קרבו הנה ומע אבעאד לקו(?) ען באב אלבית ואיצא אלזאני ואלזאניא ואלולד לא ירפעון רוסהם כ"ק וחרפתו לא תמחה ומנהא קאל ההנא על מי תתענגו. ובאלנאב (?) על מי תאריכו פה (?) ג' מראר¹) תם אכתפא אן יד'ם אלזנא באכתר מן ה'א למא קד כאן שלמה פיה את'סע פי קצה כי בחלון ביתי ועלי מא שרחנאה פי תפסיר משלי ומא נחא נחו דלך ואיצא לאן מצאיבא כתיר'ה חל'ת באלנאם מן אגלה כמה בינת אלתוריה. תם אקבל אלי אלקסם אלתאני אלדי הוא נשיאן אלד'נור ואת'סע פי דמה אד' כאן לם יתסע פיה קבל דלך ועלי אן אלתוריה קד נהת ענה ווצפת עקאבה פי אלמנול וקבל דלך אכברת באהל סרום ומא חל' בהם עלי ה'ה אלמעציה אלא אן אעתבאראת כאנת פי אמר אלזנא אוסע פנול ה'א אלקול ליזיד פי אלתחאיד מנהא. וקולה הנחמים באלים פסרתה תספין והו מתל קולה ולא יחם לו וקולה גם אם ישכבו שנים וחם להם ומתל ד'נורהם באלכבאש כמה מתל אלאמרא'ה בכבשה לקול ויקח את כבשת האישה הרש פקאל אנהם יתסנ'ון בה'ה אלכבאש בדל אלשנר אלמתמרה יעני אלנסא ומא קד חללה אללה לך עלי מא[הו]

הזונה עוננה בענין חוזה בעננים מפני שהיא תסתכל בדרכים ובשוקים אולי תמצא ותפגוש מי שיבוא אליה כמו שאמר שלמה פעם בחוץ ופעם ברחובות (משלי ז' י"ב). ואחר זה תהיה לאיש אשר אין לו רשות עליה ולא לה עליו ולפיכך אמר מנאף ובעודה עמו לבה זונה מאחריו ולפיכך אמר ותזנה. ועוד מפני שהתורה גורה להרחיק ילדי הזונה ועליהם אמר הנביא בתחלת מאמרו קרבו הנה מפני שברחוקם הושלכו מפתח הבית. ועוד כי הנואף והנואפת וילדיהם לא ינביהו ראשיהם כאמרו וחרפתו לא תמחה (שם ו' ל"ג) אמר עליהם על מי תתענגו... ואחר זה חשך מלגנות הזנות יותר מזה מפני שכבר האריך בה שלמה בפרשת כי בחלון ביתי כפי שפירשנוה בבאור למשלי ובכיוצא בה ועוד מפני שצרות רבות באו לבני אדם על ידה כאשר פירשה התורה. ואחר זה פנה הנביא אל חלק השני אשר הוא משכב זכר והאריך בגנותו מפני שלא האריך בו קודם זה ואף על פי שהתורה כבר הזהירה עליו והנידה ענשו בין המצות הנתונות בסני וקודם זה ספרה מאנשי סדום ומה שאירע להם על דבר העבירה הזאת אלא שמספר ההזהרות אשר נתנה לנו על דבר זנות הוא יותר גדול לפיכך אמר הנביא זה המאמר לרחק אותנו יותר מזאת העבירה. ואמרו הנחמים באלים פירשתו מענין חמום והוא כאמרו ולא יחם לו (מלכים א' א' א') וכאמרו גם אם ישכבו שנים וחם להם (קהלת ד' י"ב). והמשיל הזכרים באלים כמו שהמשיל האשה בכבשה כאמרו ויקח את כבשת האישה הרש (שמואל ב' י"ב ד'). ואמר שהם מחממים עצמם באלים תחת עין רענן רצה בזה הנשים מה שכבר התיר לך ה' כאשר הוא גראה מפירותיהם.

¹ המאמר מן מלת ובאלנאב לא יכולתי להולמו ואפשר שצ"ל ובאטנאב על מי תאריכו פה תרחיבו לשון = ובאריכת הלשון על מי וכו'.

משאחד מן אתמארהם¹). ופי חאל מא יצרפון נטפתהם אלי חאל גיר מצרפהא געלהם כאנהם יקתלון נפוסא לקו' שוחטי הילדים בנחלים. והיה אלאודיה ואלצנור הי אעצא מן אלאנסאן מא תקער מנהא ועמק ישבה באלאודיה ומא אכפהר מנהא פנסא שבה באלצנור. ופסרת בחלקי נחל חלקך מרר אלצנור מתל יעקב איש חלק ואצל אללפטה אללין ואלמלוסה מתל קולה אמריה החליקה וחלק משמן חכה וקו' הם הם גורלך עלי מא ישאחד מן אהל היא אלשאן אנהם לים ללאבר יעאשרון עשירהם כל מא דאם עלי חאלה תלך. וגעל מגאלסהם ושראבהם ופואכההם מנכרה או כלהא אנמא תעד למעציה כקו' גם להם שפכת נסך. פקאל העל אלה לא אנחם קול מסתפטע אלונא אלדי קיל פיה סוסים מוזנים העל אלה לא אפקד במ ואלגור אלדי קיל פיה שמנו עשתו וגו' העל אלה לא אפקד ואלמחאל אלדי קאל פיה חין שחוט לשונם וגו' העל אלה לא אפקד. וקו' על הר גבוה ונשא הוא מא ישאחד אנהם קד יכתארון מנהם כל תליע וגסים. ולמא תוקט אלקול דכר פיה משכב ג' מראר שמת משכבך הרחבת משכבך אהבת משכבם וכל מא מר פי היא אלפן פצח או קאל ואחר הדלת והמוזוה וליס לנא דלך פי אלאנסאן אלא פי מוצעין פמה ואספלה פאמא אלפס קאל פי אלחיואן דלתי פניו מי פתח ואלספל קאל פיה כי לא סגר דלתי בטני ולמא לקב אלעצו באסם אלדלת לקב מא פיה זארה² מן אלגאנבין במוזוה פקאל הנאך שמת זכרוןך אסם אלדכר פציה. ואכברהם באן מן אסתעמל דלך מנהם פקד באן מן רבה כ"ק כי מאתי גלית ותעלי. וקד צאר ול"הם

ומפני שמשתמשים בזרעם שלא כדרכו עשאם כאלו הם הורגי נפשות כאמרו שוחטי הילדים בנחלים. ואלה הנחלים והסלעים הם אברי האדם האבר החלול והעמוק דמהו לנחלים והאבר המתקשה והמתעבה המשילו בסלעים. ופירשתי בחלקי נחל חלקך חלקת הלחיים כאמרו ביעקב איש חלק (בראשית כ"ו י"א) והמלה נגורת מענין רכות והחלקה כאמרו אמריה החליקה (משלי ז' ה') וחלק משמן חכה (שם ה' ג'). ואמרו הם הם גורלך זה כפי מה שנראה מדרך אלו האנשים שהם לא יתרועעו בחבריהם תמיד אלא בעודם על המצב הזה. וגנה חבורותם ומשתיהם ורקחיהם מפני שכל זה הכנה לפשעם כאמרו גם להם שפכת נסך. ואמר העל אלה לא אנחם להורות על שערורת הזנות אשר עליה נאמר סוסים מוזנים וגו' העל אלה לא אפקד במ (ירמיה ה' ח' ט') ועל שערורת החמס אשר עליו נאמר שמנו עשתו וגו' העל אלה לא אפקד (שם כ"ח וכ"ט) ועל שערורת הרכילות אשר עליו נאמר חין שחוט לשונם וגו' העל אלה לא אפקד (שם ט' ז' ח'). ואמרו על הר גבוה ונשא הוא מה שנראה כי יבחרו מי שקומתו גבוהה ובשרו שמן. ובתוך המאמר הזה זכר משכב שלש פעמים שמת משכבך הרחבת משכבך אהבת משכבם וכל מה שהובא בזה הענין הוא ברור כי אמר ואחר הדלת והמוזוה והדלת לא תמצא במקרא באדם אלא בשני מקומות בפה ובתחתיתו ואמר בפה אצל בעלי החיים דלתי פניו מי פתח (איוב מ"א ו') ובתחתיתו אמר בה כי לא סגר דלתי בטני (שם ג' י'). ואחר שכנה האבר בדלת כנה מה שהוא עורף עליו משני צדדיו מוזוה ואמר באן שמת זכרוןך הוא ברור כי הוא שם להאמה. והגיד להם שמי שהשתמש מהם בזה כבר עזב את אלוהיו כאמרו כי מאתי גלית ותעלי וכבר נהיה

¹ צ"ל אתמרהן. ר"ל הילדים שהם פרי בטן האשה יורו שיש טהן שהתורה התירה לבוא עליהן.

² אפשר שצ"ל מא זארה וכן תרגמו.

במא עאדהם נקי ותכרת לך מהם באצמאר ותכרת ברית. פאָתמע פי ד״ם ה׳ה אלמעציה ליואזן מא תקדם מן ד״ם אלזנא. פאן טן טאן אן ה׳ה אלקצה פי עבארד׳ה אלאותאן ואן אלים מעבודאת מתל אלילים וקו׳ בחלקי נחל ה׳ אלמלס מן אלהגארד׳ה מתל קולה חלקי אבנים ואן אלשחישת ילדים הו מא כאנו יקרבונו להם מן נסלהם וכדלך נסך [ומנחה] אלמדכורין [נקול לה] אן דלך לא ילאאם אלאול ואיצא לאן פיה משכב ג׳ מראר ואיצא למא וצפתה מן דלת ומוזזה ואיצא לאן בעיץ אלאולין בל כתיור מנהם קד קאל כל המחמס עצמו לבטלה עליו הכתוב אומר שחשי הילדים בנחלים.¹)

קד קדמת איצא מן תפסיר מא נולה אללה פי אלמתכלין עלי אלנאם מן הוי היורדים מצרים הוי בנים סוררים ואקול ההנא איצא אן ה׳ה אלמוצע למא כאן מוצע עט׳ה ללעצא׳ה מן אלאמ׳ה וקד דבר אלכבאיר ראי אן יתבעהא ב״ם אלתוכל עלי אלנאם לילא תתכל אלאמ׳ה כמא פעל בעצהא פי עצר אלשעבוד עלי בעיץ אלמלוך או בעיץ אלאמס מן רוזן אלאסמ׳ה²) וכמא פעל בעצהא פי עצר יחוקיה וקבלה פי עצר אחז עלי מא בינת פוכך ההנא מן יפעל מתל דלך אן יבעתו באדהאן לשפא או טרפ׳ה ללמלוך לאן לפט׳ה ותשורי מתצרפ׳ה מן קולה ותשורה אין להביא ואנמא נציץ אלהן ואלעטר לאנה עלי אלאכתר יגלב מן אלשאם אלי מצר אלבאן ואדהאן ואלמרכב׳ה וכמא פעלו לפרעה כדלך פעלו למלך אשור. פקריב אן יכון קולה ההנא ותשלחי ציריך יעני אשור ותשפילי עד שאול יעני מצר לאן אלהאב אליהא מחכי אבדא בלפט׳ה ירידה.

חבר להם בהועדו עמהם כאמרו ותכרת לך מהם אשר שיעורו ותכרת ברית. והאריך בגנות הפשע הזה להשוותו עם מה שקדם בגנאי הונות. ואם יחשוב חושב כי זאת הפרשה נאמרה בעבודה זרה וכי אלים הוא במקום אלילים ושאמרו בחלקי נחל הם האבנים החלקות כמו שאמר חלקי אבנים (שמואל א׳ י״ז מ׳) וששחישת הילדים ירצה בו מה שהקריבו להם את זרעם וכן הנסך והמנחה הנזכרים אחר זה נאמר לו כי זה איננו מסכים עם מה שקדם ועוד שמלת משכב נמצא שלש פעמים ועוד לפי מה שפירשתי בדלת ומוזזה ועוד כפי שאמרו קצת מן הקדמונים וגם רבים מהם כל המחמס את עצמו לבטלה עליו הכתוב אומר שחשי הילדים בנחלים.

כבר הקדמתי ג׳כ לבאר מה שנבא ה׳ על הבוטחים באדם בפרשת הוי היורדים מצרים (למעלה ל׳א א׳) והוי בנים סוררים (שם ל׳ א׳) ואומר כאן ג׳כ שבזה המקום מפני שהוא תוכחה להממרים מהאומה וכבר זכר העבירות החמורות ראה לדבר אחר זה בגנות הבטחון בבני אדם כדי שלא תבטח האומה כמו שעשו איזו ממנה בימי השעבוד על איזה מלכים או אומות ולא על ה׳ וכמו שעשו איזו ממנה בימי יחוקיה ולפניו בימי אחז כמו שפירשתי והוכיח כאן העושה כמו זה לשלוח שמנים לרפואה או למנחה להמלכים מפני שהמלת ותשורי נגזרה מן ותשורה אין להביא (שי׳א ט׳ ו׳). ולא פרט השמן והרקוחים כי אם מפני שעל הרוב מוליכים מן ארץ ישראל למצרים לבונה ושמנים ומרכבות וכאשר עשו לפרעה בן עשו למלך אשור. וקרוב שאמרו כאן ותשלחי ציריך מוסב על אשור ואמרו ותשפילי עד שאול מוסב על מצרים מפני שמשתמשים תמיד במלת ירידה למי שהולך שם.

¹ לא מצאנו הלשון הזה בשום מקום אבל עיין גדה י״ג א׳.

² נראה שצ״ל אללה.

ויסתקים אן אלדי זכרה בקול חית ירך הוא אלזיל כאנו יגלכונהא מן מצר שלמא וגרוהא לס ירתעדו מן רבהם כמה קאל מצאת על כן לא חלית.
 תם קאל להם ומן אלקום אלדין נפתמוהם חתי אסתענתם באשור ומצרים פאן קלתם נעם הם אהל יכאפון כדבתם. ואת מי דאנת וגוי' הוא נשיר קולה לנא פי אלגלות מי את ותיראי מאנוש ימות עלי מא שרחתה. תם קאל ממן תנאפין ואנא לכם מד כנתם ממלהא ונאצרא מד דהרכם נשיר קולה ותשכח ה' עושיך עלי מא בינתה.
 תם קאל פאן כנתם טלבתם אלפלג עלי לצומכם באלחגוז לא צדקתם. וצדקתך הו יתצרך מן נצטרק פמא תפלגון בשי הו אכתר מני הו כקול אביה והנה עמנו בראש האלהים וכהניו וקאל אסא כי אין עמך לעזור וקאל יהושפט אלהינו הלא תשפט במ. וינצרך קולה בזעקך אלי אן יכון פי וקת אלישועה כל מן תוכל מן בני אסראיל עלי אלאמם לא ינפעה שיא בל יפנון כלהם ולא יבקי אלא אלואתקון בה כמה קאל והחסה בי ינחל ארץ ועלי מא קאל צפניה והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה' או מן תאב מן. אולאיך אלדין כאנו תוכלו לתכרירה אול אלקצה באלתובה פיכון אלכאקון יחזרון אולאדהם בעצהם בעצה מן אלתוכל עלי אלנאם כקולה ואמר סלו סלו. ומעני [סלו] אלאאלאיץ צפאף אלזיה לרב אלעאלמין כקולה סלו לרכב בערבות ביה שמו ומא אוצח בה אן היה אלאאלאיץ פי אלקלב יכון קולה מסלות בלבכם ויעתקד אן כל מן יעתקד דון אללה פהו מכשול כמה כנת שרחת פי קצה וכשלו במ רבים וצאר פי אכר היה אלקצה אלתי זכרת טרף מן אלתובה ליכתמהא.

ואפשר שהחיה אשר זכר באמרו חית ירך ענינה על הסוסים אשר הביאו מן מצרים ואחר שמצאום לא יראו עוד את אלהים כמו שאמר מצאת על כן לא חלית. אחר זה אמר להם ומי העם אשר יראתם ממנו עד שתבקשו עזרה מאשור ומצרים ואם תאמר הן הם יספיקו לנו תכזבו ואת מי דאנת וגוי' זה דומה למה שאמר לנו בגלות מי את ותיראי מאנוש ימות (למעלה ג"א י"ב) כפי מה שבארתי. אחר זה אמר ממי תראו ואנכי מחשה לכם מהיותכם ועוזרכם מעולם כאמרו ותשכח ה' עושיך (למעלה ג"א י"ג) כפי מה שפרשתי.

ואחר זה אמר ואם תבקשו לנצח על אנשי ריבכם בויכוח לא תצטרקו. וצדקתך נגזר מן נצטרק (בראשית מ"ד י') ולא תנצחו בדבר שהוא גדול ממני וזה כמו שאמר אביה והנה עמנו בראש האלהים וכהניו (דברי הימים ב' י"ג י"ב) ואמר אסא כי אין עמך לעזור (שם י"ד י') ואמר יהושפט אלהינו הלא תשפט במ (שם כ' י"ב).
 ואמרו בזעקך מוסב למה שיהיה בעת הישועה שכל הבוטחים מן בני ישראל על העמים לא יועיל להם מאומה אבל יאכדו כלם ולא ישארו כי אם החוסים בו כמו שאמר והחסה בי ינחל ארץ וכמו שאמר צפניה והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה' (ג' י"ב) או מי שישבו מדרכיהם מאלה אשר בטחו על העמים לפי מה שחזר והזהיר על התשובה בראש הפרשה והנשארים יזירו את בניהם אלו את אלו מלבטוח באדם כאמרו סלו סלו.

סלו ענינו הטהרו וזה טהרת הכונה לאדון העולמים כאמרו סלו לרכב בערבות ביה שמו (תהלים ס"ח י"ב) ומה שיורה בבירור שזאת הטהרה היא טהרת הלב אמרו מסלות בלבכם (שם פ"ד ו') ויחשוב שכל המאמין במבלעדי ה' הוא מכשול כמו שבארתי בפרשתו וכשלו בהם רבים (למעלה ח' ט"ו) וחתם כן זאת הפרשה אשר זכרתי בדבר חדש ונאה בענין התשובה.

פקאל כי כה אמר רם ונשא וגו' פסרת מרום אלסמא עלי מא קד תקדם ועברת ולהחיות לב נדכאים תקויה למא כאנת חיוה קלב אנמא הי קויה.
 ופסרת יעטף ישתמל מתל ועמקים יעטפו בר אלדי הוא מתל לבשו כרים הצאן ומתל גבעות תחגרנה אלמתקדמין לה.

ואזרנת הסתר ואקצוף סרא ושאהרא לאן לפט' קצף ליסת הי נפסהא שאהרא בל הי נפסהא סכט אלא אנהא סכט שאהר. אבתרא פי הדא אלקול בתפציל אלנאשעין לאמר כאן אנכר עלי אלקום אלמקדם זכרהם אלמתכלין עלי אלנל ואלנאברה ואמרהם ברד אלמתכלין עליה[א] פערפהם אנה לים ימכנהם בשי מן תלך אלאלאת כקולה הנאך והושעתים בה' אלהיהם ולא אושיעם בקשת ובחרב או פי זואלהא יבון אלנשוע כקולה פינא פי וקת אלישועה אנה נאצר אלנאשעין בתרך אלנל עני ורוכב על חמור והנרתי רכב מאפרים. וקאל הנא אני סמית מס...נא לי מוצע באלסמא ואלקדם פי אלארץ לאני פוק אלסמא אוריכם אמרי נאולא עלי קדם¹)
 כמא קאל פי סיני מן השמים השמיעך את קולו ליסרך וקאל פי אלקדם והאש ירדה מן השמים ולדלך קאל מרום וקדוש. ואלנאשע יסמא צעיפא מן כאן צעיפא עלי אלחקיקה ויסמא נאשעא מן כאן קויה ויתדאלל לרבה. ופסרת ואת מע מענאה סכנאה מעהם או לים עלי סביל סכנאה פי אלסמא ולא פי אלארץ בל אנמא דלך ליחיהם ויקוי קלובהם פקט להחיות רוח ולהחיות לב. ובדא בשפלים פי מצלחתהם לאננהם אלמדכורון אולא והם אלנדכאים עלי מא סבילה אן ינעת אלאקר. ווצף מן רחמתה ללעבאר אלדין ללקהם אנה לא יטאלבהם אברא מע אלחובה כאנך תקול

ואמר כי כה אמר רם ונשא וגו' פרשתי מרום השמים לפי מה שכבר קדם. וביארתי להחיות לב נדכאים לתת כח מפני שחיות הלב היא רק כח. ופרשתי יעטף מענין לבוש כמו ועמקים יעטפו בר (תהלים ס"ה י"ד) שהוא דומה לאמרו לבשו (שם) כרים הצאן וכמו גבעות תחגרנה (שם י"ג) הקודמין לו. והעתקתי הסתר ואקצוף בסתר ובגלוי מפני שמלת קצף אין ענינה בעצמה בגלוי אבל ענינה חרון אלא שהוא חימה גלויה. התחיל בזה המאמר לתת היתרון לענוים מפני שגנה את העם שקדם זכרם הבוטחים על הסוסים ועל הגבורים וצוום לדחות הבוטחים בהם והודיעם שכל אלה בלי המלחמה לא יועילו להם מאומה כאמרו שם והושעתים בה' אלהיהם ולא אושיעם בקשת ובחרב (הושע א' ז') כי בעזבם תהיה הענוה כמה שאמר עלינו בעת הישועה אנכי עוזר את הענוים בעזיבת הסוסים עני ורוכב על חמור (זכריה ט' ט') והנרתי רכב מאפרים (שם י') ואמר כאן אנכי נקראתי מרום וקדוש ר"ל לי מקום בשמים ובמקדש על הארץ מפני שמעל השמים אראה לכם דברי היוודים על מקדשי כמו שאמר בסיני מן השמים השמיעך את קולו ליסרך (דברים ד' ל"ו) ואמר על המקדש והאש ירדה מן השמים (דברי הימים ב' ז' א'). ועניו נקרא שפל מי שהוא חלש באמת ונקרא נדכא מי שהוא חזק ויכניע את נפשו לאלהיו. ופרשתי ואת עם ענינו שהוא שוכן עמם מפני שאין דרך שכנתו בשמים ולא על הארץ כי אם להחיותם ולחזק את לבם בלבר להחיות רוח ולהחיות לב. וסתח בטובת השפלים מפני שהנוכרים בתחלה הם הנדכאים ודרכו לתאר היותר

¹ בכ"ו: עלי קדסה.

מעני קולה כי לא לעולם אריב ולא אעאקב עלי כל חאל ואלעלה כי רוח מלפני יעטף כמא כאנת אלעלה פי [קולה] בעון בצעו. ואלטמע פהו עלי צרבין אמא אן ישמע לנפע או דפע צרר וכדאך במן יתוכל עלי אלמלוך יקול אללה פקד צרבתה לדלך באטנא וטאהרא פמן אלצרבאת אלכאטנא אן כאן אלמעאקבה פראדא פי אלאמראין אלמנגסה מתל זיבות וצרעת אלתי לים אלמהא מנטקי ואנמא הו שריעי ואלטאהרה מתל אלחמיאת ואלאפאת [אלתי אלמהא] אלמערופה ענד אלמכתלי ואדא כאן אלמעאקבה אמא פמן אלכאטן כראב אלקום ורפע אלנבוה אלתי לא יקום אלמנטק או תרי¹) (?) ומן אלטאהר וואל אלמלך ותבריד אלשמל אלדי לא יתלף אחד פאנהא מצאיב אלמה. וקולה וילך שובב בדרך לבו יעני מא דאמו מתמאדיין פי כטאיאהם פהרה אלאלאם תתעאקבהם ועלי מא קדם פי אלתוריה ואם תלכו עמי קרי תם אסתתני עלי אלרגוע בקולה דרכיו ראיתי וארפאהו יעני אני ראית אחואלהם אלתאניה נשיר קולה פי נינוה וירא אלהים את מעשיהם פיגב אן ארפאהו. ואלשפא עלי צרבין ללפראד עלי טאהרה וללאמא מן גלותהא גמע אלשמל ואלמלך בקולה כי אעלה ארוכה לך ואלתסייר אלדי קאל פיה ואנחהו פהו ללעליל אלנהצה ואלמשי פי אללאסואק וללגמאעה גמעהם מן כל בלד ורדהם אלי אלומן. ואלעזא ללגמיע וללפראד תגריד נעמא. ויסתקים אן נקול אן מעני תסמיתה גפסה כאלק אלנטק לאסבאב ארבעא מנהא לא יריד אלכלאם ואנמא יריד אלנטק ואלרצה ואיצא לאן אלתאיב אחד אחראד רגועה אלכלאם בקולה קחו עמכם דברים ואיצא עלי אלתאיב רגועה בכלמא יתכלם בהא

קרוב. ואמר ברחמי האל על עבדיו אשר בראם שלא יענשם לעולם אם יעשו תשובה כאילו תאמר שענין אמרו לא לעולם אריב ולא אענשם על כל פנים והסבה כי רוח מלפני יעטף כמו שהיתה הסבה בפסוק בעון בצעו והבצע הוא על שני פנים אם שיתאוה להועיל או להרחיק את הנוק כן הוא במי שבוטח במלכים ואמר ה' ואכהו בגלוי ובסתר ומן המכות הנסתרות אם העונש הוא ביחידים על ידי המחלות המטמאות כזיבות וצרעת שאינן רעות לפי השכל אלא לפי התורה והמכות הנגלות כמו הקדחת [והמחלות אשר רעתם נכרת בהחולה ואם יהיה העונש בעם המכות הנסתרות הם השחתת העם וסתירת החוץ אשר לא יבחינם אלא השכל ואינם נראים לעינים ומן המכות הנגלות הסרת המלוכה ופזור העם אשר אין איש יזכרם מפני שהם צרות הנוגעות להאומה כלה. ואמרו וילך שובב בדרך לבו רצה לומר כל זמן שיעמדו בחטאיהם אלו הצרות תשיגום אלו אחר אלו כמו שקדם בתורה ואם תלכו עמי קרי (ויקרא כ"ו כ"א). ואחר זה הוציא מן הכלל העושה תשובה באמרו דרכיו ראיתי וארפאהו ירצה בו אנכי ראיתי מצבם השני כמו שאמר בנינוה וירא אלהים את מעשיהם (יונה ג' י') ולפיכך חייב אני שארפאהו והרפואה היא על שני פנים ליחידים לפי פשוטה ולהאומה שיקבץ גליות ויקים המלכות כאמרו כי אעלה ארוכה לך (ירמיה ל' י"ז) ושינחה אותה כאמרו ואנחהו והוא לחולה שיקום ממטתו וילך בשוקים ולעדה שיאספה מכל הארצות ויחזירה לארץ מולדתה ונחומים הם ליחידים ולקהל שיחדש אשרם. ואפשר לאמר שקרא את עצמו בורא ניב שפתים מארבע סבות האחת שלא רצה בו הדבור בכלל כי אם הדבור השכלי והרצוי והשנית שאחד מגדרי העושה תשובה הוא הדבור כאמרו קחו עמכם דברים (הושע י"ד ג'). והשלישית כי העושה

(1) הנוסחא משובשת ותרנגמו לפי חשערתנו.

ואיצא ליערפה אן רד נעמתה סהל עלי רבה בכלמה ובאלחרי אנה זלק אלכל בכלמה. ותכרארה שלום שלום באזא לרחוק ולקרוב ואלעלה פי דלך לאן אלעצאה עלי צרבין אלבלאג פי אלמעאצי וניר אלבלאג פקד ימכן אן יכון אלרחוק אלממען לשול מכתה ואלקרוב הוא אלקריב אלעהר בהא וקד ימכן אן יכון אלרחוק הו אלבעיד מן אלהלאך ממא לס ינרק פי אלכטא ואלקרוב אנה מן אסתגרק פיה וקרב אלי אלהלאך עלי מא קאל ותקרב לשחת נפשו ואלגמיע תאיבון וקאל ען אלכל ורפאתיו יעני אנפר ללגמיע לאן רפואה ההנא גפראן בקול חזקיהו ה' הטוב יכפר בעד ואניב וישמע ה' אל חזקיהו וירפא את העם ופי לגה אבאינא עליהם אלסלאם לשון רפואה סבע מעאני הוה אלתי תקדמת וסת אבר מנהא רפואה הלאוה אלמא כקולה וירפאו המים עד היום הוה ורפואה אצלאה אלנא אלמכסור קולה כאשר ישבר את כלי היוצר אשר לא יוכל להרפא ורפואה נגדה ועו פי אלחרב קולה למצר לשוא הרבית רפואות ורפואה בנא מוצע מהרום קולה ען אליהו עליה אלסלאם וירפא את מזבח ה' ההרום ורפואה הו אלצדק קולה חיי בשרים לב מרפא ורפואה הו תלויק אלכלאם אלבלאטל קול איוב רופאי אליל כלכם. ונמיע מא בשר בה פי הוה אלקצה פהו לגמיע אלמא ואתהי אלי אלפרקה אלראבעה פבעצהא נרג ען אלדין ובעצהא אקאם פיה מנאפקא יטאהר באקי אלמא במא לים יעתקדה קאל פיהם אקואלה מורדה עלי לסאנה שביה באלאקואל אלאליל אלמנסובה אלי רבה ולמא צדר בה אין שלום פיהם אולא הנאך כאנת נסבה אלכלאם אלי אללה פקאל אמר ה' והנא מנסוב אלי נביה וקאל אלנבי אמר אללה. אפתחוקאל והרשעים.

תשובה חייב שיערוך את שחתו אשר ידבר בה והרביעית להודיעו שקל הוא לאלהיו להחזיר לו את אשרו בדבור אחד כי גם הכל ברא בדבור אחד. וכפל שלום שלום נגד לרחוק ולקרוב והסבה לזה שהרשעים הם על שני פנים הרשע גמור ואינו גמור ואפשר שהרחוק הוא המחזיק ברשעתו זה זמן רב והקרוב הוא שהתחיל לחטוא זה לא כביר. ואפשר שהרחוק הוא הרחוק מן האבדון מפני שלא נשקע בחטאיו והקרוב הוא מי שנשקע בהם וקרוב לשחת כמו שאמר ותקרב לשחת נפשו (איוב ל"ג) וכלם הם חוזרים בתשובה ואמר על כלם ורפאתיו ירצה בו אנפר על כלם מפני שרפואה הוא כאן כפרה כמו ששאל חזקיהו ה' הטוב יכפר בעד (דברי הימים ב' ל' י"ח) והיתה התשובה וישמע ה' אל חזקיהו וירפא את העם (שם כ'). ובלשון אבותינו עליהם השלום מלת רפואה תשתמש לשבעה ענינים הענין אשר קדם וששה אחרים. מהם רפואה מתיקת המים כאמרו וירפאו המים עד היום הוה (מלכים ב' י"א כ"ב) ומהם תקון הכלי הנשבר כאמרו כאשר ישבר את כלי היוצר אשר לא יוכל להרפא (ירמיה י"ט י"א) ומהם הכח והגבורה במלחמה כאמרו למצרים לשוא הרבית רפואות (שם מ"ו י"א) ומהם בנין מקום ההרום כאמרו על אליהו עליו השלום וירפא את מזבח ה' ההרום (מלכים א' י"ח ל') ומהם היושר כאמרו חיי בשרים לב מרפא (משלי י"ד ל') ומהם חבור דברים בטלים כמו שאמר איוב רופאי אליל כלכם (י"ד ד'). וכל מה שבשר בזאת הפרשה הוא ג"כ לכלל האומה והגיע אל המחלקה הרביעית ומקצתה יצאה מן האמונה ומקצתה עמדה בה בחנופה ומראים את עצמם לשאר העם כאלו הם מאמינים במה שלא יאמינו ובהם אמר הנביא הדברים הנאמרים על פיו הדומים לדבריו הראשונים המיוחסים לאלהיו ואחר שהתחיל שם בפסוק אין שלום הדבור מיוחס אל ה' ואמר אמר ה' (למעלה מ"ח כ"ב) וכאן הדבור מיוחס אל נביאו ואמר הנביא אמר אללה. פתח ואמר והרשעים.

(יד) נח מן ססוק א עד סוף הפרשה.

תם אן אלסלאם אלדי כאן בשר בה אלצאלחין ומעונה אלסלאם מן אלעקאב
 מנע האולי מנה כקי אין שלום ומע דאך לם ימנע ועשהם וורתגאעהם בל אמר בדלך
 בקול פצח קרא בגרון ואנמא זאר פיה אל תחשך לאן אלוהם והם אלואעט
 תרכהם לאיאסה מן רגועהם פקאל לה אל תחשך. ויסתקים אן יכון תמתיל כשופר פי
 אלכוק אלמסמוע ופי אלדליל אלמקול. ואראד בקולה עמי ובית יעקב בעצא לא אלכל.
 ואבבר ען נפאקהם אנהם ממא יטהרון אלנאם באלכיר יסאלונה דאימא תם יבתהלון
 אלי אלכאלק אן יטהר אלחק ויצע כרסיה ללקצא כאנהם ממן יתבאשר באלחכם מן
 כתרה מא אצלח עמלה דלך קו' ואותי יום יום ידרשון והרא נסיר מא קאל עמוס
 הוי המתאויים את יום ה' הו מעני נצף אלפסוק אלאול ואמא נצפה אלתאני אלדי
 הו ישאלוני משפטי צדק מענאה אנהם יכאדון אן יחאכמו רבהם יריון מנה אן
 יציבהם סעה או ידעוה ממא יטהרון ללנאם אנהם צאלחון לדלך קאל קרבת אלהים
 יחפצון מתל ונקרב בעל הבית אל האלהים. תם כשף ען תדמרהם דאך ארא הם
 צאמו או צלו פקאל אנמא תצומון לאחדי תלאת ללאל אמא לשלב אלתכסב ואלטלם
 לקולה תמצאו חפץ או ליצול בעצכם עלי בעץ בה פיה קאל הן לריב ומצה תצומו
 או לתתצלפו בה ענד רבכם פיה קאל להשמיע במרום קולכם וכמא עלמת אן איזבל
 אנמא צאמת לתכסב אלטלם בקתל נבות וקום יהויקים אנמא צאמו ליטהרו נסכא
 ליצובו בה ואחאב אנמא צאם ללקום עזרא ענד רבה וכדלך כל מן יחסן מן
 אלמנאפקין פאנמא יחסן לאחדי הרה אלתלאת. ואתבע הדי אלמוצע בטאעה וצפהא

אחר זה אמר שהשלום אשר בשר לצדיקים שהוא עזר להנצל מן העונש
 ימנעוהו מן הרשעים כאמרו אין שלום ועם כל זה לא מנע מלהוכיחם ומלעוררם לתשובה
 ויותר מזה ה' צוה את הנביא במאמר ברור קרא בגרון ולא הוסיף אל תחשך אלא
 מפני שעלה בטעות על מחשב המוכיח לעזובם לפי שנתיאש להחזירם לתשובה אמר
 לו אל תחשך. ויתכן שהמשיל הקול לשופר ביחס אל האזן השומעת והפה המדבר.
 ורצה באמרו עמי ובית יעקב קצתם ולא כלם. והניד שחנופתם היא שעושים את
 עצמם כאלו הם טובים ודורשים תמיד את ה' ומתפללים להבורא שיראה להם האמת
 ויכין כסאו למשפט כאלו הם שמחים על משפטו מרוב צדקת מעשיהם וזה אמרו ואותי
 יום יום ידרשון וזה דומה למה שאמר עמוס הוי המתאויים את יום ה' (ה' י"ח) זה
 ענין חלק הראשון מן הפסוק וחלק השני הוא ישאלוני משפטי צדק ענינו שעוד מעט
 והם מריבים את אלהיהם ומבקשים ממנו שישפיע להם טובה וקוראים אותו למשפט מפני
 שהם מראים את עצמם לבני אדם כאלו הם צדיקים ולכן אמר קרבת אלהים יחפצון כמו
 ונקרב בעל הבית אל האלהים (שמות כ"ב ז'). אחר זה זכר את תלונותם אם צמו או התפללו
 ואמר לא תצומו כי אם משלש סבות אם לבצוע בצע ולחמום חמם כאמרו תמצאו חפץ
 אם להתנפל איש על רעהו כאמרו הן לריב ומצה תצומו אם להתפאר בו לפני אלהים
 כאמרו להשמיע במרום קולכם כמו שידעת כי אוזבל לא צמה כי אם לעשות חמם
 בהריגת נבות ואנשי יהויקים לא צמו כי אם להראות את פרישותם ולהצטדק בה ואחאב
 לא צם אלא להראות להעם שיבקש סליחה מאלהיו וכן כל מה שישיבו החנפים לא
 ישיבו אלא לאחת מאלה השלש סבות. ותאר אחר זה המעשים הטובים והבטיח

וועד מן בעיץ תואבה באשיא יקדר מן יסמעהא אן כל גו מנהא מפרד לטאעף בעינהא אד ירי אנזא אלטאעאט מתפרקה ואנזא אלתואב מבדרה פי מא בינהמא. פינבגי אן נקדם אן כל גו מן אלאנזא מגמועה לבלהא אעני לכל טאעאט ואבתרא באנכאר אלצום בגיר אלאסתוא פקאל הכזה. אכיא יכון וכו' . . .⁽¹⁾

פסרת ונחך מן נחית כצאן עמך ופסרת צחצחות קחטא מן צחה צמא אלדי הו קחט ועטש וקיל אנה אראד בקולה וקראת לשבת ענג בטול המלאכה וכבוד שבת עונג או יעד דלך כלה ממצוא חפצך ודבר דבר אלא תאמר פיה באמר אי לא תאמר גירך אן יפעל לך מא לא יחל לך פעלה⁽²⁾. נפי או לא אן יכון אלצום טאעף לעינה ואכבר באנה אנמא יראד בה אלאסתעאנה עלי אלטאעף כמא וציף דניאל פאן כאן לים יפעל אלא אחר אלאתנין⁽³⁾ פאן אלטאעף הי צום אלמרתצי כמא שרה זכריה וישלח בית אל שראצר אלי אכרה. פשבה קואמה וראסה מדלא באלספיר והו נוע מן אלברדי יכון במצר תעמל מנהא אלקראטים והו עריץ לה ראס מדלא אבדא בקולה הלכופ כאגמון ראשו ערפנא אן דאך אלברדי אלמנכס כמא אנה לא תואב לה ללברדי עליה כדאך לא תואב ללצאים בלא ניה. ואכתצר אן ישבה סאיר אלתואבע מן אלאפעאל ולכן קיאסה הוה באלתואב לא אגר לה ואלמסח עליה כשער עלי אלבהאים ואלרמאד ברמאד אלתנור כמא לא גוא עלי הוה אלאשיא עלי גמיע דלך כדאך לא גוא לה. וכמא אכבר באן אלצום עלי הוה אלגהה לס ירצאה כקולה הכזה יהיה צום אבחרהו כדאך נהי ען תסמיתה

שישלם גמולם בדברים אשר יחשב השומע שכל חלק מהם הוא נפרד לאיזה פעולה טובה מיוחדת בראותו כי כל חלקי המעשים הטובים נפרדים אלו מאלו וכן כל חלקי הגמול לפיכך ראוי שנקדם שכל חלק מחלקי הגמול סובב על כל אחד ממעשים הטובים. והתחיל לגנות הצום אם לא ישים האדם מעצור לרוחו ואמר הכזה וגו'.

פרשתי ונחך מן נחית כצאן עמך (תהלים פ"ח כ"א) ופרשתי צחצחות רעב מן צחה צמא (למעלה ה' י"ג) שענינו רעב וצמאון. ויש אומרים שרצה באמרו וקראת לשבת ענג בטול המלאכה וכבוד שבת עונג או שהוא מונה כל זה באמרו ממצוא חפצך ודבר דבר שלא תצוה בשבת בצווי כלומר לא תצוה לוולתך לעשות בשבילך מה שאינו מותר לך לעשות. כחש בתחלה שהצום בעצמו הוא קיום מצוה והגיד כי הוא רק סיוע לקיום המצות כמו שספר דניאל אשר [עם כל חסידותו] לא עשה כי אם אחד משניהם מפני שקיום המצות הוא הצום הרצוי כמו שביאר זכריה וישלח בית אל שראצר וגו' (ז' א' וגו') והמשיל קומת העם הזקופה וראשו כפוף באגמון והוא מין גומא הנמצא במצרים אשר עושים ממנו הניר והוא זקוף וראשו כפוף תמיד כאמרו הלכופ כאגמון ראשו ולמדנו כי כמו שזה הגומא הכפוף אין לו שכר בעד כפיפתו כן אין שכר להיושב בתענית בלי כונה וקצר ולא נשא משל לשאר המעשים הנזכרים אחר זה אבל אם תקיש מזה אל בעל תשובה שאין לו שכר תאמר ושק עליו כשער הבהמה ואפר כאפר התנור וכמו שאין שכר לאלו כן לא שכר לזה. וכמו שאמר שצום כזה לא ירצה כאמרו הכזה יהיה צום אבחרהו כן הזהיר מלקראהו

(1) בכ"י נמצא כאן העתקת הפסוקים מן ה' עד י"ב.

(2) אפשר שר"ל שקראת לשבת עונג מוסב על מה שקדם או על מה שבא אחריו.

(3) עיין דניאל ט' ר"ל שער אותו הזמן דניאל שמר את מצות ה' והתפלל אל אלהיו

ולא צם כי אם בשנה אחת למלך דריוש.

באלמעני כקולה הלזה תקרא צום ויום רצון לה'. וגעל ללמומנין ולמן ירגע אליה מן כפרה בדלא מן אלצום אלמרסל אף אראדו אלקרב מנה כ"א פנא מן אלטאעאט נמודגא לגמיע אלטאעאט וכתב עליה כ"א פנא מן אלנעמא נמודגא לסאיר אנואע אלסעאדא וגעל כל [נוע מן ה'ה] אלטאעאט בדל אלצום אף אפתתח הלא זה צום אבחרהו. פמנהא ז' פי אלעדל ואלאנצאף אלאול פתח חרצובות רשע והואן יחל אלמומן עוימא אלטלם מן קלבת. ואלב' התר אגודות מוטה מא כאן קד חכס לה בה עלי סביל אלגור ישלקה וסמאה אגודות לאנה יכון באנתמאע. ואלתאלת ושלח רצוצים מן כאן קד ארתצה מן אלנאס פאסתעבדה יעתקה. ואלראבע וכל מוטה תנתקו יריד איה פלאמא גאר אלמר פתנאולה ירדה עלי אלמטלם. ואלכאמס אם תסיר זייל אלחאכס אלגאיר מילה. ואלסאדס שלח אצבע יתנאמוון אלכאצמוון בין ידיה פאנהא כאליה(?)¹ ואלסאבע ודבר און לא ישהד אלשהוד פצולא במא לם ינעמו אלוקנה עליה. מא יגב מן ה'ה אלסבעא יגב אסתעמאלה פי גיר מגאלס אלחכס. פהו יתבעהא ז' ה' פי אלעדל ואלאחסאן אול דלך אטעאס אלגאיע קיל הלא פרס לרעב ואלתאני אל...פי מן הו מחתאג אלי מאוא פי מגול קאל פיה וענייס מרודים תביא בית. ואלתאלת כסוה אלעריאן קאל פיה כי תראה ערום וכסיתו ואלראבע תזויג מן יחתאג אלי דלך מן אלאיתאס קאל פיה ומבשרך לא תתעלם ואלכאמס עוא כל מציבה באלכלאס במתל מא יצלה לה קאל ותפק לרעב לחמך יגעל נפעה כנפע אלגאיע לאנה כרר ונפש נענה ליואונה בה. ומנהא אנתאן פי אצלחא והמא יכונאן ללעלמא ואהל אלחרביר אחרהמא רד מא כאן קד תשאעת מן

בשם צום באופן הזה כאמרו הלזה תקרא צום ויום רצון לה'. ונתן להמאמינים ולהשבים מן כפירתם במקום הצום הרגיל ברצותם להתקרב אליו כ"א אופני קיום המצות שהם כתבנית לכלם וכתב להם כ"א מיני שכר הכוללים כל מיני ההצלחה ושם כל אחת מאלו האופנים במקום הצום כאשר פתח הלא זה צום אבחרהו. ומהם שבעה בצדק ובמשפט האחד פתח חרצובות רשע והוא שיסיר המאמין מחשבות רשע מלבנו. והשני התר אגודות מוטה שיתיר את האגודה ר"ל הסכמת הדינים שהצדיקוהו בעול. והשלישי ושלח רצוצים לשלח חפשי העבדים שהם רצוצים ביד אדוניהם. והרביעי וכל מוטה תנתקו ירצה בו שישב להחמוץ מה שנתן לו בעול והחמישי אם תסיר ירצה בו שיחדל הדין החומס מלהטות את הדין. והשישית שלא ירמוז בעלי הריב באצבעותיהן לפני הדין מפני שזה דרך רמאות. והשביעי ודבר און שלא יעידו העדים בדברים שהם אך למותר על מה שלא יכלו לדעת היטב. וכל מה שהאדם צריך לעשות מאלו השבעה צריך ג"כ לקיים אם איננו במושב בית דין. ומנה הנביא אחריהם שבעה חמשה מהם ביושר ובצדקה האחד לתן אוכל לרעב כאמרו הלא פרס לרעב והשני להכניס לביתו מי שנצרך לדירה כאמרו וענים מרודים תביא בית. והשלישי להלביש ערומים כאמרו כי תראה ערום וכסיתו והרביעי להשיא היתומים הצריכים לזה כאמרו ומבשרך לא תתעלם והחמישי לנחם על כל צרה בדברים הנאותים לה כאמרו ותפק לרעב לחמך ושם תועלת הניחום כתועלת הלחם לרעב מפני שכפל הענין באמרו ונפש נענה הדומה לו ומהם שנים בתקון חיי האדם והם מיועדים לחכמים ולמנהיגים האחד להחזיר ליושנה מה שנתפור מן החכמות והדינים כדי שלא

¹ עיין משלי.

אמר אלעלום ואלדין לילא ינדרם קאל פיה ובנו ממך ואלאזר מן אלסנן אלחסנא
אלתי תתבת עלי טול אלומאן ותנחפֿט בַּה אלמלח קאל ענהא מוסדי דור ודור
ואלסבעֿה אלבאקיה פי שריעֿה אלסבת¹).

הנני. ואלוֹ ציאנתה מן אלמצאיב אִיא הי שאפת מגאוריה קאל ענה וזרח
בחשך אורך נשיר מא יקול לגמיענא כי הנה החשך יכסה ארץ. ואלחִ יקלב בה
אלאחואל אלנכרהֿ אלי סהולֿה וצלֿאח קאל ען דלך ואפלתך כצהרים. ואלטִ יופק לה
חסן אלחדביר דאימא כמא קאל ונחך יִי ולדלך דא... פיה תמיד. ואלוֹ יתבארך אלנאם
בה אן יכון אלגוע אִיא חרתֿ פי [אל]בלד סלם הו וחאשיתה כקִ והשביע בצחצחות
נפשך. ואלוֹ יא ועצמותיך יחליץ ותנאזע קוֹה אלעטֿאם קוֹה אלדִאת עלי תפסיר בעצם
היום הזה וקוֹה אלקראבֿה עלי תאויל עצמי ובשרי אתה אלדִי קאל לבן יעקב וקוֹה
אלאעואן ואן כאנו גרבא עלי מתל מא קאל ישראל לדוד הננו עצמך ובשרך אנחנו.
ואלוֹ יב והיית כגן רוה יכון סאִרא בנעמתה שאכרא לרבה עליהא. ואלוֹ יג וכמוצא מים
אשר לא יזבו מימיו יורתֿהא לגלפֿה. . . ומא בעדה פלא תנקטע ולא תנקרץ.
ואלוֹ יד וקרא לך גדר פּרץ יסמוה אלנאם סאִר אלתגר ומעני דלך אִיא עצא קומה
פ. . . . בהם תגרהֿ מן עקובֿה סִדהא הו בד. . . תיה כבעיץ מא קאל פ. . . לולי

ישתכחו כאמרו ובנו ממך והשני לעשות כמו זה בהמנהגים הטובים אשר הוקמו בארץ
הזמן אשר בהם ישמרו המדות הטובות כאמרו מוסדי דור ודור. והשבעה הנותרים
בהלכות שבת. . . .

הנני. ואלוֹ שישמר (הצדיק) מן המאורעות הרעות בעת אשר הפגיעו בשכניו
ואמר בזה וזרח בחשך אורך כמו שאמר לכלנו כי הנה החשך יכסה ארץ וכו'
(ישעיה ס' ב'). והחִ שיהפוך לו המצבים הקשים ויִשרם ויתקנם וזה אמרו
ואפלתך כצהרים. והטִ שיפיק לו תמיד הנהגה טובה כמו שאמר ונחך ה' ולפיכך
הוסיף מלת תמיד. והיִ שיתברכו בו בני אדם ואם יהיה רעב בארץ ינצל הוא ואנשי
ביתו כאמרו והשביע בצחצחות נפשך. והיִא ועצמותיך יחליץ וחלוץ עצמות יאמר
על כמה פנים אם על כח עצמו ויהיה פירושו כמו בעצם היום הזה או על כח הקרבות
ויהיה באורו כמו עצמי ובשרי אתה שאמר לבן ליעקב (בראשית כ"ט י"ד) או על כח
העוזרים אע"פ שהם נכרים כמו שאמר ישראל לדוד הננו עצמך ובשרך אנחנו
(שמואל ב' ה' א'). והיִב והיית כגן רוה שיהיה שמח באשרו ויודה על זה לאלהיו.
והיִג וכמוצא מים אשר לא יזבו מימיו שיוריש אִשרו לזרעו ולמי שיבוא אחריו
ולא יחדל ולא יכרת. והיִד וקרא לך גדר פּרץ יקראוהו בני אדם גודר פּרץ וענינו
אם חטא עמו ואירע בהם פרצה מן העונש הצדיק גודר אותה בתפלתו וזה ממש מה
שנאמר במעשה העגל לולי משה בחירו עמד בפּרץ לפניו (תהלים ק"ו כ"ג). והטִו

¹ יש כאן בכ"ו פעטערסבורג חסרון הרבה דפוס עד באור הגאון לפרשה ס"א פסוק
" ואין ספק שבענין שמירת שבת ברר שם פסוק י"ג המתחיל אם תשיב משבת רגליך ומנה בו
שבע מצות מהלכות שבת כגון חוץ לתחום וכו' ואחר שפרט הכ"א אופני קיום המצות פרט ג"כ
הכ"א מוני שכר. וקצת ממה שנאבד מכ"ו פעטערסבורג מצא ירדני החוקר הגדול אברהם
נייבויער באקספורד על שני דפוס נפרדים המתחילים בהנעוטה השביעית והולכים עד סוף באור
הפרשה.

משה בחירו עמד בפרץ לפניו. ואלט"ו משוכב נתיבות לשבת יציר יסתתיב אלנאם ויסתרנעהם מן אלכטא כבעץ מא ק' [ען] אהרן ורבים השיב מעון. ואליו או תתענג על ה' מענאה א]נה יעטיה אללה סואלה פי נפסה ואן לס יפצח בה בלפטה כק' וה[תענג] על יי ויתן לך משאלות לבך. ואליו והרכבתיך על במתי א[רץ] מענאה אן יפסרה באעדאה אנפסהם כק' ואתה על כמו[תימו] תדרוך ובלדאנהם איצא קולה ירכיבהו על במתי ארץ. [ואל] ארבעה אלבאקיה לתמאם כ"א מא כאן יצחק דעא בה לי[עקב] פי אלנעמ"ה קאל ען ארבעתהא והאכלתיך נחלת יעקב [אביך] ונחלת יעקב הו מא דעא לה יצחק ויתן לך האלהים מט[ל וני'] ינצם אלי טל השמים גמיע אלברכאת אלסמאוי"ה ואלי [משמני] הארץ אלברכאת אלתי פי אלארץ וליס הי נבאת בל ה. — או גירמהא ואלי רב דגן גמיע אלחבוב ואלי תירוש אלתמאר ואלמיוע ואמא באקי מא דעא ליעקב מן יעבדוך עמים פקד דגלת פי קולה והרכבתיך על במתי ארץ. פמא כאן מן הדה אלכ"א ש"א מן סעאראת אלכ"א פהי באלוא. . . י ומא כאן פי דאר אלדניא פהי עלי סביל אלאיאת אלמענ[זאת] אלתי יפעלהא אללה ללצאלחין פי אוקאת ומא אסתקאם [מן] הדה אלכ"א באבא אן יכון בשארה ללאמ"ה פי וקת אלישועה פליעתקד כדאך פסבחאן אלמבצר עבאדה וגוה אלתובה ומא יפעלונה בעדהא ונאעל בעץ אלטאעאת ובעץ אלגזא מתלא ונמודגא לכליה כל אצל [וכל פרע] מנהא וצאר ממא שרחנאה אלי כלאם תוביך וניע פהו אסתרגאע להאולי אלדין כפרו ואסתצלחא איצא ללממומנין אד"א סמעו.

משובב נתיבות לשבת שיעורר את בני אדם לשוב אל ה' ולעזוב את עונותם וזה כמה שנאמר על אהרן ורבים השיב מעון (מלאכי ב' ו'). והיו או תתענג על ה' ענינו כי ה' יתן לו המשאלות שהן בנפשו אעים שלא הוציא אותן בשפתיו כאמרו ויתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך (תהלים ל"ו ד'). והיו והרכבתיך על במתי ארץ ענינו שיחן לו נצחון על אויביו בעצמם כאמרו ואתה על במותימו תדרוך (שם ל"ג כ"ט) וגם על ארצם כאמרו וירכיבהו על במתי ארץ (שם ל"ב י"ג). והארבע הנעימות הנשארות לתשלום הכ"א הן מה שברך בהן יצחק את יעקב ואמר על ארבעתם והאכלתיך נחלת יעקב אביך ונחלת יעקב היא מה ששאל בעדו יצחק ויתן לך האלהים מטל השמים וזה כולל כל הברכות היוורדות מן השמים וכלל במשמני הארץ הברכות אשר על הארץ ולא כוון בהם הצמחים כי אם הבעלי חיים. . . . וזולתם וכלל ברכ דגן כל הגרנרים ובתירוש כל הפירות וכל הירקות הלחים. ושאר הברכות אשר ברך בהן את יעקב מן יעבדוך עמים כבר נכנסו באמרו והרכבתיך על במתי ארץ. והטובות שהן על אלו הכ"א פנים בעולם הבא הכרחיות ובעולם הזה על דרך אותות נפלאות אשר יעשה ה' לצדיקים בזמנים קבועים וכן יחשב מה שאפשר מן אלו הכ"א אופנים שיהיה בשורה להאומה בעת הישועה. ושבח לאל אשר הראה לעבדיו אופני התשובה ומה שיעשו אחרי כן ואשר שם קצת מן המעשים הטובים וקצת מן הגמולים למשל ולתבנית לכללו של כל שורש וסעיף מהם. ואחרי מה שביארנו הנביא מוכיח בדברים קשים הכופרים כדי שישובו מרעתם והמאמינים כדי שייטיבו אם ישמעו ואמר הן לא קצרה ונו'.

(טו) ישעיה נט. יח עד פסוק כא.

(ישראל¹) אלדי פי אלגזאיר חתי יכאפה וירתרונה מנא כל מן פי אלמשרק
 ואלמגרב כק' וייראו | ממערב את שם ה' וממזרח שמש. ויתגה אן יבון אלמעני
 ההנא לאבתדאיה באלמגרב לאנה | נשיר אלפרקאן אלאול אלדי כאן פי מצר לאן
 מצר מן חזו אלגרב ולאן גלות אלבית אלב' | אליה צארת עלי מא הו מעלום מן
 גבר שיטום פבדא במן הו אקרב עהדא באלגלות ומן | עטם אלשדאיד שבההא כנהר
 יגרק בקו' כי יבא כנהר צר וקיל אנה תעאלי ירפע | עלמה ויקויהא לאן נוססה בו
 יתצרף מן נס אלדי הו עלם ואיצא הו כמן ישיל שיא | וירפעה ליתהדר בה אד לוח
 בה. והיה אלממור תכון פי עצר משיח בן יוסף ועלי | מא שרחת פי תפסיר מכנף
 הארץ והו נפס מא ק' זכריה פי קצה ואספתי את כל | הגוים אל ירושלים חתי
 נצט"ר אלי אלחובה ונגאת כמא תמס אלקול וכא לציון גואל | פמן קו' ולשבי פשע
 ביעקב עלמנא אנה אנמא יגרי כנא אלעדאב חתי נתוב ואנה כל | מן תאב גפר לה
 וילחקה באלמגאתין ולו חתי יפעל כל מא קדם דברה מן אלכטאיא | וכתם עלי
 אלקול לא ימושו מפיד והו יחתמל מענאיין אמר ובשאר"ה פי אלאמר יקול פיה
 לנא | תדכרו הדיה אלכשאראת אנתם ונסלכם דאימא ולא תנסוהא ואלועד פיה יבשרנא
 באן אלעלום | אלדיאנה לא תנקטע מנא ומן נסלנא אלי אלאבד. פדלך תמאם מא
 נול פי אלפרקה אלראבעה | עלי לסאן אלנבי והו תמאם אלה' אבואב מן אלנחמות

ישראל אשר באיים עד שיראו אותו . . . כל הגוים אשר במזרח ובמערב
 כאמרו וייראו ממערב את שם ה' וממזרח שמש. ויתכן שיהיה הטעם להתחלתו ממערב
 מפני שהגאולה הזאת דומה לגאולה הראשונה שהיתה במצרים כי מצרים היא בפאת
 מערב ומפני שגלות הבית השני היתה למערב כמו שהוא ידוע ממעשה שיטום. והתחיל
 בזמן הגלות היותר קרוב ומפני גודל הצרות המשילן בנהר שוטף כאמרו כי יבוא
 כנהר צר. ונאמר כי ה' יתעלה ירים נסו ויחזק אותן כי נוססה בו נגור מן נס והוא
 ג"כ כמרים דבר וישאהו להפחיד בו בהניפו. ואלה הדברים יהיו בזמן משיח בן יוסף
 כמו שביארתי בפרשת מכנף הארץ (למעלה כ"ד ט"ז) והו בעצמו מה שאמר זכריה
 ואספתי את כל הגוים אל ירושלים (י"ד ב') עד שנהיו מוכרחים לעשות תשובה
 ונושע כמו שחתם המאמר וכא לציון גואל. ומאמרו ולשבי פשע ביעקב ידענו כי
 ה' לא יענישנו אלא כדי שנשוב ושכל מי ששב יסלח לו ויספחהו אל הנושעים
 אע"פ שעשה כל החטאים אשר קדם זכרם. וחתם באמרו לא ימושו מפיד ויתכן
 להיות על שני ענינים על דרך ציווי ועל דרך הבטחה ואם הוא על דרך צווי הנביא
 אומר לנו זכרו אלה הבשורות הטובות אתם זורעכם תמיד ולא תשכחו אותן ואם הוא
 על דרך הבטחה הנביא מבשר אותנו כי החכמות התוריות לא ימושו מאתנו ומזרעינו

¹ הביאור הזה הועתק מספר משה עז לר' אברהם בר שלום ואחריו יבוא תרגום
 הערבי לפרשה ס' מן א' עד ו"ב המסכים עם תרגום הגאון אשר לפנינו ולכן שערנו כי הביאור
 ג"כ לר' סעדיה והצגנוהו בין הלוקטים אע"פ שאין ביכלתנו להחליט את זה בברור.

ובקי אלבאבאן אלאכראן והמא | אללראן סרדהמא אלנבי ללצאלחין אלכמל
ואלכפאר אלדין לם יתובו והו תמאם אל יי אבואב | כמא כנת קר קדמת בעד שאו
מרום עיניכם וראו מי ברא אלה פ"ק פי אלצאלחין אלכמל.

(טז) סא. ססוק י.

לים אללכאם אלמקול עלי אלגות ואלעדל אן אלצאלחין ילבסונה מא הוא שי
אכתר מן אנהם ינאלונהמא פאמא אלעדל פבאלאכתיאר ואמא אלגות פבאלאסתחקאק
פשבה דלך באללכאם לכוך דלך שאמלא כמא מן אלעארה אדא עמ אלאנסאן מא
כאן מן אלאפעאל או אלאללאק שבה בלבאסה כק' איוב ען אלעדל צדק וילבשני
וקאל יחוקאל חרדות ילבשו ען אלאוועאג וכדלך קאל דוד ען אלארץ לבשו כרים
הצאן ולעלה אן אלקצה ען אלכאמלין אלצללאח הודא יתובר פי אפאהאר צלאחהם
בחצרה גמיע אלאמם.

ומעני תמתילה באלנבאת אד קאל כי כארץ תוציא צמחה לאנהם טול מקאמהם
פי אלגלות כאנו כאלוארעין פכמן מא עמלוה ואנסתר כמא יכמן אלזרע פי אלארץ
ופי וקת אלישועה יטהר פיחצרוה מתלא. ומנה קאל הנאך ממתלא הזרעים בדמעה
ברנה יקצרו. ופרק אגזא חסנאתהם פמנהם מן שבה בננא ומנהם מן שבה באלבור
חסב אקסאמהמא ללכתרה ואלקלה.

עד עולם וזה מה שננלה למחלקה הרביעית על פי הנביא והוא תשלום שמונה שערי
הנחמות ונשארו שני השערים האחרונים והם אשר הפרידם הנביא לצדיקים הנמורים
ולכופרים שלא עשו תשובה ובהם נשלמו עשרת השערים כמו שכבר הקדמתי אחרי
שאו מרום עיניכם (למעלה ט' כ"ו) ואמרו על הצדיקים הנמורים.

הלבוש הנאמר על הישע ועל הצדק שילבשו הצדיקים איננו הרבר היותר
נעלה ממה ששינום כי הצדק הוא בבחירתם והישע אם הם ראויים לזה והמשיל
הצדק והישר בלבוש מפני שהם כמעטה לנוף כמו שרגיל האדם לדמות מה שיש
בו מן המעשים או המדות בכלל בלבושו כמו שאמר איוב על הצדק צדק לבשתי
וילבשני (כ"ט י"ד) ואמר יחוקאל על הפחד חרדות ילבשו (כ"ו י"ו) וכן אמר דוד על
הארץ לבשו כרים הצאן (תהלים ס"ה י"ד) ומפני שהפרשה נאמרת על הצדיקים נמורים
שלמים הוסיף לחזק הדבר שתראה הצלחתם לעיני כל העמים.

והמשילים לצמחים באמרו כי כארץ תוציא צמחה מפני שכל זמן היותם בגלות
היו כזורעים והיה מה שעשו טמון ונסתר כזרע הטמון בארץ ובעת הישועה יגלה ויהיה
כאלו יקצרוהו וכן אמר במקום אחר על דרך משל הזרעים בדמעה ברנה יקצרו (תהלים
קכ"ו ה') והפריד לחלקים מעשיהם הטובים ויש צדיקים הנמשלים לננה ויש מהם
הנמשלים לארץ לא זרועה כפי מה שנחלקו מעשיהם הטובים אם הם רבים ומעטים.

(ז) סב. מן פסוק ב עד סוף הפרשה.

וּלְאִמָּם¹) אֶלְגִּידִד יָגוּ אֵן יִכּוֹן מִתַּל מֵא קֶאֱל חִפְצֵי בַה דְרוּשָׁה עִיר ה' אִו נִיד הָיָה אֶלְמִשְׁרוּחָא.

והיית עטרת תפארת ביד ה' יקאל עלי אלקדם ועלי אלממה פארא צרף אלי אלקדם כאן כל מן אראד אללה יתונה ויטרקה²) געל לה אחרא פי קדסה וארא אלי אלממה תאגאן ביד אללה יתוג בהמא מן שא וצניפאן יעם בהמא מן ירד. ותמחילה כי יבעל בחור עלי אלתקריב אנה ירד אלקום אלי מתל חאל שבאב אעני כרוגהם מן מצר בקי הוא ינהגנו עלמות וקאל כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. ואלחפאט אלדין יוכלהם אללה עלי אסואר ארוסלאם יצלה אן יקאל אנהם נ' אחרהם אלדל אלדי אחתמלוה ישראל פי אלגלות כלה מחפוט ענדה שי שי ועלי מא קלנא פי עצר עזרא אל ימעט לפניך את כל התלאה פכיף אלי אלסאעה. ואלתאני אלתוכא אלתי נחדתהא קבל אלישועה וסימא אן כאן פינא קום צאלחון. ואלתאלת אלמואעיד אלתי ועד בהא מן אים אברהם אלי אבר אלנביאים והו מלאכי פאן הדי אלגי צרוב כאנהא תשפע ענדה ותזכרה וכאנהא מתלא לא תפארק חתי יגית אלממה ויבני אלקדם לקו' ואל תתנו דמי לו מנצרה עד יכונן אלי ישראל ועד ישים אלי ירושלים. וחקיקא אלמתל אד קאל לס יכן בר מן אן יפעל עלי אלשרוט אלתי בינתהא.

והשם החדש יתכן שיהיה כמו שאמר חפצי בה (למטה ד') דרושה עיר ה' (למטה י"ב) או זולת אלו המפורשים.

והיית עטרת תפארת ביד ה' נאמר על בית המקדש ועל האומה ואם הפסוק מוסב על בית המקדש ענינו שכל מי שה' רוצה לתן לו כתר וגבורה נתן לו מקום בבית מקדשו ואם הוא מוסב על האומה ענינו כי שתי עטרות ביד ה' אשר יכתר בהן מי שירצה ושני צניפים אשר יצנף בהם מי שירצה³).

והמשיל כי יבעל בחור על דרך הקירוב שישבי את העם אל מצב הבחורות ארצה בו כצאתם מארץ מצרים כאמרו הוא ינהגנו עלמות (תהלים מ"ח ט"ו) ואמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז' ט"ו)⁴.

וראוי הוא לאמר כי השומרים אשר הפקידם האל על חומות ירושלים הם שלשה. האחד הוא החרפה אשר סבל ישראל בגלות וכל אחת שמורה אצלו כמו שאמרנו בזמן עזרא אל ימעט לפניך את כל התלאה (נחמיה ט' ל"ב) ועל אחת כמה וכמה בזמנינו. והשני התשובה אשר נחדש קודם הישועה ובפרט אם יש בינינו צדיקים. והשלישי ההבטחות אשר הבטיחנו מימי אברהם עד האחרון שבנביאים והוא מלאכי מפני שאלו השלשה אופנים הם כמליצינו אצלו וכמוזכרים לפניו וכאלו הם על דרך משל לא יפרדו ממנו עד שיעזר האומה ויבנה את המקדש כאמרו ואל תתנו דמי לו ועד יכונן מוסב על ישראל ועד ישים על ירושלים וענין המשל הוא שאמר שאי אפשר לו שיעשה כי אם כפי התנאים אשר ביארנו.

¹ בכ"י נמצא כאן ההעתיקה מן פסוק ב' עד ז'.

² אפשר שצ"ל יטקה.

³ וקשה למה הזכיר הגאון שני כתרים ושני צניפים.

⁴ וכן תרגם תהלים מ"ח ט"ו יסירן וירדון אלי חאל צבאינא = ינהגנו וישיבנו למצב

¹ (למא כאנת אלקדרה אלמכרגה אלי אלפעל ענדנא באלידין וכאנתא ימין ושמאל מתלת עלי אלתקריב קדרה אלבארי בולך. פימכן אן יכון מעני ימינו וזרועו אלידין גמיעא לולך קלת קדרה וקה וימכן אן יכון ימינו אלתוריה עלי מעני מימינו אש דת למו וזרוע עז אלמלך עלי מעני ויתן עז למלכו וימכן אן יכון ימינו אלתואב חסב קו נעימות בימינך נצה וזרוע עזו אלעקאב כקו' בזרוע עזך פורת אויביך.

ולא ינאקין לקו' ישתוהו בחצרות קדשי נהי יין ושכר אל תשת לאן אלהצרות ואללשכות הי תואלי בית אללה ויגזו פיהא אלאלכל ואלשרב עלי מא יצלת. וממא יבין אנהא כארג קולה ען דוד ותבנית כל אשר היה ברוח עמו לחצרות בית ה' ולכל הלשכות סביב וקד עלמת אן אללה אמר ירמיה אן יחצרה כמרא פי בעין אלקלל ויסום בני יהונדב שרבה לקו' הלוך אל בית הרכבים לולא סבב אלימין למ יכן יכרה.

וקו' עברו עברו בשערים יאמר בה אלצאלחין פי האל מכתהם פי גלות אן יגדו אללאמה ויסתנב[ה] והא יקול אדא כאן הדיא כלה מעדא לכם פגרו פי מא בה תנאלונה פמעני עברו עברו אדהכו וארגעו פי תפקד אכותכם ומעני פנו דרך העם אצלחו טרקתם באלאמר ומעני סלו סלו המסלה צדוהם באלנהי ומעני סקלו אזילו כל שר מן קלובהם לילא יערתו בה כאלחגר ומעני הרימו נם תבאשרו באלמוא[ע] יד עלאניה ולא תכאפו אללאמם.

ומעני הנה ה' השמיע יקול לכל פריק לא תסן אנך פי בלדך אלדי הודא תבוח בהדיה אלבשאראת אנך אן כתמתהא אנכתמת אעלם אן אללה קד בינהא פי

הכח המוציא אל הפעל אצלינו הוא בידיים והם ימין ושמאל לפיכך נמשלה בהם על דרך הקירוב גבורת הבורא. ואפשר שיהיה ענין ימינו וזרועו השתי ידיים יחד ולכן אמרתי (בהעתקתינו) גבורה וכח ואפשר שענין ימינו הוא התורה כמו שנאמר בימינו אש דת למו (דברים ל"ב ב') וזרוע עז זו המלכות כמו שנאמר ויתן עז למלכו (שמואל א' ב' י') ואפשר שיהיה ימינו השכר כאמרו נעימות בימינך נצה (תהלים ט"ז י"א) וזרוע עזו העונש כאמרו בזרוע עזך פורת אויביך (שם פ"ט י"א).

ואמרו ישתוהו בחצרות בית קדשי אין בזה סתירה להאזהרה יין ושכר אל תשת (ויקרא י' ט') מפני שהחצרות והלשכות הם סביב בית ה' ומותר לאכול ולשתות שם כפי הראוי והראיה כי הם בחוץ אמרו בשם דוד ותבנית כל אשר היה ברוח עמו לחצרות בית ה' ולכל הלשכות סביב (דברי הימים א' כ"ח י"ב). וכבר ידעת שהי צוה את ירמיהו להביא יין בגביעים ולהשקותו את בני יהונדב כאמרו הלוך אל בית הרכבים (ליה ב') ולולא סבת השבועה לא היו נמנעים מלשתות.

ואמרו עברו בשערים יצוה בו הצדיקים בשבתם בגלות להוכיח את האומה ולהעירה יאמר אחר שכל זה מוכן לכם התאמצו במה שתשיגוהו. וענין עברו לנו ושובו בהשמת עין על אחיכם וענין פנו דרך העם ישרו דרכיהם בצווי וענין סלו סלו המסלה עכבו אותם באזהרה וענין סקלו הסירו כל רעה מלבם כדי שלא יכשלו כבאבן וענין הרימו נם השמיעו את ההבטחות בגלוי ולא תיראו מן האומות.

ואמרו הנה ה' השמיע ענינו יאמר לכל אחר אל תחשוב שבארצך אשר תגלה בה הבשורות אם הסתרת אותן תהינה נסתרות דע שהי כבר השמיען בכל קצוי הארץ

¹ בכ"י ההעתקה מן פסוק ח' עד סוף הפרשה.

גמיע אקטאר אלארין פי אפואה בני אסראיל ונעלהא איאת ועלאמאת עלי אלתואב
ואלעקאב אלדי פי אלאכרה כק' הנה שכרו אתו ועלי מא שרחת פי קצה ואמר ביום ההוא.

(יח) סג. סן א עד ז.

ואלחק פי הרה אלקצה טרפה מן קצה הלאך אלכפאר מן אלאמם והו ילאאם
מא קבלה לאנה געל אלישועה אייה ללתואב ואלעקאב פוצף מן אלתואב מא
תקדם אעני הנה שכרו אתו והודא יצף איצא בעין אל עקובה פיקול מי זה בא מאדום.
מצירה אלתואב הו צבנהא כמא יפעל מן מא אלעצפר בעד אכרה אלאמס מנה.
ואלפרמה הי אלגמאעה מן אלענב או אלזיתון אדא עולת ללעצה. ואלגאיה אלתי
פסרת בה ויו נצחם ואוריד לארין נצחם הו אלדס לאן אלגארה ואלקאתל גאיתה
אכראג אלדס ולדלך וצפה באלנצח ובאלאנצבאב אלי אלארין. ועברת שנת גאולי
באה עצר וכדלך שנת רצון ויום נקם פי מא תקדם עלי מא עארד(ה) אלעבראניון אסמא
מן אוקאת אלומאן ירדון בהא אוסע מנה כאנהם [יריד] ון אלשץ או אלנוע אלגנסי.
ותצריף אנאלתי מתל הגאלתי [בתבדיל] הא באלף וממא הו כהרה אלצורה ואחרי כן
אתחבר יהושפט הו התחבר. ואלמשאר אליה בהרה אלקצה הו רב אלעאלמין גל גלאלה
ולכן מא צלה מנהא אן יפצה בנסכתה אלי רב אלעאלמין פצחת בה וממא לס יצלת
רדתה אלי וליה פאבתרא בהא עלי סביל אלמסלה בעד אתבאתה אנה סתכון לה
חרב פי אל אדום והם בנו עשו אלדין כאנו יסכנון פי בצרה אלתי פי בלאר אלשאם
פי גבאל אלשראה כמא שרחת פי קצה חרב להי מלאה דם פקאל אדא סאל אלנאם
פקאלו הו אלמחארב לאדום אלדי קד אקבל מן בלדהם ותיאבה מצבונה באלדס
מתלא מן כהרה קתלה ולי מן הו וצאחב מן הו פיגיב אללה ויקול הו ולי וצא[חבני].

בפיות בני ישראל ושמן לאותות ולמופתים על הגמול והעונש בעולם הבא כאמרו
הנה שכרו אתו וכאשר ביארתי בפרשת ואמר ביום ההוא (למעלה כ"ה ט').

והוסיף בסוף זאת הפרשה לדבר מהשמדת כופרי האומות וזה מסכים למה
שלפניו מפני שעשה הישועה לאות על הגמול והעונש ותאר את הגמול כמה שקדם
באמרו הנה שכרו אתו ועכשיו יתאר ג"כ מקצת העונש ויאמר מי זה בא מאדום.
חמוץ בנדים הוא הצבע שלהם כמה שעושים בקרמזותא אחר שניטל ראשו. ופורה
הם הענבים והיותים המקובצים והמופרשים לדרכם בנת. וענין נצחם אשר העתקתי
בערבי גאיה = סוף ותכלית הוא הדם מפני שהחובל וההורג תכליתו הוא להוציא
הדם ולפיכך תארו בויו ובאוריד לארין. ותרגמתי שנת גאולי באה בענין זמן וכן שנת
רצון ויום נקם (ס"א ב') כמה שקדם מפני שממנהג העברים להשתמש בשם אחר מעתות
הזמן ורוצים בו זמן יותר גדול כאלו ירצו בו האישי או המין הזוני ואגאלתי כמו הגאלתי
בחלוקה הא בא' ומן הדומה לזה הוא ואחרי כן אתחבר יהושפט (דה"ב כ' ל"ה) שהוא
התחבר. והמרומו אליו בזאת הפרשה הוא אלהי העולם יתעלה וכל מה שיאות להתיחס
אליו סמכתיו לו ומה שלא יאות סמכתיו לאוהבו. והתחיל כאן על דרך שאלה אחר שגור
אמר שיהיה לו חרב באנשי אדום והם בני עשו אשר ישבו בכצרה אשר בארין ישראל
בהר שעיר כמו שפרשתי בפרשת חרב להי מלאה דם (ל"ד ו') ואמר אם ישאלו בני אדם
לאמר זה הגלחם באדום והבא מארצו ובגדיו כאלו הם מגואלים בדם מרוב הריגתו

אני מדבר בצדקה חכמת עליהם בעדל רב להושיע ואגתת אמתי בחק פוקעת לפטח ול' פי אלאצמאר. תם קאל ואדא [שא] הו יעני אלמלך אלפאתח לס אנצ[בנת] הכדא תיאבך כאנך עצרת ענבא יקול נעם קד קתלת קומא ישבהון עציר אלענב יעני בה אנהם קד דנא אגלהם כאלענב אדא נצג וצלח ליעצר לא יגו אן יזרו עלי תמתיל יואל שלחו מגל כי בשל קציר ויקול לס אחתג בואחד מן אלנאם ומעמים אין איש אתי בל הו חרב סמאוי' כק' כי רותה בשמים חרבי ושרח אלתמתיל אנה בלוג אלאגל פקאל יום נקם ושנת גאולי וקו' ואביט ואין עוזר יעני אני תאמלת פלם יכן פיהם צאלח מעינהם ואשתומם ואין סומך ואטרקתה סאני אמתלהם מתל מן יטרק סאע' פהו ממסך מן קול אלכתאב ען דניאל אשתומם כשעה חרא פלמא מתלתהם פלם יתובו פאסנדת אנא נקמתהם עלי אלאמם ואגתת מן ידהם הו קו' ותושע לי זרועי יקול ול' אללה אנא אסכר אולאיך אלממתלין באלענב כק' ואשכרם בחמתי יריד א. . . אן ושד' . . .

. . . ולא יכול יוסף להתאפק ואתאפק ואעלה העלה והיה לפטח מן אלאלפאט אלתי תחתמל מעניין והו כתיר מתל גילה. . . עריצים ואשבאההם. חסדי ה' אבתרי אלנבי בשיין בחמד אללה ובשכרה וילך אן אלחמד פי לג' אלערב יכון עלי פצל אלמחמוד פי נפסה אחסן אלי אלחאמר או לא ואלשכר לא יכון לה ענדהם אלא ממן אחסן אליה ופי אלעבראני כדאך הוראה תחתמל אלמעניין פקאל אלנבי ההנא תהלות ה' יריד בה מדאיחה לדאתה אנה אלאולי אלחכים אלקאדר. וקו' חסדי ה' ישיר בה אלי מא אנעם ואחסן

אוהב של מי הוא ורע של מי הוא וישיב ה' הוא אוהבי ורעי. אני מדבר בצדקה ר"ל אני שפטתי אותם בצדקה. רב להושיע ר"ל והושעתי את עמי ביושר ונפלה מלת אוהב מפני שהיא מובנת מעצמה. ואחר זה אמר ואחר שאתה הוא המלך הנוצח למה נגואלו כזה בנדיך כאלו דרכת ענבים יאמר הן כבר הרגתי עם הדומה לדריכת הענבים ירצה בו שכבר קרב קצם כה ענבים אשר בשלו ונתקנו לדריכה ואי אפשר לאחרים כמו שהמשיל ג"כ יואל באמרו שלחו מגל כי בשל קציר (ר' י"ג). ויאמר לא הוצרכתי לאחר מבני אדם ומעמים אין איש אתי אבל הוא חרב מן השמים כאמרו כי רותה בשמים חרבי (ל"ד ה') ונשא משל מן הענבים לבאר שהגיע העת ואמר יום נקם ושנת גאולי ואמרו ואביט ואין עוזר ירצה בו הסתכלתי ולא היה בהם צדיק שיעזרם. ואשתומם ואין סומך היתי עוין אותם כלומר נראיתי להם כאלו התאנפתי בהם רגע ואתאפק כמה שאמר הכתוב על דניאל אשתומם כשעה חרא (ר' ט"ז) ואחר שהוכחתי אותם ולא שבו סמכתי אני את נקמתי על העמים והושעתי את עמי מן ידיהם וזה אמרו ותושע לי זרועי ואמר אוהב ה' אשכיר אלו הנמשלים בענבים כאמרו ואשכרם בחמתי ירצה בו . . .

ולא יכול יוסף להתאפק (בראשית מ"ה א') ואתאפק ואעלה העולה (ש"א י"ג י"ב) וזה אחת מן המלות אשר תתכן לשני ענינים וזה הרבה כמו גילה. . . עריצים ודומיהם. חסדי ה' התחיל הנביא בשני דברים בתהלות ה' ובתודתו וזה כי מלת חמד בלשון ערבית תשתמש מספור תהלות המשובח בעצמו בין שהיטיב להמשובח או לא ובמלת שכר רק אם היטיב לו וכן בלשון עברית מלת הוראה נאמרה על שני ענינים (בין שהיטיב או לא) ואמר הנביא כאן תהלות ה' רצה בו שבחיו לעצמותו כי הוא הנצחי החכם והכל יכול. ואמרו חסדי ה' יורה בו אל הטובות אשר נמלנו וחנון אותנו בהם ולפי דעתנו

ותפצל וקד כאן פי מא נרי אלאולי אן יקדם תהלות עלי חסדי לתקדם אללאלק עלי זלקה ולכן למא כנא לא נעקל זאלקנא חתי נעקל קבלא אנפסנא ונרי אנ[עאמה] ואחסאנה פאדא [אונג] עלי הדה אלנהה אן יקדם [חסדי]. וקו' גמלנו וגמלם ימכן פיה קולאן אהדהמא אן יכון אשר גמלנו לגמיע אלנאטקין עאמא ואשר גמלם לבני אסר' זאצה ואלאזר אן יכון אשר גמלנו קול אלבנין מן ישראל אלדין אקאמו פי אלגלות ואשר גמלם קולהם ען אלאבא אלדין תקדמת נעמתהם פלמא צ[ד]ר אלנבי בהדא אלקול גמע פי הדה אלקצה אלתי פסרת מעאניהא זמסה אחואל מן אלסבעה אלתי תקדמת אסמאיהם אלאולה [חאל] אלנעמה ויאמר אך עמי המה ולם ירד בזלך אנה תעאלי אחסן אליהם רנא מנה או טנא אנה[ם] לא יגדרון כל קד עלם זלך קבל כונה או דאתה דאת עאלמה ולכן אראד בקולה הדא אנה ועלי אנה קד עלם אנהם סיגדרון לם יגז אן יקדם אלעקובה קבל דנב פיציר אלהואב ואלעקאב אנמאהמא עלי עלמה הו לא עלי אעמאל אלעבאר ולכנה יונב אן ינעם עליהם או לם יעצוה בעד והדא קול יונבה אלנזר וקד קאל איצא אסלאפנא אין הקביה דן את האדם אלא לפי שעתו ועלי אן לקו' [בכל צרתם לא צר ומלאך פניו הושיעם]. אוקאתא כתירא אלא אנה אשהרהא פי הדא אלבאב וקת מצר אלדי קאל פיה וכאשר יענו אתו ופיה תפסיראן אהדהמא עלי אלרסול מן אלנאם אנה יסמא מלאך כק' ען משה עליה אלסלאם וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים ואלאזר עלי מלאך סמאוי והו אלמלאך אלדי סאל משה רבינו אן יתולאה כק' ושלחתי לפניך מלאך פאבא וסאל אלא ידברה בואסטה פבעת בה אלי יהושע כק' ויאמר אך עמי המה וגו' וינצרף קולה באהבתו

היה לו להקדים תהלות לחסדי כי הבורא קודם לברואיו אלא מפני שאיננו משיגים בשכלנו בוראינו עד שנשיג לפני זה נפשותינו ונראה חסדיו וטובותיו וזה הכריחו להקדים חסדי. ואמרו גמלנו וגמלם אפשר לפרשו על שני פנים האחד שנמלנו יכלול כל החיים המדברים ואשר גמלם מוסב על בני ישראל בפרט והשני שאשר גמלנו הוא מה שאמרו בני ישראל אשר עמדו בגלות ואשר גמלם מה שאמרו על אבותם אשר עשה עמהם חסד לפנים. אחר שפתח הנביא בזה המאמר אסף בזאת הפרשה אשר ביארתי עניניה חמשה מצבים מן השבעה אשר קדמו שמותם. הראשון הוא מצב האושר ויאמר אך עמי המה ולא רצה בזה כי השם יתברך היטיב להם מפני שקוה או חשב שלא ישקרו ובאמת ידע זה קודם שהיה כי עצמותו הוא עצמות הידיעה אבל רצה במאמר זה שאף על פי שידע שעתידיים הם לשקר אי אפשר לו שיקדים העונש לפשע עד שיהיה הנמול והעונש רק לפי ידיעתו ולא לפי מעשי עבדיו אבל בהכרח ייטיב להם כל זמן שלא הרעו עוד וזה דבר אשר יחייבו העיון וכבר אמרו קדמונינו אין הקביה דן את האדם אלא לפי שעתו (ראש השנה ט"ז ע"ב). ואף על פי שאמרו בכל צרתם לא צר נוסל על זמנים רבים הצרה היותר מפורסמת היא שעבוד מצרים אשר נאמר עליו וכאשר יענו אתו (שמות א' י"ב) ובאמרו ומלאך פניו הושיעם שני פירושים האחד שהוא שליח מן בני אדם שיקרא מלאך כאמרו במשה ע"ה וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים (במדבר כ' ט"ז) והשני שהוא מלאך מן השמים והוא המלאך אשר רצה ה' לתן למשה ללותו כאמרו ושלחתי לפניך מלאך (שמות ל"ג ב') וימאן משה ושאל שלא ינהגו על ידי אמצעי ואחר זה שלח ה' את המלאך ליהושע כאמרו ויאמר אך עמי המה ואמרו באהבתו מוסב אל סבת האושר כאמרו

אלי סבב אלנעמא נשיר קו' באהבת ה' אלהיך את ישראל לעולם וינצרך קולה ובחמלתו אלי אן ננאה מן אלאפאת נשיר קו' פי לוש בחמלת ה' עליו ולקו' וינטלם וינשאם כל ימי עולם ג' מעאני אלמעני אלאול אן יכוך אלנעם אלתי אסכנהא עליהם מובדא בשרוש אלטאעה ואלאכר יכין אלנעם אלמובדא עלי כל חאל מתל אלחורה אלתי לם נסלבהא אד עצינא ואלג' יכין מעני עולם פיגעלה עצר מוסי ואלנביין אלאוליין אלי וקת אלגלות. ואלתאני חאל אלכטא קאל פיהא והמה מרו ועצבו יכוך מעני מרו מאלפא אלאמר נשיר קו' כל איש אשר ימרה את פיך ועצבו פעלי מא נהי ענה מן אלשר כקו' דויד כל היום דברי יעצבו ואכתצר אן ינוע ששצא מן כטאיהם ואכתפי בדכר גמלא אלגנסין. ואלתאלת חאל אלעקובה קאל פיה ויהפך להם לאויב אכתצר איצא אן יצנף מן פנון אלאלאם ואלעדאב אכתר מן אלעדאוה וליס כעדו יריד אן יפניהם בל כעדו יריד אן יחארבהם ליזלהם (לה) לזלך קאל הוא נלחם בם לתכוך אלאפא אקל בל הי רחמא אד כאן אנמא יחארבהם ליסתתיבהם ונלחמתי אני אתכם ואלראבע חאל אלנדם ואלאסף ווצף ביה נדכר סאלף נדמנא ווצע אולא אלפעל תם סמי פאעלה קאל ויזכר ימי עולם [משה] זכר עצר מוסי תם זכר אלדאכר לזלך אלעצר הו עמו פצאר נשאם אלכלאם ויזכר עמו ימי עולם משה ועול ממא כאן עלי עהר מוסי עלי ד' אשיא נוול אלבחור ואלצעוד מנה קאל בוקע מים מפניהם איה המעלם מים ובאן אנה אנמא זכר זלך לנדכרה אבדא וננצלח לטאעתי תם אלנבוה וכלמא גאת תתויד איה השם בקרבו ונוי תם אלאיאת אלתי כאנת תפאר עלי ידי

באהבת ה' אלהיך את ישראל לעולם (מ"א ט' י') ואמרו בחמלתו מוסב אל מה שהציל את ישראל מן המכות כאמרו בלוש בחמלת ה' עליו (בראשית ט"ז י"ט). ובאמרו וינטלם וינשאם כל ימי עולם שלשה ענינים שהטובות אשר עשה עמהם יקומו לעולם כתנאי שישמעו בקולו ועוד שישיב עמהם לעולם על כל פנים בדבר פרט והוא התורה אשר לא תלקח מאתנו אף אם נמרה את פיהו ועוד שיהיה טעם מלת עולם בפרט על כל ימי משה והנביאים הראשונים עד זמן הגלות. והשני מצב החטא ואמר בו והמה מרו ועצבו ויהיה ענין מרו שעוברים על המצות עשה כאמרו כל איש אשר ימרה את פיך (יהושע א' י"ח) וענין עצבו על מה שעוברים על המצות לא תעשה כמו שאמר דוד כל היום דברי יעצבו (תהלים נ"ו ו') וקצר ולא הזכיר מיני החטאים והסתפק בזכרו שני הסוגים בכלל¹) והשלישי מצב העונש ואמר בו ויהפך להם לאויב קצר ג"כ ולא הזכיר מיני הצרות והיסורים רק שיהיה להם לאויב ולא רצה לאמר כאויב שישמידם אבל שילחם בהם להכניעם ולפיכך אמר הוא נלחם בם כדי שתהיה הצרה יותר קלה ותהפך לרחמים כי לא ילחם בהם אלא כדי לעוררם אל התשובה כאמרו ונלחמתי אני אתכם (ירמיה כ"א ה'). והרביעי מצב החרטה ושברון לב ותאר איך נזכור הטובות שעשה עמנו בימי קדם וזכר בתחלה את הפעולה וקרא אחרי כן את הפועל כאמרו ויזכר ימי עולם משה זכר זמן משה ואחר זה הזכיר את הזמן הזה והוא עמו ויהיה סדר המאמר ויזכר עמו ימי עולם משה ופרט ממה שהיה בימי משה ארבעה דברים שירד העם אל הים ושעלה ממנו ואמר בוקע מים מפניהם איה המעלם מים וברור הוא שלא זכר זה אלא כדי שגזכירו תמיד ונהיה מתוקנים לשמוע בקולו ועוד הנבואה אשר הלכה וגרלה כאמרו איה

¹ ר"ל מצות עשה ומצות לא תעשה.

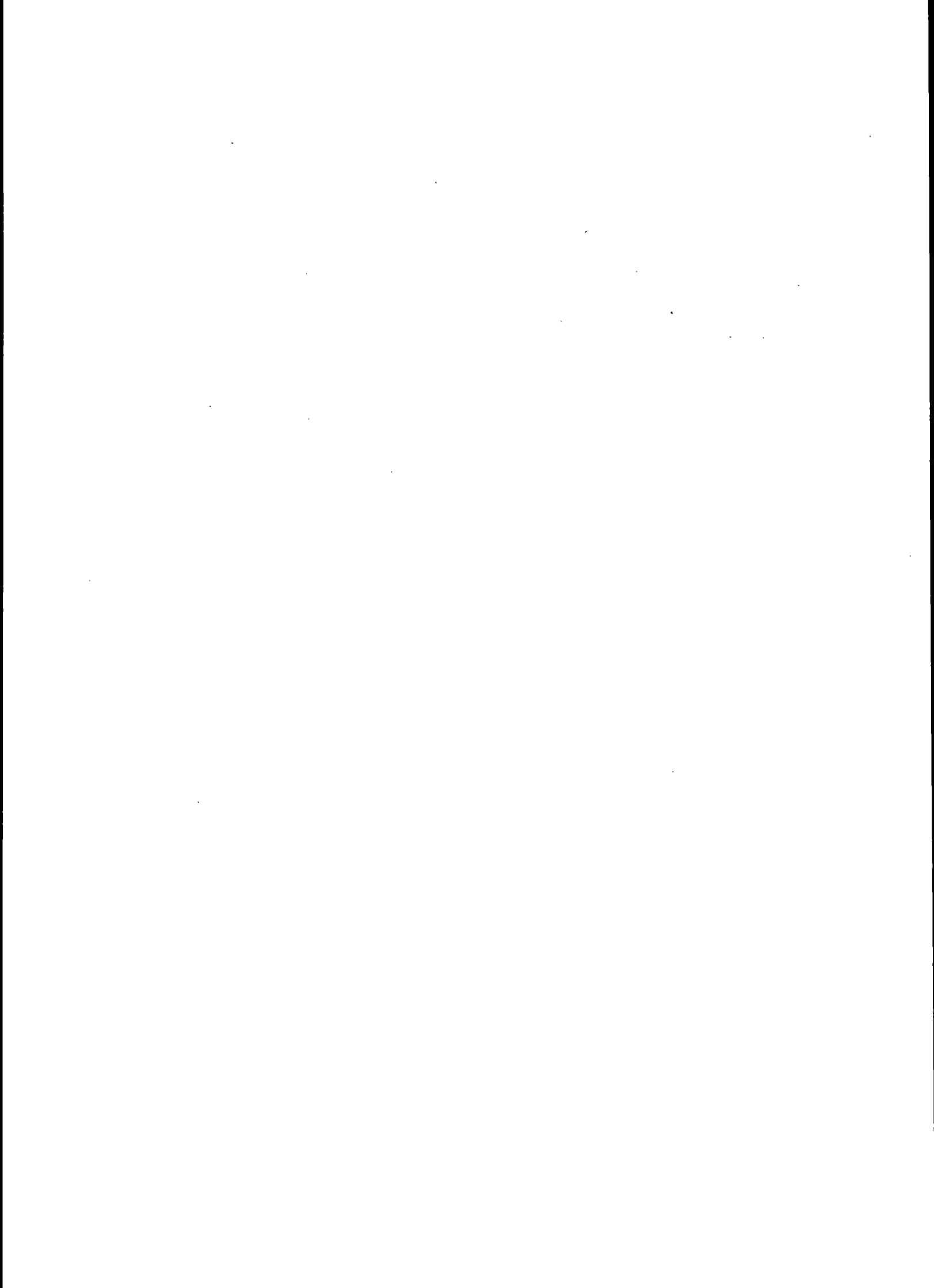
מוסי עליה אלסלאם קאל מוליך לימין משה זרוע תפארתו ומעני דלך אן משה כאן
 אדא אשאר באלעצאז וקאל יהי ברד יהי חשך יכון עלי אלמכאן פצאר ענד
 אלנאטרין כאן יד אללה מע יד מוסי סאירא אדא אחדת אללה דלך אלשי בעד חרכא
 יד מוסי סוא וכדלך אשאר מן הדא אלגאנב פמאל אלבחר אלי דלך אלגאנב פלמא
 עבר אשאר בידה מן תם פרנע אלבחר אלי [אלתא]ני תם סלובהם פי אלבריא ישובה
 לסיר אלכיל פי אלבר לטרעתה וסלאמתה פי מא לא יתהיא להם [חצ]אר פי אלגבאל
 לקוי הירוצון בסלע סוסים פלדלך קאל כסוס במדבר לא יכשלו וכסיר אלבהאים
 ואלמואשי פי אלבקיע קאל כבהמה בבקעה תרד ויריד בדלך בקיעא פיה עשב וכלא
 כמא יקול בתוך בקעות מעינות חתי יכון להא פיה עיש יעני בדלך טול מא צארו פי
 אלבריא לם יעוזהם שי מן אלמצאלח כק' זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת
 דבר. ואבתדא בוצף אלחאל אלכאמס והו חאל אלסכנא ואלדעא פקאל יקולון יא [אללה]
 כן נהנת עמך הבט משמים ומעני זיאדתהם ותפארתך לאנהם וצפו אן אלפכר אלטאהר
 כאן לה קדימא באלאיאת כק' זרוע תפארתו שם תפארת יקולון ואלאן אלפכר לך
 באלאגאנבא אלדעא ויסלון אטהאר ד' אשיא קנאה והי לתסמיה אסמה עלינא כק'
 וקנאתי לשם קדשי וגבורה והי מלאחם אלאעדא כק' ה' כנבור יצא עלי אלמסתעאר
 והי ללאבא רחמיה והי רחמיה ללבנין וקולנא ען אללה תב' ותע' כי אתה אבינו לאנה
 אנשאנא ואצטנענא ופצלנא עלי מא תאולת פי אלתורה הלא הוא אביך קנך וקולנא
 ואברהם לא ידענו לים אנא ננתפי מן אברהם כל הו אלדי ינתפי מנא אן [לזמ]נא
 אלכטא ולם נתב ויגו איצא אן יכון מעני דלך אן אלאבא לם ישאהרונא באעיאנהם

השם בקרבו ועוד האותות שנעשו על ידי משה ע"ה כאמרו מוליך לימין משה זרוע
 תפארתו וענינו כי כאשר הטה משה את מטהו ואמר יהי ברד יהי חשך היה זה מיד
 והיה בעיני הרואים כאלו יד ה' הולכת עם יד משה מפני שה' חדש זה הדבר תיכף
 לתנועת יד משה וכן רמו בידו מעבר הנה ונטה הים אל עבר הנה ואחר שעבר רמו
 בידו משם וישב הים אל עבר השני ועוד הליכתם במדבר כמו שהולך הסוס בערבה
 במהירות ולא יכשל מפני שלא היה להם לרוץ בהרים כאמרו הירוצון בסלע סוסים
 (עמוס ו' י"ב) ולפיכך אמר כסוס במדבר לא יכשלו וכמו שהולכים הבהמות והעדרים
 בבקעה כאמרו כבהמה בבקעה תרד ירצה בו בקעה אשר בה עשב ומספוא כמו שאמר
 בתוך בקעות מעינות (למעלה מ"א י"ח) כדי שיהיה להם בה מחיה ירצה בו כל זמן
 שהלכו במדבר לא חסרו דבר הנצרך לטובתם כאמרו זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך
 לא חסרת דבר (דברים ב' ז'). והתחיל לדבר ממצב החמישי והוא מצב הישוב בארץ
 והתפילה ואמר והם אומרים אהה השם כן נהנת עמך וכו' הבט משמים והוסיפו
 ותפארתך ענינו שספרו שבימי קדם נגלתה להם התפארת באותות כאמרו זרוע תפארתו
 שם תפארת ואומרים ועתה תפארתך להקשיב את התפלה וישאלו שיגלה להם ארבעה
 דברים והם קנאה וזה שיקרא שמו עלינו כאמרו וקנאתי לשם קדשי (עזרא ל"ט ב"ה)
 וגבורה וזה שילחם באויבים כאמרו ה' כנבור יצא (למעלה מ"ב י"א) על דרך ההשאלה
 ושירחם על האבות ושירחם על הבנים ואמרנו על ה' יתברך ויתעלה כי אתה אבינו
 כי הוא גדלנו ועשנו ובחר בנו כמו שבארתי בתורה הלא הוא אביך קנך (דברים ו'
 ל"ב). ואמרנו ואברהם לא ידענו אין זה שאנחנו איננו יודעים אברהם אבל שאברהם
 אינו יודע אתנו מפני שהחטא דבק בנו ולא שבנו ואפשר ג"כ שירצה בו שאבותינו לא

ורבנא הו עלים בנא אין כנא. ודכרה ההנא לאברהם ויעקב ותרך יצחק לים לאן האולאי להם פצילה עלי יצחק בל הדה אלעאדה מן אלכתאב אן ידכר בעין אלאשכאין וידע גיראה ותכון תלך אלקצאיא תלוס גמיע אלאשכאין דלך כקו לבנימין ויהודה וזבולון ונפתלי פי מזמור יקום אלהים מן דון אלי"ב סבטא ואלכלאם יעמהם כלהם וכתיר מתל הדיא פי אלעבראני ולא אטול.

ראו אתנו בעיניהם ואלהינו יודע בנו באיזה מקום שגהיה. והזכיר כאן אברהם ויעקב ולא הזכיר את יצחק אין זה מפני שיש להם יתרון על יצחק אבל זה מדרך המקרא להזכיר קצת מן האנשים ויניח את האחרים והענין מוסב בהכרח על כלם וזה כאמרו בנימין ויהודה וזבולון ונפתלי במזמור יקום אלהים (ס"ח ב') במקום כל הי"ב שבטים והענין מוסב על כלם והדומה לזה הרבה בלשון עברית ולא אאריך.

מסעי' רמב"ם, תל אביב.

לוח תקונים והוספות.

	דף		דף		דף
ואלאנדאד " 18	שורה	25	צ"ל סדום	1	שורה
"ויעזבו עריה כערוער " 5	הערה	—	ואעיארכם " 9	"	—
תרגם קמה כמו שבלת " 6	"	—	אלאה " 20	"	3
קמה וקציר כמו זרע			ועלי " 16	"	4
וסמך קציר לקמה			המלות ויא ליתתם חסרות	6	"
שעורו כמו שיאסף			בכ"י א' וטוב למחוק אותן		8
זרע הקמה			ולתגיה לפי זה ההערה 5		
צ"ל להוסיף או שני מקומות	9	"	—	21	"
צ"ל מלואי	14	שורה	26	"	—
" לבאר אשקמה ר"ל אני	8	הערה	—	24	"
עם עמי הארץ ועיין			ההערה 10		
תרגום			נתשרפהא " 1	"	11
צ"ל להוסיף וענין הפסוק הוא	10	"	—	11	"
שיכרות השם את גוג ומגוג			יוהקון " 11	"	13
קודם שיתישבו בארץ			אלראס " 1	"	15
צ"ל לאכרי	9	שורה	27	21	"
וינצב " 12	"	—	—	13	"
וויבס " 13	"	—	—	17	"
אלקראטים " 18	"	—	—	18	הערה
הובא בשם הגאון	6	הערה	—	13	הערה
זכרת " 8	שורה	28	צריך להוסיף: ר"ל אחר		
היניל " 16	"	—	יציאת מצרים שהיא הגאולה		
אלצחרא " 10	"	29	הראשונה		
זוג " 4	"	30	צ"ל ארבעה	2	שורה
לכם " 18	"	—	צ"ל ויזוה על הפרת	3	הערה
נאדו " 21	"	—	צ"ל להוסיף: ועיין רד"ק	3	"
ואיזה מבוקש " 2	הערה	—	צ"ל רעתם	10	"
ומגהוזהא " 1	שורה	33	סדום " 1	שורה	21
תזכר " 13	"	—	ומדתהא " 5	"	—
ואמר השם " 3	הערה	—	בקול אבל " 4	הערה	—
ואלמתקרב " 4	שורה	34	ואסאראהא לס " 6	שורה	22
אפשר שענינו שתיית	13	הערה	—	19	"
היין ועי' למטה כ"ח ז'			קדרהא " 21	"	—
אלדין " 9	שורה	37	גמיעא " 21	"	—
לכן אחה " 7	הערה	—	בכורות ב' ו'	12	הערה
תענו את העם —	5	"	—	16	שורה
ותודיעוהו			בכ"י א' אסתודעהם	2	הערה
צריך למחוק מן הגלות	7	"	—	2	הערה
צ"ל יורדה " 17	שורה	39	ער מואב — וצריך		
אשר תריב האומה	2	הערה	להוסיף ובכ"י פ' ונזל		
בשלחה וכו'			פי קצה מואב ממא		
מואידהם " 8	שורה	40	אנה וכו'		
פאנה " 17	"	41	דיבון " 3	"	—
אקדם — אלקום " 6	"	43	ומה שהופקד אצלם	10	"
			מכתאבון " 12	"	24
			אפס המריב " 3	"	—
			צ"ל להוסיף אחר ובמקדאר:	4	"
			ואויב ו' ז'		
			צ"ל יאמרו כולם לכן . . .	7	"
			על הדומה		
			מאב " 2	שורה	25
			אלסנבל " 12	"	—
			אלאה " 15	"	—

תקונים והוספות

	דף		דף
צ"ל ופליטה מהר ציון תחליף	6	הערה 56	צ"ל הטו הצדק ומדרך הישר
כן בכ"ו וצ"ל זמס עשרה	8	שורה 57	כן לא יבושו
צ"ל אלשמס	12	—	קבול
ירגו	6	—	ויבחרו לעצמם בחורים
ילגב	5	—	ר"ל ראשים ושרים
אואילהם	15	—	ובארץ צרה וקשה
בכ"ו א' מן פיהם ואולי צ"ל	11	—	אצעאפא
מן פיהם	—	—	צ' להוסיף: ובכ"ו פ' ומאא
צ"ל בהא ולא	15	—	מקתרא והענין אחד
צ' להוסיף: ולא תרגם מלת	5	הערה 78	צ"ל רואביהא
איים	—	—	הנה מלאך ה'
צ"ל האהנא	8	שורה 80	ואנהם
צריך למחוק יא	13	—	ירושלם
בכ"ו פ' כתב וכן צ"ל	18	—	אלרויסא
צ"ל חתי	2	—	מגתאלא
"ורק הם יביא להם	3	הערה 85	איהא
(השם) את השלום"	—	—	האנשים אשר יזרעו
"אלכתן	9	שורה 89	אוקאתהא
"רב	26	—	וכל היואן
צ' להוסיף "או בזמן מועט"	3	הערה 95	אלחדיואן
צ"ל בין ידי	9	שורה 100	פיעאקבה
			10 הערה 48
			11 " —
			17 שורה 44
			2 הערה —
			3 " —
			23 שורה 45
			7 הערה —
			22 שורה 46
			2 הערה —
			2 שורה 47
			7 " —
			9 " —
			17 " —
			17 " 48
			10 הערה —
			4 שורה 49
			18 " 50
			1 " 52
			24 " 54

la viande du porc, du rat et des autres impuretés, voici qu'ils périront tous, a dit Dieu. — 18. Et moi, je connais leurs actes et leurs desseins; dans l'avenir je réunirai tous les peuples et les gens de toutes les langues; ils s'avanceront et verront ma puissance. — 19. Je leur mettrai une marque et j'enverrai ainsi des fuyards d'entre eux vers les peuples maritimes, vers le pays de Poul et de Loud, où l'on tire de l'arc, vers le pays de Şân, vers les Grecs, vers les habitants des îles éloignées de Jérusalem, qui n'ont jamais entendu parler de moi, qui n'ont jamais vu ma gloire et ils en informeront les nations. — 20. Ils ramèneront vos frères du milieu de tous les peuples comme une offrande pour Dieu, sur des chevaux et des juments, dans des palanquins, sur des mulets et dans des litières, vers ma montagne sainte, Jérusalem, a dit Dieu, comme les enfants d'Israël apportent les offrandes dans des vases purs vers le temple de Dieu. — 21. Et j'en ferai également avancer parmi eux au rang des prêtres et des lévites, a dit Dieu. — 22. Certes, de même que les cieux nouveaux et la terre nouvelle que je créerai, subsisteront devant moi, a dit Dieu, de même subsisteront votre postérité et votre nom. — 23. Et il y aura des époques analogues aux néoménies et aux sabbats successifs, où chaque être humain viendra se prosterner devant moi, a dit Dieu. — 24. Ils sortiront et verront les corps de ceux qui m'ont renié; bien plus, leurs vers ne mourront pas, et leur feu ne s'éteindra pas. Ils deviendront un exemple pour le reste des humains.

poussent loin de mon nom, ont dit : Que Dieu soit glorifié et que votre joie éclate ! Ils seront confondus. — 6. Et l'on entendra la voix du tumulte (venant) de la ville sainte, une voix (venant) du sanctuaire, la voix de Dieu qui punira les agissements de ses ennemis. — 7. (Jérusalem) sera comme une femme ayant enfanté avant d'être atteinte des souffrances et ayant mis au monde un mâle avant d'être saisie par les douleurs de la maternité. — 8. Qui a entendu rien de pareil, et qui a rien vu de semblable ? Un pays est-il créé tel qu'il est en un seul jour, ou un peuple est-il enfanté en une seule fois ? Sion a commencé et a enfanté ses habitants d'un seul coup. — 9. Et Dieu dit : Suis-je celui qui fais périr et je ne ferais pas naître ? Mais au contraire c'est moi qui enfante et qui arrête (l'enfantement), dit votre Maître.

10. Réjouissez-vous en Jérusalem et jubilez pour elle, ô assemblées de ceux qui l'aiment et tressaillez d'allégresse à son sujet, ô vous tous qui portez son deuil ! — 11. Afin que vous suciez à satiété des mamelles de sa consolation et afin que vous buviez avec délices des douceurs de sa gloire.

12. Car ainsi a dit Dieu : Voici que je vais diriger vers elle comme un fleuve le salut, et comme un torrent qui déborde la richesse des nations, et c'est ce dont vous serez allaités ; vous serez portés sur les hanches et vous serez choyés sur les genoux. — 13. Comme un homme que sa mère console, de même je vous consolerais et c'est par Jérusalem que vous serez consolés. — 14. Lorsque vous le verrez, que vos cœurs se réjouiront et que vos os s'épanouiront comme la verdure, on connaîtra les bienfaits de Dieu envers ses amis et sa colère contre ses ennemis. — 15. Certes Dieu viendra dans le feu, il aura des chars comme l'ouragan ; sa colère ira et viendra avec ardeur et sa remontrance avec une flamme de feu. — 16. Certes Dieu punira par le feu, de même que nombre d'hommes périront par son épée, et combien sont nombreux ceux qui seront couchés à terre par son ordre ! — 17. Ceux qui se préparent et s'appêtent pour les jardins, qui tournent derrière un arbre isolé qui est au milieu, qui mangent

pas ce qu'un autre habitera ; ils ne planteront pas ce qu'un autre mangera, car la vie de mon peuple sera comme la vie des arbres et mes élus consommeront l'œuvre de leurs mains. — 23. Ils ne se fatigueront pas en vain et ils n'enfanteront pas pour l'affliction, parce qu'ils sont une postérité bénie de Dieu, et que leurs rejetons subsisteront avec eux. — 24. Avant qu'ils n'appellent, je les exaucerai, et pendant qu'ils parlent encore, je les aurai déjà entendus. — 25. Le loup et l'agneau paîtront ensemble, le lion mangera de la paille comme le bœuf, les serpents se nourriront de poussière ; ils ne causeront ni dommage ni destruction dans le district de ma montagne sainte ; Dieu l'a dit.

LXVI

1. Ainsi a parlé Dieu : Le ciel est mon trône, et la terre est la résidence de ma majesté. Quelle maison me bâtirez-vous et quel endroit sera le séjour de ma lumière ? — 2. Toutes ces choses, mes mains les ont faites, en sorte qu'elles ont existé, a dit Dieu. Mais je ne jette les yeux que vers l'humble, à l'esprit contrit, attentif à ma parole. — 3. Il est des gens aux yeux desquels celui qui sacrifie le taureau est comme celui qui tue un homme, celui qui immole la brebis est comme celui qui frappe à la nuque un chien, celui qui présente l'offrande est comme celui qui présente le sang du porc, celui qui fait fumer l'encens est comme le serviteur de l'idole ; bien plus, ils se sont choisis leurs voies et leurs âmes se plaisent à leurs abominations. — 4. Moi aussi, je choisirai la lutte avec eux et, ce qu'ils redoutent, je le ferai fondre sur eux, parce que je les ai appelés sans que personne répondît et je leur ai parlé sans qu'ils entendissent, qu'ils ont fait ce qui est mal devant moi et que ce que je n'ai pas voulu, ils l'ont choisi.

5. Écoutez la parole de Dieu, ô vous qui êtes attentifs à sa parole. Aujourd'hui vos frères qui vous haïssent, qui vous re-

pour les bœufs, en faveur de mon peuple qui m'a recherché. — 11. Mais vous qui abandonnez Dieu et qui oubliez ma montagne sainte, qui dressez la table pour l'idole et qui remplissez pour les dieux divers la coupe des mélanges, — 12. je vous destine tous à l'épée, tous vous serez renversés et mis à mort, parce que je vous ai appelés sans que personne me répondît, que je vous ai parlé sans que vous entendissiez, que vous avez fait ce qui m'est odieux et que vous avez donné la préférence à ce que je ne veux pas.

13. C'est pourquoi, ainsi a parlé Dieu, le Maître, mes amis mangeront, tandis que vous aurez faim ; ils boiront, tandis que vous aurez soif ; ils se réjouiront, tandis que vous serez confondus. — 14. Mes amis chanteront par suite du bonheur qui leur est échu, tandis que vous, vous pousserez des cris par suite de la douleur de vos âmes et vous gémirez de vos cœurs brisés. — 15. Aussi laisserez-vous vos noms comme une formule d'imprécation à mes élus, et Dieu, le Maître, vous fera périr ; en tout temps il nommera ses amis d'un autre nom ; — 16. (ce sera) un temps où celui qui se bénira dans le monde se bénira par le vrai Dieu et où quiconque jurera dans le monde jurera par le vrai Dieu en disant : Par celui qui m'a fait oublier les premières calamités et les a dérobées à mes yeux ! — 17. Car je vais créer le ciel comme s'il était nouveau et la terre comme si elle était nouvelle ; on ne se souviendra plus des choses passées et elles ne se présenteront plus à l'esprit. — 18. Mais réjouissez-vous et soyez toujours dans l'allégresse à cause de ce que je vais créer ; car je créerai Jérusalem de joie et ses habitants d'allégresse. — 19. Je les réjouirai par Jérusalem et je leur donnerai l'allégresse par mon peuple, et on n'y entendra plus jamais ni sanglots, ni cris de détresse. — 20. On n'y rencontrera plus jamais un homme jeune pour l'âge et on n'appellera pas vieillard celui qui n'aura pas achevé sa carrière ; bien plus, celui qui mourra à cent ans sera désigné comme un jeune homme ; et quiconque pèche à cent ans sera méprisé. — 21. Ils bâtiront des maisons et les habiteront ; ils planteront des vignes et en mangeront les fruits. — 22. Ils ne bâtiront

tout cela, ô mon Maître, ou attendras-tu en nous punissant outre mesure?

LXV

1. Je me suis laissé rechercher par des gens qui ne me demandaient pas et trouver par qui ne me désirait pas, et j'ai dit : « Me voici », à plusieurs reprises, à un peuple qui n'était pas nommé de mon nom. — 2. J'ai étendu ma main sans cesse vers un peuple pervers, qui marche dans un chemin qui n'est pas bon, au gré de ses desseins, — 3. vers des gens qui m'irritent sans cesse en face, qui font des sacrifices dans les jardins, qui offrent l'encens sur les briques, — 4. qui s'assoient parmi les tombeaux, qui passent la nuit dans les tourelles, qui mangent des mets analogues à la viande de porc, dont les ustensiles (contiennent) ce qui ressemble aux bouillons impurs. — 5. Et malgré cela ils disent : « Retire-toi et n'approche pas de moi, parce que je suis plus sacré que toi. » Ceux-ci font fumer ma colère, qui deviendra un feu brûlant éternellement. — 6. Voici que c'est écrit devant moi. Je ne leur accorderai pas de répit jusqu'à ce que je les aie rétribués et que j'aie rétribué de même leur descendance. — 7. Ainsi vos iniquités et les iniquités de vos pères, qui ont offert l'encens sur les montagnes et qui m'ont irrité sur les collines, se sont réunies, a dit Dieu; j'ai donc mesuré tout d'abord leur rétribution (pour la faire retomber) sur leur postérité.

8. Ainsi a parlé Dieu : De même que l'homme trouve le premier jus dans la grappe et dit à son prochain : Ne le détruis pas, parce qu'en lui est la bénédiction; c'est ainsi que j'agirai envers vous à cause de mes amis pour ne pas tout anéantir. — 9. Je ferai sortir des gens de Jacob une postérité et de Juda un héritier de mes montagnes, pour que mes élus en héritent et que mes amis y habitent. — 10. Alors la plaine de cette région deviendra des enclos pour les brebis, et les vallées des lieux de repos

le ciel pour faire descendre sur elle ta lumière, et comme si les montagnes ne s'étaient pas dissoutes devant toi,

LXIV

1. de même que le feu consume la menue paille et que le feu fait bouillonner l'eau, afin que tu fisses connaître ton nom à tes ennemis et que devant toi les peuples frémissent. — 2. Et lorsque tu as fait les choses mystérieuses que nous n'avions pas espérées et que tu as révélé ta parole, alors devant toi les montagnes fondirent en averses. — 3. Ainsi, aucun autre que nous n'a jamais rien entendu, ni perçu de semblable; jamais œil n'a vu de divinité hormis toi qui ait fait rien de semblable pour celui qui espère en lui. — 4. Jadis tu as accueilli l'intercession de ceux qui se réjouissaient d'accomplir les bonnes actions, alors qu'ils t'invoquaient selon tes attributs. Lorsque tu t'irritais à cause de nos péchés, c'est par eux que nous étions toujours secourus. — 5. Et maintenant nous sommes devenus tous comme les impurs et toutes nos bonnes actions sont comme un vêtement souillé; nous sommes tous tombés comme les feuilles et nos péchés nous emportent comme le vent. — 6. Personne n'invoque ton nom, et ne s'éveille pour s'attacher à toi; tu nous as voilé ta miséricorde et tu nous as livrés à nos iniquités. — 7. Maintenant, tu es notre Maître, tu es notre créateur; et nous, nous sommes comme l'argile, tu nous a formés et nous sommes tous ton œuvre. — 8. O Dieu, ne t'irrite pas trop, et ne te souviens pas à tout jamais de nos iniquités! Regarde notre communauté, ta nation, (et vois) où nous en sommes. — 9. Tes villes saintes sont devenues un désert; Sion lui-même ressemble à un désert et Jérusalem à une solitude. — 10. La maison de notre sainteté et de notre gloire, que t'ont consacrée nos pères, a été brûlée par le feu, et tout ce qui nous était cher a été détruit. — 11. Tarderas-tu en face de

7. Je célèbre les grandeurs de Dieu et ses louanges en raison de tout ce qu'il a fait pour nous, l'étendue de sa bonté envers les gens d'Israël, qu'il a comblés de sa miséricorde, et l'abondance de sa grâce. — 8. Il a dit : « Voici qu'ils sont mon peuple et mes amis qui ne trahissent pas. » Et il a été leur sauveur. — 9. Dans toute épreuve il ne leur a jamais nui, mais il les a délivrés par un ange de ses familiers ; par son amour pour eux et par sa sollicitude il les a délivrés, puis les a élevés et anoblis pour l'éternité. — 10. Eux, ils se sont révoltés et se sont insurgés contre sa prophétie sacrée ; alors il s'est retourné contre eux comme un ennemi qui les combat. — 11. Et son peuple se rappelait les jours du temps de Moïse et disait : Où est celui qui les a fait monter de la mer avec le berger de son troupeau ? Où est celui qui a mis au milieu d'eux l'esprit de sainteté, — 12. qui a placé à la droite de Moïse la puissance de sa gloire, qui a fendu l'eau devant eux, pour se faire un nom éternel, — 13. et qui les a conduits dans les abîmes ? comme les chevaux dans le désert, ils ne trébuchaient pas, — 14. et comme la bête de somme descend la vallée, de même l'ordre de Dieu les guidait en sécurité ; ainsi, tu as conduit ton peuple pour te faire un nom glorieux. — 15. Regarde des cieux, et considère-nous de la demeure de ta sainteté et de ta gloire. Quel est l'endroit où sont ton zèle, ta puissance, toute ta tendresse et ta miséricorde pour qu'ils s'émeuvent en notre faveur ? — 16. Car tu es notre créateur, puisqu'Abraham ne nous connaît pas et qu'Israël ne nous distingue pas. Et toi, ô mon Maître, en vérité tu es notre créateur et ton nom a été de tout temps : Notre sauveur. — 17. Ne nous égare pas, ô mon Maître, hors de tes voies et n'endurcis pas nos cœurs loin de ta crainte ; exauce-nous à cause de tes serviteurs, de tes tribus d'élection. — 18. En effet, pour un peu on héritait de ton peuple saint, et les ennemis foulaient aux pieds ton sanctuaire. — 19. Nous sommes devenus pareils à une nation dont tu n'aurais jamais été le chef, qui n'aurait jamais porté ton nom, comme si tu n'avais pas ouvert

recueillent (le vin) en boiront dans le parvis de mon sanctuaire.

10. Allez, passez et repassez dans les cités du peuple, aplanissez ses chemins et débarrassez ses grandes routes; empierrez-les, et élevez un étendard en vue des nations. — 11. Et dites : « Certes Dieu a annoncé la bonne nouvelle aux habitants des extrémités de la terre. » Dites à la communauté de Sion : « Voici que ton salut s'est avancé et voici chez lui la récompense de ceux qui lui obéissent, et devant lui est leur salaire. » — 12. Et on les appellera le peuple de la sainteté, les amis de Dieu, et on t'appellera la Recherchée, la Ville non délaissée.

LXIII

1. Lorsqu'on dira : Qui est celui dont l'ami s'avance d'Edom, de Bozra avec des vêtements rougis? Qui est celui-ci, qui brille dans ses vêtements, qui marche légèrement dans la grandeur de sa force? Je répondrai : C'est moi, celui qui parle avec équité, qui répands abondamment le secours. — 2. Et lorsqu'on demandera : Pourquoi le rouge sur ton vêtement? pourquoi tes habits sont-ils comme ceux de l'homme qui foule le pressoir? — 3. Il dira par comparaison : C'est que j'ai pressé la cuve à moi seul, sans l'appui de personne parmi les peuples; aussi les pressais-je dans ma colère et les écrasais-je dans ma fureur; leur (sang) finalement jaillissait sur mes habits et tous mes vêtements je les ai souillés. — 4. Et puisqu'il y a pour eux un jour de vengeance dans mon cœur et que l'époque de ma revendication présente était arrivée. — 5. que j'ai examiné, mais personne ne m'aidait; je les ai regardés à la dérobée et nul ne me soutenait; j'ai alors demandé secours à ma puissance, et ma colère seule me soutenait. — 6. Je broyais les peuples dans ma colère, je les étourdis-sais dans ma fureur et je faisais couler sur la terre leur sang.

comme un fiancé qui se distingue par sa parure, comme une fiancée ornée de ses bijoux. — 11. Et de même que la terre produit ses plantes, que le jardin fait pousser ses graines, de même Dieu fera croître leurs vertus et leur mérite devant tous les peuples.

LXII

1. (Dieu) dit : C'est à cause de Sion que je ne m'abstiendrai pas, et c'est à cause de Jérusalem que je ne m'arrêterai pas, jusqu'à ce que ses vertus apparaissent comme l'aurore et son salut comme une torche qui brûle. — 2. Aussi, lorsque les peuples verront tes vertus et tous les royaumes ta noblesse, ils t'appelleront d'un nom nouveau, ce que Dieu expliquera par sa parole. — 3. Tu deviendras une couronne de parure auprès de Dieu et comme une tiare de royauté auprès de ton Maître. — 4. On ne te dira plus jamais : O Abandonnée ! ni à ton pays : O Désert ! mais on te dira : O Toi en qui est mon désir ! et à ton pays : O Gouverné, puisque Dieu te désirera et que ta région sera gouvernée. — 5. De même que le jeune homme gouverne la jeune vierge, c'est ainsi que les tiens te gouverneront ; et de même que le fiancé se réjouit de la fiancée, c'est ainsi que ton Maître te fera trouver du bonheur en toi-même. — 6. Sur tes murs, ô Jérusalem, j'ai préposé des gardiens, pendant tout le jour et toute la nuit, jamais ils ne se tairont ; on leur dira : O vous qui réveillez les souvenirs de Dieu, ne vous taisez pas. — 7. Ne cessez d'intercéder auprès de lui jusqu'à ce qu'il rétablisse pour vous (Israël) et jusqu'à ce que Jérusalem devienne une gloire sur la terre. — 8. Dieu a juré, par sa puissance et par la force de son pouvoir, de ne jamais laisser votre blé en nourriture pour vos ennemis, et d'empêcher les étrangers de boire votre moût, pour lequel vous avez peiné. — 9. Mais ceux qui rassemblent (le blé) le mangeront et en loueront Dieu, et ceux qui

LXI

1. La prophétie de Dieu mon maître est sur moi, parce qu'il m'a oint pour que j'apporte la bonne nouvelle aux humbles, qu'il m'a envoyé pour panser les hommes aux cœurs brisés, pour que j'annonce aux captifs un affranchissement, aux prisonniers une délivrance, — 2. une époque de bienveillance aux amis de Dieu et un temps de vengeance aux ennemis de notre Maître; pour que je console tous les affligés; — 3. pour que je fasse en sorte que les affligés de Sion reçoivent la splendeur au lieu des cendres, l'huile de la joie au lieu de la tristesse et le vêtement de la gloire au lieu de l'esprit abattu, afin qu'ils soient nommés les nobles de l'équité et la plantation de Dieu pour sa glorification. — 4. Ils rebâtiront des ruines anciennes et rétabliront les (demeures) dévastées des ancêtres; ils renouvelleront des villes détruites, ainsi que les (demeures) dévastées des générations passées. — 5. Les étrangers se mettront à faire paître vos brebis, les hommes du dehors deviendront vos agriculteurs et vos laboureurs. — 6. Vous, vous serez appelés les prêtres de Dieu et on vous nommera les serviteurs de notre Maître; vous absorberez la puissance des peuples et vous leur serez substitués dans leur gloire. — 7. En place de la double honte que vous avez eue et de la confusion où vous avez été à cause de ceux qui se réjouissaient de leur part, vous hériterez double dans leurs régions; c'est ainsi que les justes auront une joie éternelle, — 8. car je suis Dieu, qui aime la justice, qui hait la violence avec le crime; c'est moi qui leur donnerai la récompense méritée et contracterai avec eux une alliance éternelle. — 9. Par elle on connaîtra parmi les peuples leur race et leur descendance parmi les nations; et quiconque les verra les reconnaîtra comme une race bénie de Dieu. — 10. Eux diront : Nous nous réjouissons en Dieu et nos âmes tressaillent en notre Maître, puisqu'il nous a revêtus des vêtements du salut et qu'il nous a enveloppés du manteau de l'équité,

toujours ouvertes sans jamais être fermées ni jour ni nuit, pour que les armées des peuples y entrent vers toi avec leurs rois amenés de force. — 12. Quel que soit le peuple ou le royaume qui ne t'obéira pas, il périra et quelques-uns dessécheront. — 13. Ce qu'il a de plus noble dans le Liban on te l'apportera, des cyprès, des tecks et des cèdres, tous ensemble, pour que j'en orne le lieu de ma sainteté et que j'honore l'endroit de ma majesté. — 14. Tes adversaires viendront vers toi, en se courbant, et tous tes détracteurs se prosterneront devant tes pieds. Ils t'appelleront la ville de Dieu et la Sion du Saint d'Israël. — 15. Au lieu que tu étais abandonnée et haïe, sans que personne passât devant toi, je ferai de toi la gloire de l'éternité et la joie d'une génération après l'autre. — 16. Tu suceras pour ainsi dire le lait des peuples, même les mamelles des rois tu les suceras et tu sauras que je suis Dieu, ton protecteur et ton ami, le héros de Jacob. — 17. Je te remplacerai l'airain par l'or, le fer, par l'argent, le bois, par l'airain, les pierres, par le fer; je rendrai tes préposés paisibles et tes gardiens équitables. — 18. On n'entendra plus parler d'injustice dans ton pays, ni de pillage et de ruine dans tes frontières, et tu nommeras tes murs Salut et tes portes Louange. — 19. Tu n'auras plus jamais le soleil seul comme lumière du jour, ce n'est pas la lune seule qui brillera pour toi comme lumière de la nuit; mais Dieu sera pour toi la lumière de l'éternité et ton Maître sera ta gloire, — 20. en sorte que ni ton soleil ni ta lune ne se coucheront; mais, bien mieux, Dieu sera pour toi la lumière de l'éternité et les jours de ton deuil disparaîtront. — 21. Ton peuple tout entier sera (composé) de justes qui habiteront pour toujours le pays élu et qui y deviendront le rejeton de ma plantation, l'œuvre de ma puissance pour ma glorification. — 22. Le petit d'entre eux se multipliera, et le moindre deviendra un peuple puissant. Moi Dieu, je hâterai cela en son temps.

et les paroles que je t'ai enseignées ; elles ne quitteront point ta bouche, ni les bouches de tes fils et de tes petits-fils, depuis maintenant jusqu'à l'éternité.

LX

1. Allons ! Lève-toi, éclaire, ô Demeure de la paix (Jérusalem) ! Car ta lumière s'est avancée et la lumière de Dieu a brillé sur toi. — 2. Certes les ténèbres couvriront les contrées et le brouillard les peuples ; mais sur toi Dieu brillera, et sa lumière apparaîtra au-dessus de toi, — 3. au point que les nations s'empresseront vers ton éclat et les rois vers ta lumière brillante. — 4. Et l'on te dira : Lève ton regard autour de toi, et vois-les tous réunis, venus vers toi ; tes fils arrivent de loin et tes filles sont portées sur les côtés. — 5. Alors tu les verras et tu rayonneras ; et de même qu'il avait tremblé, ton cœur s'épanouira, lorsque la foule (venant) de la mer se tournera vers toi et que les armées des peuples viendront vers toi ; — 6. les troupes des chameaux te couvriront avec les selles de Midyan et de 'Éfâh, nombre d'entre eux viendront de Schaḥar portant de l'or et de l'encens et proclameront les louanges de Dieu ; — 7. toutes les brebis de Kêdâr seront assemblées pour toi, les grands de Nébayôt te serviront ; ils sacrifieront pour me complaire sur mon autel et je les glorifierai par le temple de ma gloire. — 8. Si l'on demande : Qui sont ceux-là qui volent semblables aux nuages, comme les colombes vers leurs pigeonniers ? — 9. C'est que les îles espèrent en moi, et que les vaisseaux de la mer (sont destinés) dès l'abord à ramener de loin tes enfants apportant avec eux leur argent et leur or, pour le renom de Dieu leur maître et du Saint d'Israël, qui les a couverts de gloire. — 10. Les étrangers rebâtiront tes murailles et leurs rois te serviront, parce que je t'ai frappée dans ma colère et que j'ai eu pitié de toi dans ma grâce. — 11. Tes portes seront

bres; nous attendions les lueurs de l'aurore, et nous marchons vers l'obscurité. — 10. Nous tâtonnons contre les murs comme les aveugles, bien plus comme des gens privés d'yeux nous y tâtonnons; nous trébuchons en plein midi comme au crépuscule ~~et~~ nous sommes devenus comme les morts dans les tombes. — 11. Nous hurlons tous comme les ours, puis nous gémissons comme les colombes; nous espérons une direction, mais nous ne l'avons pas trouvée; le salut, mais il s'est éloigné de nous, — 12. parce que nos fautes envers toi ont été nombreuses, et que nos péchés ont témoigné contre nous; nos fautes sont encore avec nous, et nos péchés, nous les confessons, — 13. à savoir : ne pas croire en Dieu et le renier, s'écarter de l'obéissance à notre maître, parler avec injustice et absurdité, inventer des décisions mensongères et les méditer. — 14. Ceux qui exercent la justice ont été repoussés, et ceux qui pratiquent l'équité ont dû se tenir à distance; les véridiques trébuchent sur la place publique et ceux qui ont raison ne peuvent pas entrer. — 15. Donc, lorsque la vérité eut disparu et que celui qui s'éloigne du mal eut été dépouillé, Dieu le vit et cela lui déplut, parce qu'il n'y avait plus de justice. — 16. Et lorsqu'il vit qu'il n'y avait pas d'homme, lorsqu'il les eut regardés et qu'il n'y avait pas d'intercesseur, il apporta le secours de sa puissance et fournit l'appui de son équité. — 17. Alors il montra son équité comme la cuirasse que l'on revêt et il étala son secours comme le casque sur la tête, semblable à celui qui revêt le vêtement de la vengeance et s'enveloppe du zèle jaloux comme d'un manteau. — 18. Et de même que selon leurs agissements il payait avec colère ses ennemis et rendait la pareille à ceux qui le haïssaient, de même il rétribuera les habitants des îles. — 19. Ainsi l'on craindra son nom à l'occident et sa gloire à l'orient, parce qu'il leur amènera un ennemi pareil à un fleuve débordant et dont l'ordre de Dieu sera le drapeau. — 20. Puis viendra le sauveur pour Sion, pour ceux d'entre les gens de Jacob qui se repentent de leurs péchés; Dieu l'a dit. — 21. Quant à moi, voici mon pacte avec eux, a dit Dieu, la prophétie dont je t'ai chargé

tenant de faire tes affaires, d'accomplir ta besogne et d'en parler ; — 14. alors tu te délecteras en Dieu ; je te ferai monter sur les hauteurs du pays ; je te ferai savourer l'héritage de Jacob ton père, comme Dieu l'a dit dans son décret.

LIX

1. Certes la main de Dieu n'était pas incapable de sauver ; et il n'était pas difficile pour lui d'exaucer la prière ; — 2. c'est que vos péchés sont devenus une séparation entre vous et votre Maître ; et que vos méfaits ont voilé sa miséricorde pour vous, empêchant qu'il vous écoutât, — 3. car vos mains ont été souillées par les crimes et vos doigts par les péchés ; vos lèvres ont proféré le mensonge et vos langues méditent l'oppression. — 4. Personne n'émet de prétention équitable, ni ne plaide avec droiture ; on se fie à l'erreur et au mensonge ; c'est comme si ces gens étaient gros de la fausseté et enfantaient l'iniquité, — 5. comme s'ils brisaient les œufs des serpents jaspés et tissaient les toiles des araignées ; aussi quiconque mangera de leurs œufs mourra et leurs œufs gâtés se briseront (pour produire) des vipères. — 6. Leurs toiles d'araignées ne leur serviront pas de vêtements, et ils ne se couvriront avec aucune de leurs œuvres ; car leurs actes sont des actes d'iniquité et les œuvres de l'injustice sont dans leurs mains. — 7. Leurs pieds courent vers le mal et se hâtent pour verser le sang de l'innocent ; leurs desseins sont des desseins d'iniquité, le pillage et la destruction se trouvent sur leurs routes. — 8. Le chemin de la paix, on dirait qu'ils ne le connaissent pas ; il n'y a pas de justice dans leurs sentiers ; ils se sont rendu leurs chemins pénibles, au point que quiconque y marche ignore la paix. — 9. Ceux d'entre eux qui feront des aveux diront : Voilà pourquoi la justice a été loin de nous, pourquoi l'équité ne nous arrive pas. Nous espérions la lumière et voici les téné-

nous sommes-nous mortifiés sans que tu nous l'aies reconnu? » Au jour de votre jeûne, vous poursuivez votre but; et vous exigez le paiement (du fruit) de vos peines. — 4. Ce n'est que pour vous disputer et pour vous quereller que vous jeûnez, et aussi pour vous battre les uns les autres avec le poing de l'iniquité; et en agissant ainsi, vous ne jeûnez pas de manière à faire entendre l'élévation de votre voix. — 5. Est-ce là le jeûne que j'aime, à savoir un jour où l'homme se mortifie, incline sa tête comme le roseau, étale le cilice et la cendre? Est-ce là ce que vous appelez un jeûne ou un jour agréé par Dieu? — 6. Le jeûne que j'aime, n'est-ce pas de rompre les chaînes de l'injustice, de relâcher les liens de la partialité, de renvoyer en liberté les maltraités? Et toute violence, faites-la cesser. — 7. Ensuite, assiste l'affamé avec ta nourriture, et les malheureux, les humiliés, fais-les entrer dans ta maison; si tu vois un homme nu, couvre-le et ne sois pas indifférent à un être humain comme toi. — 8. Alors ta lumière poindra comme l'aurore et ta guérison apparaîtra promptement; tes bonnes œuvres te précéderont, tandis que la lumière de Dieu t'accompagnera. — 9. Alors tu invoqueras Dieu et il t'exaucera; tu imploreras du secours et il te dira : A tes ordres! Si tu écarter de chez toi la partialité, les signes des doigts et les paroles d'iniquité, — 10. puis si tu t'attendris pour l'affamé et que tu rassasies celui qui a faim, ta lumière brillera dans les ténèbres et ton obscurité deviendra comme le plein midi. — 11. Dieu te guidera sans cesse et te rassasiera au temps de la famine; il fortifiera tes os; tu deviendras alors comme un jardin bien arrosé et comme une source dont l'eau ne fait pas défaut. — 12. Si, par toi, des ruines antiques sont reconstruites, si tu redresses les fondements des anciennes générations, que tu sois appelé le réparateur de la brèche, le restaurateur des routes désormais populeuses, — 13. si tu retiens pendant le sabbat ton pied de faire ta besogne au jour de ma sainteté; si tu accueilles (ce jour) avec délices, que tu appelles vénérable la sainteté de Dieu, que tu l'honores en t'abs-

— 14. Il dira : Purifiez, purifiez (vos cœurs) et débarrassez-en les voies, enlevez les pierres d'achoppement sur la route de mon peuple. — 15. Sachez qu'ainsi a parlé le Très-Haut, le sublime, qui subsiste éternellement, dont le nom est saint : Moi, j'habite le ciel et le sanctuaire et avec le faible et l'humble, pour ranimer le souffle des humbles et pour fortifier le cœur des opprimés. — 16. Je ne vous querellerai pas éternellement et ce n'est pas pour toujours que je serai courroucé contre vous, car c'est de moi qu'émane l'esprit qui vous enveloppe et votre âme, c'est moi qui l'ai créée. — 17. Une fraction de vous, à cause du péché de sa cupidité, je me suis irrité contre elle et je l'ai frappée en secret et ouvertement, tant qu'elle est restée rebelle en (suivant) ses propres desseins. — 18. Mais ensuite, lorsque j'ai vu sa manière d'agir, j'ai dû le guérir, le guider moi-même et lui rendre la consolation à lui et à ceux qui s'affligent à cause de lui. — 19. (Ainsi) a parlé Dieu, le créateur de l'articulation des lèvres : Paix, paix à l'éloigné et au proche, et moi, je les guérirai ! — 20. Quant aux impies, ils sont comme la mer agitée qui ne peut pas se reposer et dont les eaux sont troublées par la vase et le limon ! — 21. Il n'y a pas de paix, dit mon Maître, pour les infidèles.

LVIII

1. (Dieu) m'a dit : Appelle à plein gosier et ne t'arrête pas ; élève ta voix comme la trompette ; instruis de leurs péchés (certains hommes) de mon peuple, et de leurs méfaits, certaines gens de Jacob. — 2. Eux, ils me cherchent jour par jour, voulant que je leur enseigne mes voies, comme une nation qui aurait pratiqué la vertu et qui n'aurait pas abandonné la loi de son Maître. Ils me demandent les jugements de l'équité et prétendent s'avancer vers le jugement de Dieu. — 3. Ils disent : « Pourquoi avons-nous jeûné, sans que tu nous en aies tenu compte ; pourquoi

quiconque marche droit devant soi reposera tranquillement sur sa couche.

3. Et quant à vous, approchez de là, vous qui étudiez les présages, ô génération de la débauche infâme et de l'adultère. — 4. Avec qui vous délectez-vous, et pour qui vous élargissez-vous la bouche, allongez-vous la langue? N'êtes-vous pas les enfants du péché, la race de la fausseté? — 5. ceux qui s'échauffent avec des béliers, au lieu d'arbres fruitiers, qui sacrifient les enfants dans les vallées sous les cavernes des rochers. — 6. Vous prenez votre part chez ceux qui ont les joues imberbes et ils sont votre lot tant qu'ils sont ainsi; c'est à eux que vous versez les libations et que vous présentez les offrandes. Est-ce que cela, je vous le pardonnerai? — 7. Sur toute montagne haute et élevée d'entre eux, vous avez établi votre couche et vous y êtes montés pour pratiquer le meurtre. — 8. Et derrière leur battant et leurs bâtis, vous avez mis votre membre viril, et cela parce que vous vous êtes retirés de moi; vous êtes montés, vous avez élargi votre couche, vous vous êtes alliés à quelques-uns d'entre eux, ceux dont vous avez aimé partager la couche et regarder les mains. — 9. Et quant à toi, tu as apporté aux rois tes huiles rares, tu leur as prodigué tes parfums et tu leur as envoyé tes messagers au loin et tu es descendue vers eux (comme) vers l'enfer. — 10. Par l'excès de ta course tu t'es fatiguée, sans que tu aies dit : Assez! Et l'animal qu'a cherché ta main, tu l'as trouvé; c'est pourquoi tu n'as pas tremblé. — 11. Quel est celui dont tu t'es inquiétée et que tu as craint, alors que tu mentais? et à moi tu n'as pas pensé et tu ne m'as pas rappelé à ton esprit; n'est-ce pas moi qui suis longanime, en particulier depuis que tu existes; et moi, tu ne me crains pas. — 12. Certes c'est moi qui ferai triompher ta cause; quant à tes œuvres présentes, elles ne te serviront pas. — 13. Lorsque tu crieras pour qu'elles te délivrent en se réunissant, alors toutes seront pour ainsi dire emportées par le vent et enlevées par la poussière; mais celui qui s'abrite en moi héritera du pays et conquerra la montagne de mon sanctuaire.

peuple; et que l'eunuque ne dise pas : Je ne ressemble qu'à un bois desséché. — 4. Car ainsi a dit Dieu au sujet des eunuques qui observeront mes sabbats, qui choisiront ce que je veux et qui s'attacheront à mon alliance : — 5. Je leur donnerai dans ma maison et dans mes murs un rang et une réputation valant mieux que des fils et des filles; je leur donnerai un nom éternel, impérissable. 6. Et les étrangers, qui s'attachent à Dieu pour le servir, aimer son nom et être ses serviteurs, qui se gardent de profaner le sabbat et qui maintiennent mon alliance, — 7. je les ferai entrer vers la montagne de mon sanctuaire, et je les réjouirai dans ma maison de prière; leurs holocaustes et leurs sacrifices seront agréés sur mon autel, parce que ma maison sera appelée pour tous les peuples une maison de prière. — 8. Ainsi a parlé Dieu, qui rassemble les exilés des gens d'Israël. Puis je leur ajouterai encore parmi ceux qui leur seront réunis — 9. tous les animaux sauvages de la plaine, qui viendront pour manger tous les animaux sauvages de la forêt. — 10. Ceux d'entre eux qui sont en observation sont tous des aveugles qui ne savent rien; ils sont tous comme des chiens muets qui ne peuvent pas aboyer, mais qui grognent, se couchent et aiment dormir, — 11. dont le naturel est effronté, insatiable; de même ceux-ci, leurs bergers ne savent pas comprendre et tous ils se sont dirigés dans leurs routes, chacun choisissant sa direction d'après son intérêt. — 12. Ils disent : Venez, nous prendrons du vin et nous accaparerons la boisson enivrante, et demain sera comme aujourd'hui, mais supérieur et bien meilleur.

LVII

1. Déjà parmi eux les justes ont péri et personne ne tourne son cœur vers le bien; les hommes vertueux sont enlevés, et personne n'y réfléchit, et cependant leur enlèvement n'a lieu qu'à cause des malheurs. — 2. A eux seuls (Dieu) accordera la paix;

vers toi, à cause de Dieu ton maître et pour le Saint d'Israël, qui est ta gloire.

6. Cherchez Dieu, de manière qu'il se laisse trouver par vous ; et invoquez-le de telle sorte qu'il soit proche de vous. — 7. Que le méchant abandonne sa voie et l'homme d'iniquité ses desseins ; qu'il retourne vers Dieu, qui aura pitié de lui, et vers notre Maître, car il prodigue le pardon. — 8. En effet, ma décision ne ressemble pas à votre décision, et vos voies ne ressemblent pas à mes voies, dit Dieu. — 9. Mais certes, de même que les cieux sont plus élevés que la terre, de même mes voies sont plus élevées que vos voies et ma décision l'est plus que votre décision. — 10. Comme la pluie et la neige descendent du ciel, et n'y retournent point, mais arrosent la terre, la fécondent et la fertilisent, donnent des grains au semeur et de la nourriture à qui mange, — 11. de même mon ordre qui sort de ma parole, ne revient pas vers moi sans effet ; mais il accomplit ce que je veux et il fait réussir ce pour quoi je l'ai envoyé. — 12. C'est ainsi que vous partirez avec joie et que vous serez ramenés en paix ; les habitants des montagnes et des collines éclateront en chants d'allégresse devant vous et les possesseurs des arbres des champs battront des mains. — 13. A la place des lotus il fera pousser pour vous des cyprès ; et à la place de la bruyère le myrte ; ce sera pour Dieu un titre et un signe éternel, indestructible.

LVI

1. Ainsi a parlé Dieu : Observez le droit et agissez avec équité ; car la venue de mon secours est proche et ma justification vous apparaîtra. — 2. Heureux l'homme qui pratique ces lois et le fils d'Adam qui s'y applique, en se gardant de profaner le sabbat et en gardant sa main de toute mauvaise action. — 3. Que l'étranger qui s'attache à Dieu ne dise pas : Dieu me séparera de son

et je te fonderai sur les saphirs. — 12. Je formerai de rubis tes fenêtres, de diamants tes portes et de pierres précieuses toutes tes frontières. — 13. Toute ta famille, ce seront des disciples de Dieu, et combien sera grand leur salut ! — 14. C'est par la justice que tu seras raffermie, tu seras loin de l'oppression, que tu ne craindras même pas, et de l'écrasement, qui ne t'approchera pas. — 15. Il se peut que quelqu'un habite le pays sans ma volonté. Mais celui qui aura décidé d'habiter chez toi tombera au milieu de toi. — 16. Car c'est moi qui ai créé les ouvriers, et parmi eux celui qui souffle le feu dans les charbons et qui produit des vases par son travail, et moi j'ai créé le destructeur pour qu'il détruise. — 17. Donc toute arme qui sera forgée contre toi ne réussira pas, et toute langue qui te combattra en justice, tu en triompheras. Cela rentre dans l'apanage des protégés de Dieu et tels sont leurs avantages auprès de moi, dit Dieu.

LV

1. O assemblée des altérés, venez vers une eau qui ne vous coûtera rien ; puis venez, approvisionnez-vous et mangez gratuitement ; puis venez et, sans dépenser d'argent ni autre chose approvisionnez-vous de vin et de lait. — 2. Pourquoi payeriez-vous de l'argent pour ce qui n'est pas de la nourriture et dépenseriez-vous vos revenus pour ce qui ne rassasie pas ? Écoutez-moi attentivement et vous mangerez ce qu'il y a de meilleur, et vos personnes se délecteront de la graisse. — 3. Bien plus, inclinez vos oreilles, puis avancez vers moi et écoutez ce qui vivifiera vos âmes, car je contracte avec vous une alliance éternelle, semblable à mes faveurs constantes envers David. — 4. De même que je l'ai placé comme témoin pour les peuples, pour diriger et ordonner, — 5. de même toi, ô Israël, tu appelleras un peuple que tu ne connaissais pas, et un peuple qui ne te connaissait pas accourra

LIV

1. Réjouis-toi, ô communauté pareille à une femme stérile qui n'a pas enfanté; pousse des cris de joie et jubile, ô nation semblable à une femme qui n'a pas eu les douleurs de l'accouchement; car les habitants du désert seront plus nombreux que ceux de la terre habitée. — 2. Aussi élargis la place de ta tente et qu'on déploie les rideaux de tes demeures sans que tu t'y opposes; allonge tes cordes et affermis tes pieux! — 3. Car tu t'étendras à droite et à gauche, ta descendance héritera des nations et peuplera des villes désertes. — 4. Ne crains pas, car tu ne seras pas déçue; ne rougis pas, car tu ne seras pas confondue; mais tu oublieras la honte de ta jeunesse, et l'opprobre de ton veuvage, tu ne t'en souviendras jamais. — 5. Certes ton Maître, ton créateur, son nom est le Maître des armées, et ton protecteur, le Saint d'Israël, est appelé le Dieu du monde entier. — 6. Car Dieu t'a seulement appelée femme abandonnée pour un moment, dont l'âme a été attristée, ou bien épouse de la jeunesse, qu'on a repoussée pour un temps, a dit ton Maître. — 7. Or, si je t'ai délaissée un court instant, voici que je réunirai tous les tiens par une large miséricorde. — 8. Et si, dans un débordement de colère, j'ai voilé ma faveur pour un instant devant toi, c'est avec une bienveillance éternelle que j'aurai pitié de toi, a dit ton protecteur, Dieu. — 9. C'est pour moi comme le temps de Noé; de même que j'ai juré qu'il ne passerait plus jamais sur la terre rien de semblable aux eaux du temps de Noé, ainsi j'ai juré que je ne me mettrais plus en colère contre toi et que je ne te repousserais plus. — 10. Même les montagnes pourraient s'ébranler et les collines fléchir; mais ma grâce ne s'ébranlera pas en se retirant de toi, et le pacte de mon salut ne fléchira pas, a dit Celui qui a pitié de toi, Dieu.

11. O malheureuse, amenée en captivité, qui n'as pas été consolée, voici que moi j'encastrellerai tes pierres dans l'antimoine

gardé, il n'avait pas d'apparence, pour que nous le désirions? — 3. Tellement il était méprisé, retranché des hommes, endolori, connu pour ses maladies, pareil à celui devant lequel on se voile la face, tant il était méprisé et nous ne tenions pas compte de lui; — 4. alors que lui il a supporté nos maladies, qu'il s'est chargé de nos douleurs et que nous, nous l'avons cru éprouvé, frappé de la part de Dieu et châtié; — 5. alors qu'il était rendu malade par nos péchés, écrasé par nos fautes, que nous étions débarrassés de la punition qui nous revenait et que par ses blessures nous étions guéris. — 6. Nous tous nous avons erré comme les brebis et nous nous sommes dirigés chacun selon sa voie et voici que Dieu a fait retomber sur lui nos fautes à tous. — 7. Il a été secoué dans les tourments, sans qu'il ouvrît la bouche comme l'agneau que l'on conduit à l'abattoir, comme une brebis devant son tondeur reste muette; il n'a pas ouvert la bouche. — 8. Après l'emprisonnement et la comparution devant les juges, il est enlevé et personne dans sa génération ne souffle mot, au point qu'il a été retranché du pays de la vie, tandis que le malheur devait frapper mon peuple à cause de son péché. — 9. Sa tombe a été placée par dérision à côté des méchants et à côté de ceux qui se sont enrichis en le tuant injustement, bien qu'il n'eût rien fait d'injuste et qu'il n'y eût pas de ruse dans sa bouche. — 10. Dieu a voulu, en le frappant et en le rendant malade, que sa personne fît reconnaître le péché comme un péché; il verra la postérité élue prolonger ses jours et la volonté de Dieu prospérera dans sa main. — 11. Pour les souffrances de son âme il verra une récompense et il s'en rassasiera; par son intelligence il reconnaîtra l'innocence de l'innocent. Tel sera mon envoyé en face de la foule, dont il supportera les péchés. — 12. C'est pourquoi je lui donnerai une part avec les grands, et avec les puissants il partagera le butin, parce qu'il s'est exposé à la mort et qu'il a été compté parmi les scélérats, alors qu'il avait porté le péché de la foule; et il priera pour les scélérats.

nom pendant tout ce temps est sans cesse blasphémé? — 6. Mais mon peuple connaîtra mon nom et saura aussi que c'est moi qui lui adresse la parole, comme je l'avais fait.

7. Qu'ils sont beaux sur les montagnes, les pieds d'un messager de bonheur, annonçant le salut, qui dit à Sion : Le règne de ton Maître est apparu, — 8. (qu'il est beau) le cri de tes sentinelles qui ont élevé la voix en jubilant toutes, puisqu'elles verront face à face le retour de la lumière de Dieu à Sion. — 9. Donc exclamez-vous et jubilez tous, ô gens des ruines de Jérusalem, puisque Dieu a consolé son peuple et a pris Jérusalem sous sa protection. — 10. Dieu a montré sa puissance sanctifiée en présence de tous les peuples et tous les habitants des contrées de la terre ont vu le salut de notre Maître. 11. — Aussi partez, partez, sortez de là et n'approchez d'aucune impureté; et, lorsque vous en serez sortis, purifiez-vous, ô vous qui portez les livres de Dieu. — 12. Car ce n'est pas avec précipitation que vous sortirez et ce n'est pas en fuyant que vous vous en irez; mais Dieu sera à votre avant-garde; lui, le Dieu d'Israël, sera à votre arrière-garde.

13. Certes mon envoyé sera intelligent; il sera élevé, exalté et placé très haut. — 14. Et comme la foule (des hommes) aura horreur de lui, tant son aspect sera gâté entre eux tous et son extérieur parmi les fils d'Adam, — 15. de même il dispersera les peuples nombreux et devant lui les rois fermeront leurs bouches; car ils auront vu une chose telle qu'on ne leur en a jamais racontée et ils auront été témoins d'une chose dont ils n'avaient jamais entendu la pareille.

LIII

1. Qui a ajouté foi à nos nouvelles que voici? et la puissance de Dieu, sur qui apparaîtra-t-elle? — 2. Qui auparavant a poussé comme le rejeton et comme une racine isolée dans un pays de désert? Il n'avait ni charme ni éclat, et, lorsque nous l'avons re-

la coupe qui donne le vertige, tu l'as bue et absorbée. — 18. On a dit à ton sujet : Elle n'a pas de guide parmi tous les enfants qu'elle a enfantés, ni personne qui la prenne par la main parmi tous les enfants qu'elle a élevés. — 19. Pour deux des maux qui t'ont atteint, qui te plaindra? pour le ravage et la ruine, pour la faim et l'épée, qui te consolera? — 20. Tes fils ont languï et se sont étendus au coin de toutes les places publiques, comme l'antilope dans le filet, remplis qu'ils sont de la colère de Dieu et de la réprimande de ton Maître. — 21. C'est pourquoi, écoute ceci, ô malheureuse, ô femme ivre, mais non de vin. — 22. Ainsi dit Dieu, ton Seigneur et ton Maître, qui lutte en faveur de son peuple : Voici que moi je prendrai de ta main la coupe qui donne le vertige, c'est-à-dire la lie de la coupe de ma colère, et tu ne la boiras plus jamais. — 23. Et je la mettrai dans la main de ceux qui te tourmentaient et te disaient : Baisse-toi, pour que nous passions. Tu as alors présenté ton dos comme le sol et comme la place publique pour les passants.

LII

1. Apparais, apparais, revêts ta force, ô Sion, revêts tes vêtements de gloire, ô Jérusalem, ville sainte, car il n'entrera plus jamais chez toi d'incirconcis ni d'impur. — 2. Secoue la poussière, lève-toi, et assieds-toi, ô Jérusalem, dénoue les liens de ton cou, ô captive, communauté de Sion. — 3. Ainsi a dit Dieu : De même que vous avez été vendus pour rien, de même ce n'est pas à prix d'argent que vous serez affranchis. — 4. Et Dieu a dit encore : Comme j'ai agi pour l'Égypte où mon peuple est descendu d'abord afin d'y habiter, ainsi j'agirai pour l'Assyrie qui l'a dépouillé en dernier lieu. — 5. Et maintenant, dit Dieu, pourquoi ici mon peuple est-il entraîné sans motif, pourquoi ses maîtres poussent-ils des hurlements, dit Dieu, et mon

secours s'étendra jusqu'à l'éternité et que mes pieux serviteurs ne seront pas effrayés.

7. Écoutez-moi, ô vous qui connaissez la justice, ô peuple dans le cœur duquel est ma loi. Ne craignez pas l'outrage des autres hommes et ne vous laissez pas effrayer par leurs insultes. — 8. Certes, comme le vêtement, la teigne les dévorera, comme la laine, les vers les mangeront, tandis que ma justice se maintiendra éternellement et mon secours de génération en génération. — 9. Et je dirai : Montre-toi, revêts-toi de force, ô puissance de Dieu, montre-toi comme aux jours anciens, comme dans les générations passées. N'est-ce pas toi qui as mis en pièces le perturbateur, qui repousses le dragon ? — 10. N'est-ce pas toi qui dessèches dans la mer l'eau de l'abîme profond, qui changes les gouffres de la mer en chemin que traversent les délivrés ? — 11. De même, ceux que Dieu rachète reviendront et entreront à Sion avec allégresse, avec une joie éternelle dans leurs cœurs. La joie et le contentement s'attacheront à eux et loin d'eux fuiront le soupir et la tristesse.

12. C'est moi-même qui vous console. Qu'avez-vous donc à vous effrayer d'un homme qui mourra ou d'un fils d'Adam qui passera comme l'herbe, — 13. pour oublier Dieu ton créateur, qui étend le ciel et qui consolide la terre ? Tu t'es effrayé sans cesse et continuellement devant la colère de l'oppresser, lorsqu'il l'avait préparée pour te perdre. Or, où est-elle, la colère de l'oppresser ? — 14. Puisqu'un remède est arrivé rapidement pour la faire cesser, les hommes ne mourront donc pas de misère et leur nourriture ne leur manquera pas. — 15. Je suis Dieu, ton Maître, qui réprimande la mer, et alors ses vagues s'agitent, moi dont le nom est le Maître des armées. — 16. Je t'ai enseigné mes paroles et je t'ai abrité à mon ombre ; et, de même que j'ai fixé le ciel et que j'ai fondé la terre, ainsi je dirai aux gens de Sion : Vous êtes mon peuple.

17. Réveille-toi, réveille-toi, mon peuple, ô Jérusalem, toi qui as bu de la part de Dieu la coupe de sa colère ; même la lie de

9. Et lorsque Dieu m'aide, qui donc me vaincra? Mais tous seront usés comme le vêtement, et la teigne les mangera.

10. Celui qui parmi vous craint Dieu et écoute la parole de son envoyé, quand même il serait dans les ténèbres et n'aurait point de lueur, qu'il se confie dans le nom de Dieu et qu'il s'appuie sur son Maître! — 11. Et si vous tous, vous allumez du feu et répandez des étincelles, vous irez dans la flamme de votre feu, et dans les étincelles que vous avez fait jaillir. C'est par ma puissance que cela vous arrivera et, comme vous l'avez mérité, vous serez étendus à terre.

LI

1. Écoutez-moi, vous qui poursuivez la justice, qui recherchez Dieu! Regardez le rocher dont vous avez été taillés et le pic (qui a creusé) le puits dont vous avez été extraits. — 2. C'est-à-dire, regardez Abraham, votre père, et Sara, qui vous a portés dans son sein. Car je l'ai appelé (quand il était) unique; puis je l'ai béni et multiplié. — 3. Et sachez que de même Dieu consolera Sion et consolera toutes ses ruines. Il changera son désert en Éden et sa solitude en jardins de Dieu; là se trouveront la joie et l'allégresse, les remerciements et le son du cantique.

4. Prête-moi l'oreille, ô mon peuple; ô ma nation, écoute-moi. Car une loi émanera de moi, grâce à laquelle mon jugement sera pour les peuples une lumière qui leur donnera le repos. — 5. Et, de même que ma justice s'approchera et que mon secours en sortira, de même mes coups châtieront les peuples; alors ils mettront leur espoir dans ma miséricorde et supporteront avec patience mes coups. — 6. Élevez vos yeux vers le ciel et regardez la terre au-dessous de lui; sachez que les cieus se dissiperont comme la fumée, que la terre s'usera comme le vêtement et que ses habitants mourront ainsi, tandis que mon

secourrai. — 26. Je ferai manger à tes oppresseurs leurs chairs et, comme du vin doux, ils seront enivrés de leur sang ; et tous les humains sauront que je suis Dieu, ton sauveur et ton protecteur, le Grand de Jacob.

L

1. Ainsi a dit Dieu : Quel est l'acte de divorce de votre mère, s'il est vrai que je l'aie répudiée ? Ou quel est celui de mes créanciers à qui je vous ai vendus ? Vous n'avez été vendus qu'à cause de vos péchés et votre mère n'a été répudiée qu'à cause de vos méfaits. — 2. Pourquoi donc vous ai-je interpellés sans que personne m'ait écouté, après que je vous avais appelés sans que personne ne répondît ? Était-ce parce que ma main était impuissante à vous racheter ou parce que je n'avais pas la force de vous délivrer ? Voici que par ma menace je dessèche les mers et je change les fleuves en déserts, au point que leurs poissons pourrissent faute d'eau après être morts de soif. — 3. Je revêts au-dessus d'eux le ciel de ténèbres et je fais ressembler leur enveloppe au cilice.

4. Dieu m'a accordé le langage de l'enseignement, afin que je sache une chose dont j'instruirai l'homme harassé ; il m'apparaît chaque matin et il excite en ma faveur les oreilles pour qu'elles écoutent mon enseignement. — 5. Dieu m'a communiqué des choses pour lesquelles je ne lui ai pas désobéi et devant lesquelles je n'ai pas reculé en arrière. — 6. Bien plus, j'ai présenté mon dos à ceux qui frappaient et mes joues à ceux qui m'arrachaient la barbe, je n'ai pas caché mon visage devant l'outrage et le crachat. — 7. Dieu m'aidera ; aussi n'ai-je pas été confus ; j'ai rendu ma face semblable à la pierre dure et j'ai su que je n'aurais pas honte de ma parole. — 8. Combien est proche mon triomphe ! Qui donc osera me combattre ? Présentons-nous ensemble au tribunal. Qui est mon adversaire ? qu'il s'avance vers moi ? —

alors que Dieu consolera son peuple et aura pitié des faibles d'entre eux.

14. Sion a dit : « Certes Dieu m'a abandonnée, il semble m'avoir oubliée. » — 15. Est-il possible qu'une femme oublie son nourrisson et qu'elle n'ait pas pitié de son fils ? Alors même qu'elle pourrait oublier, moi, je ne t'oublierais pas. — 16. C'est comme si j'avais tracé ton plan sur mes mains et comme si tes murs étaient toujours en face de moi ! — 17. Tes constructeurs s'empresseront, et tes destructeurs et tes dévastateurs s'en iront de toi. — 18. Lève les yeux autour de toi et regarde-les, tous se sont réunis pour venir vers toi : Par ma durée éternelle, dit Dieu, tu te revêtiras d'eux tous comme de couronnes et tu te ceindras d'eux comme la fiancée. — 19. Certes tes ruines, tes solitudes et ton pays ravagé seront trop étroits, tant ils seront peuplés, et ceux qui sont acharnés à ta perte s'éloigneront. — 20. Les gens de ta famille que tu croyais avoir perdus diront en ta présence, l'un à l'autre : La place m'est trop étroite, range-toi pour moi, afin que je m'asseye. — 21. Et tu te diras en toi-même : Qui m'a enfanté ceux-ci à moi qui avais perdu les miens et qui étais malheureuse ? Alors que j'étais exilée et écartée, ceux-ci, qui les a élevés ? puisque je suis restée seule, ceux-ci, où étaient-ils ?

22. Ainsi a dit Dieu : Je ferai un signe aux nations avec ma main et vers les peuples je lèverai mon drapeau ; ils t'apporteront tes fils sur leur sein et tes filles seront chargées sur leurs épaules. — 23. Tes nourriciers seront pris parmi leurs rois, tes nourrices parmi leurs princesses ; ils se prosterneront sur leur face à terre devant toi, ils lécheront la poussière de tes pieds et tu reconnaîtras que je suis Dieu et que ceux qui mettent leur espoir en moi ne sont pas déçus.

24. Enlève-t-on au puissant un butin, ou bien le captif du vainqueur échappe-t-il ? — 25. Ainsi a dit Dieu : Même le captif des puissants je le prendrai ; le butin des redoutables, je le délivrerai ; ton adversaire, je le combattrai, et tes fils, je les

une flèche polie et il m'a caché dans son carquois. — 3. Il m'a dit : Tu es mon envoyé, ô Israël, dont je tire gloire. — 4. Et si je dis : C'est inutilement que je me suis fatigué ; c'est pour la vanité et pour le néant que j'ai épuisé ma force ; alors je trouverai la justice en Dieu et mon salaire auprès de mon Maître.

5. Maintenant Dieu a parlé, lui qui m'a créé depuis le sein de ma mère comme son envoyé, pour que je ramène vers lui les gens de Jacob et que les gens d'Israël se réunissent à lui. Je serai ainsi honoré auprès de lui et il deviendra mon Dieu qui me fortifie. — 6. Il a dit : C'est peu à mes yeux que tu sois mon envoyé pour maintenir les gens de Jacob et ramener les branches principales des gens d'Israël ; mais je ferai de toi une lumière pour les peuples, afin que mon secours parvienne aux extrémités de la terre.

7. Ainsi a dit Dieu, le protecteur et le Saint d'Israël, à celui dont la personne est méprisée et qui est détesté des peuples, au serviteur des princes. Les rois le verront, les chefs se lèveront devant lui et se prosterneront à cause de la parole de Dieu, pour qu'elle se confirme, et du Saint d'Israël qui t'a choisi.

8. Et ainsi a dit Dieu : Au temps de la faveur je t'exaucerai, au jour du salut je t'aiderai, je te fortifierai, je te mettrai comme un pacte de sécurité pour le peuple et comme soutien des contrées et tu hériteras de champs qui étaient dévastés ; — 9. et tu diras aux captifs : « Sortez » ; et à ceux qui sont dans les ténèbres : « Paraissez » ; ils viendront paître sur les chemins et sur toutes les collines. — 10. Ils n'auront ni faim ni soif ; ils ne seront frappés ni par le vent brûlant ni par le soleil, puisque leur Miséricordieux les conduira et les amènera vers les sources d'eau. — 11. Et (Dieu) dit : Je transformerai toutes mes montagnes en chemins, et mes grandes routes seront élevées. — 12. Voici que ceux-ci viendront de loin, d'autres aussi du nord et de l'occident et d'autres encore de la région de Sîn. — 13. Les habitants du ciel se réjouiront et les habitants de la terre seront dans l'allégresse ; les habitants des montagnes feront retentir des chants,

tre vous qui annoncera ces choses, car Dieu l'aime et lui fait savoir qu'il accomplira sa volonté, comme il l'a dit au sujet de Babel, et son décret, comme il s'est exprimé au sujet des Chaldéens. — 15. Il reconnaîtra que c'est moi qui l'ai appelé, puis qui lui ai adressé la parole ; qui l'ai amené et qui ai fait réussir sa voie, — 16. et il dira : Avancez vers moi, écoutez ceci. Car dès l'abord ce n'est point en secret que j'en ai parlé et j'étais là depuis que ces événements existent ; et maintenant Dieu, mon Maître, m'a envoyé apporter sa prophétie.

17. Ainsi a dit Dieu, ton protecteur, le Saint d'Israël : Je suis Dieu ton maître qui t'enseigne ce qui te profitera, qui te dirige dans la voie où tu dois marcher. — 18. Si tu avais écouté mes préceptes, ton salut déborderait comme le fleuve et tes bonnes œuvres comme les vagues de la mer ; — 19. et ta postérité serait comme le sable, et tes descendants comme les dunes de la mer. Leur nom ne sera ni retranché ni détruit de devant moi.

20. Oui, sortez de Babel ! Fuyez les Chaldéens ! et avec un cri d'allégresse annoncez ces choses, faites-les entendre, publiez-les jusqu'aux extrémités de la terre et dites : Dieu a délivré son serviteur Jacob. — 21. Et ils n'ont pas eu soif, alors même qu'il les a conduits dans les endroits secs, puisqu'il a fait couler de l'eau pour eux du rocher, de même qu'il a (jadis) fendu le rocher et qu'il en a coulé de l'eau. — 22. De même, point de paix, a dit Dieu, pour les pervers !

XLIX

1. Écoutez-moi, ô habitants des îles, et prêtez l'oreille, ô peuples du lointain : Dieu m'a appelé prophète depuis le sein de ma mère et, depuis les entrailles de ma mère, il m'a désigné de ce nom. — 2. Il a fait ma bouche semblable à une épée tranchante, il m'a mis à couvert à l'ombre de sa main, il m'a fait ressembler à

êtes appelés du nom d'Israël et qui n'êtes que sortis de l'eau de Juda, qui jurez par le nom de Dieu et qui invoquez le Dieu d'Israël, ni avec vérité ni à bon droit. — 2. Ils sont seulement appelés du nom de la ville sainte et ils se sont appuyés sur le Dieu d'Israël, dont le nom est le Maître des armées ! — 3. Les événements précédents, je vous en ai informés jadis, ils sont sortis de ma parole et je vous les ai fait entendre. Puis, alors que vous ne vous y attendiez pas, je les ai réalisés et ils sont arrivés, — 4. parce que je savais que tu es revêche, que ta nuque est un tendon (résistant) comme le fer et que ton front est semblable à l'airain. — 5. C'est pourquoi je t'en avais informé jadis; et, avant qu'ils n'arrivassent, je te les avais fait entendre, de peur que tu ne dises : Mon idole les a faits; ma statue et mon image fondue les ont ordonnés. — 6. Donc, de même que tu les avais appris, considère-les tous, et alors vous, ne serez-vous pas obligés de le déclarer, puisque je t'ai fait entendre les nouveautés dès maintenant, des choses réservées que tu ne connaissais pas, — 7. ce qui a été créé, sans que tu l'aies jamais connu, et ce dont tu n'avais pas entendu parler avant le jour où cela fut; de peur que tu ne dises : Je le savais déjà. — 8. Mais tu n'en as pas entendu parler, tu n'en as même rien su, rien n'en est même venu à tes oreilles, parce que je savais que tu trahirais ton pacte et que tu as été appelée l'Infidèle dès le sein de ta mère. — 9. En raison de ma dignité, j'accorderai un plus long répit, et c'est ma gloire de te l'accorder, pour ne pas t'anéantir. — 10. Mais je te ferai fondre, autrement que l'argent, et je t'éprouverai dans le creuset du châtiment. — 11. Et selon ma dignité j'agirai avec toi et je dirai : Comment (mon nom) serait-il profané? ma gloire, je ne la céderai à aucun autre?

12. Écoutez-moi, ô gens de Jacob et gens d'Israël, appelés de mon nom : Moi, je suis le premier, et moi aussi, je suis le dernier. — 13. C'est aussi ma main qui a fondé la terre, c'est ma droite qui a créé le ciel; je les ai appelés, ils se sont tous présentés. — 14. Donc, assemblez-vous tous et écoutez celui d'en-

ces choses et n'ayant point songé à leurs conséquences. — 8. Et maintenant, prête l'oreille, ô voluptueuse, ô toi qui es assise en sécurité, ô toi qui dis en toi-même : Moi, je suis sans pareille, je ne m'assiérai pas (à terre) comme veuve et je ne connaîtrai pas la perte des enfants. — 9. Mais ils t'arriveront tous deux en un clin d'œil dans un même jour, la perte des enfants et le veuvage ; ils t'arriveront dans leur plénitude, malgré le grand nombre de tes sortilèges et la puissance de tes incantations. — 10. Et puisque tu te confiais dans ta méchanceté et que tu disais : Personne ne me voit ! tandis que ta sagesse et ta science faisaient ton orgueil, et que tu disais en toi-même : Je n'ai pas mon pareil, — 11. il fondra sur toi un malheur que tu ne pourras pas réparer, il tombera sur toi un désastre que tu ne sauras repousser, tu seras atteinte à l'improviste par une douleur que tu ne connais pas, — 12. et l'on te dira : Lève-toi maintenant avec tes incantations et le grand nombre de tes sortilèges, comme tu t'y es appliquée depuis tes origines ; peut-être pourras-tu en profiter, peut-être que tu inspireras de la terreur. — 13. Tu seras épuisée par le grand nombre de tes consultations, quand bien même se présenteraient pour te secourir ceux qui choisissent la forme du ciel, qui observent les états des étoiles, qui te prédisent aux époques fixes une partie de l'avenir. — 14. Voici qu'ils deviendront comme la paille, le feu les dévorera, ils ne se sauveront pas de la flamme. Ce (feu) n'a rien de commun avec le charbon pour (cuire) leur pain, ni avec le foyer en face duquel ils s'asseyaient. — 15. Voilà où aboutiront toutes tes peines. Ceux qui trafiquaient chez toi depuis tes commencements errent chacun de leur côté, et personne ne te secourra.

XLVIII

1. Écoutez ceci, vous qui faites partie des gens de Jacob, qui

pécheurs, à vos cœurs! — 9. Souvenez-vous des événements passés. Car je suis le Tout-Puissant; il n'y en a pas en dehors de moi. Je suis Dieu, je n'ai pas mon pareil; — 10. qui dès le commencement annonce la fin et, dès l'origine, ce qui n'a pas encore été fait, qui dis : Mes plans subsisteront et toute ma volonté, je l'accomplirai. — 11. C'est moi qui l'appelle de l'orient comme l'oiseau et du pays lointain, l'homme de mes plans. Comme je les ai énoncés, je les exécuterai et comme je les ai créés, ainsi je les réaliserai. — 12. Écoutez-moi, ô cœurs endurcis, vous qui êtes loin du salut! — 13. Puisque j'ai rapproché mon salut de vous, il ne sera pas éloigné et ma délivrance ne sera pas retardée; j'établirai dans Sion mon secours et les gens d'Israël seront ma gloire.

XLVII

1. Descends et assieds-toi dans la poussière, ô communauté des gens de Babel; assieds-toi à terre sans trône, ô réunion des Chaldéens; car dorénavant tu ne seras plus nommée la délicate, la choyée. — 2. Deviens comme celle à laquelle on dit : Prends la meule et va moudre de la farine; ôte ton voile, mets à nu ton bras et découvre ta jambe pour traverser les fleuves. — 3. Ensuite tes parties honteuses seront découvertes et ta nudité sera aussi révélée. C'est ainsi que je prendrai sur toi ma vengeance; je n'accepterai pour toi l'intercession de personne. — 4. Ainsi a parlé notre protecteur, le Maître des armées, dont le nom est le Saint d'Israël. — 5. Assieds-toi silencieuse et entre dans les ténèbres, ô réunion des Chaldéens; car tu ne seras plus appelée la maîtresse des rois. — 6. Parce que, lorsque je me suis irrité contre mon peuple, que j'ai abandonné mon héritage et que je l'ai livré dans ta main, tu n'as montré aucune pitié pour eux, même sur le vieillard tu as fait peser durement ton joug, — 7. et tu as dit : « Je serai éternellement maîtresse », n'ayant pas réfléchi à

jure ainsi par mon nom. — 24. Celui qui dira à mon sujet : Certes mon droit et ma force sont en Dieu, verra arriver auprès de lui, puis rougir tous ceux qui étaient excités contre lui. — 25. Et c'est en Dieu que se justifieront et que se glorifieront tous les descendants des gens d'Israël.

XLVI

1. Lorsque Bêl a fléchi et que Nebô a été brisé, que leurs images ont été foulées aux pieds par les bêtes féroces et par les animaux domestiques, et que les plus honorées d'entre elles ont été portées comme des fardeaux sur des (hommes) harassés, — 2. ceux-ci également ont été brisés et ont tous fléchi; à plus forte raison ne pouvaient-ils pas sauver leur fardeau, alors que leurs personnes sont parties en captivité.

3. Écoutez-moi, ô gens de Jacob et vous tous, survivants des gens d'Israël, qui êtes comparés à des enfants portés depuis le sein, tenus dans les bras depuis la naissance. — 4. Sachez que jusqu'au moment semblable à l'état de vieillesse je serai avec vous et que jusqu'au temps pareil à l'âge des cheveux blancs je vous soulèverai; et, comme j'ai toujours fait, c'est moi qui vous porterai, c'est moi qui vous délivrerai et qui vous sauverai.

5. A qui me comparerez-vous pour m'assimiler à lui, à qui m'égalerez-vous pour que je sois son pareil? — 6. Ferez-vous comme ceux qui répandent l'or de leur bourse et qui pèsent l'argent sur la balance, qui engagent un fondeur pour qu'il fabrique une idole, qui s'inclinent et même se prosternent devant elle; — 7. qui la portent puis la chargent sur leurs épaules; ils la déposent à un endroit et elle y reste et ne bouge pas de sa place; lorsque l'un d'eux élève la voix vers elle, elle ne lui répond pas et ne le sauve pas de son infortune.

8. Pensez à ces choses et soyez-en désespérés, rappelez-les, ô

ville et affranchira mes exilés, non point à prix d'argent, ni par suite d'un présent, a dit le Maître des armées.

14. Ainsi a dit Dieu : Une part du gain des Égyptiens et du commerce des Abyssins et des Sabéens, gens à la haute stature, passera à toi, puis t'appartiendra. Ils marcheront derrière toi, en passant enchaînés, ils se prosterneront devant toi, ils t'adresseront leurs prières, en disant : « En vérité Dieu est en toi, il n'y en a pas d'autre ; il n'y a pas de Dieu en dehors de lui. — 15. Et en vérité, tu es un Maître caché et le Dieu d'Israël, qui le secourt. » — 16. Alors ils rougiront, puis seront tous couverts de honte et ils marcheront dans l'opprobre eux tous les plus habiles des ambassadeurs ; — 17. tant Israël est secouru par Dieu, secouru pour toujours. Vous donc ne rougissez pas et n'ayez pas honte jusqu'à toute éternité.

18. Ainsi a dit le Maître, le créateur du ciel et c'est lui Dieu, le créateur et le formateur de la terre, lui qui l'a bien disposée et qui ne l'a pas créée pour être déserte, mais qui l'a créée pour être habitée : Je suis Dieu et il n'y en a pas d'autre. — 19. Ainsi je ne vous ai pas parlé dans le mystère, ni dans un endroit obscur et je n'ai pas dit à la postérité de Jacob : Cherchez-moi en vain ! Mais je suis Dieu qui vous adresse la parole avec justice, qui vous annonce la vérité. — 20. Rassemblez-vous, venez et approchez, ô échappés des nations, vous verrez ceux qui portent le bois de leurs statues dans leur ignorance et adressent leur prière à une idole qui ne les sauvera pas. — 21. Informez-les alors, approchez d'eux, puis délibérez ensemble et dites : Qui a fait entendre ces choses autrefois et les a annoncées auparavant ? N'est-ce pas moi, Dieu ? et il n'y a pas d'autre dieu que moi, le Tout-Puissant, le juste, le libérateur et il n'y en a pas hors moi. — 22. Tournez-vous vers moi, vous serez sauvés, ô habitants de toutes les régions de la terre, parce que je suis le Tout-Puissant, et il n'y en a pas hors moi. — 23. J'ai juré par mon nom ; et de ma parole est sortie un ordre bienveillant qui est irrévocable, car tout genou fléchit devant moi et toute langue

XLV

1. Car ainsi a parlé Dieu à son oint au sujet de Cyrus : Celui dont je saisirai la droite, j'abaisserai devant lui les peuples et je délierai les ceintures des rois ; j'ouvrirai devant lui leurs battants et leurs portes ne seront pas fermées ; — 2. devant lui je ferai avancer ma puissance, pour lui j'aplanirai les chemins tortueux, pour lui je briserai les battants d'airain et je couperai les traverses de fer ; — 3. je te donnerai des trésors cachés et des richesses enfouies, afin que tu saches que je suis Dieu, qui ai ennobli ton nom, le Dieu d'Israël, — 4. et cela à cause de mon serviteur Jacob et d'Israël, mon élu. Je t'ai appelé par ton nom et je t'ai désigné avant que tu me connusses, — 5. et parce que je suis Dieu, l'unique, et qu'il n'y a pas de Dieu hors moi, je te ceins de force avant que tu ne me connaisses. — 6. afin que les hommes de l'Orient et de l'Occident sachent que ce n'est pas un autre que moi, de même que moi Dieu, et non un autre, — je suis le créateur de la lumière et des ténèbres, l'auteur du salut et du malheur. Moi, Dieu, je fais tout cela. — 8. Les cieux font couler des hauteurs et les nuées lancent par ondées la justice ; la terre alors s'ouvre, le secours croît, le bonheur pousse. Moi, Dieu, j'ai créé cela. — 9. Aussi, malheur à qui lutte avec son créateur, étant comme le tesson d'entre les tessons de la terre. Est-ce que l'argile dira à son potier : Que fais-tu ? Comment alors dis-tu que ton créateur est impuissant ? — 10. Malheur aussi à celui qui dit à son père : Qu'engendres-tu ? et à sa mère : Qu'enfantas-tu ?

11. Ainsi a dit Dieu, le Saint d'Israël et son créateur : Interrogez-moi sur les choses à venir et consultez-moi sur ce que je produirai et sur ce que mes mains feront, — 12. parce que moi, j'ai fait la terre et créé sur elle les hommes, et parce que ce sont mes mains à moi qui ont étendu les cieux et qui ont commandé à toutes leurs armées. — 13. Car c'est moi qui susciterai (Cyrus) avec justice, qui aplanirai toutes ses voies, et lui, il bâtera ma

de manière à ne pas saisir. — 19. Il ne fera pas un retour sur lui-même, n'ayant ni connaissance, ni intelligence pour dire : Après que j'en ai brûlé une partie par le feu, que j'ai cuit sur le charbon du pain et que j'ai fait un rôti pour m'en rassasier, je ferai avec le reste ce que Dieu a en abomination et je me prosternerai devant un bois pourri. — 20. On le voit se préoccuper des cendres, entraîné qu'il est par un esprit de fascination. Il ne se délivrera pas et ne dira pas : N'est-ce pas le néant qui est dans ma poignée?

21. Rappelle-le-toi, ô peuple de Jacob et ô peuple d'Israël, parce que tu es mon serviteur; et, de même que je t'ai créé pour me servir, de même toi aussi, ô peuple d'Israël, ne m'oublie pas. — 22. Car moi, j'effacerai tes péchés comme la pluie passagère et je passerai sur tes méfaits comme les nuages. Alors que tu reviendras à moi, je te prendrai en amitié. — 23. Les habitants du ciel glorifieront Dieu de l'avoir fait; ceux de la terre jubileront d'en bas; ceux des montagnes feront entendre des chants, ainsi que ceux des forêts au milieu des arbres qui y sont, puisque Dieu a pris en amitié le peuple de Jacob, s'est glorifié du peuple d'Israël. — 24. Ainsi a dit Dieu, ton protecteur, celui qui t'a formé dans le sein (de ta mère) : Je suis Dieu, le créateur de tout, qui étends le ciel à moi seul, qui déploie la terre par moi-même; — 25. qui détruis les signes des jongleurs et expose au mépris les exorciseurs; ainsi il refoule en arrière ceux qui prétendent à la sagesse, et montre l'ignorance de leur science, — 26. lui qui confirme la parole de son serviteur et qui ratifie le conseil de ses envoyés, qui dit de Jérusalem : Elle sera repeuplée; et des villes de Juda : Elles seront rebâties, et qui en relève les ruines; — 27. qui dit à l'abîme : Tais-toi, et qui en dessèche les fleuves; — 28. qui dit de Cyrus : Il est mon roi et il accomplira toute ma volonté; il dira de Jérusalem : Qu'elle soit rebâtie et que le temple soit fondé.

pas et ne craignez pas ; est-ce que de tout temps je ne vous ai pas fait entendre et savoir (ce qui arrivera) et vous êtes mes témoins ? Existe-t-il un Dieu autre que moi ? Se peut-il qu'il y ait un soutien que j'ignore ? — 9. Eux tous ne sont que les fabricants des idoles qui sont néant et qui ne leur servent pas à réaliser leurs désirs ; ils sont témoins qu'elles ne voient pas et ne savent pas, afin que soit confondu — 10. celui qui a fabriqué l'idole et a fondu l'image qui ne sert pas. — 11. Alors tous ses compagnons seront confondus et leurs ouvriers se réuniront du milieu des hommes, s'arrêteront, trembleront et seront confondus tous. — 12. Parmi eux le forgeron avec l'enclume, qui fabrique l'idole avec les charbons, qui la façonne avec les maillets et qui la travaille avec la force de ses bras ; s'il souffrait de la faim, il serait sans forces, et s'il ne buvait pas d'eau, il serait défaillant ; — 13. le charpentier, qui étend le cordeau, qui pare (l'idole) de henné, qui la travaille avec le rabot, puis la dessine avec le compas et lui donne la forme d'un homme ou la forme d'une belle femme assise dans la maison ; — 14. celui qui coupe pour l'idole des cèdres, en prenant les pins, les frênes et ce qui peut la soutenir d'entre les autres arbres de la forêt ; et celui qui plante les chênes que la pluie fait grandir, — 15. afin qu'ils deviennent pour les hommes du combustible, dont il prend une partie pour se chauffer ; tantôt il allume avec cela le feu et se cuit du pain, tantôt il en fait l'objet de son culte, devant lequel il se prosterner, ou en fait une idole, devant laquelle il se courbe, — 16. après qu'il en avait brûlé une certaine quantité par le feu, qu'il avait mangé la viande cuite sur une autre partie, ou rôtie pour s'en rassasier, et qu'il en avait pris pour se chauffer, en disant : Cela s'accorde bien, puisque j'ai chaud et que j'ai senti le feu. — 17. De ce qui restait il a fait un objet de culte et une idole ; tu le vois se courber devant elle, se prosterner, prier et dire : Délivre-moi, parce que tu es mon Maître. — 18. (Ses pareils) ne connaissent pas leur sottise et ils ne comprennent pas, comme si leurs yeux étaient obscurcis de manière à ne pas voir et leurs cœurs

fatigué en réclamant de l'encens; — 24. bien que tu ne m'aies pas acheté d'encens pour ton argent et que tu n'aies pas accumulé devant moi la graisse de tes victimes, mais que tu m'aies importuné par tes péchés et fatigué par tes iniquités, — 25. sache que je suis celui qui efface tes iniquités, comme j'en suis digne, et tes péchés, je ne m'en souviendrai pas. — 26. Lorsque tu provoqueras mes souvenirs, nous discuterons ensemble et tu exposeras toi-même ce qui peut servir à te justifier. — 27. Tu avoueras que tes premiers pères ont péché et que tes docteurs ont eu des torts envers moi; — 28. et que moi, avec justice, j'ai profané les chefs du sanctuaire, que j'ai livré à la mort des gens de Jacob, et aux insultes, des gens d'Israël.

XLIV

1. Écoute maintenant, ô peuple de Jacob, mon serviteur, et peuple d'Israël que j'ai élu! — 2. C'est ainsi que Dieu, ton auteur et ton créateur au sein de ta mère, a dit qu'il te secourra. Ne crains donc rien, ô peuple de Jacob, mon serviteur, et peuple d'Israël que j'ai élu! — 3. Car, de même que l'eau se répand sur l'altéré et les averses sur la terre aride, de même je répandrai abondamment ma prophétie sur ta postérité et ma bénédiction sur tes descendants. — 4. Ils pousseront du milieu de l'herbe comme les saules sur les ruisseaux, — 5. ceux dont l'un dira : Je suis à Dieu; l'autre s'appellera du nom de Jacob; l'autre enfin s'inscrira devant Dieu et se donnera le surnom d'Israël.

6. Ainsi a parlé Dieu, le roi d'Israël et son protecteur, le Maître des armées : Je suis le premier et je suis le dernier, et hors moi il n'y a pas de dieu. — 7. Et qui, comme moi, provoquera les choses, les annoncera et me les exposera, depuis que j'ai établi une nation dans le monde? (Qui) rapportera (à ses adorateurs) les événements qui surgiront et qui arriveront? — 8. Donc ne tremblez

donner raison, ou qu'ils écoutent et qu'ils disent : C'est la vérité. — 10. Mais vous, vous êtes mes témoins, dit Dieu, et mon serviteur que j'ai choisi, afin que vous sachiez, que vous croyiez en moi, que vous compreniez que c'est moi; avant mon action, aucun dieu n'a été établi et après moi il n'y en aura pas; — 11. que c'est moi qui suis Dieu et qu'il n'y a pas hors moi de sauveur. — 12. De même que je vous ai informés, que je vous ai sauvés et avertis alors qu'il n'y avait point parmi vous d'étranger, de même vous êtes mes témoins, dit Dieu, et je suis le Tout-Puissant. — 13. Oui, de tout temps, je suis ainsi, personne ne peut sauver de ma main. Je fais ce que je veux; qui pourrait s'y opposer?

14. Ainsi a dit Dieu, votre protecteur, le Saint d'Israël : A cause de vous j'ai abandonné les Babylo niens et je les ai fait tous descendre en fuyards, et les Chaldéens ont gémi dans les navires. — 15. Sachez que je suis Dieu, votre Saint, et le créateur d'Israël, votre roi.

16. Ainsi a dit Dieu, qui a frayé dans la mer une route et dans une eau puissante un passage; — 17. qui a fait sortir les chevaux, les cavaliers, l'armée et les chefs; puis ils sont tous tombés pour ne plus se relever; bien plus ils ont cessé de flamber et se sont éteints comme une mèche. — 18. Ne vous rappelez pas les choses anciennes et ne réfléchissez pas aux choses passées. — 19. Voici que je réalise un nouveau secours; maintenant il apparaît. Ne le reconnaissez-vous pas? J'établirai encore dans le désert des chemins et dans les lieux arides des fleuves. — 20. Les bêtes sauvages de la plaine m'honoreront, même les serpents et les autruches, puisque j'ai placé dans les déserts de l'eau, et dans les lieux arides des fleuves, pour abreuver mon peuple, mon élu. — 21. Le peuple que je me suis créé racontera mes louanges. — 22. Et bien que tu ne m'aies pas invoqué, ô descendance de Jacob, et que tu ne te sois pas fatiguée à mon service, ô descendance d'Israël, — 23. que tu ne m'aies pas apporté de brebis en holocauste et que tu ne m'aies pas honoré par tes sacrifices, parce que je ne t'ai pas importuné par mes demandes de présents ni

pas Dieu envers qui nous avons péché, dans les voies de qui notre peuple n'a pas voulu marcher et dont il n'a pas écouté la loi? — 25. Il a déversé alors sur eux l'ardeur de sa colère et la violence de ses guerres, qui ont allumé la flamme autour d'eux, sans qu'ils le sussent, et mis l'incendie en eux, sans qu'ils y fissent attention.

XLIII

1. Et maintenant ainsi a parlé Dieu, votre auteur, ô gens de Jacob, votre créateur, ô gens d'Israël. Ne crains pas, car je suis ton protecteur et j'ai ennobli ton nom, tu m'appartiens en propre. — 2. Si même tu passais à travers l'eau, je serais avec toi et les fleuves ne t'engloutiraient pas; si tu t'avancais dans le feu, tu ne serais pas brûlé et la flamme ne te consumerait pas; — 3. c'est que je suis Dieu ton maître et le Saint d'Israël, ton sauveur; c'est ainsi que j'ai pris pour ta rançon les Égyptiens et que j'ai mis les Éthiopiens et les Sabéens à ta place. — 4. Plus encore que tu n'as été cher à mes yeux, je t'honorerai, parce que je t'aime; je mettrai à ta place les autres hommes, et les autres nations au lieu de ta personne. — 5. Ne crains pas non plus, puisque je suis avec toi; de l'orient j'amènerai ta postérité et de l'occident je te rassemblerai. — 6. Je dirai au côté du nord : Donne-les; et au côté du sud : Ne les retiens pas. Amène mes amis de loin et mes amis des extrémités de la terre. — 7. Ce sont eux tous qui ont été appelés de mon nom et que j'ai créés pour ma gloire; il en est de même après que je les ai créés et formés. — 8. Alors on fera sortir les gens qui font les aveugles, tandis que leurs yeux existent, et ceux qui simulent la surdité et qui ont des oreilles. — 9. Si tous les peuples se réunissent et que les nations se rassemblent, qui parmi eux annoncera ces choses ou nous fera entendre les événements anciens? Ou bien qu'ils appellent leurs témoins pour leur

honneur à Dieu, en proclamant ses louanges dans les îles, — 13. alors que Dieu paraîtra comme le héros et que, comme le guerrier, il excitera l'ardeur, qu'il poussera une clameur et criera, qu'il triomphera de ses ennemis. — 14. Et il dira : Je leur ai donné un délai pendant quelque temps, je me suis contenu et j'ai montré de la bienveillance à leur égard; maintenant je crierai contre eux à haute voix comme la femme qui enfante, je les désolerai et je les viserai tous. — 15. Je rendrai arides leurs montagnes et leurs collines; toute leur verdure, je la dessécherai; je transformerai leurs fleuves en îles, et leurs étangs, je les dessécherai. — 16. Je ferai passer des aveugles par un chemin qu'ils n'ont pas connu et je les conduirai par des sentiers qu'ils ont ignorés; je changerai l'obscurité qui est devant eux en lumière et les aspérités de la route en plaines, de même que j'ai déjà fait de telles choses pour eux et que je ne les ai pas abandonnés. — 17. Aussi reculeront-ils en arrière et seront-ils couverts de honte, ceux qui se fient aux idoles, et qui disent à la statue coulée : Tu es notre maître.

18. O vous qui faites les sourds, écoutez; et vous qui faites les aveugles tournez les yeux et regardez. — 19. Qui fait l'aveugle, si ce n'est quand il s'agit d'être mon serviteur? qui fait le sourd, si ce n'est celui à qui mon messenger est envoyé? Personne ne fait l'aveugle qu'à l'égard du châtement, et personne ne fait le sourd que pour la rétribution des amis de Dieu. — 20. (L'homme) voit bien des choses sans y faire attention, ses oreilles sont ouvertes sans rien entendre. — 21. Or, la volonté de Dieu a pour but de l'amender, c'est pourquoi il a multiplié et accru les préceptes. — 22. C'est un peuple de dépouillés, d'opprimés, dont toute la jeunesse a été déçue, qui ont été enfermés dans les prisons, qui sont devenus une proie sans trouver de libérateur, et un objet de spoliation, sans que personne dise : Rendez-leur. — 23. Qui donc parmi vous prêtera l'oreille à cette parole, l'écouterà, en entendra les conséquences, — 24. et saura qui a livré les gens de Jacob à la spoliation et les gens d'Israël aux pillards? n'est-ce

tions néant, et que leurs chefs sont semblables au vent et au désert.

XLII

1. Voici mon serviteur que je soutiens, mon élu que mon âme a agréé, en qui je mettrai ma prophétie, pour que mes décisions parviennent aux peuples, — 2. sans qu'il pousse de cri ni de clameur, sans qu'il fasse entendre sa voix sur les places publiques. — 3. Même un roseau cassé, il ne le brise pas; même une mèche fumante, il ne l'éteint pas; il rend la justice selon la vérité. — 4. Bien plus, il n'y aura ni (mèche) fumante ni (roseau) brisé, puisqu'il répandra la justice dans les contrées, et c'est dans sa loi que les peuples mettront leur espérance.
5. Ainsi a parlé le Tout-Puissant, Dieu, qui a créé les cieux et les a déployés, qui a étendu la terre et ses fondements, qui a donné le souffle aux êtres qui l'habitent et l'âme à ceux qui y passent : — 6. Je suis Dieu; je t'ai anobli avec justice; je te prendrai par la main et je t'affermirai; je t'établirai pour l'alliance des hommes et pour la lumière des nations; — 7. pour ouvrir des yeux aveugles et pour faire sortir le prisonnier de la captivité et des cachots ceux qui sont assis dans les ténèbres. — 8. Mais en même temps, je suis Dieu, tel est mon nom; ma gloire, je ne la donnerai pas à un autre, ni ma renommée aux idoles. — 9. Et, de même que les événements passés sont arrivés, de même je vous ferai connaître les nouveaux et je vous les annoncerai avant qu'ils ne se produisent.
10. Chantez à Dieu un cantique nouveau et dites sa renommée des extrémités de la terre, ô vous qui descendez sur la mer toute entière, îles et leurs habitants. — 11. Que les gens du continent avec ses villes et les bourgades qu'habite Kédâr entonnent ce (chant), que les habitants des rochers le fassent retentir, qu'on pousse des cris des sommets des montagnes, — 12. en rendant

la soif, moi, Dieu, je les exaucerai, moi, Saint d'Israël, je ne les abandonnerai pas. — 18. Je leur ouvrirai sur les collines les fleuves et au milieu des plaines les sources ; je transformerai les déserts en lacs d'eau et dans les terres arides je ferai jaillir l'eau. — 19. Je ferai pousser dans le désert des cèdres, des acacias, des myrthes, des arbres donnant l'huile et je planterai dans la lande les cyprès, les platanes et les pins tous ensemble, — 20. afin que les êtres raisonnables voient et sachent, examinent et comprennent eux tous que la puissance de Dieu l'a fait et que le Saint d'Israël l'a créé.

21. Faites approcher vos plaideurs, dit Dieu, et faites avancer vos querelleurs, dit le roi de la famille de Jacob. — 22. Qu'ils approchent, afin de nous apprendre les événements qui sont arrivés. Informez-nous des origines, afin que nous y réfléchissions et que nous en connaissions les conséquences ; ou bien faites-nous entendre ce qui arrivera. — 23. Puis, lorsque vous nous aurez informés de ce qui viendra par la suite, nous saurons que vous êtes des êtres supérieurs, et de même, si vous faites du bien ou du mal, nous discuterons, et nous examinerons cela ensemble. — 24. Or, comme vous êtes nuls, que vos actions sont du néant, c'est une chose abominable que le choix tombe sur vous.

25. Mais moi je susciterai quelqu'un du côté où souffle le vent du nord et il viendra, du côté où le soleil se lève et il invoquera mon nom ; il passera au milieu des princes, comme l'artiste manie l'argile, comme le potier presse la terre glaise. — 26. Celui-là, lorsqu'il annoncera quelque chose, d'avance nous l'admettrons et dès l'abord nous dirons que c'est juste. Alors même que personne ne l'annonce, ne le proclame, bien plus, sans qu'il ait entendu vos paroles, — 27. c'est lui qui est le premier pour les gens de Sion ; le voici et les voici, et c'est lui que je donnerai aux gens de Jérusalem comme messager de la bonne nouvelle ; — 28. au point que mes regards ne verront personne qui conteste ; parmi eux aucun ne donnera un conseil. Lorsque je les interrogerai, ils répondront — 29. qu'eux tous sont vanité et leurs ac-

générations depuis les plus anciennes, moi Dieu qui ai été le premier, moi qui serai avec les derniers. — 5. Les habitants des îles ont vu cet (événement) et en ont eu peur; ils en tremblent depuis les extrémités de la terre; ils se sont donc approchés et sont venus. — 6. Chacun d'entre eux vient en aide à son prochain et dit à son frère : Prends courage. — 7. C'est ainsi que s'entr'aident bien des fois le charpentier et le fondeur, celui qui frappe avec le marteau et le lamineur, au point qu'on déclare la soudure parfaite; c'est ainsi qu'on fortifie (l'œuvre) avec les clous pour qu'elle ne bronche pas.

8. Et toi tu es Israël mon serviteur, ô Jacob que j'ai élu, race d'Abraham mon bien-aimé, — 9. dont j'ai saisi la main depuis les extrémités de la terre et que j'ai appelé de ses (diverses) contrées, et à qui j'ai dit : Tu es mon serviteur, je t'ai élu, je ne te rejeterai pas. — 10. Ne crains pas; car je suis avec toi; ne te trouble pas; je suis ton maître je t'appuierai comme autrefois je t'ai aidé, et comme aussi je t'ai soutenu par la droite de ma justice. — 11. Et tous ceux qui se sont acharnés contre toi seront confondus et honteux; tes adversaires seront réduits à néant et détruits. — 12. Ceux qui luttaient avec toi, tu les chercheras et ne les trouveras pas; ceux qui te combattaient deviendront comme s'ils n'étaient pas, comme s'ils n'existaient pas, — 13. puisque je suis Dieu, ton Maître, qui saisis ta droite, qui te dit : Ne crains pas, je viens à ton secours.

14. Ne craignez pas, ô partisans de Jacob, et ô peuplade d'Israël, je suis ton aide, dit Dieu ton protecteur, le Saint d'Israël. — 15. Je ferai de toi une herse tranchante, neuve, garnie de dents; tu broieras les montagnes et tu les réduiras en poussière; tu transformeras les collines en balle. — 16. C'est ainsi que tu les disperseras, le vent les emportera et l'ouragan les disséminera. Et toi, tu te réjouiras en Dieu, et tu te glorifieras du Saint d'Israël.

17. Quant aux malheureux et aux pauvres qui cherchent de l'eau sans qu'il y en ait, dont les langues ont été desséchées par

— 24. C'est comme s'ils n'avaient été ni plantés, ni semés, et comme si leur tronc n'avait pas été enraciné dans la terre. S'il soufflait sur eux, ils se dessécheraient, une tempête les emporterait comme la paille. — 25. Et à qui me comparerez-vous, pour que je sois son égal? dit le Saint. — 26. Levez vers le ciel vos yeux et regardez qui a créé ces astres, qui en fait sortir les armées en les comptant, qui les appelle tous par leur nom, sans que, grâce à sa puissance étendue et sa force solide, aucun d'eux ne manque.

27. Pourquoi dis-tu, ô famille de Jacob, et pourquoi vous écriez-vous, ô gens d'Israël : Ma condition a été cachée à Dieu et ma conduite a échappé à mon Maître? — 28. N'as-tu pas su ou n'as-tu pas entendu que Dieu, le Maître des mondes, le créateur des extrémités de la terre ne s'est ni lassé ni fatigué et que sa science n'a pas de limites, — 29. Lui qui donne la vigueur à l'exténué et qui augmente la puissance de ceux qui sont dénués de force, — 30. au point que les jeunes sont lassés et fatigués, que les adolescents trébuchent et s'affaiblissent, — 31. mais ceux qui espèrent en Dieu, leur force se renouvelle, comme les plumes repoussent sur les aigles ; ils courent sans se fatiguer, ils marchent sans se lasser.

XLI

1. Prêtez-moi l'oreille, ô gens des îles, et que les peuples renouvellent leurs forces pour écouter attentivement ; qu'ils approchent maintenant en disant : Avançons tous vers le jugement. — 2. Qui a fait paraître de l'orient un juste qu'il fera marcher dans son obéissance, à qui il a soumis les peuples, à qui il donne la domination sur les rois, dont il rend l'épée pareille à la poussière, et l'arc semblable à la paille disséminée, — 3. qui poursuit les rois et passe sain et sauf, sans poser les pieds sur aucune route? — 4. C'est celui qui a créé, puis façonné, qui appelle les

est auprès de lui et votre récompense est devant lui. — 11. Il fera paître avec douceur ceux d'entre vous qui ressemblent aux troupeaux, comme un berger, et grâce à sa puissance, il rassemblera ceux qui sont comparés aux agneaux portés dans le giron, et il guidera ceux qui sont pareils aux brebis pleines.

12. Celui pour qui l'eau est comme la dimension d'une paume, le ciel comme la forme d'un empan, la poussière de la terre comme une mesure précise, les montagnes comme ce qui est pesé avec le crochet et les collines comme ce qui est pesé avec la balance; — 13. celui qui a disposé l'esprit, c'est Dieu. Et quel est l'homme à qui Dieu a fait connaître son dessein? — 14. Heureux donc celui qui a consulté Dieu, en sorte qu'il lui a fait comprendre et enseigné les voies de la justice, qu'il lui a appris la science et lui a fait connaître le chemin de la raison! — 15. Voici que les peuples sont pour lui comme une goutte d'un seau; ils sont considérés comme l'atome (qui fait pencher) la balance, et les habitants des îles comme la poussière emportée. — 16. Les arbres de la forêt ne suffisent pas pour brûler en son honneur et les animaux n'y suffisent pas pour ses sacrifices. — 17. Tous les peuples sont comme un rien en face de lui; ils sont considérés par lui comme le vide et le désert. — 18. A qui donc comparerez-vous le Tout-Puissant, et quel être semblable mettrez-vous au même rang que lui? — 19. Est-ce l'idole qu'a choisie le charpentier, que l'orfèvre a plaquée d'or et pour laquelle il a fondu des chaînes d'argent? — 20. pour laquelle il a mis en réserve un chêne, il a choisi un bois qui ne pourrit pas et il a cherché un charpentier habile pour préparer une idole qui ne chancelle pas? — 21. N'avez-vous pas su et n'avez-vous pas entendu? N'avez-vous pas été informés dès l'origine? N'avez-vous pas examiné les fondements de la terre — 22. (pour voir) que Dieu est établi sur le firmament de la terre, dont les habitants sont à ses yeux comme les sauterelles; qu'il étend le ciel comme un dais, qu'il le déploie comme une tente pour s'y établir. — 23. Il a réduit les ministres à rien et les juges de la terre à néant.

Babel. » — 8. Ezéchias répondit à Isaïe : « Que la parole de Dieu que tu as prononcée est belle ! » Puis il ajouta : « Et je Lui demande que la grâce et la paix durent pendant mes jours ! »

XL

1. Consolez mon peuple, puis consolez-le encore, dit votre Maître. — 2. Apaisez la communauté de Jérusalem et proclamez-lui qu'elle est déjà remplie de ses légions, que son péché est pardonné, qu'elle a déjà reçu de la part de Dieu le double du châtement de ses péchés.

3. La voix du héraut proclame dans les déserts : Enlevez les pierres sur le chemin de Dieu et établissez dans les plaines une large voie pour notre Maître. — 4. Que toute vallée s'élève, que toute montagne et toute colline s'abaissent, que toute montée devienne une plaine, tout terrain raboteux une vallée. — 5. Afin que la lumière de Dieu se manifeste et que tous les hommes voient que c'est Dieu qui prononce cette parole.

6. (On entend) la voix de celui qui dit : Proclame; puis, lorsque celui qui a reçu l'ordre lui demande : Que proclamerai-je? il répond : Que tous les hommes sont comme l'herbe et tous leurs bienfaits comme les fleurs des champs. — 7. Aussi, de même que l'herbe se dessèche, que la fleur tombe au souffle des vents de Dieu, de même les hommes qui y sont comparés. — 8. Leurs corps se dessèchent, leurs promesses tombent, tandis que la parole de notre Maître demeure éternellement.

9. Gravis une haute montagne, ô toi qui portes de bonnes nouvelles à Sion; élève ta voix avec force, ô toi qui portes de bonnes nouvelles à Jérusalem. Élève-la, ne crains pas, et dis aux habitants des villes de Juda : Voici que votre Maître, — 10. à savoir Dieu, le Maître des mondes, vient vers vous avec autorité, et sa puissance a la domination; certes votre salaire

remercie pas, la mort ne te loue pas, et ceux qui descendent dans l'anéantissement n'espèrent pas en ta générosité. — 19. L'homme guéri et l'homme rendu à la vie, eux te remercieront comme moi aujourd'hui ; le père fera connaître à ses fils ta vérité. — 20. O Dieu, secours-nous ainsi, afin que nous fassions retentir nos chants tous les jours de notre vie dans la maison de Dieu. » — 21. Isaïe dit : Qu'on prenne un gâteau de figes et qu'on le frotte sur la tumeur pour qu'il guérisse. — 22. Et lorsque Ezéchias dit : « Quel est le signe prouvant que je monterai à la maison de Dieu? » Isaïe le lui donna.

XXXIX

1. A cette époque Mérôdak Baladân, fils de Baladân, roi de Babel, envoya des lettres et des présents à Ezéchias, ayant appris qu'il avait été malade et qu'il était guéri. — 2. Ezéchias accueillit avec joie (les messagers) et leur montra ses trésors d'argent et d'or, de parfums et d'huiles, d'armes diverses, et tout ce qui se trouvait dans ses magasins; il ne resta rien qu'il ne leur montrât dans son palais et dans tout son royaume. — 3. Alors Isaïe le prophète entra chez le roi Ezéchias et lui dit : « Qu'ont dit ces gens et d'où sont-ils venus vers toi? » Ezéchias répondit : « C'est d'une contrée lointaine qu'ils sont venus vers moi, de Babel. » — 4. Isaïe reprit : « Qu'ont-ils vu dans ta résidence? » Ezéchias dit : « Tout ce qui est dans ma résidence ils l'ont vu ; il n'est rien resté que je ne leur aie montré dans mes magasins. » — 5. Isaïe dit à Ezéchias : « Écoute la parole du Maître des armées : — 6. Il viendra des jours où tout ce qui est dans la résidence et tout ce qu'ont mis en réserve tes ancêtres jusqu'à ce jour sera emporté à Babel, sans que rien reste, dit Dieu. — 7. Et de tes fils qui sortent de tes reins et que tu engendreras on prendra pour en faire des serviteurs dans le palais du roi de

entendu ta prière, j'ai vu tes larmes et voici que je vais ajouter à ta vie quinze années. — 6. Et de la main du roi de Mésopotamie, je te délivrerai toi et cette ville, et je la protégerai. — 7. Et voici un signe de la part de Dieu (pour te prouver) qu'il tiendra la parole qu'il a prononcée : — 8. Je vais faire reculer l'ombre des degrés que le soleil est descendu sur l'échelle d'Ahâz, en arrière de dix degrés. » Et le soleil en effet revint sur l'échelle, des dix degrés qu'il était descendu.

9. Voici la parole qu'Ezéchias, roi des gens de Juda, prononça alors qu'il était tombé malade et qu'il guérit de sa maladie : — 10. « Je m'étais dit que, dans la fraîcheur de mes jours, je m'en irais aux portes du tombeau et que je serais privé du reste de mes années. — 11. J'avais dit que je ne montrerais plus, dans la région des vivants, que l'Éternel est éternel, que je ne verrais plus jamais les hommes, au milieu des habitants de ce monde, — 12. que ma demeure était partie et m'avait été enlevée comme les tentes des bergers et que j'avais ployé comme le tisserand ma vie par suite des douleurs qui ont failli m'anéantir, que tu m'achèverais du jour à la nuit. — 13. Jusqu'au matin, j'ai ressemblé au lion dans son rugissement, tant mes os étaient tous brisés ; et depuis la nuit jusqu'au jour tu allais m'achever. — 14. Comme l'hirondelle ou comme la grue, je gémissais ; je soupirais comme la colombe et je levais mes yeux vers le ciel en disant : O mon Maître, mon âme a été violentée ; sois mon garant. — 15. Toutes les fois que je parle et qu'il me fait une promesse, il ne manque pas de l'exécuter. Moi je fuis tout sommeil dans l'amertume de mon âme. — 16. O Dieu, de même que (les hommes) revivront ainsi¹, de même fais-moi vivre parmi eux, rétablis-moi et guéris-moi. — 17. C'est par l'avis de celui qui est appelé Paix² que l'amertume m'a atteint ; toi, tu m'as éloigné de la mort et de la destruction et tu m'as pardonné mes péchés comme en les jetant derrière le dos, — 18. car la tombe ne te

1) Saadia nous paraît faire allusion ici à la résurrection des morts.

2) Dieu est appelé Paix ; voir Lévitique Rabbâh, ix, 153.

— 32. parce que de Jérusalem sortiront des survivants, et qu'un reste repoussera dans le pays de Sion. C'est par la puissance du Maître des armées que cela arrivera.

33. C'est pour ce motif que Dieu a dit ainsi au sujet du roi de Mésopotamie : Il n'entrera pas dans cette ville, il n'y lancera pas de flèche, il n'y fera pas pénétrer de bouclier, il n'élèvera pas contre elle de palissade. — 34. Mais par la route par laquelle il est venu il retournera, et il n'entrera pas dans cette ville; Dieu l'a dit. — 35. Je protégerai cette ville et je la secourrai comme cela est digne de moi, et à cause de David mon serviteur.

36. Alors l'ange de Dieu sortit et tua de l'armée des Mésopotamiens cent quatre-vingt-cinq mille hommes. On se leva le lendemain matin, et voici que la plupart étaient des cadavres. — 37. Sanhêrib, roi de Mossoul, leva le camp, partit et s'en retourna, puis resta à Ninive. — 38. Or, pendant qu'il était prosterné dans le temple de Nisrôk, sa divinité, voici qu'Adrammélek et Scharéser, ses deux fils, le tuèrent par le glaive; ensuite ils se réfugièrent au pays des Kurdes et son fils Asarhadôn régna à sa place.

XXXVIII

1. En ces jours-là Ezéchias tomba malade et toucha à la mort. Alors Isaïe, fils d'Amôs, le prophète, entra chez lui et lui dit : Voici ce que Dieu t'annonce; si tu fais un testament pour ta famille, alors tu es un homme mort, tu ne guériras pas. — 2. Ezéchias tourna sa face dans la direction (du temple) pour prier Dieu, — 3. et dit : « O mon Maître, souviens-toi en ma faveur de ce que j'ai marché dans ton obéissance avec vérité et avec un cœur pur, et j'ai agi, avec droiture devant toi. » Et Ezéchias pleura abondamment.

4. Alors Dieu révéla à Isaïe ces paroles : — 5. Va et dis à Ezéchias : Voici ce qu'a dit Dieu, le dieu de David ton père : « J'ai

Dieu, le Dieu d'Israël : La prière et l'invocation que tu m'as adressées au sujet de Sanhêrib, roi de Mésopotamie, je les ai entendues. — 22. Et voici la parole que Dieu a dite à son sujet : La communauté de Sion t'a méprisé et t'a raillé, et les habitants de Jérusalem ont hoché la tête derrière toi. — 23. T'imagines-tu qui tu as insulté et irrité, contre qui tu as élevé la voix? as-tu levé les yeux vers le ciel, vers le Saint d'Israël? — 24. Même par l'entremise de tes serviteurs tu as insulté Dieu et tu as dit : « Moi, grâce au nombre de mes cavaliers, j'ai gravi les montagnes les plus élevées et les recoins du Liban, j'ai abattu les sommets de ses cèdres et ses plus beaux cyprès, je suis parvenu à l'extrémité de ses hauteurs et jusqu'à la forêt du Karmel. — 25. Moi, j'ai rencontré les fleuves et j'ai bu leur eau; bien plus j'ai desséché, sous les pas des pieds de ceux qui sont avec moi, tous les canaux enserrés. » — 26. N'as-tu pas entendu ce que j'ai fait dans les temps lointains, et ce que j'ai créé depuis les jours anciens? maintenant j'en ferai autant, de sorte que les villes fortifiées deviendront des lieux inhabités, des décombres et des déserts. — 27. Leurs habitants auront les mains débiles, seront écrasés et couverts de confusion; ils deviendront semblables à l'herbe des champs, à la verdure du fourrage, aux brins des toits ou à la folle avoine avant qu'elle ne devienne un épi sur tige. — 28. Que tu t'asseyes, que tu sortes ou que tu entres, je le sais; à plus forte raison (je connais) ton agitation contre moi. — 29. Et parce que tu t'es agité vers moi, et à cause de tes cris qui sont montés jusqu'à moi, je te rendrai semblable à celui à qui l'on place dans le nez la courroie et dans la bouche les mors et je te ramènerai par le chemin par lequel tu es venu. — 30. Voici un signe pour toi, ô Ezéchias, à savoir que tu mangeras cette année le regain, dans la deuxième année les nouvelles pousses du regain, et, dans la troisième année, semez, moissonnez, plantez des vignes et mangez-en les fruits. — 31. Et ce qui aura été sauvé parmi les gens de Juda, et qui subsistera, donnera dans la terre de nouvelles racines qui produiront leurs fruits en haut,

entendue et par laquelle les valets du roi de la Mésopotamie m'ont insulté. — 7. Voici que je rends un arrêt à son sujet : il apprendra une nouvelle, retournera dans son pays et je le ferai tomber par l'épée dans son pays. — 8. Rabschâkêh revint, trouva le roi de Mésopotamie combattant les gens de Libnâh, ayant appris qu'il avait levé le camp de devant Lâktsch. — 9. Celui-ci entendit au sujet de Tirhâkâh, roi de Kousch, quelqu'un qui lui dit : « Il est sorti pour te combattre. » L'ayant appris, il envoya des messagers vers Ezéchias pour lui dire : — 10. Faites savoir à Ezéchias, roi de Juda : Que ta divinité, en qui tu as confiance, ne t'égaré pas en disant que cette ville ne sera pas livrée entre les mains du roi de Mésopotamie. — 11. Tu as bien entendu ce qu'ont fait les rois de Mésopotamie à toutes les contrées; ils les ont ruinées, et toi tu serais sauvé? — 12. Est-ce que les divinités des peuples que mes pères ont exterminés les ont sauvés depuis Balkh jusqu'à Harrân, Réséf et les Edénites qui sont en Arménie? — 13. Où sont les rois de Hamâ, d'Arpad et de Sefarwâyim, de Hêna' et de 'Iwwâh? — 14. Ezéchias prit les écrits de la main des messagers, puis les lut; ensuite il monta vers la maison de Dieu et les déploya devant lui. — 15. Ezéchias pria alors devant Dieu en ces termes : — 16. O Maître des armées, Dieu d'Israël, ô toi qui demeures entre les deux chérubins, c'est toi qui es le dieu unique pour tous les royaumes du monde, c'est toi qui as créé les cieux et la terre. — 17. O Dieu, punis comme punit quelqu'un qui entend et châtie comme châtie un clairvoyant, puisque tu as entendu la parole que Sanhêrîb a adressée pour insulter le Dieu vivant. — 18. En vérité, ô mon Maître, les rois de Mossoul ont anéanti tous les habitants des pays eux-mêmes et leurs pays; — 19. ils ont jeté leurs divinités dans le feu, parce que ce ne sont pas des dieux, mais des œuvres humaines en bois et en pierre, et c'est pourquoi ils les ont détruites. — 20. Et maintenant, ô Dieu, ô notre Maître, délivre-nous de sa main, pour que tous les royaumes du monde sachent que toi seul tu es Dieu. — 21. Et Isaïe fils d'Amôș envoya dire à Ezéchias : Voici ce qu'a dit

et de son figuier, et boira l'eau de sa citerne, — 17. jusqu'à ce que je vienne et que je vous emmène dans un pays comme le vôtre, pays de blé et de vin, pays de nourriture et de vignes; — 18. c'est afin qu'Ezéchias ne vous égare pas en disant que Dieu vous sauvera; or, les divinités des peuples ont-elles sauvé chacune son pays des mains du roi de Mésopotamie? — 19. Où sont les divinités des gens de Hamâ et d'Arpad; et où sont les divinités des gens de Sefarwâyim; ont-elles sauvé Sébastiya de ma main? — 20. Ou bien laquelle d'entre les divinités de ces contrées a sauvé son pays de ma main, pour que Dieu sauve de ma main Jérusalem? — 21. Ils se turent et ne lui répondirent rien, parce que le roi le leur avait ordonné et avait dit : Ne lui répondez pas. — 22. Alors Elyâkîm fils de Hîlkiyyâh l'intendant, Schébna le scribe et Yô'âh fils d'Asaf le chancelier entrèrent chez Ezéchias, avec leurs vêtements lacérés et lui rapportèrent les paroles de Rabschâkêh.

XXXVII

1. Lorsque le roi Ezéchias l'entendit, il déchira ses vêtements, se couvrit d'un cilice et entra dans la maison de Dieu. — 2. Il envoya Elyâkîm l'intendant, Schébna le scribe et les anciens des prêtres, couverts de cilices, vers Isaïe, fils d'Amôș, le prophète. — 3. Ils lui dirent : Ainsi a dit Ezéchias : Ce jour est un jour de détresse, de châtimeut et de malheur, qui ressemble au moment où l'enfant approche du lieu de l'accouchement, la force manquant pour le faire naître. — 4. Peut-être Dieu ton Maître, ayant entendu la parole de Rabschâkêh, qu'a envoyé le roi de la Mésopotamie, son maître, pour insulter le Dieu vivant, le punira-t-il de la parole qu'il aura entendue; adresse donc une prière pour le reste qui subsiste. — 5. Les serviteurs du roi Ezéchias vinrent chez Isaïe. — 6. Isaïe leur dit : Dites à votre maître que Dieu a ainsi parlé : Ne t'effraie pas de la parole que tu as

ou la vaillance dans la guerre. Et maintenant, sur laquelle de ces choses t'es-tu appuyé pour te révolter contre moi? — 6. Et, s'il n'y a rien de tout cela, tu as compté seulement sur l'Égypte qui ressemble à un soutien de roseau brisé, qui, lorsque l'homme s'y appuie, entre dans sa main, et la perce. Tel est Pharaon, roi d'Égypte, pour quiconque met sa confiance en lui. — 7. Si tu réponds : « Nous nous sommes confiés en Dieu notre Maître », n'est-ce pas Ezéchias qui a aboli ses lieux de prière et ses autels et qui a dit aux gens de Juda et aux habitants de Jérusalem : Prosternez-vous devant un seul autel? — 8. Et maintenant, si tu veux faire une gageure avec mon maître le roi de la Mésopotamie, je te donnerai deux mille chevaux et tu verras si tu peux me donner des gens en état de les monter. — 9. Comment dédaignerais-tu l'un des petits chefs, serviteurs de mon maître, pour mettre ta confiance dans l'Égypte à cause de ses chars et de ses cavaliers? — 10. Et maintenant, crois-tu que c'est sans l'ordre de Dieu que je suis monté vers ce pays pour le dévaster; c'est Dieu qui m'a dit : Monte vers ce pays et dévaste-le. — 11. Alors Elyâkîm, Schébnâ et Yô'ah dirent à Rabschâkêh : Parle à tes serviteurs en nabatéen, car nous le comprenons; et ne nous parle pas en hébreu, de peur que les gens qui sont sur le mur ne l'entendent. — 12. Rabschâkêh répondit : Penses-tu que mon maître ne m'a envoyé que vers toi et vers ton maître seulement pour que je vous adresse cette parole, et non vers ces gens qui sont sur le mur pour que je leur prédise qu'ils mangeront leurs excréments et qu'ils boiront leur urine avec vous? — 13. Rabschâkêh s'arrêta et cria à haute voix en hébreu : Écoutez la parole du grand roi, du roi de la Mésopotamie. — 14. Ainsi a dit le roi : Qu'Ezéchias ne vous égare pas, car il ne pourra pas vous sauver. — 15. Qu'il ne vous donne pas confiance en Dieu, en disant : Certes Dieu nous sauvera et cette ville ne sera pas livrée entre les mains du roi de Mésopotamie. — 16. Ne l'écoutez pas; car ainsi a dit le roi de Mossoul : Accordez-vous avec nous, sortez vers moi, et chacun de vous mangera le fruit de sa vigne

apportera la récompense divine et vous secourra. — 5. Alors se dessilleront les yeux des aveugles et s'ouvriront les oreilles des sourds ; — 6. alors le paralytique sautera comme le chevreau, et la langue du muet chantera. Et lorsque l'eau jaillira dans le désert et les torrents dans les plaines incultes, — 7. l'endroit du mirage deviendra un étang, le terrain aride des sources d'eau ; dans la demeure des vipères sera le lieu de repos du bétail et dans les endroits où pousse l'herbe il y aura des joncs et des roseaux. — 8. Il y aura là des routes et des chemins appelés chemins de la sainteté ; il n'y passera aucun impur, ni personne de son genre. En outre, les passants et ceux qui ignorent le chemin ne s'y égareront pas. — 9. Il n'y aura aucun être du genre du lion ; les autres animaux qui assaillent (l'homme) n'y monteront pas ; on ne les y trouvera même pas ; mais les amis de Dieu y marcheront seuls. — 10. Et ceux que Dieu aura délivrés reviendront et entreront dans Sion avec des chants, et une joie éternelle sera dans leurs cœurs. L'allégresse et la joie s'attacheront à eux, tandis que les soupirs et les gémissements les fuiront.

XXXVI

1. Lorsque ce fut en l'an 14 du règne d'Ezéchias, Sanhêrib, roi de la Mésopotamie, monta vers toutes les villes fortifiées des gens de Juda et les assiégea. — 2. Il envoya Rabschâkêh de Lakisch à Jérusalem vers le roi Ezéchias avec une armée puissante ; il s'arrêta près de l'aqueduc du réservoir supérieur, sur le chemin du champ des foulons. — 3. Il appela ; alors sortirent vers lui Elyakim fils de Hilkiyyah l'intendant, et Schébnah le scribe, et Yo'ah fils d'Asaf le chancelier. — 4. Il leur dit : Faites savoir à Ezéchias qu'ainsi a parlé le grand roi, le roi de la Mésopotamie : Quelle est cette force à laquelle tu t'es confié ? — 5. Je me disais : Peut-être est-ce la parole ou le conseil

cordeau sera un sol désert, et son centre sera des pierres creuses. — 12. Aucun de ses nobles n'y restera; comment donc pourrait-on en appeler un à la royauté? tous ses chefs seront réduits au néant. — 13. Ses demeures produiront des chardons; les ronces et les épines envahiront ses forteresses; et de plus, les vipères s'y établiront et les autruches y paîtront. — 14. Les hiboux s'y rencontreront avec les chacals, et les chèvres sauvages les unes avec les autres; c'est là que se reposeront les goules et qu'elles trouveront la tranquillité. — 15. C'est là que les hérissons feront leurs nids et qu'ils mettront bas, que les pondeuses briseront leurs œufs, couvriront et réuniront leurs petits sous leur ombre; c'est là que les milans s'assembleront les uns avec les autres. — 16. Cherchez ces espèces dans le livre de Dieu et lisez-le; car il n'en manquera pas une et aucune d'elles ne déplorera l'absence de l'autre, puisque c'est lui qui, par sa parole, a donné un ordre à leur sujet, que c'est son ange qui les a réunis, — 17. comme si l'ange leur avait donné des parts de cette terre et la leur avait distribuée en lots; aussi se l'attribueront-elles pour toujours et l'occuperont-elles de génération en génération.

XXXV

1. Les déserts et les solitudes du peuple se réjouiront, ses plaines jubileront et elles exhaleront des parfums comme des narcisses. — 2. Son pays s'épanouira plus encore dans l'allégresse et les cris de joie, puisqu'ils auront reçu la gloire du Liban et l'éclat du Karmel et de la plaine. Ils verront la gloire de Dieu et l'éclat de notre Maître.

3. Fortifiez donc les mains affaiblies, et affermissez les genoux qui chancellent, — 4. et dites à ceux dont les cœurs sont hébétés : Prenez courage, n'ayez pas peur, car votre Maître, de même qu'il apportera une vengeance contre vos ennemis, vous

XXXIV

1. Approchez, ô nations, et entendez; ô peuples, soyez attentifs. Puis, que les habitants de la terre entière entendent, c'est-à-dire la terre habitée et tout être vivant qu'elle contient : — 2. Dieu entre en colère contre ces peuples, en fureur contre l'ensemble de leurs armées, il a résolu de les anéantir, de les livrer au carnage. — 3. Leurs cadavres seront jetés, leurs corps répandront leur puanteur, et les montagnes ruisselleront de leur sang. — 4. On dirait que les constellations du ciel se dérobent à eux et descendent sous l'horizon, ou que le ciel s'est roulé pour eux comme un livre, ou que ses constellations sont tombées comme les feuilles tombent de la vigne ou les fruits du figuier. — 5. C'est que mon épée est affilée, trempée, comme si elle était dans le ciel pour descendre ensuite sur les gens d'Edom et sur une tribu vouée par ma justice à l'extermination. — 6. C'est l'épée de Dieu, remplie de sang, nourrie de graisse, du sang de ceux qui ressemblent à des agneaux et à des boucs, et de la graisse des reins de ceux qui sont comparés aux béliers; certes Dieu a une immolation à Bozrà et un grand carnage dans le pays d'Edom. — 7. Avec eux tomberont là des gens semblables aux buffles, et ceux de leurs notables qui sont pareils aux jeunes taureaux; leur terre sera abreuvée de leur sang et leur sol nourri de leur graisse. — 8. Ce sera un jour où Dieu se vengera d'eux, et ce sera une année où il se fera payer ce qu'il réclame pour Sion. — 9. Puis ses rivières seront transformées en poix et leur sol en soufre; leur terre deviendra de la poix enflammée, — 10. nuit et jour elle sera embrasée, la fumée en montera éternellement; de génération en génération elle sera dévastée, et jusqu'aux siècles des siècles, aucun homme n'y passera. — 11. Mais elle sera occupée par des (animaux) de l'espèce de la chouette et du hérisson, et (d'autres) du genre des gerfauts et des corbeaux y habiteront; la circonférence tracée autour d'elle comme au

13. Écoutez, ô vous qui êtes loin, ce que j'ai fait, et connaissez, ô vous qui êtes près, ma puissance. — 14. Déjà les pécheurs en ont été effrayés à Sion, et la terreur a saisi les hypocrites, qui diront : « Qui donc approchera de ce feu dévorant ou approchera des foyers éternels ? » — 15. Et on leur répondra : « Celui qui marche dans l'équité, qui parle avec droiture, qui s'abstient de désirer les gains iniques, qui secoue ses mains pour ne pas retenir les présents corrupteurs, qui bouche ses oreilles pour ne pas entendre de propos criminels et qui ferme les yeux pour ne pas voir le mal. » — 16. Il occupera la plus haute des demeures, il sera inaccessible comme les cimes des rochers, son pain lui sera fourni, et son eau coulera en abondance. — 17. Et on lui dira : La lumière et la beauté du Roi, tes yeux les verront comme ils voient le pays lointain. — 18. Ton cœur réfléchira sur des événements terribles : Où est le scribe ? Où est le percepteur ? Où est celui qui comptait les demeures ? — 19. Et les gens à la langue inintelligible, tu ne les verras plus jamais, gens aux paroles trop obscures pour qu'on les entende, à l'idiome trop étrange pour qu'on le comprenne. — 20. Mais regarde Sion, la ville de nos fêtes ; tes yeux verront alors Jérusalem, un séjour paisible, semblable à une tente immobile, dont les pieux ne seront pas arrachés, dont aucune corde ne sera défaite, — 21. parce que là Dieu, l'être sublime, sera pour nous, à un endroit de fleuves et de canaux aux bords larges, où ne voyage pas un bateau à rames, et qu'aucun grand bâtiment ne traverse. — 22. Oui, Dieu est notre juge, Dieu est notre législateur, Dieu est notre roi, c'est lui qui nous portera secours, — 23. tandis que, chez nos ennemis, les cordages pour ainsi dire ont été abandonnés ; ils ne serrent pas leurs mâts et ne tendent pas leurs voiles ; à ce moment on se partagera en abondance leur butin et leurs dépouilles ; même les boiteux prendront leur part de leur butin. — 24. Aucun de leurs voisins ne dira : Je suis tombé malade. Le peuple qui séjournera à (Jérusalem) verra son péché pardonné.

XXXIII

1. O pillard qui n'as pas été pillé, et ô traître qui n'as pas été trahi, sache que, lorsque tu auras anéanti les pillards, tu seras pillé et que, lorsque tu auras rendu impuissants les traîtres, ils te trahiront.

2. O Dieu, sois-nous bienveillant, car nous espérons en toi ; sois notre force pendant la durée du jour et notre secours au moment de la détresse, — 3. de même que par le tumulte de tes troupes les peuples se sont agités, que par ton apparition les nations se sont dispersées, — 4. au point que ton butin a été ramassé comme ramassent les insectes rongeurs et comme emportent les sauterelles, de même il est emporté. — 5. De même que Dieu est inaccessible, parce qu'il habite le ciel, de même il remplit Sion d'une justice et d'une équité, — 6. qui lui assureront dans tous les temps la solidité, le secours, la sagesse et la science ; et la crainte de Dieu sera son trésor.

7. Voici que leurs chefs crient sur leurs places publiques et leurs messagers de paix pleurent. — 8. Leurs grandes routes sont désertes ; personne ne passe plus sur leurs chemins ; leurs alliances sont rompues, on dédaigne leurs villes, les hommes ont cessé de les considérer. — 9. Les gens de leur pays ont été attristés et abattus ; ceux d'entre eux qui sont comparés au Liban ont rougi de honte et ont languï ; la plaine de leur contrée est devenue comme le désert, et l'on en a secoué la partie qui ressemble à la Batanée et au Karmel. — 10. Maintenant je me lèverai contre eux, dit l'Éternel, maintenant je me dresserai au milieu d'eux et je montrerai ma grandeur, — 11. car on leur dira : Vous êtes devenus comme (une femme) qui conçoit la balle et qui a enfanté de la paille, et vos âmes vous dévoreront comme le feu. — 12. Les peuples alors deviendront semblables aux fours à chaux et, comme des épines balayées, seront consumés par le feu !

par des paroles mensongères et le pauvre lorsqu'il plaide devant la justice. — 8. Mais l'on nommera noble celui qui conseille les actes nobles et qui persiste dans sa générosité.

9. O villes semblables aux femmes insouciantes, levez-vous, écoutez ma voix ; et vous qui êtes comparées à des filles confiantes, prêtez l'oreille à ma parole. — 10. Jusqu'à des années et des années, les confiantes trembleront, puisque la vengeance a disparu et que la récolte n'est pas venue. — 11. Les insouciantes seront agitées et les confiantes trembleront, elles se dépouilleront de leurs vêtements, se mettront à nu et se ceindront les flancs. — 12. Alors on verra les (gens) se frapper la poitrine, comme les pleureuses, à cause des champs de délices et des vignes fertiles, — 13. à cause du pays de mon peuple, où pousseront des ronces et des épines ; il en sera ainsi de toutes les maisons de plaisance et de toutes les villes opulentes ; — 14. lorsque les châteaux seront abandonnés, lorsque toutes les villes seront délaissées, lorsque le portique et la forteresse seront pour toujours au nombre des cavernes, la joie des bêtes fauves, le pâturage des troupeaux dureront, — 15. jusqu'à ce qu'une miséricorde céleste se répande sur nous, que le désert redevienne comme le Karmel et que le Karmel soit considéré comme la forêt du Liban ; — 16. ceux qui exercent la justice habiteront le désert, et les gens d'équité s'établiront sur le Karmel ; — 17. l'œuvre de la justice sera la paix, et ceux qui se conforment au droit y gagneront la tranquillité et la sécurité pour toujours. — 18. Alors mon peuple séjournera dans la résidence de la paix, dans les habitations sûres et dans les demeures calmes. — 19. Au temps du froid, leur forêt sera froide ; à l'arrivée de la chaleur, la chaleur régnera dans leurs villes. — 20. Heureux donc ceux qui sèment près de cette eau, car ils feront toujours aller les pieds des bœufs et des ânes pour le transport de leurs biens !

mées et il protégera la montagne de Sion et ses collines. — 5. Et comme l'oiseau abrite (ses poussins), de même le Maître des armées veillera sur Jérusalem; il veillera, sauvera, épargnera et délivrera. — 6. Il dira : Repentez-vous, ô fils d'Israël, vous qui êtes plongés dans votre défection! — 7. Or, à ce moment-là tout homme rejettera ses idoles d'argent et ses idoles d'or, les péchés que vos mains ont fabriqués pour vous, — 8. lorsqu'il verra que les Assyriens ont succombé par une épée qui n'est point celle d'un homme, ont été détruits par une épée qui n'est point d'un mortel; ils se sont enfuis devant elle, leurs élus ont été anéantis; — 9. épouvantés par là, ceux qui étaient avec eux semblables aux rochers ont disparu, et leurs chefs, à l'aspect de ce signe, ont été écrasés; Dieu, qui s'est préparé une fournaise dans Sion et un foyer ardent dans Jérusalem, l'a dit.

XXXII

1. Le roi ne régnera que pour l'équité et les chefs ne gouverneront que pour la justice. — 2. Certes, chacun d'eux deviendra comme l'abri contre les vents et comme le refuge contre la trombe, comme des courants d'eau dans un désert et comme l'ombre d'un grand rocher dans une terre aride. — 3. Les yeux de ceux d'entre eux qui regardent ne se fermeront pas, et les oreilles des auditeurs seront attentives. — 4. Les esprits des sots comprendront la science et les langues des bègues prononceront rapidement le langage éloquent. — 5. On n'appellera plus l'insensé noble, et l'on ne dira plus de l'avare qu'il est généreux. — 6. Mais on appellera insensé celui qui dit des folies et dont le cœur conçoit le mal, qui pratique l'infamie, profère des absurdités contre Dieu, laisse l'affamé dans l'inanition et prive de breuvage l'homme altéré. — 7. On appellera inique celui dont les instruments sont mauvais, qui conseille les abominations, qui fait périr les faibles

fiez la fête, et votre cœur se réjouira comme lorsqu'on marche au son des instruments de musique pour aller à la montagne de Dieu, le soutien d'Israël. — 30. Dieu vous fera entendre l'éclat de sa voix et vous fera voir sa puissance descendant sur (les peuples) dans un emportement de colère, avec une flamme de feu dévorant, amenant la dispersion, lançant l'averse et les grêlons. — 31. Sa voix fera trembler les Assyriens, qui frappaient avec la verge. — 32. Et la punition déterminée que Dieu leur infligera se frayera un passage au son des tambourins et des luths, et il les combattra dans des batailles qui les secoueront. — 33. Certes l'enfer est préparé depuis la veille; il est préparé aussi pour le roi; on l'a creusé et élargi; sa demeure est de feu et de bois en abondance, et l'ordre de Dieu y est enflammé comme un torrent de soufre.

XXXI

1. Malheur à ceux qui descendent en Égypte pour demander du secours et qui se fient aux chevaux; ils ont mis leur confiance dans les chars à cause de leur nombre et dans les cavaliers à cause de leur force, et ils ne se sont pas confiés au Saint d'Israël et n'ont pas recherché Dieu! — 2. Certes lui, il est sage; il leur amènera quelqu'un qui les maltraitera; il ne révoquera pas sa parole, mais s'élèvera contre la maison des méchants et contre le secours des auteurs de l'iniquité, — 3. tandis que les Égyptiens sont des humains et non des Tout-puissants, et leurs chevaux sont chair et non esprit. Dieu étendra sa force, celui qui donne le secours trébuchera, celui qui le reçoit tombera; ils seront anéantis tous ensemble.

4. Voici ce que Dieu m'a dit : Certes, de même que le lion ou le lionceau rugit sur sa proie, alors qu'une troupe de bergers se réunit contre lui; il ne s'effraie pas de leurs cris et ne faiblit pas devant leur multitude; ainsi apparaîtra le Maître des ar-

sance sur vous que pour vous prendre en miséricorde, parce que Dieu est un Maître de justice. Heureux ceux qui espèrent en lui!

19. Et certes toi, ô peuple, tu séjourneras à Sion et à Jérusalem. et tu ne pleureras plus, puisque Dieu te prendra en grâce, lorsque tu l'imploreras, et lorsqu'il t'aura entendu, il t'exaucera; — 20. il te donnera comme nourriture les aliments indispensables et l'eau nécessaire; et celui qui te guide ne se retirera pas de toi, mais tes yeux regarderont ceux qui te dirigent — 21. et tes oreilles entendront la parole de ceux qui derrière toi te diront : Voici le chemin, marchez-y, soit à droite soit à gauche. — 22. Donc si vous déclarez impurs vos idoles d'argent et leur revêtement, ainsi que vos images fondues en or et leurs ornements, et que vous les écartiez comme les femmes dans leurs menstrues, en disant : « Faites-les sortir du milieu de nous » ; — 23. alors je ferai descendre une pluie abondante pour la semence avec laquelle vousensemencerez la terre, la nourriture provenant de sa récolte sera grasse et riche et vos troupeaux paîtront à cette époque dans une vaste prairie. — 24. Et les bœufs et les jeunes ânes qui labourent le sol mangeront du foin fermenté, qui a été passé par le van et le crible. — 25. Il y aura sur toute montagne élevée et sur toute colline haute des ruisseaux et des eaux courantes, au jour du grand massacre et de la chute des tours. — 26. On se félicitera de ce que la lumière de l'astre blanc deviendra pour vous comme la lumière de l'astre ardent et que la lumière du soleil sera plusieurs fois comme la lumière des sept jours (de la création) au temps où Dieu pansera la plaie de son peuple, guérira sa blessure et sa meurtrissure.

27. Voici que l'ange de Dieu s'avance de loin, enflammé de colère, répandant une forte terreur, ayant les lèvres remplies de fureur, la langue semblable à un feu dévorant; — 28. son souffle submergera comme un torrent rapide qui atteint le cou, et il agitera une partie des peuples par une agitation trompeuse et il placera sur leurs joues un frein qui égare. — 29. Alors vous entonnerez un cantique, comme au soir où vous sancti-

leur rendront aucun service. — 7. Or, le secours des Égyptiens sera faiblesse, vanité, absurdité. Voici le nom que je leur ai donné : Certes séjourner chez eux est Rébellion. — 8. Maintenant, va, écris (cette prophétie) chez eux sur une tablette et trace-la dans un livre pour qu'elle reste jusqu'à la dernière génération à perpétuité et pour l'éternité. — 9. Ils sont un peuple rebelle et des fils impies, des fils qui n'ont pas voulu écouter la loi de Dieu, — 10. qui ont dit aux voyants : Ne soyez pas des voyants pour nous, et aux prophètes : Ne nous apportez pas de prophétie vraie; parlez-nous en termes flatteurs et en révélations fallacieuses. — 11. Écartez-vous du chemin, détournez-nous de la voie, et faites disparaître de devant nous la mention du Saint d'Israël. — 12. C'est pourquoi le Saint d'Israël a dit : Puisque vous avez dédaigné cette parole, que vous avez eu confiance dans la violence et dans la perversité, et que vous vous êtes appuyés sur elles, — 13. pour ce motif ce péché sera pour vous comme la brèche qui est béante et croulante dans un mur inaccessible, et qui subitement ou à l'improviste amène la ruine, — 14. car vous serez brisés comme se brise un vase de potier broyé sans pitié, dans les morceaux duquel on ne trouve pas un tesson pouvant servir à retirer le feu d'un foyer, ou à puiser de l'eau dans une citerne. — 15. Car, ainsi avait dit Dieu, le Maître, le Saint d'Israël : C'est par le repentir et par le repos que vous serez secourus, c'est au calme et à la confiance que vous devrez votre force. Vous ne l'avez pas voulu. — 16. Vous avez dit au contraire : « Non, mais nous fuirons sur des chevaux »; c'est pourquoi vous fuirez; « nous chevaucherons sur ce qui est léger »; c'est pourquoi ceux qui vous poursuivent seront légers, — 17. au point que mille d'entre vous seront mis en déroute devant la menace d'un seul et que vous tous vous fuirez devant la menace de cinq, et au point que vous resterez comme une perche sur le sommet d'une montagne, comme un drapeau sur une colline. — 18. Toutefois Dieu n'agira ainsi avec vous que pour vous faire espérer en sa bienveillance, et il ne montrera sa puis-

hommes dans leurs discours, qui créaient des difficultés à ceux qui les exhortaient dans les cités et qui avaient fait dévier l'innocent, au moyen de paroles absurdes.

22. C'est pourquoi, Dieu a dit aussi au sujet de tous les gens de Jacob : De même qu'il a autrefois racheté les fils d'Abraham, ils n'auront pas à rougir dans ce temps-ci et leurs visages ne pâliront pas de honte; — 23. mais lorsque leurs descendants verront mon œuvre au milieu d'eux, ils sanctifieront mon nom et ils sanctifieront de même le Saint de Jacob et ils craindront le Dieu d'Israël, — 24. et les égarés connaîtront l'intelligence, et ceux qui murmuraient apprendront à s'instruire.

XXX

1. Malheur aux fils rebelles, dit Dieu, puisqu'ils tiennent conseil sans mon assentiment, et qu'ils se choisissent des élus sans mon avis, de façon qu'ils accumulent des péchés sur leurs péchés; — 2. qui vont pour descendre en Égypte, sans avoir demandé mon ordre, pour se fortifier par la force de Pharaon, pour s'abriter à l'ombre de l'Égypte. — 3. La force de Pharaon sera pour vous une déception, et l'abri à l'ombre de l'Égypte une honte, — 4. tel qu'avait été le sort de leurs chefs à Sô'an et celui de leurs messagers lorsqu'ils avaient atteint Bahansâ, — 5. en raison de ce qu'ils se sont révoltés contre moi pour des gens qui ne leur seront pas utiles, puisqu'ils ne sont pas capables d'aider, ni de servir, mais qui leur attireront déception et honte. — 6. Lorsque les bêtes de somme seront chargées dans leurs déserts et que dans un terrain étroit, difficile, viendront ceux d'entre eux qui ressemblent aux lionnes et aux lions et ceux qui sont comparés aux vipères et aux serpents brûlants et volants, ils transporteront sur les dos des ânes leurs ustensiles et sur les bosses des chameaux leurs trésors vers des gens qui ne

de sommeil profond, par lequel il a fermé vos yeux, c'est-à-dire vos prophètes, et il vous a rendu inaccessibles, les hommes inspirés, c'est-à-dire vos chefs. — 11. Toute la révélation donc vous est devenue chose inconnue comme les histoires contenues dans un livre scellé; si on le présente à quelqu'un qui connaisse bien l'écriture et qu'on lui dise : Lis ceci, il répondra : Je ne le puis, puisque le livre est scellé. — 12. A plus forte raison, si on le présente à quelqu'un qui ne connaît pas bien l'écriture et qu'on lui dise : Lis ceci, il répondra : Je ne connais pas du tout l'écriture.

13. Dieu dit : Puisque ces gens viennent vers moi, qu'ils m'honorent de leurs bouches et de leurs lèvres, tandis que leurs cœurs sont loin de moi et que le respect qu'ils me témoignent devient comme une prescription humaine imposée, — 14. c'est pourquoi moi, j'augmenterai chez eux l'ignorance et l'inintelligence à l'égard des avantages de ce monde, de sorte que la sagesse de leurs sages se perde et que la raison de leurs hommes raisonnables disparaisse.

15. Malheur à ceux qui cachent leurs affaires à leur Maître, qui couvrent leurs desseins, dont les actions sont dans les ténèbres et qui disent : Qui nous voit, qui nous connaît? — 16. Sachez que votre transformation est considérée comme celle de l'argile (entre les mains) du potier. De même que l'objet fabriqué dirait de son fabricant : Il ne m'a pas fabriqué, de même la créature dirait de son Créateur : Il ne m'a pas compris. — 17. Certes, il manque fort peu pour que le Liban soit changé et devienne un Karmel, et que le Karmel soit considéré comme la forêt. — 18. En ce jour, les sourds entendront la parole qui est dans le Livre et, au lieu d'être dans des ténèbres et l'obscurité, les yeux des aveugles verront. — 19. Les modestes se réjouiront davantage en Dieu, et les humbles d'entre les hommes seront dans l'allégresse à cause du Saint d'Israël, — 20. puisque les orgueilleux auront disparu, que les moqueurs seront anéantis et qu'il n'y aura plus d'hommes adonnés à l'iniquité, — 21. qui poussaient au péché les

XXIX

1. O lieu de réunion, lieu de réunion dans la ville où a résidé David, et qui, année par année, est entouré de pèlerins! — 2. Je mettrai la détresse dans le lieu des réunions saintes, il y régnera le chagrin et la tristesse, et alors il deviendra comme le lieu de réunion qui l'a précédé¹. — 3. Je ferai camper autour de toi des gens comme (s'ils étaient) des habitants, ils t'assiégeront comme s'ils étaient installés et ils établiront contre toi leurs postes. — 4. Et tu seras déprimée au point que tu parleras (comme si ta voix sortait) de terre, que tes paroles s'abaisseront vers la poussière, qu'elles ressembleront au fredonnement du nécromancien ou au chuchotement du magicien. — 5. Ensuite, la masse des étrangers qui passent deviendra comme de la poussière fine et la masse de ceux qui t'effrayent comme une paille qui s'envole. Ce sera subitement et à l'improviste — 6. que le Maître des armées se souviendra de toi, au milieu de coups de tonnerre, des tremblements de terre, de grands bruits, d'ouragans, de tempêtes et de flammes de feu dévorant. — 7. Et comme le rêve d'une vision nocturne, ainsi deviendra la masse de tous les peuples attroupés contre la ville des réunions saintes, de tous ceux qui veulent son malheur et le préméditent, qui la réduisent à l'extrémité. — 8. Et de même que l'affamé dans son rêve croit qu'il mange, puis se réveille avec le ventre vide, et de même que l'homme altéré dans son rêve croit qu'il boit puis se réveille défaillant, avec une soif ardente, ainsi il en sera de la masse de tous les peuples attroupés contre la montagne de Sion.

9. Les gens sont devenus hésitants, ont été stupéfiés et troublés; puis ils sont tombés ivres sans vin, ils ont chancelé sans boisson enivrante, — 10. comme si Dieu avait répandu sur vous un souffle

1) Saadia a pensé vraisemblablement à Silo, l'ancien sanctuaire d'Israël; cf. Jér., vii, 12.

17. Et je rendrai la justice pareille au cordeau pour mesurer, et l'équité pareille au fil à plomb pour niveler; alors la grêle emportera le refuge du mensonge et l'abri de la fausseté sera entraîné par l'eau. — 18. Alors sera brisé votre pacte conclu avec la mort, et votre accord avec la tombe ne tiendra plus; et le courant qui déborde, lorsqu'il passera devant vous, vous broyera. — 19. Au début de son passage, il vous saisira, puis il passera devant vous quotidiennement, jour et nuit, et il n'y aura que terreur pour ceux qui expliqueront cette nouvelle. — 20. Car le tapis est devenu trop court pour qu'on puisse s'y étendre, et la couverture trop étroite pour qu'on puisse s'y blottir. — 21. Maintenant, ainsi qu'il a fait sur la montagne de Perâsîm, Dieu se lèvera contre ces gens-là et comme il a fait dans la vallée de Guib'ôn, il les fera trembler; il accomplira sur eux ses œuvres, contraires à sa coutume, et il exécutera sur eux ses actes, étrangers à ses habitudes. — 22. Maintenant ne vous montrez pas frivoles, de peur que vos punitions ne soient accrues, car j'ai entendu annoncer de la part de Dieu, le Maître des armées, un anéantissement et une destruction pour tous les habitants de ce pays. — 23. Mais faites silence et écoutez ma voix; prêtez l'oreille et écoutez ma parole: — 24. Est-ce que toute la journée le laboureur travaille la terre pour semer, ouvre son champ et le herse? — 25. N'est-il pas obligé d'en égaliser la surface pour répandre de la nielle et du cumin, pour placer le froment à part, l'orge à un endroit marqué et l'épeautre dans des limites fixes, — 26. comme le lui a appris Celui qui le dirige, comme le lui a montré son Maître? — 27. Et parmi les grains il y en a qui ne sont pas broyés par le traîneau et sur lesquels on ne fait pas tourner la roue des chariots, comme la nielle et le cumin, qui sont battus avec un bâton ou avec une verge. — 28. Quant au blé, l'agriculteur, bien qu'il le broie, ne l'écrase pas entièrement, mais il fait passer ça et là la roue de son chariot et de son attelage sans l'écraser. — 29. Cette parole émane du Maître des armées, parce qu'il a montré clairement sa sagesse et multiplié la doctrine.

6. il inspirera la justice à celui qui siégera pour rendre la justice et donnera la force à celui qui repoussera la guerre loin de la cité.

7. Ceux-ci également ont chancelé par le vin et se sont égarés par les liqueurs enivrantes, prêtres et légistes; ils se sont trompés à cause des boissons fermentées, ont péri pour avoir trop bu et se sont égarés par toutes les liqueurs enivrantes; ils ont erré même pour ce qui tombe sous la vue, à plus forte raison quand il s'agissait d'émettre une consultation. — 8. Toutes leurs tables sont remplies de vomissements et d'immondices; aucun endroit n'en est exempt. — 9. Qui d'entre eux enseignera la science, ou fera comprendre les récits du passé, puisqu'ils sont comme s'ils venaient d'être sevrés du lait, éloignés des mamelles? — 10. Ils placent une prescription en face d'une prescription, un jugement vis-à-vis d'un jugement, un peu de ceci comme un peu de cela, — 11. comme si c'était en langue barbare ou dans un idiome étranger qu'ils adressaient la parole à cette nation, — 12. eux à qui il a été dit : Donnez à l'homme fatigué ce repos et ce bien-être. Mais ils n'ont pas voulu entendre. — 13. La parole de Dieu s'est transformée à leurs yeux : l'ordre n'est plus un ordre, la défense une défense, la promesse une promesse, la menace une menace, ceci et cela sont considérés comme peu de chose, afin qu'ils marchent, trébuchent, tombent à la renverse, soient pris dans des lacs et dans des filets. — 14. C'est pourquoi écoutez la parole de Dieu, hommes frivoles, et vous surtout, princes de ce peuple qui est à Jérusalem! — 15. Certes vous avez dit : Nous avons conclu un pacte avec la mort, nous avons fait un accord avec la tombe, et le courant qui déborde, lorsqu'il passera, ne nous atteindra pas, puisque nous avons fait du mensonge un lieu de refuge et que nous nous sommes abrités sous la fausseté. — 16. C'est pourquoi Dieu dit : Voici que moi je fonde en Sion une pierre qui est une pierre de taille, dans l'angle solide d'un palais construit là où celui qui croit ne se hâtera pas¹. —

1) Parce qu'il se sentira en sécurité.

sistent plus. — 10. Alors les villes fortifiées de leurs ennemis deviendront une solitude et leurs demeures seront délaissées et abandonnées comme le désert; les animaux y paîtront et s'y accroupiront, de sorte que les rameaux en disparaîtront. — 11. Lorsque les pousses en seront desséchées, elles se briseront, de sorte que les femmes viendront les ramasser. Et, parce qu'ils sont une race sans intelligence, leur auteur n'aura pas pitié d'eux et leur créateur ne leur fera pas grâce. — 12. A ce moment, Dieu les secouera depuis les tourbillons de l'Euphrate jusqu'au Wâdî 'l-'Arîsch, et vous, vous serez ramassés un à un, ô fils d'Israël. — 13. C'est le moment où l'on sonnera de la grande trompette, afin que ceux qui sont perdus dans le pays de la Mésopotamie et les exilés dans la terre d'Égypte reviennent; ils se prosterneront devant Dieu sur la montagne sainte, à Jérusalem.

XXVIII

1. Malheur à ceux qui portent la couronne orgueilleuse des gens ivres d'Ephraïm, le bandeau fragile et la parure de gloriole posés sur les têtes des hommes fiers de leurs parfums et adonnés au vin! — 2. Dieu lancera contre eux un décret et un châtement violents et énergiques, pareils à l'averse de grêle, à l'ouragan mortel et au torrent d'eau abondante, qui emporte tout, qu'il fait descendre à terre avec force, — 3. au point que les couronnes des orgueilleux, des gens ivres d'Ephraïm seront foulées aux pieds — 4. et que le bandeau fragile et la parure de gloriole qui étaient sur les têtes des hommes fiers de leurs parfums, deviendront comme un fruit mûri avant l'été, qui, à peine aperçu par quelqu'un, est avalé rapidement par lui dès qu'il le tient dans sa main. — 5. A ce moment, l'ordre de Dieu sera une couronne magnifique et un bandeau éclatant pour le reste de son peuple, —

XXVII

1. C'est là le moment où Dieu punira avec son épée puissante, grande et forte, celui qui ressemblait au serpent allongé parmi les serpents qui se tiennent en travers, ainsi qu'à celui d'entre eux qui est replié et tortueux, et où Dieu tuera celui qui est pareil au monstre qui est dans la mer.

2. Dans ce temps il conviendra que vous vous adressiez à la nation pareille au cep qui donne le vin, et vous lui ferez connaître ce qui suit : — 3. Moi, Dieu, j'en suis le gardien et à chaque instant je l'abreuve de boisson; je la surveille nuit et jour, de peur qu'on ne la confie à quelqu'un — 4. dont les péchés m'obligeraient à la combattre comme le feu combat les épines et les ronces, alors que je n'avais ressenti aucune colère contre elle, et il ne s'en faudrait que d'un pas pour que je la consumasse en entier; — 5. à moins qu'il ne s'attache de nouveau à ma puissance, en agissant avec intégrité envers moi, puis en tâchant que la nation agisse intègrement envers moi. — 6. Alors ceux qui viendront prendront racine en Jacob; ils fleuriront et s'épanouiront en Israël et ils rempliront de végétation la surface du monde habité. — 7. Ils reconnaîtront que Dieu ne les a pas frappés comme il a frappé ceux qui les frappaient et qu'il ne les a pas tués comme ont été tués ceux d'entre (les ennemis) qui ont été tués. — 8. Mais c'est seulement en combattant (la nation) avec mesure dans son pays¹, qu'il l'a écartée par ses vents violents au jour (où ils soufflent) du sud. — 9. C'est pourquoi, par le moyen suivant le péché des gens de Jacob sera pardonné, et ceci sera le fruit de la cessation de leurs fautes : qu'ils dispersent les pierres des autels des faux dieux comme des pierres calcaires et que ni les bocages ni les statues ne sub-

1) Ou peut-être : C'est seulement dans la mesure où la nation a lutté (contre Dieu) dans son pays.

et ils seront confus devant l'envie que le peuple portera à tes élus, et le feu aussi dévorera tes ennemis. — 12. Et tu affermiras pour nous la paix, comme jadis tu as pourvu à tous nos besoins.

13. O Dieu, ô notre Maître, alors que nous avions pour rois d'autres seigneurs que toi, nous avons toujours célébré ton nom seul, — 14. tandis qu'eux sont des cadavres qui ne revivront pas, des morts qui ne se relèveront pas; aussi les as-tu châtiés et exterminés et tu as anéanti d'eux tout souvenir. — 15. Tu es revenu à la charge contre les peuples, ô Maître, comme tu l'as fait, en manifestant ta puissance, et tu as éloigné les méchants jusqu'aux extrémités de la terre.

16. O Dieu, des gens t'ont célébré dans la détresse; ils ont versé de douces prières, lorsque tu les as châtiés. — 17. Ils ont dit : Comme une femme enceinte, près d'enfanter, souffre et crie par suite des douleurs de l'accouchement, ainsi nous avons été devant toi, ô notre Maître. — 18. Nous avons semblé porter, souffrir et mettre au monde du vent; pourtant nous n'avons pas fait des peuples de la terre nos libérateurs et les habitants du monde n'ont pas joué ce rôle pour nous. — 19. Mais nous te demandons que les cadavres de ton peuple soient ressuscités et que leurs corps se relèvent quand tu diras : Réveillez-vous et chantez, ô habitants de la poussière. Et alors ta rosée sera la rosée des fleurs, et tu jetteras vers la terre ceux qui doivent périr.

20. Va, ô mon peuple, entre dans tes chambres, ferme ta porte derrière toi; cache-toi pour un moment, pour un clin d'œil, jusqu'à ce que la colère divine t'ait dépassé. — 21. Voici que Dieu lancera de son ciel un ordre pour punir une partie des habitants de la terre à cause de leurs péchés, et alors la terre mettra à nu leurs iniquités et elle ne couvrira plus leurs victimes.

puissance au milieu d'eux, comme le nageur étend sa main pour nager, et il abaissera leur orgueil malgré les ruses qu'ils trament de leurs mains. — 12. Et leurs forteresses, et leurs murs imprenables, Dieu les abattra et les abaissera et les fera descendre jusqu'à terre, jusque dans la poussière.

XXVI

1. A ce moment, on entonnera cette glorification dans le pays de Juda; on dira : Certes nous avons une ville forte, sur les murs et les remparts de laquelle Dieu a placé le secours. — 4. Ouvrez les portes; que la nation juste, gardienne de la foi, y entre. — 3. Pour des créatures qui s'appuient sur toi tu conserves la paix, ô (dieu de la) paix, parce qu'ils se sont fiés en toi. — 4. Et ils diront ainsi : Fiez-vous en Dieu à tout jamais, car c'est sur le Dieu éternel que s'étaient les mondes. — 5. Voici qu'il a abattu les habitants des hauteurs et les villes imprenables, qu'il les a abaissées, les a fait descendre jusqu'à terre et leur a fait toucher la poussière; — 6. les pieds les ont foulées, même les pieds et les jambes des pauvres, — 7. (pour en faire) en faveur du juste un chemin droit; ô Dieu de droiture, tu as réglé ainsi la voie des justes. — 8. Et aussi, (guidés) par tes décisions, ô Maître, nous avons espéré en toi; ton nom et ton souvenir forment le désir de nos âmes. — 9. Chacun dira : Mon âme soupire après toi la nuit; et mon souffle dans mon corps te recherche le jour; car tes décisions, telles qu'elles sont sur la terre, les meilleurs habitants du monde ont appris à en reconnaître l'équité. — 10. Quant au méchant, si parfois il est traité avec douceur, il n'apprend pas à reconnaître l'équité (de Dieu); là où ses arrêts sont justes, il les déclare injustes, et il ne voit pas la puissance de Dieu comme il devrait la voir. — 11. O notre Maître, ceux qui ne voient pas ta puissance élevée, regarderont

XXV

1. La nation dira : Dieu, tu es mon Maître, j'exalterai ton nom et je te remercierai, puisque tu as fait les prodiges et que le décret arrêté par toi longtemps à l'avance est devenu une vérité confirmée, — 2. puisque tu as transformé les villes des infidèles en décombres, les forteresses en ruines; quant à leurs châteaux forts, ils font partie de leurs villes qui ne seront jamais rebâties. — 3. C'est pourquoi des tribus puissantes t'honoreront, et les gens du pays des nations redoutables te craindront. — 4. Car tu as été une force pour le pauvre, un refuge pour le malheureux dans son affliction, comme l'abri contre l'averse, comme l'ombre contre le vent brûlant; tandis que le dessein des méchants ne ressemble qu'à une chute d'eau (qui s'écoule) de la surface d'un mur. — 5. Par contre, comme un vent brûlant dans un désert, ainsi tu chasseras les clameurs des étrangers, et, ainsi qu'une sécheresse à l'ombre d'un nuage, apparaîtra la défaite des oppresseurs.

6. Alors le Maître des armées préparera pour tous les peuples qui s'avanceront vers cette montagne une boisson (composée) d'huiles et de lies, à savoir d'huiles liquéfiées et de lies purifiées, — 7. par lesquelles il détruira sur cette montagne les faces enveloppées, cachées par des voiles à toutes les tribus, ainsi que celles qui se dérobent à tous les peuples. — 8. Il fera disparaître la mort accidentelle d'une manière absolue, et Dieu essuiera ces larmes de tous les visages, et la honte qu'on avait de son peuple, il la fera disparaître de toute la terre, comme Dieu l'a dit.

9. Et le peuple dira en ce jour : Voici que notre Maître, en qui nous avons mis notre espoir, nous a secourus; c'est un maître en qui nous devons espérer encore, afin d'être réjouis et mis en allégresse par son secours. — 10. Lorsque l'ordre de Dieu sera descendu sur cette montagne, les peuples seront broyés sous elle, comme est broyée la paille dans le fumier. — 11. Et il étendra sa

à cause du vin; toute joie a disparu et l'allégresse du pays a été bannie. — 12. Il n'est resté dans la ville que la dévastation, et la désolation en écrase les quartiers. — 13. Il ne reste ainsi que quelques-uns au milieu de cette contrée, parmi ce peuple, comme (ce qui reste) lorsqu'on secoue l'olivier, ou comme des grappillons, lorsque la vendange est terminée. — 14. Ceux-là élèveront alors la voix, ils glorifieront la puissance de Dieu et exulteront du côté des mers. — 15. C'est pourquoi célébrez Dieu au moment où apparaîtra sa lumière! Même ceux qui sont dans les îles de la mer rendront grâce au nom de Dieu, du Dieu d'Israël.

16. Des extrémités de la terre nous avons entendu des glorifications que les justes aiment (à proférer), puis nous avons dit : O misère! ô malheur! Un temps viendra où les traîtres seront trahis, où les trompeurs seront trompés. — 17. Il y aura l'effroi, les fosses et les filets contre les habitants de la terre. — 18. Alors celui qui aura fui au bruit causé par l'effroi tombera dans une fosse; s'il remonte de la fosse, il sera pris dans un filet; car les fenêtres du ciel ont été ouvertes et les fondements de la terre ont été ébranlés. — 19. Elle a été broyée en partie, en partie réduite en poussière, et en partie elle a fléchi. — 20. Et parmi ses habitants il y en a qui ont vacillé comme l'ivrogne; d'autres ont été secoués comme la hutte du gardien; d'autres portent le poids de leur péché et ne pourront plus se relever. — 21. A ce moment Dieu demandera compte aux armées du ciel dans les hauteurs et aux rois de la terre dans les profondeurs. — 22. Ils seront tous réunis captifs dans la prison; on fermera sur eux les verrous, et après un long temps on se ressouviendra d'eux. — 23. Les adorateurs de la lune seront confus, les adorateurs du soleil seront déçus, lorsqu'apparaîtra la royauté du Maître des armées dans le pays de Sion et de Jérusalem et que la gloire brillera en face de ses docteurs.

des Tyriens et les ramènera à leur commerce; ils approvisionneront tous les royaumes de la terre qui font face à leur région. — 18. Ensuite leur commerce et leurs profits seront consacrés au Maître des armées; ils ne seront ni thésaurisés ni réservés, mais ils appartiendront à ceux qui séjournent devant Dieu, pour qu'ils en mangent et soient rassasiés, et qu'ils se couvrent de beaux vêtements.

XXIV

1. Certes Dieu livrera à l'ennemi cette contrée et la (lui) ouvrira, en changera la face et en dispersera les habitants. — 2. (Tous) deviendront égaux, l'homme du commun et l'homme distingué, l'esclave et son maître, la servante et sa maîtresse, l'acheteur et le vendeur, l'emprunteur et le prêteur, le créancier et son débiteur, — 3. parce que le pays sera (entièrement) livré et pillé; Dieu a prononcé cette parole. — 4. Ses habitants ont été attristés et abattus, sa population a été mise au ban et avilie, et les chefs de la nation ont été brisés, — 5. parce que leur pays s'était souillé sous eux, qu'ils avaient transgressé les lois, violé les prescriptions et rompu le pacte éternel. — 6. C'est pourquoi l'imprécation a dévoré les plus nobles de ses habitants, au point que ses demeures sont devenues désertes; c'est pourquoi ceux qui y séjournent ont été enlevés et il n'est resté de leurs hommes qu'un petit nombre. — 7. Les possesseurs du moût se sont attristés, les propriétaires des vignes ont été brisés, et tous ceux qui avaient le cœur heureux ont gémi. — 8. La joie des tambours a cessé, le bruit des mandolines s'est arrêté et la joie de la cithare s'est évanouie. — 9. On ne boira pas de vin en chantant, et la liqueur sera amère pour celui qui la boira. — 10. Les gens de la ville frivole ont été brisés, ses demeures ont été closes, de sorte qu'on n'y entre plus. — 11. On a poussé des cris sur les places publiques

et de ses produits; Tyr était ainsi devenue le marché des nations. — 4. Les gens de Sidon ont été honteux de la mer, la ville maritime la plus puissante a semblé leur dire : Je n'ai pas été dans les maux, je n'ai pas enfanté; je n'ai pas formé parmi vous de jeunes gens, ni élevé de jeunes filles. — 5. Tout comme si la nouvelle était un malheur pour eux, les Égyptiens trembleront en apprenant le sort de Tyr. — 6. Passez sur la mer; lamentez-vous, ô habitants des îles, — 7. en disant : O ville brillante, est-ce par une habitude des temps anciens que vos pieds vous conduisent vers un lieu éloigné pour y habiter? — 8. Et lorsqu'on demandera : Qui a lancé ce décret contre Tyr la victorieuse, dont les commerçants étaient des princes, dont les trafiquants étaient les grands de la terre? — 9. On répondra que le Maître des armées l'a décrété pour avilir la dignité de tous ses chefs et pour abaisser tous ses grands. — 10. Il a dit : Traverse ton pays avec rapidité comme l'eau d'un canal; car, ô communauté maritime, tu n'as plus de ceinture pour t'en revêtir. — 11. Dieu, en étendant la main sur la mer, a fait trembler ses royaumes et a ordonné, au sujet de la terre de Canaan, d'en exterminer les puissants. — 12. Il a dit : Tu ne te réjouiras plus au son des instruments, ô (ville) opprimée, ô communauté de Sidon! Lève-toi, passe vers Chypre, et là encore tu ne trouveras pas le repos. — 13. Et console-toi en pensant que le pays des Chaldéens a été envahi par ce peuple qui n'aurait pas dû exister, par les Assyriens, qui ont transformé la Chaldée en déserts, en ont dressé les forteresses, saccagé les maisons et en ont fait un monceau de ruines: — 14. Gémissiez, ô habitants des vaisseaux de la mer, puisqu'a été pillé le pays de votre puissance.

15. Or, quand arrivera ce temps, Tyr sera ruinée pendant soixante-dix ans comme la durée de la vie d'un roi; et après soixante-dix ans, elle jouera du luth comme une courtisane qui a été oubliée. — 16. Elle prendra le luth, fera le tour de la ville, embellira sa mélodie, chantera beaucoup pour se rappeler au souvenir. — 17. Et après soixante-dix ans, Dieu se souviendra

secoue un homme fort, et il t'enveloppera. — 18. Il te fera tourner, comme une balle (qu'on lance) sur un sol d'une vaste étendue. C'est là que tu mourras, et auparavant tes chars d'honneur y deviendront pareils à ce qu'il y a de plus méprisable dans la maison de ton maître. — 19. Je te chasserai de tes fonctions, et je te renverserai de ton poste. — 20. Lorsque ce moment sera arrivé, j'appellerai mon serviteur Elyâkîm fils de Hîlķiyyâh. — 21. Je le revêtirai de ta tunique, je le ceindrai de ta ceinture, je mettrai dans sa main ta puissance; il deviendra dès lors un guide pour les habitants de Jérusalem et pour le reste du peuple de Juda. — 22. Puis je mettrai dans sa main la clef de la maison de David. S'il ouvre, aucun autre ne fermera; s'il ferme, personne excepté lui n'ouvrira. — 23. Il sera comme la cheville enfoncée dans un endroit solide, comme un trône glorieux pour la maison de son père. — 24. A cette (cheville) seront suspendus les ornements les plus considérables de la maison de son père, ceux des petits et ceux des grands, depuis ceux du vulgaire jusqu'à ceux des prêtres, dépositaires des bassins sacrés, et ceux des lévites, qui chantent les louanges de Dieu. — 25. Ceci est un temps, dit le Maître des armées, où la première cheville qui avait été enfoncée dans un endroit solide, cédera, se brisera et tombera, et la charge qu'elle soutenait sera détruite, ainsi que Dieu l'a dit.

XXIII

1. Prophétie sur Tyr. (Le prophète) dit : Lamentez-vous, ô habitants des vaisseaux de la mer, parce que les demeures (de Tyr) ont été pillées, et vous ne pouvez plus y entrer. C'est de la région de Chypre que la (catastrophe) a fondu sur eux. — 2. Donc, arrêtez-vous, ô habitants de ses îles, ô marchands de Sidon et navigateurs de la mer, qui l'aviez remplie. — 3. Par la grande mer on y apportait les récoltes du Nil, des semences de ses canaux

j'ai dit : Éloignez-vous de moi pour que je pleure amèrement, et n'insistez pas pour me consoler du malheur de la communauté de mon peuple. — 5. Car c'est un jour de tumulte, d'écrasement et de trouble pour Dieu, le Maître des armées, dans (Jérusalem), la Vallée de la révélation. Ses murs se sont ébranlés et on s'appuie sur les montagnes. — 6. Les habitants du Khoûzistân y ont apporté leurs carquois, avec les chevaux de leurs guerriers et de leurs cavaliers; et sur ses murs ils ont fait paraître leurs boucliers. — 7. Les meilleures de tes demeures sont remplies de chars, et ils mettent des gardes aux portes. — 8. Lorsqu'a été enlevé le voile des gens de Juda, vous vous êtes tournés vers les armes de l'arsenal, — 9. et lorsque vous avez vu combien les brèches de la ville de David sont nombreuses, vous avez réuni l'eau du réservoir inférieur pour les réparer. — 10. Vous avez fait le relevé des maisons de Jérusalem, vous en avez abattu quelques-unes pour fortifier la muraille avec leurs pierres, — 11. et vous avez construit un bassin entre les deux murs avec l'eau de l'ancien réservoir; mais vous n'avez pas fait attention à Celui qui l'a fait et vous n'avez pas vu de loin Celui qui l'a formé. — 12. C'est pourquoi Dieu, le Maître des armées, a appelé en ce jour des gens pour pleurer, pour prendre le deuil, pour s'arracher les cheveux et pour ceindre les cilices. — 13. Or, voici que quelques-uns d'entre eux (se livraient) à la joie et à l'allégresse, immolaient du gros et du menu bétail, mangeaient de la viande et buvaient du vin, en disant : Mangeons et buvons, car nous mourrons demain. — 14. Aussi le Maître des armées m'a-t-il révélé que ce péché ne vous sera pas pardonné jusqu'à votre mort; le Seigneur, le Maître des armées l'a dit.

15. Voici ce qu'a dit le Seigneur, le Maître des armées : Pars, va vers cet intendant, vers Schebnâh qui est préposé au palais du roi, — 16. et dis-lui : Qu'as-tu (à faire) ici, qu'as-tu (à faire) ici pour t'être attaché à cette (maison), comme si tu y avais taillé ton sépulcre, ô toi qui tailles dans les hauteurs ton sépulcre, toi qui traces dans le roc ta demeure? — 17. Dieu te secouera comme

11. Prophétie sur les gens de Doumâh. Ils disent : On demande à notre sujet de la montagne de Sê'ir : O gardien, informe-nous combien il s'est écoulé de la nuit, et combien il en reste encore.

— 12. Le gardien a répondu : Votre jour et votre nuit sont terminés tous deux. Quel que soit le projet que vous ayez poursuivi, renoncez-y et venez.

13. Prophétie sur les Arabes : Est-il bon que vous fassiez passer la nuit à vos hôtes dans la forêt, ô fils de Dedan? — 14. Sans que vous veniez avec de l'eau à la rencontre de l'altéré, vous, ô habitants de la région de Teymâ, vous offrez la nourriture au fugitif¹.

— 15. Ne savez-vous pas que c'est devant l'épée qu'il ont fui, devant l'épée aiguisée, l'arc tendu et le poids de la guerre. — 16. Ainsi m'a dit Dieu : Dans une année comptée comme les années du journalier, tous les grands de Kédar périront. — 17. Et il restera un petit nombre de leurs archers et leurs héros diminueront comme a dit le Seigneur, Dieu d'Israël.

XXII

1. Prophétie sur la Vallée de la révélation² : On dit à ses habitants : Qu'avez-vous ici, que vous soyez montés tous sur les toits?

— 2. Et comment la ville considérable est-elle devenue comme une ville bruyante remplie de tumulte, tandis que vos morts ne sont pas terrassés par l'épée, ni tués dans la bataille? — 3. Tous les chefs se sont enfuis ensemble, au point qu'un seul arc a suffi à les faire prisonniers; tous les tiens qui se trouvaient là ont été faits prisonniers et se sont sauvés au loin. — 4. C'est pourquoi

roi pour remplacer celui de Babylone. Sur l'ordre de Dieu, les Israélites ont placé une sentinelle, et celle-ci reçoit d'un prophète la nouvelle apportée par un cavalier que Babylone est tombée.

1) D'après le Midrasch, les Arabes auraient offert aux Israélites fugitifs de la nourriture sans leur donner à boire, afin de les faire mourir par la soif.

2) C'est-à-dire Jérusalem.

XXI

1. Prophétie du rivage de la mer : Un événement, semblable aux tourbillons qui s'avancent dans la plaine de sable, arrivera du désert, d'une région redoutable. — 2. Ses habitants disent : « Nous avons été informés d'une grave prédiction, à savoir : Le traître sera trahi et le pillard sera pillé. Montez, ô habitants du Khoûzistân, et assiégez, ô Médes. Maintenant tous (les cris de) : Gare ! je les ai supprimés. — 3. C'est pourquoi le tremblement s'est répandu dans mes reins ; j'ai été saisi par une douleur comme en éprouve la femme qui accouche ; mon ouïe a été troublée et ma vue a été brouillée. — 4. Ma raison s'est égarée et la terreur m'a atteint, puisque l'aurore de mon amour est devenue pour moi une épouvante. — 5. C'est un peuple dont les tables sont dressées, dont les postes sont disposés, pendant qu'ils mangent et boivent, et que leurs chefs se sont levés et ont oint le roi d'entre eux. » — 6. Ainsi a dit Dieu à notre sujet : Allez, placez pour vous une sentinelle qui vous informe de ce qu'elle verra. — 7. Nous l'avons donc placée et elle a vu des chevaux et des couples de cavaliers, tandis que d'autres étaient montés sur des ânes ou sur des chameaux, et elle a prêté l'oreille avec beaucoup d'attention. — 8. Alors le lion l'a interpellée en disant : Au poste de Dieu je me tiens sans cesse toute la durée du jour et dans mon lieu d'observation je me place toute la durée de la nuit. — 9. Or voici qu'un homme à cheval s'est avancé, ayant derrière lui un couple de cavaliers. Il m'a adressé la parole et a dit : Babel est tombée comme elle est tombée et les idoles taillées de ses habitants ont été brisées et jetées à terre. — 10. Elle est devenue comme un blé foulé aux pieds ou comme le grain de l'aire. Ce que j'ai entendu du Maître des armées, du Dieu d'Israël, je vous l'ai annoncé ¹.

1) Ce paragraphe traite évidemment de la chute de Babylone (appelée rivage de la mer) sous les coups des Élamites. Les Babyloniens ont été informés de leur arrivée et les voient déjà, sûrs de leur victoire, manger et boire et étire un

23. Et à ce moment il y aura une grande route d'Égypte en Mésopotamie. Ils entreront les uns chez les autres et les Égyptiens obéiront aux Mésopotamiens.

24. Et à ce moment les hommes d'Israël seront en tiers avec les Égyptiens et les Mésopotamiens, et par eux sera la bénédiction sur la terre, — 25. comme les a bénis le Maître des armées en disant : Bénis soient ceux des Égyptiens qui sont mon peuple, ceux des Mésopotamiens qui se reconnaissent comme mes créatures, et mes élus, tous les Israélites.

XX

1. Dans l'année où Tartân entra à Aschdôd, alors que, envoyé par Sargôn, roi de la Mésopotamie, il l'avait attaquée et conquise, — 2. en ce temps, Dieu parla à Isaïe, fils d'Amôș en ces termes : « Va, délie pour un temps le sac de tes reins et retire ta bottine pour un moment de ton pied. » Il agit ainsi et marcha nu, déchaussé. — 3. Dieu dit : De même que mon serviteur Isaïe a marché un certain temps nu et déchaussé, de même il y aura pendant trois années des signes et des prodiges au sujet des Égyptiens et des Abyssins. — 4. C'est ainsi que le roi de la Mésopotamie emmènera leurs captifs et leurs exilés, jeunes et vieux, nus, déchaussés et ayant découvertes les parties naturelles et honteuses. — 5. Alors seront broyés et déçus ceux qui avaient mis leur espérance dans l'Abyssinie, leur gloire dans les Égyptiens. — 6. Et les gens de cette île¹ diront en ce temps : Voilà donc ce qu'est devenu notre appui vers lequel nous nous étions réfugiés pour être secourus, afin d'échapper à la puissance du roi de la Mésopotamie. Comment donc échapperons-nous nous-mêmes ?

1) C'est-à-dire Israël.

sages, et toi tu es le fils des rois de l'antiquité ? — 12. Où sont tes sages maintenant, pour qu'ils t'informent ? Savent-ils ce qu'a décrété le Maître des armées sur l'Égypte ? — 13. Les chefs de Sô'an ont été des sots, les chefs de Nôf se sont laissés tromper, et les soutiens de leurs tribus ont égaré les Égyptiens. — 14. Dieu a répandu¹ en eux un esprit de trouble, au point qu'ils ont égaré les Égyptiens dans tous leurs actes, comme l'ivrogne s'égaré dans son vomissement. — 15. Il n'y aura pas pour eux d'œuvre que puisse accomplir celui qui est comparé à la tête ou à la queue, au cœur (de l'arbre) ou au rameau.

16. Et dans ce jour, les Égyptiens seront comme les femmes ; ils s'effraieront et ils trembleront devant le mouvement de la puissance que le Maître des armées agitera sur eux. — 17. Les régions de Juda donneront aux Égyptiens le vertige, tous ceux à qui elles seront mentionnées trembleront à cause de l'arrêt que le Maître des armées prononcera sur eux.

18. A ce moment, il y aura cinq villes dans le pays d'Égypte qui s'entretiendront dans la langue de Canaan, qui jureront par le nom du Maître des armées et dont l'une s'appellera la ville d'Al-Hars².

19. Et à ce moment il y aura un autel pour Dieu au milieu du pays d'Égypte et une stèle sur ses frontières en l'honneur de Dieu. — 20. Ils seront tous deux un signe et un témoignage pour le Maître des armées dans le pays des Égyptiens ; et lorsqu'ils crieront vers Dieu à cause des oppresseurs, il leur enverra un sauveur et un défenseur, et les délivrera. — 21. C'est ainsi que Dieu se fera connaître à eux ; ils le connaîtront donc à ce moment, lui rendront hommage au moyen de sacrifices et d'offrandes, ils feront des vœux à Dieu et les accompliront. — 22. Dieu guérira alors les Égyptiens après les avoir frappés ; puisqu'ils seront revenus à lui, il les prendra en pitié et leur pardonnera.

1) Litt. : « a mélangé », comme on coupe le vin par l'eau.

2) S. a-t-il seulement reproduit le mot du texte hébreu, ou bien faut-il lire *al-hadm* = de la destruction ?

semblables aux fleuves ont pillé la contrée, vers l'endroit du nom du Maître des armées, vers la montagne de Sion.

XIX

1. Prophétie qui a été révélée au sujet des Égyptiens : Voici que Dieu confie à un nuage rapide son ordre pour qu'il parvienne en Égypte; les idoles de l'Égypte seront frappées devant lui, et les cœurs des Égyptiens fondront dans leurs corps. — 2. Et j'agiterai les Égyptiens les uns contre les autres, au point que parmi eux l'homme combattra son frère, à plus forte raison son ami, ou les habitants d'une ville ceux d'une autre, un royaume un autre. — 3. Et leurs esprits s'useront dans leurs corps et j'anéantirai leur intelligence; alors ils consulteront les idoles, les astrologues, les nécromanciens et les devins. — 4. Je livrerai les Égyptiens entre les mains d'un maître dur, et un roi puissant les dominera; ainsi a dit le Seigneur, le Maître des armées. — 5. L'eau de leur mer sera absorbée et leur fleuve tarira et se desséchera. — 6. Leurs fleuves s'épuiseront, les canaux endigués s'appauvriront et se dessècheront; les joncs et les roseaux cesseront de pousser; — 7. de même les écluses qui sont sur le canal et sur son rivage. Toute sa semence se desséchera au point qu'elle sera emportée et deviendra introuvable. — 8. Les pêcheurs seront affligés, tous ceux qui jettent leur hameçon dans le canal s'attristeront et ceux qui tendent leurs filets sur la surface de l'eau seront réduits à chômer. — 9. Et seront déçus ceux qui travaillent le lin et ceux qui le peignent, ainsi que les tisseurs de *kartas*. — 10. Ainsi les marais où il pousse seront appauvris, et tous ceux qui travaillaient aux digues se feront chacun un étang à part. — 11. Puisque les chefs du pays de Sô'an ont été des sots, eux les sages qui avaient donné à Pharaon un conseil absurde, comment lui diriez-vous : Nous sommes les fils des

XVIII¹

1. O toi, pays aux régions ombragées, qui es du côté des fleuves de l'Abyssinie, — 2. qui envoies par mer des voyageurs et qui leur fais parcourir la surface de l'eau sur des esquifs de jonc, en disant : Allez, ô messagers rapides, vers le peuple tiraillé et au poil arraché, qui sera redouté à partir de maintenant et désormais, vers le peuple foulé aux pieds, écrasé, dont des gens semblables aux fleuves ont pillé la contrée. — 3. O vous tous qui demeurez dans les régions habitées de toute la terre, comme lorsqu'on élève un étendard sur la montagne, vous le verrez ; comme lorsqu'on sonne de la trompette, vous l'entendrez, — 4. parce que Dieu m'a parlé ainsi : « Moi avec mon peuple, je me reposerai ; je tournerai mon regard vers ma demeure et je la trouverai comme une chaleur pure après une pluie et comme un nuage plein de rosée dans la saison chaude de la moisson ». — 5. Et Lui, avant l'approche de la vendange, avant le résultat de la floraison, avant que les fruits ne soient à l'état de verjus, sans être noués et sans être en fleurs, il coupera² les branches avec les serpes, et les sarments il les arrachera d'un seul coup. — 6. L'ensemble en sera abandonné aux oiseaux des montagnes et aux animaux de la terre. Les oiseaux y passeront l'été et les animaux de la terre l'hiver. — 7. En ce temps-là, sera amené en cadeau au Maître des armées le peuple tiraillé et au poil arraché, qui sera redouté à partir de maintenant et désormais, le peuple foulé aux pieds et écrasé, dont des gens

1) D'après *Alamanat*, p. 244, qu'il faut compléter par le commentaire de David Kamchi, cette prophétie se rapporte aux temps messianiques : Les Abyssiniens, comme les autres nations, renverront à Jérusalem avec des cadeaux Israël, le peuple opprimé et torturé dont le pays avait été dévasté par les invasions (v. 1-3, 7). Dieu alors se reposera dans son sanctuaire (v. 4). Gog et Magog, qui attaqueront Israël, seront détruits. Le prophète les compare à une vigne qui sera arrachée avant la maturité du raisin (v. 5-6).

2) Litt. : Il leur coupera, c'est-à-dire à Gog et à Magog.

celui qui espère. — 8. Et il ne se confiera pas aux autels qu'ont fabriqués ses mains, et il ne tournera pas ses regards vers l'œuvre de ses doigts, les bocages et les idoles. — 9. A ce moment, ses villes fortes seront abandonnées, comme l'ont été celles de Hôrésch et d'Âmîr que leurs habitants ont quittées à cause des enfants d'Israël et qui sont devenues un désert. — 10. Parce que tu as oublié, ô nation, le dieu de ton salut et que tu ne t'es pas souvenu du soutien de ta force, c'est pourquoi tu plantes des plants de *nu'mân*¹ et tu les fais pousser en ceps étrangers². — 11. Au jour même où tu plantes tu fais germer et le lendemain tu développes la pousse. Mais ce que tu auras développé aboutira au mouvement de la moisson, au jour d'un homme qui se consume, à la douleur d'un homme gravement malade³.

12. O multitude de peuples nombreux, qui mugissent comme mugissent les mers, et, ô tumulte des nations, qui sont tumultueuses comme le tumulte de la masse d'eau. — 13. Certes, en effet, ils feront du tumulte comme le tumulte de l'eau ; (Dieu) les chassera ; ils s'enfuieront au loin et seront poursuivis comme la paille hachée sur les montagnes en face du vent et comme la poussière sortant du tamis devant l'ouragan. — 14. Ils serviront le soir d'exemple de châtiment et avant l'aurore ils auront disparu. Tel est le lot de ceux qui nous traitent avec injustice et le sort de ceux qui nous pillent.

1) C'est le nom arabe d'une sorte de pavot, qui d'après Ibn Ezra, pousse très vite.

2) S. donne de ce verset deux explications : D'après la première, les plants de *nu'mân* désignent le roi d'Aram, et les ceps étrangers les autres nations dont Israël a imploré le secours. D'après la seconde, les plants de *nu'mân* et les ceps étrangers représentent les mœurs étrangères adoptées par Israël. Peut-être, dans la première exégèse, les plants de *nu'mân* rappellent-ils le nom du général du roi d'Aram, Na'aman (II Rois, v, 1).

3) D'après le commentaire, le résultat des fautes des Israélites sera un massacre rapide comparé à la moisson, une défaite et un état de santé désespéré.

et on ne crie plus, et que celui qui pressait le vin dans tes cuves ne le foule plus, parce que l'allégresse a cessé. — 11. C'est pourquoi mes entrailles frémissent, comme vibre le luth, sur Moab et de même mes viscères sur les habitants de Qîr Hérés. — 12. Et Moab, lorsqu'il se verra impuissant, se réfugiera vers son sanctuaire, voulant y entrer pour prier, mais il ne le pourra pas. — 13. Telle est la parole que Dieu a révélée jadis au sujet de Moab. — 14. Et maintenant Dieu a dit : Dans trois années comptées comme les années du journalier, la puissance de Moab sera allégée de cette grande multitude et ce qui restera sera petit, mince, sans importance.

XVII

1. Prophétie sur Damas : Damas cessera d'être une ville et sera changée en pays inculte, plein de ruines. — 2. Les villes du pays seront abandonnées comme 'Arô'ér et seront transformées en parcs pour les troupeaux, qui s'y accroupiront sans que personne les effraye. — 3. Les forteresses disparaîtront chez les gens d'Ephraïm, ainsi que la royauté à Damas. Il en sera de ceux qui restent en Aram comme de la puissance des enfants d'Israël, dit le Maître des armées.

4. Il arrivera dans ce temps que la puissance des gens de Jacob s'affaiblira et que la graisse de son corps s'amaigrira. — 5. Il en sera comme lorsqu'on rassemble les grains des épis sur pied et comme si quelqu'un moissonne les épis avec son bras, et comme lorsque le glaneur ramasse des épis dans la Vallée des héros. — 6. Il y restera à grapiller comme après qu'a été dépouillé l'olivier qui conserve deux ou trois baies au sommet d'une branche, ou bien quatre ou cinq aux rameaux de l'arbre fruitier, dit Dieu, le dieu d'Israël. — 7. A ce moment l'homme se confiera à son créateur et ses yeux regarderont vers le Saint d'Israël comme regarde

XVI

1. Ils enverront dans la plaine le souverain de leur pays, des montagnes et de la vallée jusqu'au pays de la communauté de Sion; — 2. ils deviendront comme un oiseau qui s'envole ou comme un nid abandonné, et les gens des villages de Moab passeront aussi vers l'Arnôn. — 3. Ils demanderont (aux Israélites): « Donnez-nous un conseil; inventez pour nous une ruse; mettez votre ombre sur nous pour qu'elle nous cache en plein midi comme la nuit; cachez nos exilés, et ne trahissez pas nos fuyards. — 4. Nos exilés les Mcabites demeureront parmi vous; soyez-leur une protection contre le pillard. » Car le querelleur n'existe plus et le pillard a disparu, ainsi que celui qui foulait la terre avec violence, — 5. et le trône sera préparé avec bienveillance et sur lui s'assoira avec justice dans la tente de David un juge qui recherche le bon droit, qui s'applique à l'équité. — 6. Puisque nous avons appris que l'orgueil de Moab est un grand orgueil et que son orgueil, sa superbe et sa fierté n'étaient pas en rapport avec sa valeur, — 7. c'est pour cela que Moab gémit sur lui-même, tout entier, et ceux de Moab qui sont comparés aux vases de vin, les habitants de H̄arés̄et, tu les verras murmurer dans leur affliction. — 8. Parce qu'ont été mis au ban ceux de H̄eschb̄ôn qui ressemblaient aux grappes de raisin et ceux de Sibm̄âh, qui étaient comparés au raisin de la vigne, et les rois des nations en ont abattu les meilleurs ceps; et tous sont arrivés jusqu'à Ya'zer, puis ils ont erré dans le désert, et ceux qui se sont échappés se sont répandus et ont passé jusqu'à la mer. — 9. Ils disent tous: C'est pourquoi je pleure, en pleurant Ya'zer, sur ce qui ressemble à la vigne de Sibm̄âh et je t'arrose de mes larmes, ô H̄eschb̄ôn, et toi aussi, ô El'âlêh, puisque le (vainqueur) allègre est tombé sur ton peuple, qui te tient lieu de fruits et de semences, — 10. au point qu'ont été bannies la joie et la gaieté de tes montagnes et que dans tes vignes on ne chante plus

XV

1. Prophétie révélée au sujet de Moab : De même que dans la nuit où a été pillé 'Ar de Moab, il a été réduit en décombres, de même dans la nuit où ont été pillés ses murs, ils ont été réduits en décombres. — 2. Et Moab est monté sur ses temples et sur ses sanctuaires ainsi que les gens de Dîbôn pour pleurer ; ils gémissent sur Nebô et Mèdbâ ; les cheveux de leurs têtes sont arrachés et le poil de leurs barbes enlevés. — 3. Dans les places publiques ils se sont ceints du cilice ; sur les toits et dans les rues chacun gémit, fondant en larmes. — 4. Alors que se sont lamentés les gens de Heschbôn et d'El'âlêh, leur voix a été entendue jusqu'à Yahaş ; et pour cela les guerriers de Moab crient à cause de l'effroi qu'éprouvent leurs âmes. — 5. Chacun dit : Mon cœur se lamente sur Moab, dont la fuite s'est étendue jusqu'à Şô'ar 'Eglat Schelischiyâh ; et sur la côte de Louhit, on monte en pleurant ; et sur la pente de Hôrônayim on est épouvanté par des cris de détresse. — 6. L'eau de Nimrîm est devenue un désert, parce que l'herbe a cessé d'y pousser, que les pâturages ont disparu et qu'il n'y a plus eu aucune verdure. — 7. Et de plus, le reste de ce qui avait poussé et ce qui avait été mis en dépôt chez les (Moabites) dans la vallée de 'Arâbîm, leur ennemi l'a emporté. — 8. Et le cri a fait le tour des frontières de Moab, et leurs gémissements sont parvenus à Eglayim et au puits de 'Elîm. — 9. Et l'eau de Dîmôn a été remplie de leur sang, parce que je ferai dominer sur ses habitants des fléaux et le lion¹ sur les échappés de Moab, ainsi que sur les autres habitants de leur pays.

1) D'après le commentaire, le lion, c'est Nabuchodonosor, ou bien il s'agit réellement de bêtes sauvages.

chants ne sera jamais appelée à commander ; — 21. donc préparez pour ses enfants une boucherie parce qu'ils se sont attachés aux péchés de leurs pères, de peur qu'ils ne se lèvent pour hériter du pays et remplir de villes la surface du monde. — 22. Bien plus je me lèverai contre eux, dit le Maître des armées, afin de faire périr le nom de Babel et sa survivance, sa descendance et sa postérité, dit Dieu. — 23. Je la transformerai en repaire de hérissons et en marécages d'eau et je la balaiurai avec le balai de la destruction, dit le Maître des armées. — 24. Le Maître des armées a juré en disant : Certes, il en sera comme je l'ai décrété, et cela restera fixé comme je l'ai décidé : — 25. Je briserai Aschoûr dans mon pays, je le foulerai aux pieds sur mes montagnes, afin que son joug cesse de peser sur leurs habitants et son fardeau sur leurs épaules. — 26. C'est le destin arrêté pour toute leur région et c'est la main étendue sur toute leur nation. — 27. Puisque le Maître des armées l'a arrêté, qui le ferait échouer ? Et sa main étendue, qui la détournerait ?

28. Dans l'année où mourut le roi Aħaz fut révélé ce qui suit : — 29. Ne te réjouis pas, ô Philistée entière, de ce qu'a été brisé le bâton de celui qui te frappait ; car il sortira de la souche du serpent un basilic, et ses fruits deviendront un (dragon) brûlant, ailé¹. — 30. Et avec lui paîtront les fils des indigents comme les premiers nés (des animaux), et les pauvres reposeront en sécurité, et je ferai mourir ta race par la famine et elle tuera tes survivants. — 31. Gémis dans les places publiques, lamente-toi dans la ville. Et la Philistée entière a tressailli, alors que du nord le massacre s'est avancé comme la fumée et personne ne se sépare d'entre ceux qui étaient convoqués². — 32. Et que répondront les messagers des nations ? Que Dieu repeuplera Sion et que les malheureux de son peuple s'y mettront à l'abri.

1) Après Achaz viendra Ézéchias.

2) Pour suivre l'armée d'Ézéchias contre les Philistins (v. II Rois, xviii, 8).

sants et avait sévi sur eux avec une colère par laquelle il les persécutait sans ménagement. — 7. Maintenant tous les habitants du pays ont eu du repos et ont fait entendre des chants d'allégresse. — 8. Les cyprès mêmes parmi les cèdres du Liban semblent se réjouir à ton sujet et dire : Depuis que tu es mort, nul n'est monté pour nous abattre. — 9. La tombe même semble s'agiter à cause de toi pour aller à ta rencontre lors de ton arrivée ; elle a excité pour toi les héros parmi les grands de la terre et elle a fait lever de leurs trônes de nombreux rois des peuples. — 10. Et tous s'adresseront à toi et te diront : Toi aussi tu as été renversé comme nous et tu es devenu semblable à nous. — 11. Dans la tombe ont été descendus ton orgueil et le son bruyant de tes luths ; la pourriture est devenue une couche sous toi et la vermine ta couverture. — 12. Comment se fait-il que tu sois comme tombé du ciel, ô toi qui brillais au matin, et que tu sois comme abattu vers le sol, ô toi qui jetais le sort sur les nations ? — 13. C'est que tu avais dit en toi-même : « Je monterai au ciel ; au-dessus des étoiles du Tout-Puissant j'éléverai, pour ainsi dire, mon trône ; et cela en m'asseyant sur la montagne du rendez-vous, sur les assises du nord. — 14. Je monterai sur les hauteurs des nues, je serai semblable au Très-Haut ». — 15. Puisque tu es précipité vers la tombe et vers les assises de la fosse, — 16. ceux qui te voient t'examinent et réfléchissent en disant : Est-ce là l'homme qui agitait les pays, qui faisait trembler les royaumes, — 17. qui avait transformé le monde en désert, qui en avait détruit les villes et n'en avait pas délivré les prisonniers ? — 18. Maintenant tous les rois des nations, tous, sont couchés avec honneur, chacun d'eux dans sa demeure ; — 19. et toi, tu as été rejeté de ton sépulcre comme un avorton pris en horreur ou comme le vêtement des tués, percés par une épée, ou comme ceux qui descendent vers les pierres du puits, semblables à un cadavre foulé aux pieds. — 20. Tu ne te réuniras pas avec eux dans un sépulcre, puisque tu as dévasté ton pays et que tu as tué ton peuple. Et la race des mé-

violées. — 17. Et voici que moi je vais susciter contre eux les gens de Hamadân qui n'estiment pour rien l'argent et qui ne recherchent pas l'or. — 18. Bien plus leurs arcs lancent les jeunes garçons, ils n'ont pas pitié du fruit des entrailles, et leurs yeux ne s'attendrissent pas sur les enfants. — 19. Il en sera de Babel, l'éclat des royaumes, la gloire de la puissance des Chaldéens, comme de Sodome et de Gomorrhe que Dieu a bouleversées. — 20. Elle ne sera plus jamais habitée et on n'y demeurera plus jusqu'à la fin des générations; aucun Arabe n'y dressera plus sa tente et les bergers n'y camperont plus; — 21. mais le hibou y campera, les maisons seront remplies d'ichneumons; les autruches y séjourneront et les chèvres sauvages y joueront, — 22. les chacals hurleront dans les portiques, les vipères dans les palais de plaisance. Bientôt viendra le temps (de Babel) et sa durée ne sera pas prolongée.

XIV

1. Et Dieu aura pitié du peuple de Jacob, il choisira de nouveau les gens d'Israël et les rétablira dans leur pays; l'étranger s'attachera à eux et se joindra à la maison de Jacob. — 2. Les peuples les prendront et les ramèneront à leurs demeures; les enfants d'Israël les posséderont dans le pays de Dieu comme esclaves et comme servantes; ils feront captifs ceux qui les avaient faits captifs, et ils domineront leurs oppresseurs.

3. Puis, lorsque sera arrivé le jour où Dieu te fera reposer de ta souffrance, de ton agitation et de la peine si dure qu'il t'a infligée, — 4. applique cette allégorie au roi de Babel et dis : Comment les exacteurs ont-ils chômé, comment ont chômé les tributs? — 5. C'est que Dieu a brisé le bâton des méchants et de même la verge de ceux qui s'arrogeaient le pouvoir. — 6. Car il avait frappé ces peuples avec emportement de coups inces-

tend) sur les montagnes comme (celle d')un peuple nombreux, la voix tumultueuse des royaumes de peuples réunis, puisque le Maître des armées a préposé une armée pour la guerre¹. — 5. Ils s'avancent d'un pays lointain comme si des extrémités du ciel Dieu avait envoyé les instruments de sa colère pour faire périr tout le pays (des Babyloniens), — 6. en disant : Gémissiez, car combien est proche le jour de Dieu; il viendra comme un pillage de la part de Celui qui se suffit. — 7. C'est pourquoi toutes leurs mains se relâchent et tous les cœurs de leurs hommes fondent. — 8. Ils restent stupéfaits, au point qu'ils sont saisis comme par les douleurs des entrailles et les maux de l'enfantement; et ils souffrent comme la mère au moment d'accoucher; chaque homme regarde avec terreur son prochain; leurs visages sont comme enflammés. — 9. Voici que le jour de Dieu leur arrive, un jour cruel avec une fureur et une violente colère, pour transformer leur terre en désert et en exterminer les pécheurs. — 10. Même les astres de leur ciel et leurs constellations ne feront plus briller leur lumière, leur soleil sera obscurci à son lever et leur lune ne répandra pas d'éclat. — 11. Et je demanderai compte aux habitants de leur contrée de leur méchanceté et aux coupables de leurs péchés; je ferai cesser l'orgueil des impudents; et l'insolence des tyrans je l'abaisserai. — 12. Je rendrai leurs hommes plus rares que l'or fin, et les humains d'entre eux plus que les chatons d'Ofir. — 13. C'est pourquoi j'ébranlerai le ciel contre eux, et leur terre sera soulevée de la place qu'elle occupait par la fureur du Maître des armées au jour de sa violente colère. — 14. Alors ils seront comme les gazelles pourchassées et comme des brebis que personne n'assemblé. Chacun se tournera vers son peuple et chaque fraction fuira vers son pays. — 15. Quiconque aura été rencontré sera transpercé et quiconque se sera joint (aux habitants) tombera sous l'épée. — 16. Leurs enfants seront hachés en leur présence, leurs maisons seront saccagées et leurs femmes

1) Ou bien : il a préposé des chefs à l'armée.

ainsi une route pour le reste de son peuple qui aura survécu en Aschoûr, comme il y en a eu une pour les enfants d'Israël au jour où ils montèrent du pays d'Égypte.

XII

1. Tu diras dans ce temps : Je te rends grâce, ô mon Maître, de ce que tu as été irrité contre moi, et je te demande que ta colère se retire de moi et que tu me consoles. — 2. Alors je dirai : Le voici le maître de ma délivrance; j'ai confiance en lui et je ne crains pas, comme l'Éternel Dieu a été ma force et ma gloire, et est devenu pour moi un salut¹. — 3. Et lorsque vous puiserez de l'eau avec joie aux sources du salut, — 4. vous direz en ce jour : Rendez grâce à Dieu, invoquez son nom, racontez parmi les peuples ses exploits et faites savoir que son nom est l'Inaccessible. — 5. Glorifiez Dieu, puisqu'il a fait des choses puissantes qui sont connues dans le monde entier. — 6. Proclame-le et chante, ô habitante de Sion; car le Saint d'Israël est puissant au milieu de ton peuple.

XIII

1. Prophétie sur Babel, qui a été révélée à Isaïe, fils d'Amôs : — 2. Sur la montagne des ténèbres élevez l'étendard, faites retentir votre voix pour eux², faites-leur signe de la main, pour qu'ils entrent dans les portes des nobles. — 3. Je l'ai ordonné à mes délégués; et j'y ai convié mes braves dans ma colère, ainsi que les héros de ma puissance. — 4. La voix de leur foule (s'en-

1) La fin du verset paraît faire allusion, pour Saadya, à la sortie d'Égypte et au cantique de Moïse.

2) C'est-à-dire pour les ennemis des Babylo niens, à savoir les Mèdes et les Perses.

— 4. Il jugera avec équité en faveur des faibles et il réprimandera avec droiture au sujet du vulgaire du pays ; c'est par l'ordre (de Dieu) qu'il frappera les habitants avec la verge et c'est avec sa permission qu'il tuera le coupable. — 5. La justice lui sera comme la ceinture des reins, et la fidélité comme ce qui serre les flancs. — 6. Le loup habitera avec la brebis, et la panthère sera accroupie à côté du chevreau ; on verra réunis le veau, le lion et le buffle, conduits par un petit enfant. — 7. La vache et l'ours paîtront, et leurs petits seront accroupis ensemble, et le lion mangera de la paille comme le bœuf. — 8. Même l'enfant s'amusera avec le trou des yeux du plus fort d'entre les serpents, et dans l'orbite des yeux des vipères même le (nourrisson à peine) sevré étendra sa main. — 9. (Ces animaux) ne causeront ni mal ni dommage dans toute la région de ma sainteté, puisque la terre sera remplie de la connaissance de Dieu et de son obéissance, comme l'eau couvre la mer. — 10. Et à cette époque la souche de Yischay sera debout comme un étendard pour les nations ; elles la rechercheront et sa résidence sera honorée. — 11. Et à cette époque aussi Dieu renouvellera pour la seconde fois son ordre pour réunir les restes de son peuple qui aura échappé dans l'Assyrie, l'Égypte, Bimâ, l'Abyssinie, le Khoûzistân, Schînour, Antioche et les îles de la mer. — 12. Il lèvera un étendard pour les nations, afin de réunir les exilés des gens d'Israël ; et les dispersés des gens de Juda, il les rassemblera des quatre coins de la terre. — 13. Alors cessera la jalousie des gens d'Ephraïm, et les ennemis des gens de Juda seront retranchés ; les gens d'Ephraïm ne jalouiseront plus Juda et les gens de Juda ne seront plus hostiles à Ephraïm. — 14. Et ils marcheront sur les frontières des Philistins à l'occident et ils pilleront tous les habitants de l'orient ; ils étendront leurs mains sur Édom et Moab et les enfants d'Ammon leur seront soumis. — 15. Dieu détruira la langue du golfe d'Égypte, il dirigera par son ordre un de ses vents brûlants contre l'Euphrate et le divisera en sept ruisseaux qu'on pourra traverser en sandales. — 16. Il y aura

frappé Midyan au rocher de 'Oréb¹, et comme il a levé son bâton sur la mer; et il le brandira sur lui comme il l'a fait pour l'Égypte. — 27. Et lorsque sera arrivé ce temps, son fardeau s'en ira de ton épaule et son joug de ton cou, et alors sera anéanti son joug imposé par ses nobles. — 28. Lorsqu'il arrive à 'Ayyat, qu'il passe à Migrôn, et qu'il dépose ses armes à Mikmâsch, — 29. que son peuple traverse Ma'bârâh, qu'ils passent la nuit parmi les gens de Guéba', que les gens de Râmâh tremblent devant eux et que les gens de Guib'at-Schâ'oul fuient, — 30. que retentit la voix de la communauté de Gallîm, que les gens de Laisch prêtent l'oreille, que sont affaiblis les habitants de 'Anatôt, — 31. que les gens de Madmênâh s'agitent, que les habitants de Guébîm se mettent en garde, — 32. et qu'il reste encore un jour pour faire halte à Nôb, et qu'il agite sa main en visant la montagne de la communauté de Sion et les collines de Jérusalem, — 33. voici que le Seigneur, le Maître des armées, l'abat comme un plant de vigne dans la terreur qu'il lui inspire; les plus élevés de taille seront mutilés, et les plus altiers seront abaissés; — 34. et il entourera ceux qui sont comparés aux branches des arbres de la forêt avec le fer; et ceux qui sont assimilés au Liban seront coupés par (un instrument) puissant.

XI

1. Il sortira un rameau du tronc de Yischay et un rejeton poussera de ses racines. — 2. Sur lui descendra l'esprit de Dieu, qui est l'esprit de la sagesse, de l'intelligence, de la prudence, de la force, de la connaissance et de la crainte de Dieu. — 3. Dieu lui inspirera son obéissance, et il ne jugera pas seulement d'après ce que voit son œil, ni d'après ce qu'entend son oreille.

1) V. *Juges*, VII, 25.

est-ce que la scie s'enorgueillit contre celui qui la manie? Il en est de même pour le mouvement de la verge par rapport à celui qui la soulève, et l'élévation du bâton ne provient pas du bâton.

16. C'est pourquoi Dieu le Seigneur, le Maître des armées, enverra parmi ses hommes gras la maigreur et dans sa gloire sera allumé un feu comme l'incendie. — 17. Et la lumière d'Israël sera pour (le roi d'Assyrie) comme le feu et le saint d'Israël comme la flamme; elle brûlera, puis elle consumera ceux de son peuple qui sont comparés aux ronces et aux épines, en un seul jour; — 18. et ceux qui sont assimilés aux arbres de la forêt élevée et du verger¹ disparaîtront corps et âmes, et (le roi d'Assyrie) deviendra comme un signe reconnaissable. — 19. Et les survivants, comparés aux arbres de la forêt, pourront être comptés, au point qu'il sera possible à un seul enfant de les inscrire, en raison de leur petit nombre.

20. Or, il arrivera qu'en ce temps les survivants des gens d'Israël et les sauvés des gens de Jacob cesseront de s'appuyer sur leur meurtrier, mais s'appuieront sur Dieu, le saint d'Israël, avec sincérité, — 21. et le reste des survivants d'entre les gens de Jacob retourneront vers le Tout-Puissant, le fort. — 22. Car, si même ton peuple et les enfants d'Israël étaient comme le sable de la mer, il (n')en reviendrait (qu')un restant après une destruction qui, avec justice, retranche et emporte, — 23. puisque destruction et retranchement, Dieu, le Maître des armées, les accomplira dans tout ce pays.

24. Et c'est pourquoi ainsi a parlé Dieu, le Maître des armées : Ne crains pas Aschoûr, ô mon peuple, ô habitant de Sion, quand bien même il te frapperait avec une verge et lèverait son bâton sur toi à la manière des Égyptiens; — 25. car il reste fort peu de temps pour que mon courroux et ma colère soient à leur comble; alors je le détruirai et je le ferai disparaître. — 26. Le Maître des armées fera paraître contre Aschoûr un fouet comme il a

1) Le prophète parle d'abord des guerriers ordinaires, puis des chefs de l'armée.

ple, afin de faire des veuves leur proie et de dépouiller les orphelins! — 3. Que ferez-vous au jour du châtement et en présence d'un orage qui vient de loin? Où fuirez-vous pour trouver un secours, et où laisserez-vous votre honneur? — 4. A moins de s'accroupir parmi les captifs et de tomber parmi les tués. Malgré cela sa colère n'est pas apaisée et sa main est restée étendue contre vous, tant que vous resterez dans l'état de péché.

5. Malheur à Aschour, la verge de ma colère, dans la main duquel est un bâton qui est mon courroux! — 6. Certes je l'envoie au milieu d'un peuple souillé et je lui donne mission contre une nation objet de ma fureur pour les dépouiller et les piller, pour les fouler aux pieds comme la boue des rues. — 7. Et lui, il ne s'imaginerait rien de semblable, et son cœur n'a rien pensé de pareil, mais il a dans le cœur d'envahir et d'exterminer des peuples sans nombre. — 8. Bien plus il dit : Mes chefs sont tous des rois. — 9. En effet Raḳḳa est comme Circesium, Ḥamâ est comme Arpad et Sébastiyya est comme Damas. — 10. De même que ma main a atteint les royaumes des idoles, dont les images étaient plus nombreuses que celles de Jérusalem et de Samarie, — 11. certes, comme j'ai agi envers Samarie et ses idoles, j'agirai de même envers Jérusalem et ses statues.

12. Or, il arrivera que, lorsque Dieu aura accompli toute son œuvre sur la montagne de Sion, il dira : Je demanderai compte au roi d'Aschour des fruits de son orgueil et de la gloriole de ses regards hautains, — 13. parce qu'il a dit : « C'est par la force de ma main que je l'ai fait ainsi que par ma sagesse, car j'en ai eu l'intelligence ; j'ai supprimé les frontières des peuples ; leur approvisionnement, je l'ai violemment enlevé et j'ai jeté bas nombre d'endroits habités. — 14. Et ma main a atteint les richesses des peuples comme un nid d'oiseau abandonné ; et, comme on ramasse des œufs délaissés, j'ai ramassé tous les biens de la terre, au point qu'il n'y a plus d'oiseau qui remue ses ailes pour se défendre, ni qui ouvre son bec pour siffler. » — 15. Est-ce que la hache se glorifie contre celui qui s'en sert pour tailler, ou bien

apaisée et sa main est restée étendue contre eux. — 12. Voici que le peuple n'est pas revenu à Celui qui l'a ainsi frappé et il n'a pas recherché le Maître des armées. — 13. Aussi Dieu tranchera-t-il la tête et la queue, le cœur (de l'arbre) et le rameau en un seul jour; — 14. c'est-à-dire (qu'il lui enlèvera) le vieillard et l'homme distingué, (qui) sont comparés à la tête, celui qui lui prophétise et lui enseigne l'erreur, (qui) ressemble à la queue. — 15. Ceux qui auraient dû diriger ce peuple l'ont égaré et ceux qui auraient dû être dirigés sont conduits à leur perte. — 16. C'est pourquoi ses jeunes gens Dieu ne les réjouira pas; ses orphelins et ses veuves il n'en aura pas pitié, puisque tous ils sont souillés, méchants, et que toute bouche profère des paroles insensées. Malgré cela sa colère ne s'est pas apaisée et sa main est restée étendue contre eux. — 17. Parce que leur iniquité a flambé comme le feu, elle consume les ronces et les épines, au point que les branches de la forêt s'embrasent et que la fumée puissante s'épaissit. — 18. Et par l'emportement du Maître des armées, alors que le pays est secoué, le peuple devient comme un tison de feu et personne, chez lui, n'a pitié de son prochain ni de son frère. — 19. Il coupe à droite et est encore affamé; il dévore à gauche et n'est pas rassasié; et chacun d'eux ignore qu'il ne fait que dévorer la chair de son propre bras, — 20. c'est-à-dire que Manassé avec Ephraïm et les gens d'Ephraïm avec les gens de Manassé. sont ensemble contre les gens de Juda. Malgré cela sa colère ne s'est pas apaisée et sa main est restée étendue contre eux.

X

1. Malheur à ceux qui tracent les règles de l'iniquité et qui composent les écrits du mensonge, — 2. pour écarter les pauvres de la justice et pour violenter le droit des malheureux de mon peu-

IX

1. Le peuple qui marche dans l'obscurité a vu une grande lumière, et sur ceux qui séjournent dans une terre couverte de ténèbres une lumière a brillé. — 2. Et (le Prophète) dit : Tu as multiplié cette nation, et tu as agrandi pour eux la joie ; ils se sont réjouis devant toi, comme on se réjouit lors de la moisson, comme on prend plaisir au partage du butin, — 3. parce que le joug de leur fardeau, le bâton qui chargeait leur épaule et la verge de leur oppresseur, tu as broyé tout cela comme au temps de Midyan¹ ; — 4. que toute mesure (de fautes) est compensée en calamités et tout vêtement souillé par les péchés a été brûlé, a été la proie du feu ; — 5. et qu'un enfant nous est né, et que nous avons été gratifiés d'un fils, sur la tête de qui a été l'autorité ; (Dieu) le Mystérieux, le Sage, le Puissant, le Héros, le Roi de l'éternité, l'a nommé le Maître de la paix ; — 6. car l'autorité sera grande et la paix sans fin sur le trône de David et sur son royaume, afin qu'il le restaure et qu'il lui donne le bonheur par la justice et par l'équité depuis maintenant et à tout jamais. L'assistance du Maître des armées le fera.

7. Et puisque Dieu a envoyé cette parole parmi les gens de Jacob et qu'elle est tombée parmi les gens d'Israël, — 8. qu'ensuite les hommes d'Ephraïm et les habitants de Samarie ont tous manifesté leur orgueil et leur fierté en disant : — 9. « Si les briques tombent, nous bâtirons en pierres de taille, et si le bois de sycomore est coupé, nous le remplacerons par du cèdre », — 10. Dieu donne la victoire aux ennemis de Resin sur lui et excite ses adversaires ; — 11. les Araméens du côté de l'orient et les Philistins du côté de l'occident dévorent les enfants d'Israël pour ainsi dire à pleine bouche ; et malgré cela sa colère ne s'est pas

1) V. *Juges*, vii.

broyés ! Appelez-vous mutuellement au secours et soyez broyés ! — 10. Tramez ensemble un projet, il avortera ; prononcez des discours, ils ne tiendront pas, parce que Dieu est avec nous. — 11. Car ainsi m'a parlé Dieu dans la force de sa puissance et il m'a appris à ne pas marcher dans la voie de ces gens, en disant : — 12. N'appellez pas ligue tout ce que ces peuples considèrent comme une ligue ; ne craignez rien de ce qu'ils craignent et ne vous effrayez pas de ce qui les effraye. — 13. Dieu, le Maître des armées, sanctifiez-le ; c'est lui qui doit vous inspirer la crainte et l'effroi. — 14. Car il sera un sanctuaire pour les habitants de Jérusalem, et comme une pierre d'achoppement, comme un rocher qui fait trébucher pour les deux maisons du roi d'Israël, comme un filet et un piège ; — 15. beaucoup y trébucheront et tomberont ; ils seront brisés, enlacés et saisis. — 16. Garde le témoignage, et scelle les instructions pour les disciples. 17. Et (le Prophète) dit : J'ai le regard dirigé vers Dieu qui a voilé sa miséricorde pour la famille de Jacob et j'espère en lui. — 18. Voici que moi et les enfants dont Dieu m'a gratifié, nous serons des signes et des indices, au milieu des gens d'Israël, de la part du Seigneur des armées, qui réside en la montagne de Sion. — 19. S'ils vous disent : Consultez les nécromanciens, les devins, ceux qui chuchotent et murmurent, répondez-leur : Chaque nation ne consulte-t-elle pas son Dieu ? Comment chercherait-on pour les vivants chez les morts — 20. des instructions ou un témoignage ? Mais s'ils ne prononcent pas une telle parole qui est sans portée, — 21. que tout homme malheureux et affamé passe devant eux ; alors il arrivera qu'étant affamé il s'irritera, maudira son roi et son idole et se tournera vers le ciel. — 22. Il se tournera aussi vers la terre ; il n'y verra que misère, ténèbres, lassitude et angoisse, l'obscurité répandue partout. — 23. Car ceux qui les oppriment ne se lassent pas, ni une première fois quand ils se sont précipités sur le pays de Zebouloun et de Naftali, ni la seconde fois quand on s'est appesanti sur les gens de la voie maritime, sur le bord du Jourdain et sur les rivages des nations.

ce sera avec les flèches et avec les arcs qu'y arrivera le roi de Maououl, tant les ronces et les épines couvriront ce pays entier. — 25. Et toutes les montagnes qui seront labourées avec des bèches, il n'y viendra pas la crainte des ronces et des épines; mais elles seront cultivées, le bétail y étant lâché en liberté et les brebis les foulant de leurs pieds.

VIII

1. Ensuite Dieu me dit : Prends-toi une grande tablette, sur laquelle tu écriras en écriture populaire : Pour hâter le pillage et pour précipiter le butin. — 2. Et j'y fis mettre le témoignage de deux hommes dignes de foi, Ouriyyâh le prêtre et Zakaryah fils de Yebérékyâh. — 3. Ensuite je m'approchai de la Prophétesse; elle devint enceinte et mit au monde un fils. Alors Dieu me dit : Nomme-le Hâte du pillage et précipitation du butin, — 4. parce que, avant que l'enfant ne sache dire : Père et mère, le roi des gens de Maououl emportera avec lui les richesses de Damas et le butin de Samarie.

5. Puis Dieu m'adressa encore la parole en ces termes : — 6. Parce que ce peuple a dédaigné l'eau de Siloé, qui coule doucement, et qu'il s'est réjoui avec Reşin et le fils de Remalyâ, — 7. c'est pourquoi Dieu fera monter contre eux les eaux puissantes et considérables du Fleuve, c'est-à-dire le Roi des gens de Maououl et tous ses grands, il s'élèvera au-dessus de toutes ses barrières et se répandra sur tous ses rivages. — 8. Il pénétrera parmi les gens de Juda, se répandra et passera après que l'eau aura pour ainsi dire atteint le cou, et l'inclinaison de ses côtés remplira la largeur de ton pays, ô 'Immânou'èl¹.

9. Soyez brisés, ô peuples et soyez broyés! Faites-y attention, ô habitants des pays lointains! Ceignez-vous et soyez

1) 'Immânou'èl (Dieu est avec nous) est le fils d'Ahaz; v. ci-dessus VII, 14.

lèves en haut. — 12. Aḥaz dit : Je ne demanderai pas et je n'éprouverai pas Dieu. — 13. Le prophète dit : Écoutez, ô gens de David ; est-ce trop peu pour vous d'accuser les hommes d'impuissance que vous accusiez aussi mon Maître d'impuissance ! — 14. Mais Dieu vous donnera de lui-même un signe. Voici que tu as une jeune femme enceinte qui mettra au monde un fils¹ et tu le nommeras Immânouël. — 15. Et il mangera la crème et le miel par sa nature, avant de savoir rejeter ce qui est mauvais et choisir ce qui est bon, — 16. de même que, avant que le jeune homme sache rejeter ce qui est mauvais et choisir ce qui est bon, le pays dont les deux rois te causent de l'angoisse sera délaissé. — 17. Et Dieu amènera le roi de Mauşoul contre toi, contre ta famille et contre ton peuple dans des jours comme il ne t'en est pas arrivé de semblables depuis le jour où les Ephraïmites se sont détachés des gens de Juda.

18. Et il arrivera à cette époque que Dieu appellera des extrémités des canaux d'Égypte un peuple qui ressemble aux mouches, et de la région de Mauşoul un peuple semblable aux guêpes. — 19. Ils viendront tous camper dans les vallées incultes et dans les cavernes des rochers, ainsi que là où poussent le *sidr* et le *yanboût*. — 20. Et à ce moment Dieu les enlèvera comme le rasoir aiguisé enlève les cheveux de la tête, ceux du devant et ceux du menton ; ainsi il fera périr les gens de l'autre côté du fleuve et le peuple du roi de Mauşoul.

21. Et il arrivera dans ce jour que l'on entretiendra une jeune vache et deux têtes de brebis en sûreté ; — 22. et à cause de l'abondance de la production du lait on le mangera en crème ; ainsi ce sera de la crème et du miel que mangeront tous ceux qui seront restés dans ce pays. — 23. A ce moment des endroits nombreux où se trouvaient nombre de vignes valant beaucoup d'argent seront abandonnés aux ronces et aux épines. — 24. Et

1) D'après Saadya, cité par Ibn Ezra, le signe consiste dans la prédiction que la jeune femme aura un fils.

VII

1. Ce fut dans les jours d'Ahaz, fils de Yôtâm, fils de 'Ouziyyâ, roi du peuple de Juda, que Reşin, roi d'Aram, et Péqah, fils de Remalyâ, roi du peuple d'Israël, montèrent à Jérusalem pour combattre ses habitants, mais ils ne purent pas les combattre. — 2. Puis lorsque les gens de David furent informés et qu'on leur dit : Les Araméens ont campé près des gens d'Ephraïm, le cœur du roi fut agité, ainsi que les cœurs de ses sujets, comme sont agités les arbres de la forêt par les vents.

3. Alors Dieu dit à Isaïe : Sors à la rencontre d'Ahaz, toi et Sche'ar Yâschoub ton fils, vers l'extrémité du canal du réservoir d'eau supérieur, vers la grande route du champ des foulons. —

4. Et dis-lui : Sois calme et tranquille, n'aie pas peur et que ton cœur ne mollisse pas, à cause de ces deux hommes semblables à deux bouts de tison fumants, c'est-à-dire de la colère violente de Reşin, d'Aram et du fils de Remalyâ. — 5. En raison de ce que les gens d'Aram ont préparé contre toi le mal, ainsi qu'Ephraïm et le fils de Remalyâ en disant : — 6. « Montons vers le pays de Juda, attaquons-en les frontières, et soumettons-le-nous, et investissons-y un roi qui sera le fils de Tab'él. » — 7. ainsi a dit Dieu mon maître : Cela ne tiendra pas, cela ne sera pas. — 8. Mais la domination d'Aram est limitée à Damas seulement, de même que le maître de Damas est Reşin, et dans soixante-cinq ans, les gens d'Ephraïm seront broyés (et perdront) leur population. — 9. Et la domination d'Ephraïm est limitée à Samarie seulement, de même que le maître de Samarie est le fils de Remalyâh. Si vous ne vous sentez pas en sécurité, c'est que vous ne croyez pas.

10. Et Dieu adressa de nouveau la parole à son Prophète au sujet d'Ahaz en disant : — 11. Demande-toi un signe de la part de Dieu ton maître, soit que tu abaises ta demande ou que tu l'é-

avait des anges se tenant dans les hauteurs; ils avaient chacun six ailes, de deux se couvrant la face, de deux se couvrant les pieds, et courant avec les deux autres. — 3. Et ils s'interpellaient l'un l'autre et disaient : Saint, saint, saint est le Maître des armées, et sa majesté remplit le monde entier. — 4. Et les bâtis des linteaux s'ébranlèrent à la voix de celui qui appelait, et la maison se remplit de fumée. — 5. Alors je dis : Malheur à moi, puisque ma vie est menacée, et que je suis un homme impuissant à parler et demeurant au milieu de gens impuissants à parler; car j'ai vu de mes yeux la lumière du Roi, maître des armées. — 6. Alors courut vers moi l'un des anges, ayant à la main un charbon, qu'il avait pris avec des pincettes de dessus l'autel. — 7. Puis il l'approcha de ma bouche et dit : Ce charbon a approché de tes lèvres; aussi ta faute a-t-elle disparu et ton péché a-t-il été pardonné. — 8. Et j'entendis la voix de Dieu qui disait : Qui enverrai-je par ordre, et qui ira pour nous de son propre mouvement? Je dis : Me voici, envoie-moi. — 9. Il dit : Va, et dis à ce peuple rebelle : Entendez ce que vous ne comprendrez pas, regardez ce que vous ne connaîtrez pas. — 10. Engourdis leurs cœurs, alourdis leurs oreilles, ferme leurs yeux, afin qu'ils ne voient pas de leurs yeux, qu'ils n'entendent pas de leurs oreilles; car autrement leurs cœurs comprendraient, ils reviendraient de leur mauvaise direction dans les affaires de ce monde et ils en seraient corrigés. — 11. Je dis alors : Jusqu'à quand, ô mon Maître? Il me dit : Jusqu'à ce que leurs villes soient vides d'habitants et leurs demeures vides d'hommes, que leurs champs soient déserts et soient devenus incultes. — 12. Et lorsque Dieu aura éloigné ces hommes, l'abandon et la solitude seront répandus sur la terre, — 13. et il y restera environ un dixième (des habitants), au point qu'elle redevienne un pâturage. Comme le térébinthe et le chêne sont à (la porte de) Schalékéth, où ils se dressent, ainsi se dressera la génération sacrée.

deviendront comme une poudre et leurs branches comme de la poussière qui monte, puisqu'ils ont méprisé la Loi du Maître des armées et qu'ils ont rejeté la parole du Saint d'Israël. — 25. C'est pourquoi la colère de Dieu s'est accrue contre une partie de son peuple, et il a étendu sa main contre lui; aussi l'a-t-il frappé au point que les montagnes se sont ébranlées. Leurs cadavres ont été balayés au milieu des rues. Malgré cela, sa colère ne s'est pas détournée d'eux et sa main est restée étendue contre eux. — 26. En effet il élèvera un signal pour un peuple (venant) de loin et il l'appellera des confins de la terre, et voici qu'il arrivera en hâte, rapidement. — 27. Il n'y a point chez lui d'homme fatigué ni chancelant; nul ne dort ni ne sommeille; la ceinture de ses reins n'est pas déliée, et la courroie de ses souliers n'est pas dé faite. — 28. Ses flèches sont aiguisées, ses arcs sont tendus, les sabots de ses chevaux sont considérés comme les cailloux, et les roues de ses chariots comme les ouragans. — 29. Il a le rugissement des lions, il rugit comme le lionceau; il gronde, saisit la proie et la met en sûreté; il n'y a pas de sauveur. — 30. Il grondera contre eux en ce jour-là, comme la mer qui déborde, et ils tourneront leurs regards vers la terre. Or voici qu'elle sera plongée dans les ténèbres, que la lune et le soleil se seront obscurcis dans leurs régions.

VI

1. Dans l'année pendant laquelle le roi 'Ouziyyâ fut atteint de la lèpre¹, je vis la lumière de Dieu assise sur un trône haut et élevé, tandis que ses rayons remplissaient le sanctuaire. — 2. Il

1) Le texte hébreu porte : dans l'année de la mort d'Ouziyya; mais, d'après une tradition rabbinique, cela signifie qu'Ouziyya fut atteint de la lèpre. En effet, la mission d'Isaïe racontée dans ce chapitre a dû avoir lieu du vivant même d'Ouziyya, comme on le voit par Isaïe, 1, 1.

11. Malheur à ceux qui se lèvent à l'aurore pour rechercher la boisson fermentée, qui boivent le coup du soir, et que le vin poursuit; — 12. et à ceux qui, avec l'accompagnement de cithare, de luth, de tambourin et de flûte, boivent le vin, mais qui ne considèrent pas ce que fait Dieu, ne voient pas l'œuvre de ses mains. — 13. C'est pourquoi beaucoup d'hommes de mon peuple ont été exilés dans leur ignorance. Les nobles d'entre eux sont devenus une troupe affamée, et la masse est épuisée par la soif. — 14. Et c'est pourquoi la tombe s'est élargie et a ouvert sa bouche béante, sans limite, au point qu'y sont descendus le magnifique et l'homme du commun, le bruyant et l'homme grave d'entre eux. — 15. Et alors que ces gens auront été abaissés, ces hommes auront été humiliés, et les yeux des orgueilleux auront été aussi humiliés, — 16. le Maître des armées sera élevé par la justice, et le Puissant, le Saint sera exalté par son équité. — 17. Et les plus humbles des hommes feront paître les agneaux selon leur habitude; et les pâturages gras, ce seront les hôtes qui y viennent, qui les mangeront.

18. Malheur à ceux qui attirent les fautes par les cordes du mensonge, dont les péchés sont gros comme les traits du charriot, — 19. qui disent: Plaise à Dieu qu'il presse et qu'il hâte ses actes, pour que nous voyions, et que s'approche l'arrêt du Saint d'Israël et qu'il vienne, pour que nous sachions.

20. Malheur à ceux qui appellent le mal bien et le bien mal; qui changent les ténèbres en lumière et la lumière en ténèbres, qui changent l'amer en doux et le doux en amer!

21. Malheur à ceux qui se montrent sages d'après leur opinion et qui devant eux-mêmes se croient intelligents!

22. Malheur à ceux qui montrent leur vaillance à boire du vin, qui montrent leur force dans le coupage des boissons fermentées; — 23. qui innocentent le coupable à cause des présents corrupteurs, et l'innocence du juste, ils la lui enlèvent!

24. C'est pourquoi, comme le chaume est dévoré par la langue du feu, et la paille consumée par la flamme, ainsi leurs racines

V

1. Voici que je proférerai une parole pour mon ami, parole que mon bien-aimé a proférée au sujet de sa vigne et je dirai : Mon ami avait une vigne sur un coteau dans un terrain gras. — 2. Il le bêcha après en avoir ôté les pierres, il y planta des ceps exquis et il bâtit au milieu une tour ; il y tailla aussi une cuve, espérant ainsi que la vigne produirait des raisins, mais elle produisit des lambruches. — 3. Et maintenant, ô peuple de Jérusalem et ô peuple de Juda, jugez entre moi et ma vigne. — 4. Que fallait-il y faire encore que je n'y aie fait ; pourquoi ai-je espéré qu'elle produirait des raisins, quand elle a produit des lambruches ? — 5. Et maintenant, je vous ferai connaître ce que je vais y faire ; j'enlèverai l'abri pour qu'elle devienne un pâturage, j'en briserai la haie pour qu'elle soit foulée aux pieds. — 6. J'en ferai une terre inculte ; elle ne sera ni taillée ni émondée, de manière à produire des ronces et des épines, et j'ordonnerai que les nuages n'y versent pas de pluie. — 7. Or, sachez que la vigne du Maître des armées est le peuple d'Israël et que le peuple de Juda est le plant de sa prédilection ; il avait espéré d'eux la justice. et voici qu'il y a de la violence, l'équité et voici qu'il y a un cri de détresse.

8. Malheur à ceux qui adossent maison contre maison, qui rapprochent champ de champ ; lorsque les endroits seront vides (de leurs habitants), vous resterez seuls dans le pays. — 9. Car le Maître des armées a dit à mon oreille : Je le jure, ces maisons nombreuses seront transformées en désert ; les maisons les plus grandes et les plus belles seront sans habitant ; — 10. car dix arpents de vigne produiront une seule mesure¹ ; et la semence d'un *kour* produira seulement un *éfâh*.

1) D'après le manuscrit dont nous avons adopté la leçon, il faudrait ajouter : et plût à Dieu (qu'il en fût ainsi)

la perte des cheveux et à la place des tuniques la pression des cilices; certes la transformation leur convient parfaitement, — 25. alors que leur famille tombera par l'épée, leurs héros dans les guerres, — 26. qu'on sera attristé et affligé dans les demeures des femmes, pendant qu'inactives elles seront assises sur le sol¹;

IV

1. il arrivera même que de nombreuses femmes s'attacheront à un seul homme dans ce jour, en lui disant : C'est notre nourriture que nous mangerons, c'est avec nos vêtements que nous nous habillerons, pourvu que ton nom nous soit attribué; éloigne de nous notre opprobre. — 2. Dans ce jour-là, ce que Dieu fera pousser tournera à gloire et à honneur, et les fruits de la terre deviendront un orgueil et une splendeur pour le reste des gens d'Israël. — 3. Et celui qui restera dans Sion et survivra dans Jérusalem sera appelé Saint, quiconque y sera inscrit pour la vie, — 4. lorsque Dieu aura lavé entièrement la souillure des gens de Sion et qu'il aura nettoyé les péchés des gens de Jérusalem du milieu de son peuple, soit par la force du jugement, soit par la force de la destruction. — 5. Et Dieu créera sur toute la montagne de Sion, sa résidence, et sur ce qui est appelé de son nom un nuage pendant le jour, et de la fumée et l'éclat du feu flamboyant pendant la nuit. Dieu enveloppera ainsi toute cette gloire. — 6. Une tente donnera de l'ombre pendant le jour contre le vent brûlant, un abri et un refuge contre des averses et des pluies.

1) Ceci est peut-être une allusion à l'usage qui s'est toujours maintenu, chez les Israélites, de s'asseoir par terre et de s'abstenir de tout travail pendant la première semaine de deuil.

ni vêtements, vous ne ferez donc pas de moi le chef d'un peuple. — 8. C'est que les gens de Jérusalem se sont appauvris et les gens de Juda sont tombés, car, par leur langage et leur conduite à l'égard de Dieu, ils se révoltent contre ce qu'il a voulu dans sa majesté. — 9. Les traits de leurs visages témoignent contre eux, et quant à leurs péchés, comme les gens de Sodome, ils les racontent, ils ne les nient pas. Malheur à eux ! Ils se sont eux-mêmes attiré du mal ; — 10. car, de même qu'il convient de dire du juste : Combien est-il heureux, puisqu'il mangera les fruits de sa conduite ! — 11. de même il convient de dire : Malheur au méchant, au pervers ; car il sera rétribué selon l'œuvre de ses mains. — 12. Et puisque mon peuple en est arrivé à avoir pour préposés les adolescents, et que même les femmes le gouvernent ; que ceux qui devraient le diriger l'égarer et qu'ils font périr ceux qui suivaient ses voies ; — 13. voici que Dieu se place pour engager la lutte avec eux, pour juger ce peuple. — 14. De même que Dieu cite en justice les anciens et les chefs de son peuple, de même il leur dira : C'est vous qui avez brouté la vigne injustement, et la dépouille des pauvres est dans vos maisons. — 15. Pourquoi épuisez-vous mon peuple, pourquoi altérez-vous les visages des pauvres ? dit Dieu, Maître des armées.

16. Dieu dit : Parce que les filles de Sion ont été orgueilleuses et se sont mises à marcher avec les gorges déployées, les yeux lançant des éclairs, à se dandiner dans leur démarche et à séduire par leur allure, — 17. Dieu rendra chauves leurs crânes et mettra à nu leurs tempes. — 18. Dans ce temps Dieu fera cesser le luxe des bottines, des chaînettes et des croissants ; — 19. des colliers, des riches ceintures et des clochettes ; — 20. des couronnes, des bracelets, des chaînes, des lacets serrés et des anneaux du coude ; — 21. des cachets et des boucles du nez ; — 22. des manteaux, des robes, des longs voiles et des bourses ; — 23. des jupes, des mouchoirs, des bordures et des mantelets. — 24. Et il y aura pour elles à la place du parfum la puanteur, à la place des ceintures des haillons, à la place du travail du peigne

en ce jour. — 18. Les idoles, il les fera disparaître entièrement ; — 19. et leurs adorateurs entreront dans les cavernes des rochers et dans les trous de la terre devant la terreur de Dieu, son éclat et sa puissance, lorsqu'il se lèvera pour terrifier les habitants de la terre. — 20. En ce jour, l'homme jettera ses idoles d'argent et ses idoles d'or, qui lui ont été fabriquées pour qu'il se prosternât devant elles, aux mangeurs de fruits et aux chauves-souris, — 21. pour entrer, pour ainsi dire, dans les creux des rochers et dans les grottes pierreuses devant la terreur de Dieu, son éclat et sa puissance, lorsqu'il se lèvera pour terrifier le monde. — 22. Éloignez-vous de l'homme dans les narines duquel est le souffle, car pour quoi peut-il être compté ?

III

1. Parce que le Seigneur, Maître des armées, éloigne des gens de Jérusalem et des gens de Juda les hommes et les femmes dans lesquels ils ont mis leur confiance, ceux auxquels ils s'étaient fiés pour la nourriture et ceux auxquels ils s'étaient fiés pour la boisson : — 2. Le héros et l'homme de guerre, le juge et le poète, l'arbitre et l'ancien, chargé d'années ; — 3. le chef de son peuple et le notable, le conseiller et le maître des artisans, et celui qui comprend les choses subtiles, — 4. de sorte que je ferai des jeunes gens leurs chefs et les enfants les domineront. — 5. Et les gens seront aux prises, chaque fraction avec l'autre, chaque homme avec son prochain ; ils se révolteront, l'adolescent contre le vieillard, le vil contre le noble, — 6. au point que l'homme s'attachera à son frère ou à un membre de sa famille, en disant : Puisque tu as un vêtement, cela nous suffit pour que tu nous serves de chef, et ce peuple misérable sera sous ta main. — 7. Tu le verras leur jurer à ce moment en disant : Je ne veux pas ceindre la couronne ; il n'y a dans ma maison ni nourriture

tribus nombreuses s'en iront en disant : « Venez, montons vers la montagne de Dieu et vers la maison du dieu de Jacob; il nous indiquera ceux de ses chemins qui nous feront marcher dans ses voies, parce que la Loi sort de Sion, et la parole de Dieu de Jérusalem. » — 4. Puis il jugera entre les peuples et il avertira de nombreuses tribus, qui briseront leurs épées pour en faire des socs de charrue et leurs lances pour en faire des serpettes; une nation ne portera plus contre l'autre l'épée et on n'apprendra plus jamais la guerre.

5. O peuple de Jacob, venez, marchons dans la lumière de Dieu. — 6. Car tu as abandonné la doctrine de ta race, ô peuple de Jacob, et vos gens ont suivi les voies des temps anciens; ils consultent des présages comme les Philistins et trouvent satisfaction dans les inventions des étrangers. — 7. Leur pays s'est rempli d'argent et d'or, et il n'y a pas de limite à leurs trésors; leur pays s'est rempli de chevaux, et il n'y a pas de limite à leurs chars. — 8. Leur pays s'est rempli d'idoles; aussi se prosternent-ils devant ce qu'ont fait leurs mains, bien plus, devant ce qu'ont fait leurs doigts. — 9. Les humains seront abaissés, les hommes humiliés, et il n'y aura pas pour eux de relèvement. — 10. Ils se diront l'un à l'autre: Entre pour ainsi dire dans les rochers et cache-toi dans la poussière devant la terreur de Dieu, son éclat et sa puissance. — 11. Et lorsque seront humiliés les yeux des plus altiers d'entre les humains et que le plus fier des hommes sera abaissé, Dieu seul sera le vainqueur en ce jour-là.

12. Car, à Dieu, le Maître des armées, est un jour qui fondra sur tout ce qui est puissant et élevé et sur tout ce qui est haut, afin qu'il soit abaissé, — 13. sur tous les cèdres du Liban, hauts et élevés, et sur tous les arbres de la Batanée, — 14. sur toutes les montagnes élevées et les hautes collines, — 15. sur toute forteresse altière et toute muraille fortifiée; — 16. sur tous les vaisseaux de la mer et tous les ornements brillants qu'on désire. — 17. Alors le plus altier des hommes sera abaissé, le plus élevé des humains sera humilié, et Dieu seul sera le vainqueur

maintenant (ses habitants) sont devenus des assassins? — 22. C'est que ton argent a été changé en scories, et ton vin frelaté par de l'eau. — 23. Tes chefs sont des rebelles et des compagnons de voleurs; chacun d'eux aime les présents corrupteurs et poursuit la rémunération. L'orphelin, ils ne lui font pas droit, et la réclamation de la veuve ne parvient pas jusqu'à eux.

24. C'est pourquoi, a dit le Seigneur, le Maître des armées, le glorieux d'Israël : Voici que je tirerai satisfaction de mes ennemis et je me vengerai de ceux qui me haïssent. — 25. Je retournerai ma main sur toi, je fondrai pour les purifier tes scories et je ferai disparaître toute ta monnaie fausse. — 26. Je ramènerai tes juges comme jadis et tes arbitres comme auparavant; après cela tu seras appelée la cité de l'équité, la ville fidèle; — 27. parce que Sion sera rachetée par la justice et ceux qui y retourneront, par l'équité. — 28. Alors viendra la destruction des coupables et des pécheurs tous ensemble, et ceux qui ont abandonné Dieu périront, — 29. comme il leur a été dit: Certes vous aurez honte des térébinthes que vous avez souhaité adorer et vous rougirez des jardins dont vous avez choisi les délices. — 30. Vous deviendrez comme un térébinthe dont les feuilles tombent et comme des jardins sans eau. — 31. Et celui qui est ainsi puissant deviendra comme l'étope, et ses œuvres que voilà seront comme les étincelles; ils brûleront tous deux ensemble, sans que personne soit là pour les éteindre.

II

1. Allocution qui a été révélée à Isaïe, fils d'Amôs, au sujet du peuple de Juda et du peuple de Jérusalem : — 2. Il arrivera à la fin du temps que la montagne de la maison de Dieu sera dressée au sommet des montagnes et sera plus élevée que les collines, et toutes les nations s'y dirigeront. — 3. Et les

melons, comme une ville bâtie en roseaux. — 9. Si Dieu, le Maître des armées, ne nous avait pas laissé un petit reste, nous serions comme les gens de Sodome et nous ressemblerions aux gens de Gomorrhe.

10. Entendez la parole de Dieu, ô vous qui ressemblez aux chefs des gens de Sodome; écoutez la Loi de notre maître, ô vous qui êtes pareils au peuple de Gomorrhe. — 11. Car je ne veux pas le grand nombre de vos sacrifices, dit Dieu; je suis excédé des holocaustes de béliers et des graisses des buffles; et le sang des bœufs, des agneaux et des boucs, je ne l'agrée pas. — 12. Lorsque vous venez pour paraître devant moi, qui a réclamé cela de vous, que vous fouliez mes parvis frivolement? — 13. Ne continuez pas à apporter les présents de mensonge; votre encens, je l'ai en horreur; quant aux néoméniés et aux fêtes que vous désignez par des noms, je ne vous permets pas la fraude avec le séjour dans le sanctuaire. — 14. Vos néoméniés et vos fêtes, mon âme les a prises en haine, et elles me sont devenues à charge; la Vérité est incapable de les supporter. — 15. Lorsque vous étendez vos mains, je vous voile ma miséricorde; et même si vous multipliez vos prières, je ne les écoute pas, parce que vos mains sont remplies de méfaits. — 16. Lavez-vous, purifiez-vous, éloignez de devant moi la perversité de votre conduite; cessez de mal faire. — 17. Apprenez à faire le bien; recherchez la justice; dirigez celui qui agit étourdiment; faites droit à l'orphelin et plaidez en faveur de la veuve.

18. Ensuite venez pour que nous nous confrontions, dit Dieu; car, si vos péchés sont comme l'écarlate, ils blanchiront comme la neige; s'ils sont rouges comme le cramoisi, ils deviendront comme la laine pour la pureté. — 19. Certes, si vous consentez à écouter et à obéir, vous mangerez ce qu'il y a de meilleur dans le pays. — 20. Si vous vous y refusez et si vous vous révoltez, je vous exterminerai par l'épée, car ainsi a parlé Dieu.

21. Comment est devenue impie la ville fidèle, elle qui était pleine de justice, dans laquelle l'équité était permanente, et

TRADUCTION D'ISAÏE

Au nom de Dieu nous agirons et nous réussirons.

I

1. Révélation de Dieu à Isaïe, fils d'Amôș, qu'il lui a révélée pour ce qui concerne les gens de Juda et les gens de Jérusalem, au temps d'Ouzziyyâh, de Yôtâm, d'Ahâz, d'Ézéchias, rois des gens de Juda. — 2. Entendez, ô cieux, et écoute, ô terre, ce que Dieu a dit : Des enfants, je les ai élevés et fait grandir, et eux, ils m'ont renié. — 3. Parfois le taureau connaît son possesseur, et l'âne la crèche de son maître, tandis qu'Israël ne sait pas et que mon peuple ne comprend pas. — 4. O nation pécheresse, tribu chargée d'iniquités, race méchante, enfants corrompus ! ils ont abandonné le culte de Dieu, ils ont déserté le saint d'Israël et ils se sont rejetés en arrière. — 5. A mesure que vous êtes châtiés, vous augmentez encore votre rébellion ; aussi toute tête est malade, tout cœur est souffrant. — 6. Depuis le pied jusqu'à la tête, il n'y a en eux rien de sain, mais on ne trouve que meurtrissure ou blessure ou plaie suppurante, qui n'ont été ni pressées, ni pansées, ni adoucies avec de l'huile. — 7. Votre pays est un désert et vos villes sont consumées par le feu ; vos champs ont été les uns dévorés en votre présence par les étrangers, les autres désolés comme par le bouleversement des torrents. — 8. Et la communauté de Sion est restée comme une cabane dans une vigne, comme une hutte dans un champ de

treprise. Le nom, que j'ai l'honneur de porter, m'aura valu une préférence aussi flatteuse. Pour remplir ce devoir filial, j'ai réclamé et obtenu un associé, depuis longtemps initié à la méthode et aux idées du maître. Mon élève et ami, M. Mayer Lambert, qui a signé avec Joseph Derenbourg le volume de Saadia relatif aux Proverbes, était tout désigné pour m'assister et je suis heureux de pouvoir compter sur lui pour pouvoir me soulager d'une partie de la tâche que j'ai assumée. Un autre de mes élèves, M. Broydé, autrefois attaché au secrétariat de mon père, nous a été adjoint et nous sera un très utile auxiliaire.

Une question se posait encore. L'armée des collaborateurs qui s'étaient enrôlés sous la bannière de Joseph Derenbourg, resterait-elle unie autour du drapeau moins brillant que ses successeurs lui offraient comme signe de ralliement? Nous n'avons eu à déplorer aucune défection : Wilhelm Bacher, Moïse Bloch, J. M. Bondi, Siegmund Frænkel, Jacob Guttmann, Albert Harkavy, ont pris envers nous des engagements, dont nous les remercions publiquement et qui nous encouragent à persévérer. Les difficultés matérielles ne nous rebuteront pas, du moment que nous nous sentirons assurés d'appuis moraux aussi solides que réconfortants, de concours scientifiques aussi ardents que désintéressés.

Paris, ce 23 janvier 1896.

HARTWIG DERENBOURG.

des *Études sur l'épigraphie du Yémen*. Job avait été commencé dans les mêmes conditions de travail en commun par le père et le fils, qui, en outre, s'étaient assuré, pour établir le texte arabe, le concours d'un savant qui a plus d'une fois manifesté avec éclat sa compétence en ces matières, M. le professeur Wilhelm Bacher, de Buda-Pesth. Enfin, le *Traité des héritages*, suivi des *Réponses halachiques*, était presque terminé, lorsque M. le docteur Joel Müller, qui s'en était chargé, a été enlevé prématurément à ses amis et à ses admirateurs.

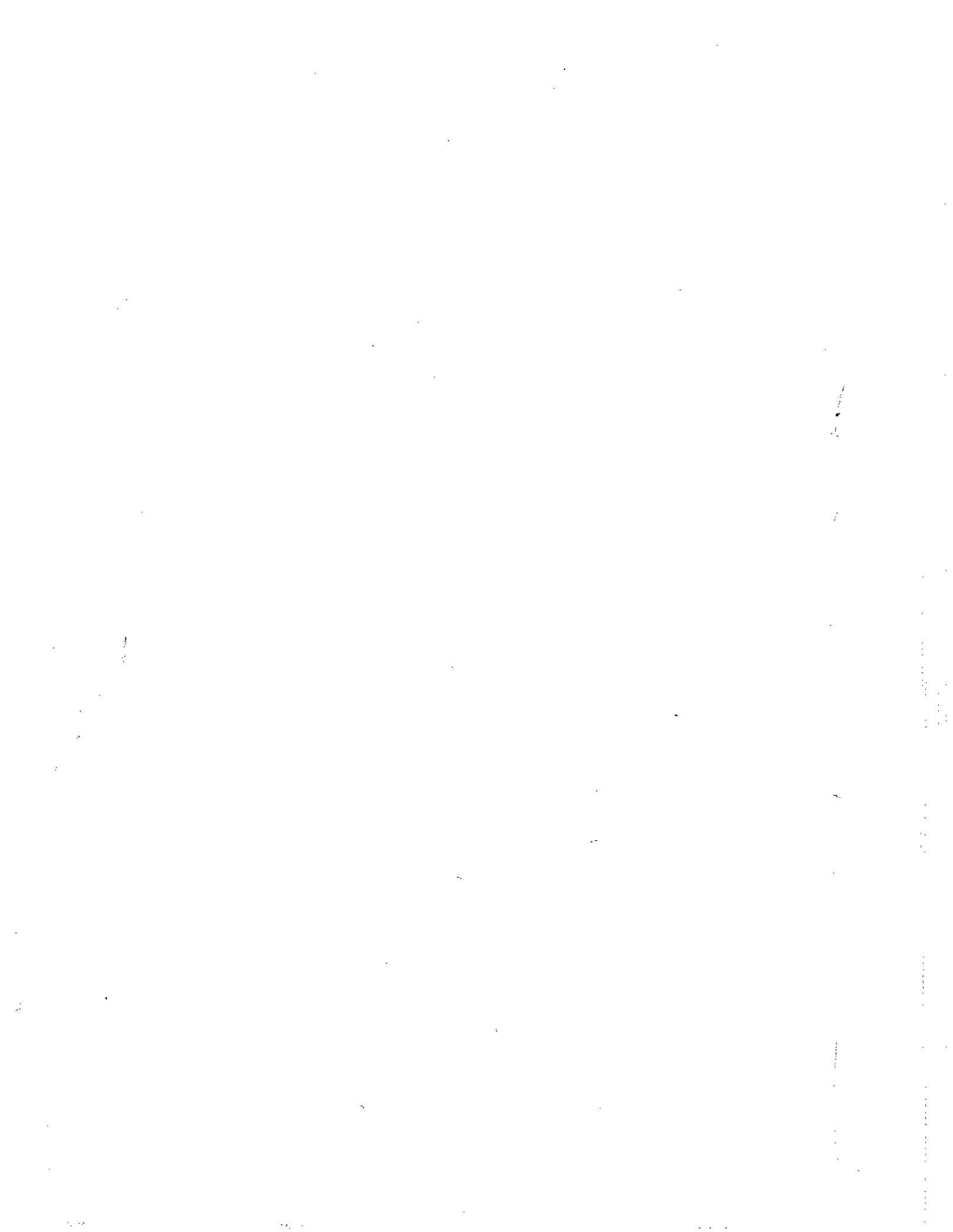
Une commission s'est réunie en novembre dernier à Paris, sous la présidence de M. Zadoc Kahn, Grand Rabbín du Consistoire central, afin d'assurer la mise à point des volumes en cours de publication, afin d'aviser aux moyens de continuer immédiatement, de terminer dans le plus bref délai la publication interrompue par de si douloureuses circonstances. M. le Grand Rabbín lui-même n'avait pas hésité à dire au jour des obsèques : « Déjà, les fondements du monument, qui fera honneur à notre époque, sont posés, et, quoique le chef ait malheureusement disparu, les soldats, j'en suis convaincu, auront à cœur de l'élever jusqu'au faite, ne serait-ce que par piété pour la mémoire de l'ami que la mort nous a enlevé. Et ainsi le nom de Saadia et celui de Derenbourg resteront indissolublement liés dans le souvenir des générations qui nous suivront. »

J'ai accepté avec déférence, comme le plus noble et le plus lourd des héritages, le mandat que la Commission a bien voulu m'imposer de présider aux destinées de l'en-

AVANT-PROPOS

Mon illustre et vénéré père s'est éteint à Ems, le 29 juillet 1895, rassasié de jours, mais ayant conservé jusqu'au dernier moment la plénitude de son esprit et de son cœur. Ses dernières pensées furent pour Saadia. Mon père s'endormit pour ne plus se réveiller après une soirée prolongée fort tard, où son ami, le docteur Guttmann, rabbin à Breslau, lui lisait quelques chapitres d'un ouvrage qu'il venait de publier sur la philosophie juive au moyen âge.

L'édition des œuvres de Saadia devait-elle être abandonnée après la mort de celui qui en avait été le promoteur, qui avait donné à l'œuvre non seulement son nom, mais encore son temps, son activité et son intelligence? Deux volumes avaient paru, le Pentateuque et les Proverbes. Des dix autres, trois étaient assez avancés pour qu'on pût les compléter en 1896. En ce qui concerne Isaïe, j'avais pris part à tous les travaux préparatoires, et nous avions renouvelé, mon père et moi, notre collaboration, si précieuse pour le disciple, des *Opuscules* d'Ibn Djanâh et

VERSION ARABE
D'ISAÏE

DE

R. SAADIA BEN IOSEF AL-FAYYOÛMÎ

PUBLIÉE AVEC DES

NOTES HÉBRAÏQUES

ET UNE

TRADUCTION FRANÇAISE D'APRÈS L'ARABE

PAR

JOSEPH DERENBOURG

MEMBRE DE L'INSTITUT

ET

HARTWIG DERENBOURG

PROFESSEUR A L'ÉCOLE SPÉCIALE DES LANGUES ORIENTALES
DIRECTEUR-ADJOINT A L'ÉCOLE PRATIQUE DES HAUTES-ÉTUDES

—

PARIS

ERNEST LEROUX, ÉDITEUR

LIBRAIRE DE LA SOCIÉTÉ ASIATIQUE

DE L'ÉCOLE DES LANGUES ORIENTALES VIVANTES

28, RUE BONAPARTE, 28

—
1896

ŒUVRES COMPLÈTES

DE

R. SAADIA BEN IOSEF AL-FAYYOÛMÎ

PUBLICATION COMMENCÉE SOUS LA DIRECTION DE

JOSEPH DERENBOURG

MEMBRE DE L'INSTITUT

CONTINUÉE SOUS LA DIRECTION DE

MM. HARTWIG DERENBOURG ET MAYER LAMBERT

VOLUME TROISIÈME

VERSION ARABE D'ISAÏE

PARIS

ERNEST LEROUX, ÉDITEUR

LIBRAIRE DE LA SOCIÉTÉ ASIATIQUE
DE L'ÉCOLE DES LANGUES ORIENTALES VIVANTES

28, RUE BONAPARTE, 28

—
1896

ŒUVRES COMPLÈTES

DE

R. SAADIA BEN IOSEF AL-FAYYOÛMÎ

VOLUME TROISIÈME

VERSION ARABE D'ISAÏE

מסורה, רמב"ם, ואל אבי"ם